

ดนตรีในพิธีกรรมรำผีฟ้า : กรณีศึกษาคณะหมอลำผีฟ้าบ้านหนองคอนไทย
ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

ปริญญานิพนธ์
ของ
อนุลักษณ์ อาสาสูง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา
ตุลาคม 2553

ดนตรีในพิธีกรรมรำผีฟ้า : กรณีศึกษาคณะหมอลำผีฟ้าบ้านหนองคอนไทย
ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

ปริญญานิพนธ์
ของ
อนุลักษณ์ อาสาสูง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา
ตุลาคม 2553
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ดนตรีในพิธีกรรมรำผีฟ้า : กรณีศึกษาคณะหมอลำผีฟ้าบ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม
อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

บทคัดย่อ

ของ

อนุลักษณ์ อาสาสู

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยามหาวิทยาลัย
ตุลาคม 2553

อนุลักษณ์ อาสาสุ. (2553). **ดนตรีในพิธีกรรมรำผีฟ้า : กรณีศึกษาคณะหมอลำผีฟ้าบ้าน**

หนองคอนไทย ตำบลลูกด้อม อำเภอมือง จังหวัดชัยภูมิ. ปริญญาโท ศป.ม.

(มานุษยวิทยามหาวิทยาลัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ.

คณะกรรมการควบคุม: รองศาสตราจารย์ กาญจนา อินทรสุวรรณ์,

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เฉลิมพล งามสุทธิ.

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวัฒนธรรมดนตรี ดนตรีในพิธีกรรมรำผีฟ้า: กรณีศึกษาคณะหมอลำผีฟ้าบ้านหนองคอนไทย ตำบลลูกด้อม อำเภอมืองจังหวัดชัยภูมิ เพื่อศึกษาดนตรีและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมรำผีฟ้าและเพื่อบันทึกและศึกษาบทเพลงประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้าของหมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลลูกด้อม อำเภอมือง จังหวัดชัยภูมิ

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ดนตรีในพิธีกรรมรำผีฟ้าที่ใช้บรรเลงในพิธีคือ แคนแปด นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งในการรำผีฟ้า และเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ พิธีรำผีฟ้าจะจัดขึ้นได้ใน 2 กรณีคือ 1. ใช้รักษาคนเจ็บป่วย 2. ใช้ในพิธีปลงพาศั่ว ซึ่งในพิธีกรรมทั้ง 2 รูปแบบต่างก็มีความคล้ายคลึงกัน จะต่างกันตรงจุดมุ่งหมาย กล่าวคือ กรณีแรกใช้รำเพื่อรักษาผู้ป่วยอ่อนวอนและเอากเขาใจผี เพื่อให้ผู้ป่วยมีอาการดีขึ้น จากนั้นผู้ป่วยก็จะตอบแทนผีโดยการส่งเครื่อง 9 และสิ่งที่ต้องการให้ กรณีสองเป็นการ ไห้ว เช่นส่งรวงสังเวชของผู้ที่มีหิ้งบูชาผีฟ้าประจำบ้าน และผู้นับถือผีฟ้า โดยหัวหน้าคณะผีฟ้าจะเชิญผีฟ้าลงมาเข้าทรง(เทียม) เพื่อไห้วและถวายเครื่องสังเวช เป็นการฉลองหิ้ง ในแต่ละปีสุดท้ายก็จะมีการรำถวาย ให้เหล่าบรรดาผีที่มาเทียมร่างและลูกศิษย์รำรำจนเป็นที่พอใจและเสร็จพิธี

บทเพลงที่ใช้บรรเลงเพลงประกอบในพิธีรำผีฟ้า บ้านหนองคอนไทย ตำบลลูกด้อม อำเภอมืองจังหวัดชัยภูมินั้นมีอยู่ 7 เพลง (ลาย) คือ ลายสุดสะแนน ลายสร้อยน้อย ลายสร้อยใหญ่ ลายติดสุด ลายไปซ้าย ลายอ้วยลงลาย และลายแมงภูตอมดอก โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเพลงทั้งหมด โดยเป็นเพลงท่อนเดียว มีเพียงเพลงอ้วยลงลายที่มี 3 ท่อน ส่วนมาก รูปแบบของจังหวะในแต่ละเพลงมีหลายรูปแบบ และมีทำนองซ้ำกันไปมา

ปัจจุบันดนตรีประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้าของหมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลลูกด้อม อำเภอมืองจังหวัดชัยภูมิ ไม่มีเยาวชนคนรุ่นใหม่ หรือผู้สืบทอด รวมทั้งคนรำผีฟ้า ก็ลดน้อยลงตามยุคสมัยและสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน กล่าวโดยสรุปว่า พิธีกรรมการรำผีฟ้าเป็นรูปแบบของวัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่งในการดำรงชีวิตของชาวบ้านหนองคอนไทย ตำบลลูกด้อม อำเภอมืองจังหวัดชัยภูมิ ที่อาศัยการเจ็บป่วยของบุคคลทั้งทางตรงและทางอ้อม มีพิธีกรรมเป็นเครื่องมือ มีผีฟ้าเป็นกลไก นำอำนาจจากความเชื่อเรื่องผี มาควบคุมสมาชิกในสังคม จัดระเบียบแบบแผนทางสังคมให้เกิดความสงบและอยู่ร่วมกันตามแบบวิถีชาวบ้านอย่างมีความสุข ซึ่งคณะ

หมอลำผีฟ้าคณะแม่แก้ว พยัฒชัย ยังคงรักษาวัฒนธรรมการรำผีฟ้า ดนตรี และขั้นตอนในพิธีรำผีฟ้าไว้อย่างมั่นคงครบถ้วนสมบูรณ์

MUSIC IN LAM PHI FA RITUALS : A CASE STUDY MORLAM PHI FA GROUP IN
BAN NORNGKHONTHAI KUTTUM SUB-DISTRICT, MUANG DISTRICT, CHAIYAPHUM
PROVINCE.

AN ABSTRACT
BY
ANULUK ARSASU

Presented in Partial fulfillments of the requirements
for the Master of Fine Arts degree in Ethnomusicology
at Srinakharinwirot University

October 2010

Anuluk Arsasu. (2010). *Music in Lam Phi Fa Rituals : A Case Study Morlam Phi fa group In Bannongkhonthai Kuttum SubDistrict, Amphoe Muang District, Chaiyaphum Province*. Master degree of Fine Arts (Ethnomusicology) Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisors Committee: Assoc. Prof. Dr. Kanchana Intarasunanon, Ass. Prof. Dr. Chalearmpon Ngamsudthi.

This research aimed to study a musical culture. The musical of worship in Phe Fah Dance: A case study of Mor Lum Phe Fah Band of Ban Nhongkhonthai, Tambon Kudtum, Amphoe Mung, and Chaiyaphum Province. To study music and culture that related to worship of Phe Fah dance. Recorded and studied songs of worship Phe Fah dance at Ban Nhongkhonthai, Tambon Kudtum, Amphoe Mung, Chaiyaphum Province.

The result found that Canpad is the most important and necessary elements of Phe Fah dance. Phe Fah dance ceremony will occur in 2 cases which are: 1. To heal sickness people 2. To uses in Lay down rice ceremony. The 2 worship are similar but different in goals that are: a first case which dance to heal patients. Then pray and squire to spirit for that patients have recovered. After that, patients will return by sending spirits appliance 9 and things which spirit wanted. A second case which Wai to sacrifice, for whom, who has shelf offering and respect of Phe Fah in their house. The chief of Phe Fah band will communicate with Phe Fah, then Wai and offer oblation for celebrate in each year. The final part will perform dance to sacrifice for all spirit which come into the body and the supporters will dance to satisfy, and then the ceremony will end.

Songs that play in Phe Fah dance ceremony at Ban Nhongkhonthai, Tambon Kudtum, Amphoe Mung, Chaiyaphum Province has 7 songs which are: Plaeng Sudsanan, Plaeng Sloi Noi, Plaeng Sloi Yai, Plaeng Tidsood, Plaeng Posai, Plaeng Auyoulounglai and Plaeng Mangphutomdok. All these songs are Unitary Form but only Plaeng Auyoulounglai has Ternary Form. The most form of rhythm music in each song has many and repeatedly.

Presently musical worship of Phe Fah dance at Ban Nhongkhonthai, Tambon Kudtum, Amphoe Mung, Chaiyaphum Province has no young generation inherit. Including people, who will perform Phe Fah dance, these days, is reduced by

generation, economy, and society. The concluding of Phe Fah dance worship is a form of culture which is a habit of people at Ban Nhongkonthai, Tambon Kudtum, Amphoe Moun,Chaiyaphum Province. It used the cause of illness in person through direct and indirect to perform worship as a tool. There was Phe Fah who has a power as a leadership to control members of society. An organized scheme for the social peace and live happily. Mor Lum Phe Fah named Mae Kaew Phayakchai Band still preserves Phe Fah traditional dance, music, and Step of Phe Fah dance strongly complete.

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

ดนตรีในพิธีกรรมรำผีฟ้า : กรณีศึกษาคณะหมอลำผีฟ้าบ้านหนองคอนไทย

ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

ของ

อนุลักษณ์ อาสาสูง

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.2553

คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....ประธาน

.....ประธาน

(รองศาสตราจารย์กาญจนา อินทรสุนานนท์)

(อาจารย์ ดร.ชนิดา ตั้งเดชะหิรัญ)

.....กรรมการ

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล งามสุทธิ)

(รองศาสตราจารย์กาญจนา อินทรสุนานนท์)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล งามสุทธิ)

.....กรรมการ

(อาจารย์ ดร. ธนพชร นุตสาระ)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความอนุเคราะห์จากหลายฝ่าย โดยเฉพาะรองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา อินทรสุนานนท์ ประธานควบคุมวิทยานิพนธ์ผู้ซึ่งให้ความเอาใจใส่และกรุณาให้คำแนะนำตลอดจนตรวจทานแก้ไข มาโดยตลอดอย่างดียิ่ง ผู้วิจัยขอขอบคุณอย่างสูง ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล งามสุทธิ ที่ให้คำแนะนำแนวคิดแก่ผู้วิจัย ช่วยแก้ไขมาโดยตลอด ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์ ที่ได้ให้แนวคิดในการวิเคราะห์เพลงแก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณ ดร.ชนิดา ดังเดชะหิรัญ ขอขอบคุณ ดร.ธนพร นุชตะสาระ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ที่ได้กรุณาเป็นกรรมการเพิ่มเติมภายนอก

ขอกราบขอบพระคุณพระครูอรรถกิจนันทคุณ (นพดล นันทโน) เจ้าอาวาสวัดป่าดอยลับงา อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ที่ท่านได้ให้แนวคิดในการทำวิจัยเล่มนี้แก่ผู้วิจัย ให้ความเมตตาอนุเคราะห์สนับสนุนแก่ผู้วิจัยในทุก ๆ เรื่องตลอดจนทุนในการศึกษาเล่าเรียน และเรื่องอื่น ๆ อีก นานัปการเป็นอนกอนันต์

ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์รัตนา รักการ อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชรที่ท่านได้ให้กำลังใจและให้ความอนุเคราะห์สนับสนุนทุนการศึกษาแก่ผู้วิจัยจนเกิดแรงผลักดันแก่ผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา

ขอกราบขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ กวี ครองแก้ว ประธานโปรแกรมวิชาดนตรีศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชรที่ได้ให้ข้อคิดในการทำวิจัย และคอยกระตุ้นให้งานวิจัยเล่มนี้เสร็จสิ้นสมบูรณ์

ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชัชชัย พวงดี ที่ช่วยอบรมสั่งสอนวิชาดนตรีไทยให้แก่ผู้วิจัยให้คำแนะนำดูแลติดตามโดยใกล้ชิดทุก ๆ เรื่อง ทุก ๆ ที่ ให้เกิดสติปัญญาและจุดประกายความคิดให้แก่ผู้วิจัยทำสำเร็จได้สมใจ

ขอขอบคุณอาจารย์อำนาจ บุญอนันท์ ที่ช่วยอบรมสั่งสอนวิชาดนตรีไทยแก่ผู้วิจัย ช่วยแนะนำและตรวจทาน 3 บทให้ ผู้วิจัย

ขอขอบคุณอาจารย์ปรีดา แต่งเมือง ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองแต้ราษฎร์สามัคคี อ.เกษตรสมบูรณ์ จ.ชัยภูมิ ที่เป็นผู้คอยส่งเสริมผลักดันให้ผู้วิจัยได้เรียนและศึกษาดนตรีอย่างเป็นรูปธรรม พร้อมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีในการศึกษาให้แก่ผู้วิจัยและลูกหลานโดยถ้วนหน้า

ขอขอบคุณคุณพรทิพย์ - สุธีร์ จันทรหอมจุล (น้ำ) ที่ช่วยเป็นกำลังใจ กำลังกาย กำลังทรัพย์ เป็นแบบอย่างที่ดีในการศึกษาเล่าเรียนให้แก่ผู้วิจัย

ขอขอบคุณคณะหมอลำผีฟ้าแม่ใหญ่แก้ว พัทธชัย แม่กองเงิน อุดมศักดิ์ ที่ได้อนุญาตให้ผู้วิจัยสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลตลอดจนผู้ช่วยและบริวารผีฟ้าทุกท่าน ที่ให้ความอนุเคราะห์ผู้วิจัยสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลอีกด้วย

ขอขอบคุณพ่อใหญ่ลอง ดำรงเชื้อ ที่อนุเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องแคน ลายแคนและการบันทึกเสียงแคน แก่ผู้วิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณอาจารย์สิงห์ จินตามาศย์ที่อนุเคราะห์ให้ข้อมูลประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับหมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

ขอขอบคุณคุณยายเฒ่า นารีรักษ์ คุณยายกองแพง ชาญครไทยที่อนุเคราะห์ให้ข้อมูลและช่วยตรวจทานข้อมูล ให้แก่ผู้วิจัย

ขอขอบคุณ พี่เชียว พิลาวรรณ ป้านบุญเกิด เพียรหาผล ที่คอยให้ข้อมูลและอำนวยความสะดวกแก่ผู้วิจัยและคณะอย่างยิ่ง เสมอมา ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม

ขอขอบคุณคณะลูกศิษย์โปรแกรมวิชาดนตรีศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชรทุก ๆ คนที่ช่วยเก็บข้อมูล และจัดพิมพ์วิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้สมบูรณ์

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณนางนิภาพร อาสาสู (มารดา) นายสมัคร อาสาสู (บิดา) ซึ่งได้อบรมเลี้ยงดู สั่งสอน และชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง ให้ความรัก ความเมตตาความปรารถนาดีและเป็นกำลังแรงใจ สนับสนุนทุกเรื่อง ในการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยเกิดสติปัญญาและประสบผลสำเร็จ

อนุลักษณ์ อาสาสู

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
จุดมุ่งหมายการวิจัย.....	7
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	8
กรอบแนวคิด.....	10
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
เอกสารที่เกี่ยวข้อง.....	11
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	21
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	33
ขั้นศึกษาและรวบรวมข้อมูล.....	33
ขั้นศึกษาข้อมูล.....	36
ขั้นจัดทำข้อมูล.....	37
ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล.....	37
ขั้นสรุป.....	39
4 ดนตรีในพิธีกรรมรำผีฟ้า หมู่บ้านหนองดอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ	39
1. สถานภาพและบทบาททางวัฒนธรรม หมู่บ้านหนองดอนไทย ตำบลกุดตุ้ม	
อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ.....	42
1.1 สภาพทั่วไปของหมู่บ้านหนองดอนไทย.....	42
1.1.1 ประวัติหมู่บ้านหนองดอนไทยและการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน.....	42
1.1.2 สภาพชุมชน.....	44
1.1.3 วัฒนธรรมความเป็นอยู่.....	45
1.1.4 การแต่งกาย.....	47
1.1.5 ความเชื่อ.....	50

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
1.1.6 การสาธารณูปโภค.....	51
1.1.7 การศึกษา.....	51
1.1.8 อาชีพ.....	52
1.2 บทบาทของวัฒนธรรมดนตรีประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้า หมู่บ้านหนองดอนไทย	
ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ.....	53
องค์ประกอบของการรำผีฟ้า.....	53
หมอลำผีฟ้า.....	53
หมอแคน.....	55
คนปวย.....	58
คายน.....	57
1.2.1 พิธีกรรมการรักษาโรค.....	57
1.2.1.1 การนิมนต์.....	58
1.2.1.2 การเตรียมสถานที่ประกอบพิธีรำผีฟ้า.....	59
1.2.1.3 อุปกรณ์และเครื่องคาย.....	59
1.2.1.4 การเข้าคาย.....	60
1.2.1.5 การรักษาในเบื้องต้น.....	60
1.2.1.6 การรำของผี.....	61
1.2.1.7 การส่งเครื่องแก้.....	62
1.2.2 พิธีไหว้ครูของผีฟ้า (ปลงพาช้าว).....	67
องค์ประกอบของพิธีการปลงพาช้าว.....	68
ผู้นำถือผีฟ้า.....	68
คาย และเครื่องสังเวย.....	69
เครื่องดนตรี.....	71
สถานที่ประกอบพิธี.....	72

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
ขั้นตอนของพิธีกรรมการไหว้ครูของผีฟ้า (พิธีปลงพาช้าว).....	73
1.2.2.1 ไหว้พระเจ้าองค์ตื้อและถวายพาช้าวพ่อ.....	74
1.2.2.2 ไหว้และถวายพาช้าวแม่.....	75
1.2.2.3 ไหว้นายด่าน.....	76
1.2.2.4 ไหว้เจ้าพ่อพระยาแล.....	77
1.2.2.5 รำถวาย.....	77
2. ดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีรำผีฟ้า หมู่บ้านหนองดอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ.....	78
2.1 ประวัติความเป็นมาของดนตรีในพิธีกรรมรำผีฟ้า.....	78
2.2 เครื่องดนตรีในพิธีกรรมรำผีฟ้า.....	80
ส่วนประกอบต่าง ๆ ของแคน.....	82
1. ลูกแคน.....	82
2. เต้าแคน.....	83
3. หลาบโลหะ.....	84
4. ขี้สูดหรือขันโรง.....	86
5. ไม้กั้น.....	86
6. เชือก.....	86
ประเภทของแคน.....	88
แคนแปด.....	89
2.3 วิธีการบรรเลง.....	90
2.3.1 วิธีการจับแคน.....	90
2.3.2 วิธีใช้นิ้ว.....	90
2.3.3 วิธีใช้ลม.....	91
2.3.4 วิธีการเป่าแคน.....	92

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
2.4 การสืบทอด.....	92
2.5 นักดนตรี.....	93
3. บันทึกบทเพลงประกอบพิธีกรรมการรำผีฟ้า จำนวน 7 ลาย ของหมู่บ้านหนอง ดอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ.....	95
3.1 ลายสุดสะแนน.....	95
3.2 ลายสร้อยน้อย.....	95
3.3 ลายสร้อยใหญ่.....	96
3.4 ลายโป้ซ่าย.....	96
3.5 ลายติดสูด.....	97
3.6 ลายอ่วยลงลาย.....	97
3.7 ลายแมงภู่ตอมดอก.....	98
4. ศึกษาบทเพลงที่ใช้ประกอบพิธีรำผีฟ้า.....	99
4.1 ลายสุดสะแนน.....	99
4.2 ลายสร้อยน้อย.....	103
4.3 ลายสร้อยใหญ่.....	107
4.4 ลายโป้ซ่าย.....	111
4.5 ลายติดสูด.....	114
4.6 ลายอ่วยลงลาย.....	117
4.7 ลายแมงภู่ตอมดอก.....	123

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	126
จุดมุ่งหมายในการศึกษาวิจัย.....	126
ขอบเขตของการศึกษาวิจัย.....	126
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	126
สรุปผล.....	129
อภิปรายผล.....	135
ข้อเสนอแนะ.....	137
บรรณานุกรม.....	138
ภาคผนวก.....	144
ภาคผนวก ก ข้อมูลคนไร้ไฟฟ้า บริวารไฟฟ้า.....	144
ภาคผนวก ข โฉนดสากล.....	151
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์.....	160
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	178

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แสดงแผนที่สังเขปหมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลลูกด้อม อำเภอมือง จังหวัดชัยภูมิ.....	42
2 แสดงสภาพบ้านเรือน.....	44
3 แสดงทางเข้าหมู่บ้าน.....	45
4 แสดงอาหารที่รับประทาน ลาบ ปลาไร่ ส้มตำอาหารพื้นบ้าน.....	46
5 แสดงกิจกรรมยามว่างของแม่บ้าน.....	47
6 แสดงกิจกรรมยามว่างของพ่อบ้าน.....	47
7 แสดงการแต่งกายของชาวบ้านหญิงสูงอายุ.....	48
8 แสดงการแต่งกายของชาวบ้านชายวัยกลางคน.....	48
9 แสดงการแต่งกายของชาวบ้านหญิงวัยกลางคน.....	49
10 แสดงการแต่งกายของชาวบ้านหญิงในขบวนเซิ้งบั้งไฟ.....	49
11 แสดงศาลปู่ตาสังคคีสิทธิ์ที่ชาวบ้านนับถือ.....	50
12 แสดงศาลสมเด็จพระสังคีสิทธิ์ที่ชาวบ้านนับถือ.....	50
13 หนองใหญ่ หนองน้ำในหมู่บ้านที่ใช้ผลิตน้ำประปา.....	51
14 แสดงภาพวัดอุดร.....	52
15 แสดงภาพการทำนา.....	52
16 การแต่งกายของหมอลำผีฟ้า.....	54
17 การแต่งกายของหมอลำผีฟ้าตอนเข้าเทียมเจ้าพ่อพระยาแล.....	54
18 การแต่งกายของหมอม้า.....	55
19 การแต่งกายของผู้ป่วยหญิง.....	56
20 การแต่งกายของผู้ป่วยชาย.....	56
21 เครื่องคาย.....	57
22 การเข้าคาย.....	58
23 ชันนิมณฑ์.....	58
24 สถานที่ประกอบพิธีรำผีฟ้า.....	59
25 การเข้าเทียมของผีฟ้า.....	61

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
26 การเจรจาอันอ่อนน้อม.....	61
27 การปิด เป่า วิด ฟาย.....	62
28 เครื่องคายเดิมที่ใช้ในพิธีส่งเครื่อง 9.....	63
29 ดอกจำปา.....	64
30 กระทง 9ห้องในพิธีตัดกรรมตัดเวร.....	64
31 กระทงหน้าวัว 9 ชั้นในพิธีส่งเครื่อง 9.....	65
32 พิธีส่งเครื่อง 9.....	66
33 พิธีตัดกรรมตัดเวร.....	66
34 ขบวนแห่เครื่อง 9 และเครื่องบริวารไปส่ง.....	67
35 การเตรียมเครื่องสังเวทและเครื่องคายในพิธีปลงพาศ้าว.....	67
36 เครื่องคายในพิธีปลงพาศ้าว.....	68
37 สำนับคาร – หวาน ในพิธีปลงพาศ้าว.....	69
38 พาศ้าวแม่.....	70
39 พาศ้าวนายด่าน.....	70
40 พาศ้าวเจ้าพ่อพญาแล.....	71
41 หมอม้าในพิธีปลงพาศ้าว.....	72
42 หิ้งบูชาผีฟ้า.....	72
43 การไหว้พระและอาราธนาศีล ก่อนการเริ่มพิธีปลงพาศ้าว.....	73
44 ยกชั้น 5 ชั้น 8 ก่อนเริ่มเทียม.....	73
45 ผีฟ้า “หงส์ทอง” เริ่มเข้าเทียมตรวจตราความเรียบร้อย.....	74
46 การประเคนสำรับคาร-หวาน.....	75
47 ถวายพาศ้าวแม่.....	75
48 ภาพผีพ่อเข้ามาเทียมและสูบบุหรี่.....	76
49 ผีปอบเข้าสิงร่างผู้เข้าร่วมพิธีขณะไหว้เจ้าพ่อพระยาแล.....	76
50 การรำถวายขั้นตอนสุดท้ายของการทำพิธีทุกพิธี.....	77

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
51 ไม้ไผ่เหี้ยที่ใช้ทำลูกแคน.....	81
52 แสดงลักษณะลูกแคน.....	82
53 ตัวแคน.....	83
54 หลาบโหละ.....	84
55 ลักษณะของนกการเวก หรือนกไนติงเกล ในตำนานการทำแคน.....	86
56 รังของแมงขี้สูด.....	87
57 ขี้สูด.....	87
58 ลักษณะของแคนแปด.....	88
59 ระบบเสียงของแคนแปด.....	89
60 นายสำรวจ ดำรงเชื้อ.....	93

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

มนุษย์มีความผูกพันอยู่กับความเชื่อตลอดเวลา ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย การดำเนินชีวิตของมนุษย์นั้นมักมีความเชื่อมาเกี่ยวข้องอยู่เสมอ อีกทั้งมนุษย์ได้ใช้ความเชื่อเหล่านั้นเป็นเครื่องมืออธิบายเหตุผลของการกระทำนั้น ๆ แม้ว่าบนวิถีของการพัฒนาสังคมไทยจะเปลี่ยนแปลงไปทุกยุคทุกสมัย วิทยาการต่าง ๆ เจริญก้าวหน้ามากขึ้น แต่เชื่อว่าคงไม่มีใครกล้าปฏิเสธว่า ความเชื่อเรื่อง “ผี” วิญญาณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และสิ่งที่เกิดมาจากความเชื่อนั้นจะก่อให้เกิดการบูชา บวงสรวง และพิธีกรรมขึ้นอยู่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดสัมพันธภาพอันดีกับสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์นั้น ซึ่งเป็นเรื่องที่มีมาช้านานแล้ว และยังคงอยู่ในสังคมไทยได้อย่างกลมกลืนจนถึงปัจจุบัน เพราะความเชื่อเรื่องผีได้ฝังรากลึกลงในสังคมไทย เนื่องจากสังคมไทยดั้งเดิมนั้นเป็นสังคมเกษตรกรรม วิถีชีวิตของผู้คนต้องพึ่งพิงธรรมชาติอย่างแนบชิดและแน่นแฟ้น ดังนั้นคนไทยจึงมีความเชื่อในสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ โชคลาง ไสยศาสตร์ เครื่องรางของขลัง คาถาอาคม สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดไปจนความเชื่อเรื่องภูตผีปิศาจ

เมื่อเชื่อว่าผีมีจริง และมีความสามารถเหนือคนธรรมดาทั่วไป รู้อดีต ทำนายชะตาชีวิตได้ ให้ยารักษาโรคได้ ผู้คนจึงให้ความเคารพยำเกรง และเกิดเป็นประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ เช่นการเซ่นไหว้ ผี เลี้ยงผี เพื่อที่จะขอความคุ้มครองปกป้องภัยอันตรายที่อาจจะเข้ามา เช่น ภัยธรรมชาติ การเจ็บไข้ได้ป่วย หรืออันตรายจากมนุษย์ด้วยกันเอง

ภัยพิบัติต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้มนุษย์ต้องหาที่พึ่งทางใจโดยการหาทางออกด้วยวิธีวิงวอนขอความช่วยเหลือจากสิ่งที่ตนเชื่อว่าจะช่วยได้ เมื่อพ้นภัยก็แสดงถึงความรื่นเริง ความรู้คุณต่อสิ่งเหล่านั้นด้วยการบูชาคุณให้เป็นสิริมงคลแก่ตัว ในที่สุดก็เกิดเป็นพิธีกรรมขึ้นมาเพื่อแสดงออกถึงความเคารพยำเกรง และความอ่อนน้อมถ่อมตนต่ออำนาจที่เรียกว่า “ผี” เหล่านั้นทั้งนี้ก็หวังให้ผีบันดาลความสุขมาสู่ตนเอง และสังคม ซึ่งต่อมาภายหลังก็เกิดเป็นจารีตประเพณีและได้กลายเป็นกฎเกณฑ์ที่กำหนดความประพฤติการปฏิบัติของผู้คนในสังคม ก่อนการกระจายของศาสนาพุทธและพราหมณ์เข้ามายังดินแดนแถบนี้ ผู้คนได้ถือคติความเชื่อเรื่องผีอย่างฝังรากลึก และเหนียวแน่น พิธีกรรมอันเนื่องมาจากความเชื่อเรื่อง “ผี” ของผู้คนในสังคมไทย จึงเป็นการบอกถึงความพยายามของกลุ่มคนในสังคมที่จะให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้คนกับพลังอำนาจในธรรมชาติจนกลายเป็นรูปแบบทางวัฒนธรรมหรือสื่อสัญลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาและศักยภาพในการจัดการทางสังคมของผู้คนในพื้นที่

ได้เป็นอย่างดี เช่น บนฟ้าก็จะมีผีแล่น ผีฟ้าคอยช่วยเหลือผู้คน คอยให้ฟ้าให้ฝนให้ความชุ่มชื้น เจ้าป่าเจ้าเขาคอยให้พืชผักและต้นไม้ไว้ใช้สอย การดำเนินชีวิตจึงไม่มีความจำเป็นที่จะไปรบกวนธรรมชาติมากนัก ความอุดมสมบูรณ์ต่าง ๆ อยู่ในความดูแลของเทวดาอารักษ์ และผีปู่ย่าตายาย ผีบรรพบุรุษในสังคมหรือชุมชนก็จะมีเทวดาประจำเมืองดูแลเรียกว่า “เสื้อเมือง” เทวดาประจำหมู่บ้านเรียกว่า “เสื้อบ้าน” เทวดาประจำวัดเรียก “เสื้อวัด” ชาวบ้านจะมีประเพณีการสร้างศาลให้เป็นที่สิงสถิตของเทวดาหรือผีอารักษ์ จะเห็นได้จากศาลเจ้า ศาลปู่ตาตามสถานที่ต่าง ๆ ของชุมชนนั้น ๆ มีการบวงสรวงสังเวยเป็นประจำทุกปี หากผู้ใดลบหลู่ดูหมิ่นอาจมีโทษถึงตายได้

ความเชื่อจึงมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคมในชุมชนมีความเชื่อที่เกี่ยวกับสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับผี ซึ่งคือกฎเกณฑ์และระเบียบแบบแผนของความสัมพันธ์ ระหว่างคนกับคน คนกับชุมชน คนกับธรรมชาติมีอำนาจมากกว่าหรือเป็นผู้ควบคุมและจัดการ (เสรี พงศ์พิศ. 2537: 9) ความเชื่อนี้จึงเป็นเรื่องนามธรรมที่แลเห็นยากจึงต้องมีการแสดงออกด้วยการกระทำ คือการประกอบพิธีกรรมเพื่อให้บุคคลหลายฝ่ายมาพบปะและปฏิบัติร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน (ศรีศักร วัลลิโภดม. 2536 : 7)

พิธีกรรมจึงเป็นกิจกรรมที่แสดงออกถึงระบบความเชื่อของมนุษย์ มิได้เกิดขึ้นอย่างเลื่อนลอยและไร้เหตุผล แต่มนุษย์สร้างขึ้นอย่างมีเหตุผลอย่างมีวัตถุประสงค์ที่แน่นอน การแสดงออกนั้นมักเป็นในรูปสัญลักษณ์ และเกี่ยวข้องกับนิยายหรือนิทานปรัมปรา และความเชื่อทางศาสนา โดยเฉพาะชาวบ้านในสังคมของชุมชนชนบทซึ่งเป็นสังคมที่ไม่มีความซับซ้อนและค่อนข้างจะเป็นอิสระภายในตัวเอง วัตถุประสงค์ในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อนั้นเพื่อป้องกันคุ้มครองภัยพิบัติให้แก่ชุมชนและสมาชิกในชุมชน อาจเกิดจากการกระทำของมนุษย์ หรือจากการกระทำของธรรมชาติ หรือเพื่อควบคุมดินฟ้าอากาศเพื่อความเป็นสิริมงคล และความมั่นคงในการดำเนินชีวิตตลอดจนสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ และการรวมตัวกันเพื่อต่อสู้ภัยพิบัติต่าง ๆ นำไปสู่ความสัมพันธ์ที่มีความเกื้อกูลของหมู่วมวลมนุษย์ให้ดำรงอยู่ซึ่งความเป็นเผ่าพันธุ์ เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่าระบบความเชื่อและพิธีกรรมเป็นการสั่งสมประสบการณ์ การเรียนรู้ในเวลาอันยาวนาน โดยจะเชื่อมโยงกันไปหมด ซึ่งเกิดจากภูมิปัญญา (ประเวศ วะสี. 2530 : 72)

วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นตัวกำหนดทัศนคติความรู้สึคนึกคิด ความเชื่อ ตลอดจนท่าทีและพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีต่อชีวิต สังคม และธรรมชาติรอบตัว โลกทัศน์ในวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงแปลกแยกแตกต่างไป จากโลกทัศน์ในวิทยาการสมัยใหม่ของโลกตะวันตก ซึ่งมีโลกทัศน์กลไกและการมองปัญหาสุขภาพเป็นเรื่องราวทางเทคนิคและวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นโลกทัศน์หรือมุมมองที่ไม่สามารถเข้ากับความเป็นจริงในวิถีชีวิตของชาวบ้านได้สนิท แม้ว่าประสิทธิภาพในการบำบัดรักษาโรคของวิทยาการทางการแพทย์สมัยใหม่จะรักษาโรคบางชนิดได้ผลก็ตาม การแพทย์สมัยใหม่เป็นเพียงที่พึ่งสำหรับการรักษาโรคที่เกิด

จากพยาธิสภาพหรือเป็นการแก้ปัญหาความเจ็บป่วยเฉพาะหน้าตามความจำเป็นในแต่ละครั้งเท่านั้นยังไม่ได้เป็นกระแสหลักในการขึ้นำกำหนดพฤติกรรมทางสุขภาพของชาวบ้านได้ เนื่องจากพฤติกรรมการรักษาและป้องกันโรคของชาวบ้านแท้จริงถูกกำหนดจากวัฒนธรรมความเชื่อแบบพื้นบ้านเป็นสำคัญ โลกในคติความเชื่อของชาวบ้านมิใช่ประกอบขึ้นด้วยสรรพสิ่งทางกายภาพที่ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมของสิ่งมีชีวิตและวัตถุต่าง ๆ เท่านั้น สำหรับวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวอีสานทั่วไป โลกยังมีด้านนามธรรมอันประกอบขึ้นด้วยอำนาจเหนือธรรมชาติต่าง ๆ ที่กำหนดและบงการความเป็นไปของชีวิตและสังคม หากเมื่อมนุษย์เกิดการเจ็บป่วยขึ้น ความเชื่อในสาเหตุความเจ็บป่วยของร่างกายไม่เพียงเกิดจากการบกพร่องทางพยาธิสภาพของร่างกายเท่านั้น หากเกิดจากอำนาจที่เหนือธรรมชาติขึ้นไป ซึ่งอำนาจเหล่านี้ถูกเรียกว่า “ผี” ความเชื่อของชาวบ้านนับเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดว่าความเจ็บป่วยมีสาเหตุมาอย่างไร แตกต่างกันอย่างใด จะใช้วิธีการรักษาอย่างไร ในการศึกษาทางมนุษยวิทยาเกี่ยวกับความเจ็บป่วยและการรักษาพยาบาลในสังคมดั้งเดิมหรือสังคมแบบเก่านั้นพบว่าคนในสังคมเชื่อว่าความเจ็บป่วยมีสาเหตุสำคัญ 3 ประการ คือ

1. สาเหตุทางธรรมชาติ (Natural) ความเจ็บป่วยชนิดนี้มักเป็นความเจ็บป่วยแบบธรรมดาทั่ว ๆ ไป ไม่มีความซับซ้อนมากนัก เช่น ปวดท้อง ถ้าเชื่อว่าเป็นเพราะรับประทานของแสลงหรือของผิด หรือถูกแมลงสัตว์กัดต่อย การรักษาพยาบาลโรคประเภทนี้โดยมากมักใช้สมุนไพรหรือวิธีอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์ในการรักษา

2. สาเหตุอันผิดธรรมชาติ (Preternatural) ความเจ็บป่วยชนิดนี้มักมีลักษณะซับซ้อนยากที่จะอธิบายด้วยเหตุผลทางธรรมชาติได้ เช่น อยู่ดี ๆ ก็เกิดอาการเจ็บท้อง คลำดูรู้สึกเหมือนกับมีอะไรบางอย่างเข้าไปติดอยู่ในนั้น เมื่อหาสาเหตุอื่นไม่พบคนอาจเชื่อว่า “ถูกของ” ของศัตรูคู่อริ กล่าวคือ เชื่อว่าฝ่ายศัตรูอาจใช้วิชาเวทมนต์ (Sorcery) เสกเอาของบางอย่าง เช่น หนังกวายเป็นตะปู เข้าท้องจึงทำให้เจ็บ บางครั้งอยู่ดี ๆ คนบางคนอาจจะเกิดอาการเชื่องซึมหรือคุ้มคลั่งผิดปกติเหมือนคนบ้า คนก็อาจจะเชื่อว่าเป็นเพราะ “ถูกของ” หรือ “ถูกคุณ” วิธีแก้ความเจ็บป่วยชนิดนี้โดยมากจะใช้ไสยศาสตร์เข้ารักษา เช่นถ้าเชื่อว่าเจ็บป่วยเพราะถูกของก็ต้องหาหมอที่ชำนาญเวทมนต์มาจัดการสะเดาะหรือถอดถอนของนั้นออกเสีย

3. สาเหตุจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ (Supernatural) ในบางครั้งคนเชื่อว่าความเจ็บป่วยไม่ว่าจะเป็นชนิดธรรมดาไม่สลับซับซ้อนหรือชนิดที่ผิดธรรมดาก็ตาม เกิดเพราะถูกสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติกระทำ สิ่งที่มีอำนาจนี้อาจเป็นผีหรือเจ้าประจำวงศ์ตระกูล ผีหรือเจ้าประจำเผ่า เป็นต้น เหตุที่สิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ทำให้เจ็บป่วยเชื่อกันว่าเพราะคนทำผิดหรือละเมิดข้อห้าม (taboo) อะไรบางอย่างเกี่ยวกับสิ่งเหล่านั้น การรักษาการเจ็บป่วยในกรณีเช่นนี้โดยมากมักประกอบพิธีกรรม “ขอขมา” หรือเอาอกเอาใจต่อผี” เหล่านั้น เช่น การเซ่นไหว้และการสวดอ้อนวอน เป็นต้น

บางครั้งถ้าเชื่อว่าเป็นการเจ็บป่วยเพราะถูกผีเข้าหรือวิญญาณเข้าสิงการรักษาก็ต้องขับไล่ผีหรือวิญญาณนั้นออกให้ได้ โดยหมอผี (ทัศนีย์ บัวระภา. 2536 : 19)

ชาวอีสานส่วนใหญ่มีความเชื่อถือศรัทธา “ผี” กันอย่างจริงจังและมั่นคง ได้สืบสานมรดกความเชื่อ และวิธีการดำรงชีวิตจากบรรพชนอย่างแน่นแฟ้น “ผีสงเทวดา” เป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ ไม่มีตัวตนที่มองเห็นหรือสัมผัสได้ด้วยตา แต่ศรัทธาที่ยึดเหนี่ยวผีและเทวดาเป็นที่พึ่งพิงทางใจที่ได้สั่งสมสืบทอดกันมายาวนานนั้น ดูจะคงความขลังและศักดิ์สิทธิ์อยู่ไม่เสื่อมคลาย เมื่อได้พบเห็นชะตากรรม และพฤติกรรมของเพื่อนมนุษย์ร่วมยุคสมัย ตลอดจนสิ่งร้าย สิ่งดี ที่เข้ามาผูกพันกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตน หรือบุคคลใกล้ชิดที่คุ้นเคย ตลอดจนปรากฏการณ์แวดล้อมที่บังเกิดขึ้นอยู่เนื่อง ๆ เป็นต้นว่าเกิดเหตุเภทภัย เจ็บไข้ได้ป่วย น้ำท่วม ฝนแล้ง นาล่มหรือพืชพันธุ์ธัญญาหารเหี่ยวแห้ง เจาโรย ก็ตามชาวอีสานเชื่อกันกันว่า สิ่งทั้งปวงดังกล่าวน่าจะเกิดมาจากอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของเหล่าผีสงเทวดา ทั้งสิ้นที่บันดาลเห็นเป็นไป จึงควรต้องมีการอ่อนน้อม ขอความเมตตา โดยทำพิธีบวงสรวง บัดพลี เช่นสังเวย แกะเหล่าภูตผี วิญญาณ เทวดาทั้งหลาย ให้ช่วยขจัดปัดเป่าความเจ็บป่วยหรือทุกข์ยากเหล่านั้นให้หมดสิ้นไป พร้อมทั้งดูแลปกป้องคุ้มครองตลอดจนอำนวยความสะดวกทางเกษตรกรรมให้ได้ผลผลิตดีเนื่องจากชาวอีสานส่วนใหญ่ประกอบอาชีพกสิกรรมเพาะปลูกข้าวเป็นปัจจัยหลัก (บุญยงค์ เกศเทศ. 2537 : 188)

ด้วยเหตุดังกล่าว ชาวอีสานจึงต้องกราบไหว้เซ่นสรวงผีต่าง ๆ และเทวดาเพื่อป้องกันไม่ให้บุคคลในครัวเรือนเจ็บป่วยหรือตกทุกข์ได้ยาก ตลอดจนป้องกันไม่ให้ข้าวกล้าในนาเกิดภัยพิบัติถึงเสียหาย และเมื่อจะกระทำการใด ๆ ก็มักนิยมบนบานบวงสรวงต่อผีสงเทวดาเป็นต้นว่า เมื่อผืนดินแห้งแล้งพืชพันธุ์ธัญญาหารเหี่ยวแห้งไม่อุดมสมบูรณ์หรือข้าวกล้าในนาขาดน้ำ จากคตินิยมความเชื่อเรื่อง “ผีสงเทวดา” ดังกล่าว ก่อให้เกิดประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีหลายลักษณะ เช่น มีประเพณีการถือผีดำ (ผีบรรพชน) ผีเสื้อเมือง (เทวดาประจำถิ่น) การเลี้ยงผีปู่ตา , การบูชาผีแถนอันก่อให้เกิดพิธีกรรมบุญบังไฟ และการล่าผีฟ้า ซึ่งเป็นพิธีกรรมในการรักษาโรคแบบดั้งเดิม และพิธีกรรมดังกล่าวนี้จะพบได้ทั่วไปในประเทศไทยในแต่ละภูมิภาคซึ่งมีรูปแบบของพิธีกรรมการรักษาโรคที่คล้ายคลึงกัน แต่จะต่างกันตรงกระบวนของพิธีกรรม และเรียกในลักษณะที่ต่างกันไปตาม

ชาวไทยมุสลิมทั่วไปในบริเวณสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย อันได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลาและนราธิวาสมีพิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาโรคแบบดั้งเดิมโดยมีความเชื่ออย่างหนึ่งว่าความเจ็บไข้ได้ป่วยเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำหรืออำนาจอันลึกลับของภูตผีปีศาจ หรือเพราะถูกคุณไสยของผู้คนที่ประสงค์ร้ายทำมาให้อุบัติต้องตัวผู้ป่วย และวิธีการรักษาผู้ป่วยที่ทำกันอยู่แบบพื้นบ้านก็คือการเซ่นสรวงพลีกรรม ทำพิธีติดต่อกับภูตผีที่เข้ามาสิงอยู่ในร่างของผู้ป่วยเพื่อให้ภูตผีออกจากร่างของผู้ป่วยไปเสีย หรือไม่ก็ให้บอกเครื่องยาตลอดทั้งวิธีการรักษาให้หายจากความเจ็บป่วยที่เป็นอยู่

การแสดงตือตริจะแสดงเป็นคณะซึ่งมีแต่ผู้ชายล้วนประมาณ 6 - 7 คน ประกอบด้วยหมอผู้ทำพิธีคนหนึ่ง คนนี้มีฐานะเป็นหัวหน้าคณะและมีหน้าที่ในการจัดเครื่องเซ่น เรียกผี ติดต่อเจรจากับผีที่สิงอยู่ในร่างของผู้ป่วย อีก 4 - 5 คนเป็นผู้เล่นดนตรีประกอบพิธีทั้งหมดและผู้เล่นดนตรีต่างก็แต่งกายอย่างปกติ ไม่มีการแต่งกายให้พิเศษเป็นพิธีการแต่อย่างใด ตือตริจะมีอีกคนหนึ่งทำหน้าที่เป็นคนทรง คือหมอจะเรียกผีให้ออกจากผู้ป่วยเข้ามาประทับทรงในร่างคนทรง แล้วจึงเจรจากัน หมอจะบริกรรมคาถาสลับกับเสียงดนตรีไปจนผู้ป่วยมีอาการสั่นเทิ้ม ซึ่งเชื่อว่าผีที่สิงอยู่นั้นรับรู้ถึงการเซ่นสรวงและรู้ถึงจุดมุ่งหมายของพิธีแล้ว ต่อจากนั้นหมอก็จะเริ่มสนทนาโต้ตอบกับผี วิธีการโต้ตอบกันระหว่างหมอกับผีนั้น หมอต้องใช้จิตวิทยาอย่างสูง คือทั้งขู่ ทั้งปลอบ ทั้งหาวิธีการระล่อมให้ผู้ป่วยสบายใจและพูดออกมา ซึ่งเชื่อว่าผู้ป่วยไม่ได้พูดเอง หากแต่ผีที่สิงอยู่นั้นเป็นผู้พูดทั้งสิ้น

การแสดงตือตริบางครั้งเป็นที่พอใจของผีหรือถูกรสนิยมกันระหว่างหมอกับผี ผีก็จะทำให้ผู้ป่วยมีอาการสั่นเทิ้มขึ้นโดยเร็ว การสนทนาซักถามก็สะดวกขึ้น จะขอร้องให้ผีบอกยาที่ใช้รักษาหรือให้ออกจากร่างผู้ป่วยไปก็ง่าย หรือบางครั้งถ้าเป็นที่ถูกใจกันมาก ๆ ผีจะนำร่างผู้ป่วยให้ลุกขึ้นมาร้องรำทำเพลงสนุกสนานไปตามจังหวะดนตรีของตือตริด้วย บางครั้งผีก็อาจจะบอกให้ญาติมิตรไปรับชิละ มะโย่ง ร้องเงิงมาแสดงให้ชม แล้วผีก็ร่วมแสดงด้วย แต่บางครั้งการแสดงตือตริหรือหมอเป็นผู้ที่ไม่ถูกกับรสนิยมของผี ผีนั้นก็จะดื้อดึงไม่ยอมแสดงอาการใด ๆ ออกมา ไม่ยอมให้ติดต่อดูด้วยได้ทั้ง ๆ ที่หมอก็พยายามเสกเป่าคาถามาเป็นเวลานาน ถ้าเป็นเช่นนั้นหมอจะสั่งให้ผู้เล่นดนตรีเปลี่ยนเครื่องดนตรีชนิดใหม่ คือ เปลี่ยนจากรีบบะ “ฮ้อง กลอง โหม่ง มาเป็นเถาด ปีบ สังกะสี หรือแผ่นโลหะอื่น ๆ แล้วระดมตีให้เกิดเสียงดังน่ารำคาญ และตีไปเช่นนั้นเรื่อย ๆ จนกว่าผีจะยอมออกมาเจรจาดู ซึ่งบางครั้งอาจใช้เวลาข้ามวันข้ามคืนเหมือนกันในระหว่างการรักษาคนป่วยที่มีอาการหนักด้วยการตีแผ่นโลหะให้เกิดเสียงดังในเวลาที่ยาวนานเช่นนี้ก็จะมีการหยุดพักเหนื่อย เจ้าภาพจะระดมญาติมิตรช่วยกันหุงหาอาหารเลี้ยงดูทั้งคณะตือตริและญาติ ๆ ที่มาเยี่ยมไข้ เมื่อคณะตือตริหายเหนื่อยแล้วถ้าผียังไม่ยอมออกมาปรากฏอาการ คณะตือตริก็จะเริ่มตีแผ่นโลหะให้เกิดเสียงดังต่อไปเรื่อย ๆ จนบางครั้งผู้ป่วยตายคาบไปเลยก็มี หรือไม่ก็เชื่อว่าผู้ที่ใช้ให้ผีมานั้นมีวิชาแก่กล้าเหนือกว่าหมอมากนัก จึงยอมนำผู้ป่วยส่งโรงพยาบาล ซึ่งมีอยู่บ่อยครั้งที่ผู้ป่วยมีอาการเพียบหนักมากจนเกินที่แพทย์จะช่วยชีวิตไว้ได้เสียแล้ว การแสดงตือตริจะหยุดลงก็ต่อเมื่อผีปรากฏอาการ สนทนาโต้ตอบกันได้และบอกวิธีการรักษาให้แล้ว หรือเมื่อผู้ป่วยขาดใจตายไป และหรือเมื่อนำผู้ป่วยส่งโรงพยาบาล (ไพบุลย์ ดวงจันทร์. 2527 : 6)

ในลักษณะของพิธีกรรมที่คล้ายกันของทางภาคเหนือคือ “การฟ้อนผีมด” การฟ้อนผีมดคือการฟ้อนรำ เพื่อเป็นการสังเวยผีบรรพบุรุษ ประเพณี การฟ้อนไม่ปรากฏว่าเป็นของชนชาติใด มักจะทำกันในเดือน พฤษภาคม – มิถุนายน ซึ่งพวกที่จะฟ้อนผีมดนี้จะต้องเป็นพวกตระกูลเดียวกัน และเมื่อครบรอบปีเช่น บางตระกูลก็ 3 ปีครั้งบางตระกูลก็ปีละครั้ง หรือบางตระกูลไม่กำหนดแน่นอน เห็นว่า

สะดวกเมื่อใดก็จัดทำกันหรือบางทีคนในครอบครัวเกิดการเจ็บป่วยต้องบนบานผีปู่ย่าตายายอันเป็นบรรพบุรุษ ก็ต้องทำพิธีเช่นสรวงสังเวยกันตามที่บนบานไว้ (มณี พยอมยงค์. 2524 : 24)

ในความเชื่อของสังคมชาวอีสานนั้น ถือว่าผีที่ยิ่งใหญ่สูงสุด เป็นเทพเจ้าแห่งผีทั้งมวลคือ “แถน” หรือพญาแถน ปู่แถน ย่าแถน ก็เรียก พญาแถนอยู่บนฟ้า ผู้ที่ติดต่อกับแถนจึงเรียกว่า “ผีฟ้า” บางครั้งก็เรียกรวมกันไปว่า “ผีฟ้าพญาแถน” ผีฟ้าช่วยชาวบ้านในการติดต่อกับพญาแถนในการทำนายทายทักและรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ โดยมีความเชื่อว่า โรคที่เกิดจากการกระทำของภูติผีจะต้องรักษาด้วยการรำผีฟ้านั่นเอง การรำผีฟ้าต้องอาศัย “คนทรง” หรือ “นางทรง” แม้ว่าชาวบ้านจะนิยมไปรักษาที่โรงพยาบาล และใช้ยาสมัยใหม่ แต่ยาสมัยใหม่ก็รักษาได้ไม่หมดทุกโรค บางโรคหมอโรงพยาบาลเอง ก็ไม่อาจบอกได้ว่าคนไข้เป็นโรคอะไร คนไข้จึงมารักษาโดยการรำผีฟ้า (ยุทธภักดิ์ เตชะแก้ว. 2540 : 3)

ท่ามกลางวิทยาการสมัยใหม่ในการรักษาโรค เช่นการแพทย์อันทันสมัยได้แพร่กระจายไปสู่สังคมชนบทอีสานแต่ชาวบ้านอีสานก็ยังนิยมหาพ่อมดหมอผีอยู่ และเชื่อว่าโรคบางชนิดที่การแพทย์สมัยใหม่ไม่อาจรักษาได้ แต่การรักษาโรคแบบดั้งเดิมจะช่วยได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาวอีสานเองไม่ได้ปฏิเสธการแพทย์สมัยใหม่ แต่ก็ไม่สามารถละทิ้งความเชื่อวัฒนธรรมดั้งเดิมอย่างสิ้นเชิง ตราบใดที่การแพทย์แผนใหม่ไม่สามารถให้คำตอบได้ดีกว่า (เสรี พงศ์พิศ. 2529 : 27)

เนื่องจากความเชื่อและพิธีกรรมการรำผีฟ้าในภาคอีสานนั้น ได้มีบทบาทควบคู่กับการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนภาคอีสานมาโดยตลอด แม้ในปัจจุบันได้มีการพึ่งพิงจากภายนอกไม่ว่าจะเป็นการเมือง การปกครอง การศึกษาและการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจมากขึ้น ความเชื่อและพิธีกรรมการรำผีฟ้ากำลังเป็นเรื่องที่ถูกกลืนเลยมองข้าม ที่สำคัญคือไม่ได้ทำความเข้าใจ และยังถูกดูแคลนจากสังคมภายนอกมาโดยตลอด แต่ความเชื่อและพิธีกรรมดังกล่าวก็ยังถ่ายทอดดำรงอยู่อย่างสืบเนื่องแม้กระแสวัฒนธรรมอื่น ๆ เข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวชนบทภาคอีสานมากขึ้นแต่อย่างไรก็ตามความเชื่อและพิธีกรรมรำผีฟ้าก็ยังมิให้พบเห็นในหมู่บ้านชนบทอีสานทั่วไป

ผู้ศึกษาเห็นว่าความเชื่อและพิธีกรรมการรำผีฟ้าเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ที่ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ เป็นประสบการณ์ความเชื่อที่คนรุ่นก่อนเก่าได้กลั่นกรองจากวิถีการดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีงามไว้สืบทอดให้คนรุ่นหลังอย่างต่อเนื่องด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ผู้ศึกษาสนใจ อันจะนำไปสู่ความเข้าใจถึงรากเหง้าแห่งภูมิปัญญาซึ่งเป็นคุณค่าแห่งบรรพชนที่ได้สร้างสรรค์จรรโลงไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ดำเนินตามครรลองวิถีอย่างยั่งยืน

ด้วยสาเหตุดังกล่าวนี้ ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาดนตรีในพิธีกรรมรำผีฟ้า โดยเฉพาะดนตรีที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมรำผีฟ้า ซึ่งยังคงรักษาแบบแผนการแสดงไว้อย่างครบถ้วนตามพิธีกรรมการบำบัดรักษาโรคตามความเชื่อของชาวอีสาน โดยเชื่อว่าผีฟ้าสามารถบำบัด หรือมีอิทธิพลให้โรคต่าง ๆ

นั้นทุเลา และหายได้ ในที่สุด แม้แต่เหตุผลทางวิทยาศาสตร์ที่กล่าวไว้ในยุคปัจจุบันก็ไม่สามารถพิสูจน์และให้คำตอบที่ชัดเจนได้ ที่บ้านหนองคอนไทย ต.กุดตุ้ม อ.เมือง จ.ชัยภูมิ ได้รักษาแบบแผนของพิธีกรรมในการรักษาโรคตลอดจนการใช้ดนตรีประกอบพิธีกรรมที่มีความน่าสนใจ ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย ในโลกยุคปัจจุบัน ท่ามกลางสภาพสังคม วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว คณะหมอลำผีฟ้ายังคงรักษาแบบแผน วิธีการ ขั้นตอนไว้อย่างสมบูรณ์ครบถ้วน ดังนั้นควรจะมีการศึกษารวบรวมบันทึกบทเพลงที่ใช้ประกอบพิธีกรรมการรำผีฟ้า ตลอดจนความเข้าใจวัฒนธรรมของหมู่บ้านแห่งนี้ ที่มีการดำเนินชีวิตที่ยาวนานและดำรงอยู่ ผ่านพิธีกรรมการรำผีฟ้า และบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับพิธีกรรมการรำผีฟ้าของหมู่บ้านหนองคอนไทย ต.กุดตุ้ม อ.เมือง จ.ชัยภูมิ เพื่อให้พิธีกรรมลำผีฟ้า ดำรงอยู่กับวิถีชีวิตที่ดีงามของชาวอีสาน สืบต่อไป

ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาดนตรีและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมรำผีฟ้าของหมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อศึกษาและบันทึกบทเพลงประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้าของหมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ความเชื่อเรื่องการรำผีฟ้าเป็นเรื่องทาง “ไสยศาสตร์” มีการใช้ดนตรีเข้ามาเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมส่วนหนึ่งและเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ซึ่งทำให้พิธีกรรม เต็มไปด้วยอำนาจลึกลับที่จะใช้เพื่อตอบสนองความต้องการของปัจเจกชน และผู้ที่ศรัทธาพึงปฏิบัติด้วยความเคารพยำเกรง

แม้ว่ารูปแบบและวิธีการรำผีฟ้าจะยังมีการรักษาไว้ให้เป็นไปตามแนวทางเดิมอยู่แต่ภายใต้กระแสสังคมในยุคปัจจุบัน แต่ก็มีความเชื่อของปัจเจกบุคคลและมุ่งหวังเพียงตัวบุคคลมากกว่าผลทางสังคม ซึ่งหมายรวมถึงความเชื่อเรื่องการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพลังอำนาจแห่งธรรมชาติ ดังเช่นประชาชนในสังคมชนบท ภาคเกษตรกรรมเคยเชื่อมั่นและยึดถือมาก่อน เพราะฉะนั้นภาพของการรำผีฟ้าในปัจจุบันถูกมองและตีความหมายไปในทางที่แตกต่างกัน การศึกษาในเชิงมานุษยวิทยาก็จะช่วยให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้นในมิติของทางมานุษยวิทยาและเป็นวัฒนธรรมที่ดีงามสืบทอดส่งสืบทอดมาหลายชั่วอายุคน จึงเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องศึกษาดนตรีและพิธีกรรมรำผีฟ้า เพื่อให้เกิดโลกทัศน์เกี่ยวกับการศึกษาดนตรีประกอบพิธีกรรม

ผู้ศึกษาได้กำหนดความสำคัญของการศึกษาค้นคว้าไว้คือ

1. เพื่อทราบถึงดนตรีที่ประกอบอยู่ในพิธีกรรมรำผีฟ้าและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมรำผีฟ้า
2. ทราบลักษณะของบทเพลงที่ใช้ประกอบในพิธีรำผีฟ้า

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

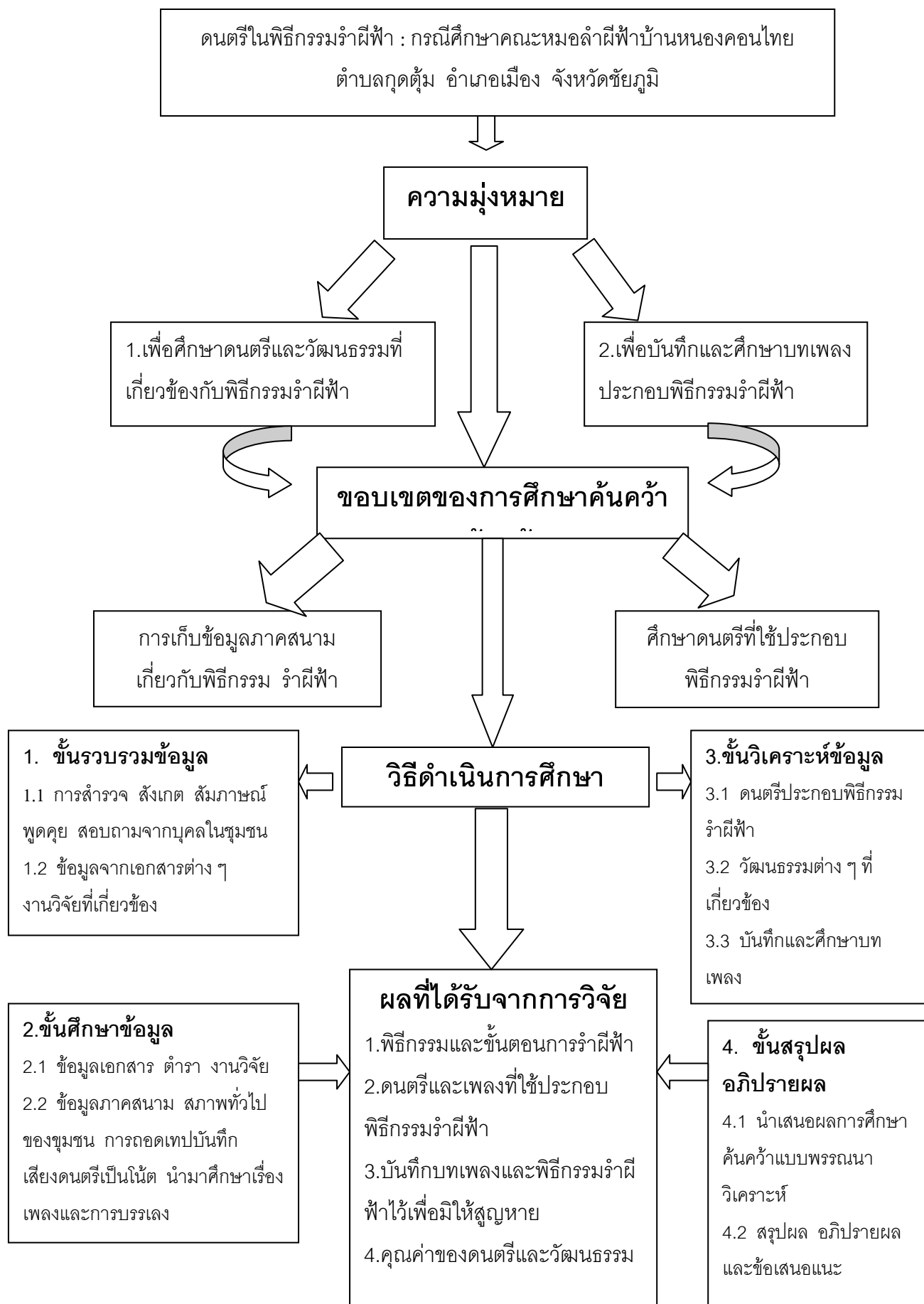
1. ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่องดนตรีในพิธีกรรมรำผีฟ้าครั้งนี้มุ่งศึกษาพิธีกรรมรำผีฟ้าของหมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
2. ศึกษาเฉพาะดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้า บทเพลง ประวัตินักดนตรีและคนรำผีฟ้า

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

รำผีฟ้า	หมายถึง	พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการรักษาโรคแบบดั้งเดิมของชาวอีสาน โดยมีองค์ประกอบคือ ร่างทรงผีฟ้า หมอแคน (หมอม้า) ผู้ป่วย (ท้าวใหม่) และ เครื่องคาย
หมอลำผีฟ้า	หมายถึง	ตัวบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ที่เป็นร่างทรงผีฟ้า ทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้า เพื่อเชื้่นสรวงบูชาผีฟ้า และรักษาอาการเจ็บป่วยของคน
ลาย	หมายถึง	ชื่อเพลงแต่ละเพลง
ความเชื่อ	หมายถึง	การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของบุคคลต่ออำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อบุคคลนั้นๆ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาตินั้น ไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่บุคคลในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพยำเกรง
พิธีกรรม	หมายถึง	การแสดงออกในทางปฏิบัติการทางศาสนา หรือระบบความเชื่อ โดยมีวัตถุประสงค์ที่แน่นอน
ชั้น5	หมายถึง	ชั้นใช้บูชาครูผีฟ้าประกอบไปด้วย ชั้นล่างหน้า ยอดดอกทองพันชั่ง 5 คู่ เทียน 5 คู่ รูป 1 แหนบ
ชั้น8	หมายถึง	เหมือนชั้น 5 แต่ใช้ของ อย่างละ 8 คู่
หมอม้า	หมายถึง	คนเป่าแคน หมอแคน

เป่าแจ้	หมายถึง	การเป่าแคนได้ชัดเจน เสียงแจ่มใสไม่แตกพร่า
เครื่องคาย	หมายถึง	ค่าครูของผีฟ้า ประกอบด้วย เงิน 6 สลึง หวี 1 อัน แว่น (กระจกเงา) ผ้าขึ้น น้ำอบ น้ำมันใส่ผม
ทำวใหม่	หมายถึง	ผู้ป่วย ชื่อเรียก ผู้รับการรักษาโรคโดยวิธีการรำผีฟ้า
ดอกจำปา	หมายถึง	ดอกลั่นทม
ส่งเครื่อง9	หมายถึง	การจัดพิธีกรรมลำผีฟ้าครั้งที่2ในกรณีการรักษาโรคหาย อุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีครั้งนี้จะจัดอย่างละ 9 สิ่ง ทั้งหมด ได้แก่ ผ้าขึ้น 9 ผืน ผ้าขาวม้า 9 ผืน ผ้าขาว 9 ผืน กระทง 9 ห้อง บายศรี ก้านกล้วย 9 ชิ้น
คุมอ	หมายถึง	การทำนาย การดูดวง การพยากรณ์
ผ้าเปียงบาย	หมายถึง	ผ้าสไบใช้พาดบ่า
ชุน	หมายถึง	การที่วิญญาณของผีแถนหรือผีอื่น ๆ เช่น ผีป่า ผีเขา ผีบรรพบุรุษ เข้ามาใกล้ เข้ามาสิงสู่ร่างของคนทรงผีฟ้า บางครั้งเรียกเทียม
คืนคาย	หมายถึง	การคืนค่าครู ในกรณีที่รักษาไม่หาย
ปลงคาย	หมายถึง	การไปค่านับครู ไปตอบแทนผีฟ้า คล้ายกับขอมมอบตัวเป็นศิษย์ และบริวารของผีฟ้าต่อไปเพื่อให้ผีฟ้าคุ้มครองปกป้องรักษา หากผีฟ้าจัดพิธีไหว้ครูประจำปี (ปลงพาช้าว) ครั้งใดก็ต้องนำขันดอกไม้ธูปเทียนเข้าไปร่วมสักการะในพิธี
คะลำ	หมายถึง	ข้อห้ามไม่ให้ปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ สำหรับผู้เรียนสรรพวิชาอาคมต่าง ๆ เช่น ห้ามลอดใต้ถุนบ้าน ห้ามกินอาหารบ้านงานศพ ห้ามกินน้ำหรืออาหารเดนคนอื่น เป็นต้น
กลุ่มเสียง	หมายถึง	กลุ่มของระดับเสียง หรือโน้ตที่นำมาจัดเรียงกันเป็นลำดับขึ้น จากเสียงต่ำไปหาเสียงสูง หรือจากเสียงสูงลงมาหาเสียงต่ำ
ทำนอง	หมายถึง	เสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ ที่สลับซับซ้อนกัน แต่ละเพลงจะมีรูปแบบที่แตกต่างกัน
อัตราความเร็ว	หมายถึง	ความเร็วของบทเพลงต่าง ๆ ที่มีอัตราความช้าเร็วต่างกันออกไป อาจมีจังหวะเร็ว ปานกลาง หรือช้าก็ได้ โดยใช้สัญลักษณ์ โน้ตตัวดำ เท่ากับ 80 เป็นต้น

กรอบแนวคิด

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในเรื่องของประเพณีเกี่ยวกับการรำผีฟ้า นั้นมีผู้ศึกษาวิจัยค้นคว้าและเขียนตีพิมพ์บทความเผยแพร่ในเอกสารและหนังสือน้อยมากเนื่องจากเป็นเรื่องราวเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น ผู้ศึกษาจึงรวบรวมจากเอกสาร วารสาร บทความทางวิชาการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ พิธีการรำผีฟ้าซึ่งมีไม่มากนัก เนื้อหาโดยส่วนใหญ่มีการกล่าวถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษาทางดุริยางคศาสตร์ชาติพันธุ์ในหลาย ๆ ทศนะโดยเน้นในด้านการรวบรวมข้อมูลทางด้านวัฒนธรรม การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน พิธีกรรมและความเชื่อ รวมทั้งทางด้านดนตรี ซึ่งพอที่จะเป็นแนวทางในการศึกษาดนตรีประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้าที่หมู่บ้านหนองคอนไทยตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิได้

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่เกี่ยวข้องด้านความเชื่อ พิธีกรรม การนับถือผี และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับดนตรีในพิธีกรรมรำผีฟ้าภาคอีสาน

เอกสารเกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์เพลง

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษานี้มีเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทางด้านความเชื่อ พิธีกรรม การนับถือผี การบูชาเช่นสรวง ในลักษณะต่าง ๆ ที่พบในประเทศไทย รวมทั้งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับดนตรีในพิธีกรรมรำผีฟ้าภาคอีสาน ซึ่งผู้ศึกษาได้รวบรวมจากเอกสาร บทความ หนังสือต่าง ๆ ที่จะนำมาอ้างอิงโดยสังเขปได้ กล่าวคือ

วิจิตตรา ขอนยาง (2530:12) ได้เขียนเรื่องแคนกับวิถีชีวิตของคนอีสาน ลงในวารสารวิชาการ แลลดฟ้าของโรงเรียนสุวรรณภูมิวิทยไพศาล อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดว่า พิธีกรรมของคนอีสานนั้นมีหลายอย่างเช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล เมื่อมีคนป่วยที่บ้าน มักจะเข้าใจและเชื่อกันว่าเกิดจากการกระทำของวิญญาณร้ายที่ไม่พอใจในการกระทำของผู้ป่วยอย่างใดอย่างหนึ่งเช่น อาจจะไปกล่าวดูถูกดูหมิ่น หรือปฏิบัติผิดธรรมเนียมที่เคยปฏิบัติกันมา จนทำให้วิญญาณนั้นโกรธจึงบันดาลให้เจ็บไข้ขึ้นมา การรักษาพยาบาลจึงต้องอาศัยผู้ที่สามารถติดต่อกับวิญญาณนั้นได้ เพื่อจะ

ได้ชักถามขอโทษในความผิด ตลอดจนอ่อนน้อมและอ่อนวอนให้วิญญาณนั้นเลิกกระทำแก่บุคคลนั้น และช่วยให้บุคคลนั้นหายป่วยโดยเร็ว ในทำนองเดียวกัน

บุญยงค์ เกศเทศ (2540 :190 – 191) ได้เขียนเรื่องผีฟ้าพญาแถนในหนังสือชีวิตไทยชุดบุญพญาแถนของสำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการไว้ว่า ผีฟ้ามีบทบาทให้ดีขึ้นร้ายแก่มนุษย์สามารถดับทุกข์เข็ญ ทำลายล้างอุปสรรคทั้งปวงได้ตลอดจนช่วยมนุษย์ในยามประสบความเดือดร้อนหรือภัยพิบัติเช่นเจ็บป่วยไข้ ชาวบ้านจะประกอบพิธีรำผีฟ้ารักษาโรคโดยอัญเชิญขอรับรองที่เรียก “ ลำสอง ” จังหวัดเลยเรียกผีฟ้าว่า “ นางเทียม ” ส่วนการรำผีฟ้าของชาวผู้ไทยแถบจังหวัดมุกดาหารเรียกว่า “ เหยา ”

จวน เครือวิชฌยาจารย์ (2540 :40) ได้เขียนในหนังสือเรื่อง ประเพณีมอญที่สำคัญซึ่งเกี่ยวกับผีบ้าน (อาลักฮอย) ว่า ผีที่ชาวบ้านเชื่อกันว่าคอยจับหรือเหนี่ยวรั้งไว้ทุกวันนี้ จัดเป็นผีประเภทนามธรรม ไม่มีผู้ใดพบเห็น สัมผัสได้ เมื่อท่านสิ้นชีวิตจากพวกเราไปแล้ว ท่านจะขึ้นสวรรค์หรือลงนรกเป็นเรื่องผลบุญ ผลกรรมของท่านสร้างไว้ และชนรุ่นหลังไม่ได้คำนึงถึงเลย สิ่งสำคัญที่สุดที่ต้องคำนึงถึงเพราะท่านเหล่านั้นเป็นบุพการีบรรพชนของชาวมอญ ท่านเป็นสุดยอดผู้อุปการะคุณ เลี้ยงดูและดำรงวงศ์ตระกูลมา จึงสมควรต้องนับถือเช่นไหว้บูชาอย่างยิ่ง จะละเว้นเสียมิได้เด็ดขาด มิฉะนั้น จะเกิดความเสียหายแก่คนในวงศ์ตระกูลต่างๆ นานัปการ อาจเกิดโรคภัยไข้เจ็บ เกิดภัยต่าง ๆ ไม่สามารถชี้แจงได้ ทั้งถูกประณามจากสังคมอีกว่าเป็นคนอกตัญญูต่อบุพการีนอกจากนั้นยังกล่าวถึงการรำผีมอญว่า การรำผี (เลาะอะนา) ว่าเป็นการแสดงละครหรือลีลาของผีตามขั้นตอนประเพณี มีเรื่องราวเกี่ยวกับผีบ้านทั้งหมด ทั้งนี้เพื่อการขอขมาลาโทษผีบ้านที่ตนล่วงเกินด้วยประการต่างๆ โดยมีเหตุที่ต้องรำผีคือมี “ เหตุจำเป็นร้ายแรง ถึงต้องรำผี ” มีถึง 12 ประการ จากการสัมภาษณ์ผู้รู้ ท่านเหล่านั้นจำไม่ค่อยได้ครบถ้วน แต่ที่สำคัญท่านจำได้มีดังนี้

1. คนในตระกูลผีบ้านนั้นๆ เจ็บไข้ได้ป่วยติดพันติดกรรมดาสามัญ คนทงบอกว่าท่านโกรธเนื่องจากล่วงละเมิดท่าน หยามเหยียดหมิ่นท่านจึงบันดาลให้เจ็บป่วย จะให้หายเจ็บป่วยต้องรำผีถวาย (บางที่เรียกว่ากินทั้งเย็น) เป็นการขอขมาโทษ

2. คนใดในตระกูลบนบานผีบ้านให้คนหายจากโรคภัย หรือทำางานอะไรให้สำเร็จตามปรารถนา เมื่อบนบานแล้วตนจะหายจากโรคภัยหรือไม่หาย จะสมความปรารถนาหรือไม่ ต้องรำผีให้ผีบ้าน จะไม่รำไม่ได้เด็ดขาด (ข้อนี้แปลกมาไม่เหมือนกับการบนบานทั่วไป)

3. หญิงอื่นๆ ทัวไปมีครรภ์แก่ อ่อน นอนค้างคืนที่บ้านไม่ได้

4. คนอื่นๆ นอกตระกูล นอนค้างคืนที่บ้านฉันสามี่ภรรยาฉันมั่งเดียวกัน เว้นแต่แยกนอนคนละที่ได้

ที่กล่าวมา 1 – 4 ข้อนั้นสำคัญมาก ล่วงละเมิดผีบ้านโกรธบันดาลให้คนในตระกูลมีอันเป็นไปต่างๆ นานาชนิด ขั้นแรก อยากจะพันโทษให้คนทรงทำพิธีขอขมาโทษที่เสาะเฝ้าบ้านก่อน บางทีมีบ้างที่ท่นอกภัยให้หายจากภยันตรายได้ ไม่ต้องจัดการรำผีก็มีถ้าผีบ้านไม่ภัยให้แล้ว ต้องหาคนทรงผีทำการรับรองกับผีบ้านว่า “เรายอมรับรำผีถวาย” หรือว่า “กินทั้งยี่น” เมื่อถึงเวลาที่คนทรงออกปากคำรับรองไว้แน่ การรับรองของคนทรงผีนี้ ต้องทำการรับรองตรงที่เสาะเฝ้าบ้านเท่านั้นที่อื่นไม่ได้ โดยจุดรูปเทียนบูชาปักหลักไม้ไว้ที่โคนเสาะเฝ้าเอาผ้าแดงผูกไว้กับหลักนั้นด้วย ผีบ้านท่นจึงจะยินยอม

ผีบ้านของชาวไทยเชื้อสายมอญที่แท้จริงนั้นก็หมายถึงท่านบรรพชน ปู่ ย่า ตา ยาย ทวดๆ ของพวกเขาเหล่านั้นเอง ท่านจากลูกหลานจากวงศ์ตระกูลไปแล้วคงเหลือเพียงแคชื่อ เรียกว่า ผีบ้าน เพราะท่านอยู่ประจำบ้านให้กราบเช่นไหว้สืบมาจนทุกวันนี้ ชื่อที่เรียกขานว่าผีบ้านนั้นได้ฟังแล้วรู้สึกว่าเป็นภาพพจน์ที่น่ากลัว ดูเป็นการเรียกชื่อตรงกับความเป็นจริงเกินไป ซึ่งน่าจะเรียกขานกันเสียใหม่ว่า “บรรพชนของวงศ์ตระกูล” ส่วนชาวจีนเขากราบเช่นไหว้ บูชาบรรพชนของเขา เช่น คนไทยเชื้อสายมอญเหมือนกัน แต่พวกเขาเรียกชื่อบรรพชนของเขาว่า “เจ้า” เมื่อได้ยินแล้วน่าฟังน่าเลื่อมใสเคารพบูชายิ่งนัก เขายกย่องบรรพชนเขาไว้สูงส่งมาก

ณรงค์ สมิทธิธรรม (2545:93) ได้เขียนเรื่องประเพณีพ่อนผีในหนังสือดนตรีพื้นบ้านคนเมืองเหนือไว้ว่า ผีมีอยู่หลายประเภท ว่ากันตั้งแต่ที่อยู่ใกล้ตัวกันก่อน นั่นก็คือ ผีบรรพบุรุษ หรือที่บ้านเราเรียกว่าผีปู่ย่า ในบ้านก็มีผีเฮือน ออกนอกบ้านก็มีผีเต็มไปหมด บางทีก็เรียกว่าผีเจ้าที่ ขอให้เป็นสิ่งที่ดีแล้วนำเกรงขามเถอะต้องมีผีไว้ก่อน ต้นไม้ใหญ่ ถ้ำ ป่า คอย ฯลฯ มีผีมาสถิตอยู่แทบทั้งสิ้น

หากเป็นการพ่อนผีบรรพบุรุษอย่างที่เรียกกันว่าพ่อนผีปู่ย่านั้น บ้านเรามีอยู่ 3 ประเภทด้วยกัน คือ ผีผด ผีเม้ง ต่อมาคนสองตระกูลมีความสัมพันธ์เกี่ยวดองกันก็เรียกการพ่อนผมนี้น่า ผีผดชนเม้งเป็นการเลี้ยงผีปู่ย่าประเภทที่สามนั่นเอง

ส่วนการเลี้ยงผีที่ไม่ผีปู่ย่านั้นเรียกกันทั่วไปว่า พ่อนผีอะฮัก (อารัักษ์) หรือบางท้องถิ่นก็เรียกว่าผีเจ้านาย ซึ่งผีที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นที่พึ่งของประชาชน ทั้งระดับล่าง ระดับกลางไปจนถึงระดับสูง ที่มีปัญหาจากแหล่งที่พักอาศัยอยู่ห่างไกลจากบริการด้านการแพทย์ หรืองานบริการด้านสาธารณสุขของรัฐซึ่งเข้าไปไม่ถึง และสำหรับผู้คนบางส่วนแม้อยู่ใกล้แต่ก็เหมือนอยู่ไกลเนื่องจากมีรายได้น้อย เมื่อมีความเจ็บไข้ได้ป่วยจึงต้องพึ่งบริการจากผีหรือเจ้าแทน เป็นต้นว่าการเสก เป่า ทำน้ำมนต์ หรือแม้แต่ตำหรับยาผีบอก... !! สำหรับบำบัดโรคภัย ส่วนผู้คนที่มียาได้ในระดับกลางและระดับสูงขึ้นไปนั้น การพึ่งผีหรือเจ้าในปัญหาทางด้านสุขภาพอนามัยอาจมีน้อยกว่า ปัญหาของคนกลุ่มนี้มักจะเป็นด้านการลงทุนทางธุรกิจ การเก็งกำไร ความก้าวหน้าและความมั่นคงในลาภ ยศ ตำแหน่ง ดังนั้น จึงมักพบชาวคนดังทั้งหลายมาใช้บริการของเจ้าหรือผีอยู่บ่อยๆ แต่ประเพณีพ่อนผีปู่ย่าแบบผีผดผีเม้งตามจังหวัดต่างๆ นั้น ปัจจุบันได้เลือนน้อยลงหรือเสื่อมหายไปแทบหมดสิ้น ส่วนจังหวัดลำปางยังคงมี

ประเพณีนี้เหลืออยู่ แม้จะไม่มีย่างค้ำคั่งดังยุคก่อนแล้วก็ตาม แต่ผีปู่ย่าแบบผีผด ผีเม็ง ในเขตตำบลเวียงเหนือ นั้นยังมีชนบในการใช้ดนตรีวงพาทย์ประกอบพิธีกรรมเป็นวงพาทย์แบบอนุรักษ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเพณีการพอนผีเม็งนั้นแทบไม่ให้ออกสदनตริ่นอกวัฒนธรรมเล็ดลอดเข้าไปบรรเลงในผามเลยก็ว่าได้ นั่นคือคุณูปการของประเพณีพอนผีปู่ย่าเมืองลำปางที่ผลต่อการอนุรักษ์วงพาทย์ ให้เป็นวงดนตรีที่มีเอกลักษณ์คงความเป็นดนตรีแบบบ้านโบราณของคนเมืองเหนือเอาไว้ เป็นหน้าตาอย่างหนึ่งที่แสดงถึงอารยธรรมของคนเมืองเหนือ

กิ่งแก้ว อุตถกร (2525 : 5) ได้เขียนเรื่อง ลักษณะพิธีกรรมในสังคมไทย ไว้ว่าพิธีกรรม คือวิธีการชนิดหนึ่งที่จะนำไปสู่เป้าหมายการที่เราจะได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ เราจำเป็นต้องมีการกระทำและในแต่ละการกระทำต้องมีวิธี เช่น ในการที่เราจะได้ข้าวเปลือก เราก็จำเป็นต้องมีวิธีเพาะปลูกเป็นขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การถากถาง เตรียมพื้นที่ การไถ การหว่าน การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว การนวด เป็นต้น และควบคู่ไปกับวิธีการเพาะปลูกในแต่ละขั้นตอนดังกล่าวแล้ว ชาวนายังประกอบพิธีกรรมอีกหลายอย่าง เช่น เมื่อจะดูแลรักษาข้าวที่กำลังเริ่มออกรวง ชาวนาจะประกอบพิธีทำขวัญแม่โพสพ โดยนำของสังว่ย มีข้าว กล้วย ขนม ตลอดจนเครื่องสำอางที่คิดว่าผู้หญิงเวลาแพ้มักจะพอใจ นำไปตั้งไว้ที่มุมที่กำหนดว่าแม่โพสพสถิตอยู่ ทั้งนี้ อาจนำบรรจุใส่ไว้ในชะลอมเล็กปักไว้กับเสาไม้ไผ่ ซึ่งมีเชลว¹ กับธงอยู่บนปลายไม้เป็นที่หมาย ทั้งนี้ทั้งนั้น ชาวนาย่อมถือว่าพิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งที่มีความจำเป็นต่อความสัมฤทธิ์ในทางเพาะปลูก

มีพิธีกรรมอยู่จำนวนมากที่เป็นกิจกรรมเกี่ยวข้องกับหมู่คณะ ในกรณีนี้อาจเป็นความเกี่ยวข้องระหว่างปัจเจกบุคคลกับหมู่หรือระหว่างหมู่กับหมู่ก็ได้ ในการบวชนั้นแม้จะมีผู้บวชเพียงคนเดียว แต่ผู้บวชย่อมต้องมีกิจกรรมสัมพันธ์กับหมู่ เช่น กับครอบครัว กับเพื่อน โดยจัดพิธีทำขวัญมีการเลี้ยงประกอบ และแล้วก็ต้องเข้าพิธีอุปสมบทในท่ามกลางหมู่สงฆ์ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับโดยสงฆ์ ทั้งนี้ เราจะเห็นว่าในฐานะที่คนเราเป็นสัตว์สังคม เกิดมาในสังคม ดำรงอยู่ในสังคม เราจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติกิจกรรและกิจกรรร่วมกัน ในภาวะเช่นนั้นพิธีกรรย่อมมีบทบาทในการช่วยให้เกิดความสามัคคีและเกิดผลสัมฤทธิ์ดังต้องการ

พิธีกรรแห่งหมู่คณะ มี 3 ประเภท คือ

1. พิธีกรรตามปฏิทิน
2. พิธีกรรในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ
3. พิธีรักษาโรค

¹ เชลว คือ เครื่องหมายบอกเขตที่นา

พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ (2523 : 386) จากหนังสือ คติความเชื่ออีสาน ได้กล่าวถึงเรื่องคติความเชื่อทางประเพณีเชื่อผีฟ้า – ผีแถนไว้ว่า คติความเชื่อประเพณีฟ้าแถนเรานับถือสืบทอดมาแต่ยุคไทย เราอยู่ในน่านเจ้าอันเป็นอาณาจักรของจีน ศัพท์ว่าฟ้า หมายถึงผิอยู่บนฟ้า ผีไท้ ผีไท้เทิง ศัพท์ว่าแถนหมายเอาพระยาแถนเป็นซื่อนครหลวงของไทย คือ “เมืองแถน” เรียกสั้นๆ ว่า ฟ้าแถน ในพงศาวดารล้านช้างภาค 70 กล่าวถึงขุนลอคำ (พระยาแถนฟ้าคีน) ส่งโอรส คือ ขุนบุรมหรือบุสมลงมาครองทางใต้ คือ นาน้อยอ้อยหนู (เมืองแถน) ซึ่งเป็นต้นตระกูลไทยน้อย พระองค์ปกครองเผ่าไทยให้รับความเจริญรุ่งเรืองมีโอรสคนหัวปี่ชื่อ ขุนลอ ส่งมาครองเมืองขวา เชียงทอง คือ นครหลวงพระบาง ส่งโอรสทั้งหมดให้ไปครองหัวเมืองต่างๆ ไพร่ฟ้าประชาชนอพยพลงมาเป็นกำลังสร้างบ้านแปลงเมือง เผ่าไทยน้อยได้นับถือฟ้าแถนจึงพลอยมาเป็นการนับถือผีฟ้า ผีแถน ผีไท้ ผีไท้เทิง ผีดำ คติความเชื่อผีฟ้า ผีแถน จึงเป็นประเพณีแขนงหนึ่งของชาวอีสานอันมีในทางประวัติศาสตร์

พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ (2523 :386) จากหนังสือ คติความเชื่ออีสาน ได้กล่าวถึงผีที่ น่าจะต้องกล่าวถึงอีกประเภทหนึ่ง คือ “ผีฟ้า” มีกลุ่มบุคคลบางกลุ่มที่นับถือ นัยว่าจะเป็นผีฟ้าผีแถนนั่นเอง ต่างแต่ว่าพวกคนทรงนับถือ และนำมาทำพิธีกรรมในกลุ่มของตน เรียกว่า “นางเทียม” ฉะนั้นจึงมักเรียกว่า “ผีฟ้า” นางเทียมนั้นคือคนทรงนั่นเอง นางเทียมจะเชียววิญญาณให้มาซุน (ประทับทรง) พวกลูกค้าจะขอร้องให้ช่วยขจัดปัดเป่าความเดือดร้อน รวมทั้งทำนายเหตุการณ์ล่วงหน้าได้ พวกผีฟ้านางเทียมก็คือการทรงเจ้าเข้าผีของภาคกลางนั่นเอง ครั้นเมื่อถึงพิธีเลี้ยงผีฟ้าประจำปี พวกนางเทียมต่างๆ จะมารวมกันที่บ้านที่พวกนางเทียมถือว่าเป็นครู กระทำพิธีเช่นสรงด้วยอาหาร เหล้ายาพวกนางเทียมจะอยู่ในอาการภวังค์ และรำยาตามทำนองแคนและกลองชาวบ้านที่เป็นสานุศิษย์ก็จะไปร่วมพิธีด้วย

วารสารประเพณีและพิธีกรรมพื้นบ้านเมืองแพร่ (2542:23) เรื่องการเลี้ยงผีปู่ย่า ได้พูดถึงการนับถือผีของมนุษย์ในแต่ละสังคมมีสืบเนื่องกันมาตั้งแต่อดีตเหตุการณ์หลายอย่างที่เกิดขึ้นและมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของผู้คน เช่น การเจ็บไข้ได้ป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ รักษาแล้วไม่ดีขึ้น หรือโชคร้าย การดำเนินชีวิตมีปัญหาอุปสรรค ครอบครัวไม่สงบสุขมีการทะเลาะเบาะแว้งกัน เป็นต้น สิ่งที่เกิดขึ้นเมื่อหาสาเหตุไม่ได้ คนมักคิดว่าสิ่งที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ที่ไม่พึงปรารถนานั้นต้องเป็นสิ่งที่มีความอยู่เหนือมนุษย์ จะยกได้ว่าเป็นการกระทำของภูตผี แม้ในปัจจุบันบ้านเมืองมีความเจริญมากขึ้น คนในสังคมได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง แต่ความเชื่อในเรื่องภูตผียังคงสืบทอดต่อกันมา สังคมชาวแพร่ในปัจจุบันแม้ความเชื่อเรื่องผีจะเริ่มลดลงในบางท้องถิ่น แต่ในบางแห่งวิถีการดำเนินชีวิตก็ยังคงมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับภูตผี โดยคนเฒ่าคนแก่ในครอบครัวจะเป็นผู้สืบทอดความเชื่อนั้นมายังลูกหลาน การเซ่นสังเวยผีหรือที่เรียกในภาษาพื้นบ้านเมืองแพร่ว่า “การเลี้ยงผี” จึงมีการปฏิบัติกันอยู่ เช่น การ

เลี้ยงผีปู่ย่า การเลี้ยงผีเรือน การเลี้ยงผีเจ้าบ้าน การเลี้ยงผีมด เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลี้ยงผีปู่ย่านั้นยังนิยมปฏิบัติสืบทอดกันตามหมู่บ้านต่างๆ มากกว่าผีอื่น

การเลี้ยงผีปู่ย่าเป็นประเพณีพื้นบ้านที่มีคุณค่ากับสังคมชาวแพร่พิธีกรรมหนึ่ง ซึ่งก่อให้เกิดการรู้จักคุ้นเคยกันในหมู่ญาติมิตรเป็นพิธีรวมญาติพี่น้องให้มารู้จักกันในโอกาสที่มีการเลี้ยงผีแต่ละครอบครัวที่เข้าผีเดียวกันจะมาทำพิธีร่วมกันและถือกันเป็นญาติพี่น้อง ทำให้ความขัดแย้งของคนในท้องถิ่นมีน้อยลงเนื่องจากถ้าถือผีเดียวกันแต่มีเรื่องทะเลาะกัน ผีปู่ย่าจะไม่พอใจอาจลดบันดาลให้ได้รับโชคร้าย นอกจากนี้ชาวบ้านยังเชื่อว่าจะได้รับความคุ้มครองป้องกันช่วยเหลือจากผีปู่ย่า ทำให้มีที่พึ่งทางใจ สำหรับผู้ที่มีปัญหาต่างๆ แก้ปัญหาไม่ได้ การที่ได้บอกกล่าวขอความช่วยเหลือจากผีปู่ย่าจะช่วยลดภาวะความตึงเครียดทางจิตใจ ซึ่งส่งผลให้สุขภาพจิตดีมีกำลังใจในการที่จะเผชิญปัญหาและต่อสู้ชีวิตต่อไป ผีปู่ย่าจึงเป็นเสมือนจิตแพทย์ในปัจจุบันนี้

ทรงวิทย์ ดลประสิทธิ์ (2530:45) บทความเรื่องพิธีกรรมของชาวโล้ ในวารสารศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 8 ฉบับที่ 4 ว่าเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักที่จะได้เห็นพิธีกรรมของชาวโล้ เพราะพิธีกรรมแต่ละครั้งที่จัดขึ้นมิได้เป็นการสาธิต แต่เป็นพิธีกรรมอันเกี่ยวข้องกับความเป็นไปของชีวิต ซึ่งพิธีกรรมเหล่านั้นชาวโล้เรียกว่า **การเหยา** การประกอบพิธีเหยานั้นมักจะปรากฏในเรื่องของความเชื่อเกี่ยวกับชีวิต เช่น การเหยาเพื่อเรียกขวัญ ซึ่งคนอีสานทั่วไปถือว่าขวัญเป็นเรื่องสำคัญ ชาวโล้ก็เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะขวัญของผู้ที่เจ็บไข้ได้ป่วย แม้ว่าจะใกล้หายหรือหายแล้วก็ตาม ก็มักจะประกอบพิธีเรียกขวัญมีการเชิญหมอเหยามาทำพิธี หมอเหยา ก็คือผู้ที่ทรงเจ้าหรือเจ้าจ้านนั่นเอง มีการแต่งเครื่องคายหรือเครื่องยกครู ซึ่งแล้วแต่หมอเหยาแต่ละคน เช่น แต่งคายด้วยขัน 5 ขัน 6 ซึ่งมักจะมีเทียน ดอกไม้ ไข่ไก่ดิบ ดาบหรือจ้าว น้ำหอม ขันหมาก ข้าวสาร เหล้า เงิน 12 บาท เป็นต้นเมื่อเตรียมเครื่องคายหรือยกครูแล้วก็เริ่มพิธีของหมอเหยาไปประมาณ 30 นาทีจากนั้นหมอเหยาก็ตอบว่า ขวัญมาแล้ว แล้วญาติพี่น้องของผู้ป่วยก็จะช่วยกันผูกแขนขอมือ เป็นอันเสร็จพิธี

ทวิวัฒน์ ปุณฺทริกวิน (2543:89) ได้กล่าวถึงเรื่องทรงเจ้า ในหนังสือไสยศาสตร์ครองเมืองว่าด้วยเรื่องไสยศาสตร์แห่งการทรงเจ้าเข้าผี ว่า ลัทธิ “ทรงเจ้าเข้าผี” เป็นลัทธิที่เกี่ยวข้องกับการติดต่ออำนาจลึกลับโดยตรง ไม่ว่าอำนาจนั้นจะเป็น “เทพ” หรือ “ผี” ที่มนุษย์ต้องการติดต่อด้วย ลัทธิทรงเจ้าเข้าผีมีหลายรูปแบบ เช่น การเข้าทรง “เทพ” จากเทพนิยายที่ไม่มีตัวจริงในประวัติศาสตร์ การเข้าทรงบุคคลในประวัติศาสตร์ (เช่น กษัตริย์ในอดีต หรือบุคคลที่มีชื่อเสียงในอดีต) การเล่น “ผีถ้วยแก้ว” หรือ “ผีตะกร้า” เป็นต้น นอกจากนี้บางครั้งในระหว่างพิธีอาจจะมีการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ด้วยการแทงลิ้น แทงแก้ม หรือลุยไฟอีกด้วย

ศิโรตม์ คล้ามไพบูลย์ (2543:89) ได้กล่าวถึงเรื่องทรงเจ้า ในหนังสือไสยศาสตร์ครองเมืองว่าด้วยเรื่อง การรักษาโรคทางไกลด้วยอำนาจจิตว่า การรักษาโรคของผู้ป่วยโดยผ่านที่ว่าง หรือระยะทาง

ที่ห่างไกลออกไปด้วยวิธีทางจิต เช่น การรักษาด้วยการทรงเจ้า ด้วยผลึกหินของหมอผีหรือการ
 บริกรรมคาถา โดยหมอชาวบ้านหรือการรักษาด้วยพลังจักรวาลจักร การสร้างนิมิตในสมาธิว่าเป็นไสย
 ศาสตร์ (ทางด้านดีที่เรียกกันว่าไสยขาว) ได้หรือไม่ แต่เมื่อร่วมสิบปีก่อนผู้เขียนเองมีประสบการณ์
 ส่วนตัวที่พอจะยืนยันได้ว่าแพทย์ “สมัยใหม่” ที่อเมริกาส่วนหนึ่ง ซึ่งเข้าใจว่าจะเป็นส่วนมากหรืออาจ
 แทบทั้งหมดเสียด้วยที่คิดว่าการรักษาด้วยวิธีดังกล่าว (Distant Healing) นั้น จะต้องเป็นไสยศาสตร์
 ทั้งสิ้น เรื่องที่นำมาเสนอนี้เป็นการแปลงานวิจัยทางการแพทย์ที่กระทำโดยแพทย์ที่มีชื่อเสียงที่แม้ในช่วง
 สิบปีหลัง คือ ช่วงทศวรรษที่ 1990 มาแล้ว อาจเป็นเรื่องที่ทางนักวิทยาศาสตร์ส่วนหนึ่งจะยอมรับกัน
 แต่หากว่าเป็นอดีตก่อนนี้ที่ไม่มานานมากนัก การรักษาโรคด้วยอำนาจจิตและทางไกลย่อมไม่ใช่เป็นการ
 รักษาโรคของแพทย์สมัยใหม่อย่างแน่นอน

ศรชัย เตังรัตนลัอม (2548:8) ได้เขียนไว้ในวารสารสืบสานลายเมืองเรื่องป่าเก่าเครื่อง
 ลักการะภาคเหนือ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ได้กล่าวถึงการเลี้ยงผีใน
 ภาคเหนือว่า ชาวบ้านทั่วไปในภาคเหนือ ทุกคนเมือง ลื้อ ยอง ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ จะมีความเชื่อเรื่อง
 “ผี” โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษ ตั้งแต่ผีเรือน ผีหอ ผีปู่ย่า คนเมืองจะสืบสกุลโดยนับถือผี โดยเฉพาะผี
 ฝ่ายแม่ ลูก ๆ ผู้หญิงจะเป็นผู้สืบทอดผีประจำตระกูล ผู้ชายหากแต่งงานก็จะไปนับถือผีตามฝ่ายหญิง
 ผีปู่ย่า ผีประจำตระกูลจะมีการเซ่นสรวง ลักการะ ปีละครั้ง หรือถ้าเป็น ผีผด ผีเม้ง ก็จะมีการฟ้อนผี
 3 ปีครั้ง หรือถ้ามีการบนบานศาลกล่าวไว้ก็อาจจะมีการฟ้อนผี หรือเรียกว่าเลี้ยงผีตามโอกาสอันควร
 เครื่องลักการะโดยทั่วไปก็จะมีต้นดอก ต้นเทียนอย่างละ 1 คู่ เมื่อสมาชิกใหม่ในครอบครัวมาอยู่ด้วยก็
 จะมีการบอกกล่าว เมื่อลูกหลานจะต้องไปจากบ้านไปเป็นสมาชิกของบ้านอื่นก็จะมีบอกกล่าว
 เช่นกัน หรือเมื่อถึงเทศกาลการเลี้ยงผีปู่ย่าประจำก็จะขาดไม่ได้ แม้แต่คนในบ้านเจ็บป่วย ก็จะต้อง
 บอกผี ปู่ ย่า ให้ช่วยคุ้มครองป้องกัน

ปรีชา อุปโยคิน (2550:16 – 17) หนังสือที่ระลึกงานดนตรีไทยอุดมศึกษาครั้งที่ 35
 มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง จ. เชียงราย เรื่อง ดนตรีพหุมิติแห่งเสียงเพลงว่า การนำดนตรีมาใช้ในการ
 รักษาโรคเริ่มมีมาช้านานประมาณ 5,000 ปี มาแล้วในยุคกรีกโบราณโดยใช้ในรูปเวทย์มนต์คาถา
 เชื่อว่าเสียงดนตรีจะช่วยขับไล่วิญญาณชั่วร้ายที่สิงสถิตอยู่ในร่างกายมนุษย์ อันเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิด
 ความเจ็บป่วยออกไปได้ ชาวอียิปต์เรียกดนตรีนี้ว่ายาแห่งวิญญาณชาวเปอร์เซียใช้เสียงดีดของพิณ ชาว
 ไทยใช้เสียงของบทสวด เช่นการสวดภาณยักษ์

ดนตรีบำบัดได้พัฒนาจากตำนานประวัติศาสตร์มาีความเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น มีนำดนตรี
 มาใช้อย่างมีระบบ ร่วมกับการรักษาทางการแพทย์ โดยเฉพาะผู้ป่วยโรคจิตและคนพิการ โดยในช่วง
 สงครามโลกครั้งที่สองได้มีการจัดตั้งสมาคมดนตรีบำบัดเป็นครั้งแรกที่ประเทศอเมริกา มีการนำดนตรี
 มาบำบัดไว้ในหลักสูตรปริญญาตรีในมหาวิทยาลัย และขยายความรู้ในประเทศต่างๆทั่วโลก ส่วนใน

ทวีปเอเชียประเทศญี่ปุ่นนับเป็นประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าสูงสุดในเรื่องการนำดนตรีไปใช้ในการรักษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ

ดนตรีบำบัด (Music Therapy) คือศาสตร์ที่ว่าด้วย การนำดนตรี หรือองค์ประกอบอื่นๆทางดนตรี มาประยุกต์ใช้ เพื่อปรับเปลี่ยน พัฒนา และคงรักษาไว้ซึ่งสุขภาพของร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม โดยนักดนตรีบำบัดเป็นผู้ดำเนินการไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ ผ่านทางกิจกรรมทางดนตรีต่างๆอย่างมีรูปแบบโครงสร้างที่ชัดเจน มีหลักเกณฑ์ และระเบียบวิธีวิจัยทางวิทยาศาสตร์

เป้าหมายของดนตรีบำบัด ไม่ได้เน้นที่ทักษะทางดนตรี แต่เน้นที่พัฒนาการทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม ขึ้นอยู่กับความจำเป็นของแต่ละบุคคลที่มารับการบำบัด สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้หลายบริบท เช่น ด้านการศึกษา ด้านการแพทย์

เอกสารเกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์เพลง

มานพ วิสุทธิแพทย์ (2533:26) ได้กล่าวถึงรูปแบบของบทเพลง (Pattern) ซึ่งหมายถึง ลักษณะสำคัญหรือลักษณะเด่นที่ปรากฏในทำนองเพลง โดยทำนองเพลงแต่ละแต่ละเพลงมักมีรูปแบบที่เป็นคุณลักษณะเฉพาะของเพลงนั้น ๆ มี 2 อย่างคือ

1. รูปแบบของจังหวะ คือสัดส่วนในการใช้ตัวโน้ตในทำนองเพลงนั้น ๆ มีการใช้โน้ตเสียงสั้นยาวอย่างไรเช่นจากทำนองเพลง

----	--- ล	--- ซ	- ม - ล	--- ซ	- ด - ล	--- ซ	- ม - ล
----	- ซ - ม	--- ร	- ด - ม	--- ร	- ซ - ม	--- ร	- ด - ล

จะเห็นได้ว่าสัดส่วนของจังหวะที่ใช้โน้ตนั้นมีลักษณะเด่น ๆ ที่จัดเป็นหมวดหมู่หรือจัดเป็นกลุ่มได้ชัดเจนประกอบด้วยรูปแบบของจังหวะที่มีความยาว 2 ห้องเพลงซึ่งห้องหนึ่งมีโน้ตตัวเดียวอีกห้องหนึ่งมีโน้ต 2 ตัว ดังตัวโน้ตข้างล่างที่อยู่ในวงกลม

----	--- ล	- - - ซ	- ม - ล	- - - ซ	- ด - ล	- - - ซ	- ม - ล
----	- ซ - ม	- - - ร	- ด - ม	- - - ร	- ซ - ม	- - - ร	- ด - ล

รูปแบบดังกล่าวเขียนเป็นสัญลักษณ์ได้คือ

---X	-X-X
------	------

เครื่องหมาย - หมายถึง ส่วนที่ว่างไม่มีตัวโน้ต

เครื่องหมาย x หมายถึง ส่วนสำคัญที่มีตัวโน้ต

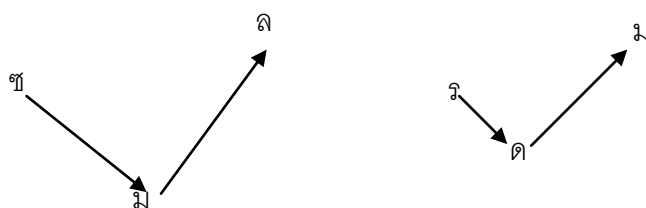
รูปแบบของจังหวะมีมากมายหลายอย่าง และบางรูปแบบก็มีความยาวแตกต่างกันออกไป
ส่วนใหญ่แล้วรูปแบบของจังหวะจะยาวเป็น 2 ห้องหรือ 4 ห้อง

2. รูปแบบของทำนอง คือทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลง ซึ่งมีทิศทางการเคลื่อนที่
หลายอย่าง เช่น

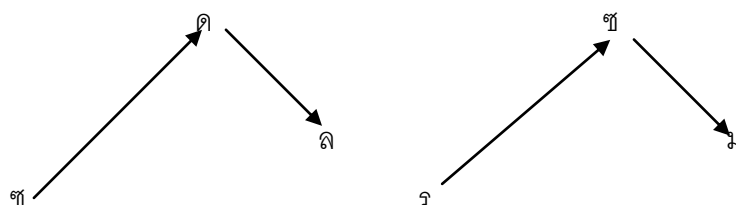
----	---ล	- - -	- ม - ล	- - -	- ด - ล	- - -	- ม - ล
----	- - -	- - -	- ด - ม	- - -	- - -	- - -	- ด - ล

จะเห็นว่ารูปแบบของทำนองที่อยู่ในวงกลมนั้นมีลักษณะเดียวกันคือแต่ละรูปแบบมีโน้ต 3 ตัว
ทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองมีลักษณะเด่น 2 อย่างคือเริ่มที่โน้ตตัวใดตัวหนึ่งแล้วถ้าโน้ตตัวที่ 2
สูงขึ้นตัวที่ 3 จะต่ำลงและถ้าโน้ตตัวที่ 2 ต่ำลง โน้ตตัวที่ 3 จะสูงขึ้น เช่น

รูปแบบที่ต่ำลงและสูงขึ้น

รูปแบบที่สูงขึ้นแล้วต่ำลง

รูปแบบของทำนองมีทิศทางหลายอย่างเช่น

- 1) เสียงเรียงกันสูงขึ้นหรือต่ำลง เช่น ด ร ม ฟ ซ หรือ ซ ฟ ม ร ด หรือเรียงตามบันไดเสียง เช่น ด ร ม ซ ล ด หรือ ด ล ซ ม ร ด
- 2) มีเสียงกระโดด เช่น ด ร ม ล , ซ ล ด ม หรือ ด ล ซ ร , ม ร ด ร
- 3) มีรูปแบบคล้ายฟันปลาสูงขึ้น , ต่ำลง เช่น ร ด ม ร ซ ม ล ซ หรือ ล ด ซ ล ม ซ ร
- 4) ใช้เสียงซ้ำ ๆ เช่น ด ด ด ด , ร ร ร หรือ ม ซ ม ม , ซ ล ซ ซ , ร ด ร ร ฯลฯ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากรุวรรณ ธรรมวัตร (2540:198) กล่าวว่าหมอลำเป็นศิลปะการแสดงที่ทุกวงการยอมรับว่าเป็นหนึ่งในวิถียุทธศาสตร์ของความเป็นอีสานอันได้แก่ ลาบ ข้าวเหนียว ส้มตำ หมอลำ หมอแคน โดยเหตุที่ชุมชนอีสานปัจจุบันซึ่งมีทั้งสังคมเมืองและสังคมชนบท จุดมุ่งหมายและรูปแบบการแสดงหมอลำจึงยังคงมีอยู่อย่างหลากหลายตามสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนในสังคมชนบทที่ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรทำนาโดยพึ่งพาน้ำฝนฟ้าไร้และผลผลิตทางการเกษตรขึ้นอยู่กับความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ ชาวนาส่วนหนึ่งมีชีวิตที่ยากจนแร้นแค้น เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยยังคงรักษาโรคด้วยเสียงหมอลำ ซึ่งเรียกว่าลำผีฟ้า ลำสอง ลำทรง ดังนั้นหมอลำในพิธีกรรมรักษาโรคภัยไข้เจ็บในกลุ่มผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจนจึงมีบทบาทด้านสาธารณสุขอีกด้วยและในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน

บุญเพ็ง เรือศรีจันทร์ (2539 : 18) กล่าวว่าไว้ว่าหมอลำ คือวิถียุทธศาสตร์อันยิ่งใหญ่ของชาวอีสาน หมอลำจัดได้ว่าเป็นศิลปะการขับร้องที่ขึ้นหน้าขึ้นตาที่สุดของชาวอีสาน ซึ่งมีตำนานการกำเนิดมาจากสาเหตุหลายประการ คือ เกิดมาจากพิธีกรรมบำบัดโรคภัยไข้เจ็บ และพิธีกรรมเพื่อขอความอุดมสมบูรณ์ทางการเกษตร เช่น ลำผีฟ้า ลำสอง ลำทรง หมอลำในกลุ่มนี้เกิดจากความเชื่อเรื่องผีฟ้า ผีแถน หมอลำจึงมีบทบาทในฐานะพิธีกรรมเพื่อผ่อนคลายความบีบคั้นของสังคม

พิมพ์เพ็ญแข วรรณปาน (2549 : หน้า ก) ก็ได้กล่าวไว้ในบทคัดย่อของปริญญานิพนธ์เรื่องความเชื่อเกี่ยวกับผี ซึ่งผีที่ชาวมอญนับถือ ผีประจำหมู่บ้านและผีบรรพบุรุษ ผีประจำหมู่บ้าน มีหน้าที่คุ้มครองปกป้องรักษาดูแลคนในหมู่บ้าน ให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข มีความสำคัญทางด้านจิตใจและเป็นที่เคารพของคนในหมู่บ้าน และผีบรรพบุรุษหรือปาโหนดเป็นผีที่ถ่ายทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ โดยจะสืบทอดกันมาทางฝ่ายชาย ผีบรรพบุรุษมีหน้าที่คุ้มครองกันอันตราย และเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจในการนับถือผีบรรพบุรุษนั้น ชาวมอญเชื่อว่ามี การสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษอยู่ที่เมืองมอญ และผีมอญและผีมอญที่ชาวบ้านมอญบางกระดี่เคารพนั้น แบ่งแยกตามตระกูล ซึ่งแต่ละตระกูลจะมี

การนับถือผีที่แตกต่างกัน ผีมอญของชาวบางกระดี่นี้ได้แก่ ผีเต่า ผีงู ผีไก่ ผีข้าวเหนียว และผีม้า ความเชื่อของชาวมอญบางกระดี่ที่มีต่อผีบรรพบุรุษนั้น ชาวมอญเชื่อว่าถ้าผู้ใดทำผิดกฎข้อห้าม ถ้าผู้ใดฝ่าฝืน จะทำให้เกิดเหตุเภทภัยกับเจ้าบ้านหรือคนในตระกูล เป็นต้นว่าเกิดการเจ็บป่วยโดยไม่รู้สาเหตุ ซึ่งจะต้องแก้ด้วยจัดพิธีกรรมการรำผีขึ้นถึงหาย ซึ่งสอดคล้องกับ วดีพร จิตต์สถาพร (2549 : บทคัดย่อ) ผลการศึกษาพบว่า การรำผีมอญมีความเป็นมาจากการความเชื่อเรื่อง “ผีบ้าน” หรือ “ผีบรรพบุรุษ” ของชาวไทยรามัญบ้านม่วง ทำให้เกิดข้อปฏิบัติและข้อห้ามต่างๆ ซึ่งเมื่อทำผิดถือว่าเป็นการ “ผิดผี” ต้องมีการขอขมาหรือรำผีมอญถวาย อีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการรำผีคือ มีการขนานนามให้ได้ในสิ่งที่ตนปรารถนา ซึ่งไม่ว่าจะบรรลุตามความประสงค์หรือไม่ก็ต้องจัดพิธีกรรมรำผีมอญถวายเช่นกัน

ความเชื่อในสิ่งที่เราไม่สามารถพิสูจน์ได้ในงานวิจัยที่กล่าวมาแล้วข้างต้น มีลักษณะคล้ายกับความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนเช่นกันซึ่ง

สุชาติ แสงทอง (2542 : หน้า ก) ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับประเพณีการแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพว่า เป็นประเพณีที่สำคัญยิ่งของกลุ่มชนในสังคม จังหวัดนครสวรรค์ ที่มีการสืบทอดประเพณีกันมานานหลายปี จากการศึกษาค้นคว้าประเพณีดังกล่าวได้เริ่มต้นในช่วงราวปี พ.ศ. 2460-2462 ด้วยสาเหตุจากช่วงเวลาดังกล่าวได้เกิด โรคอหิวาตกโรคระบาดอย่างหนักในทุกๆ พื้นที่ ของประเทศไทย รวมทั้ง จังหวัดนครสวรรค์ด้วย ซึ่งในขณะนั้นวิทยาการทางการแพทย์ยังไม่เจริญพอ จึงทำให้มีผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมากด้วยโรคดังกล่าวทั้งนี้จึงเป็นผลให้ประชาชนส่วนใหญ่ต้องหันไปพึ่งพาอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น ภูตผีปีศาจ ตลอดจนเทพเจ้า เป็นต้น เพื่อขนานนามศาลกล่าวให้ช่วยปัดเป่าโรคภัยต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้หายไป

สง่า พัฒนชีวะพูล (2538 : หน้า ก) ได้ทำวิจัยเรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับ เจ้าพ่อพระยาแลซึ่ง พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการนับถือเจ้าพ่อพญาแลมีทั้งหมด 12 พิธีกรรม ประกอบด้วย พิธีกรรมส่วนบุคคลมี 6 พิธี คือ พิธีบอกกล่าว พิธีขนานนาม พิธีส่ง พิธีรักษาผู้ป่วย พิธีพยากรณ์ โชคชะตา และพิธีตั้งศาลพระภูมิ พิธีกรรมส่วนชุมชนมี 6 พิธี คือ พิธีบวงสรวงดวงวิญญาณ เจ้าพ่อพญาแล พิธีเลี้ยงเจ้าพ่อพญาแลและประจำปี พิธีงานบุญเดือนหก พิธีถวายช้างเจ้าพ่อพญาแล พิธีสงฆ์เจ้าพ่อพญาแล และพิธีงานเจ้าพ่อพญาแล

ด้านองค์ประกอบของพิธีกรรม พบว่า สถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมมีอยู่ 4 แห่ง คือ ศาลเจ้าพ่อพญาแล อนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล หอนูชาเจ้าพ่อพญาแลที่บ้านคนทรง และหอนูชาเจ้าพ่อพญาแลที่บ้านตนเอง บุคคลที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมนั้น คนทรงเป็นผู้มีบทบาทมากที่สุด ชาวชัยภูมิเชื่อว่าเป็นร่างทรงของเจ้าพ่อพญาแล สามารถทำหน้าที่เป็นสื่อกลางติดต่อกับเจ้าพ่อ พญาแลได้ วัตถุสิ่งของที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมมี ดอกไม้ ธูปเทียน ขันน้ำและ / หรือขันธแปด เป็นสิ่งของที่กำหนดให้ใช้ได้ทุกพิธีกรรม ส่วนวัตถุสิ่งของอย่างอื่นขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของพิธีกรรมนั้นๆ

ระยะเวลาในการประกอบพิธีกรรม ปรากฏว่าพิธีกรรมส่วนบุคคลไม่สามารถกำหนดเวลาได้แน่นอน สามารถทำได้ตลอดปี สำหรับพิธีกรรมส่วนชุมชนสามารถกำหนดเวลาได้แน่นอน ส่วนลำดับขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมนั้นแบ่งออกได้ 2 ลักษณะ คือ พิธีกรรมที่มีลำดับขั้นตอนไม่ซับซ้อน เช่น พิธีบอกกล่าว เป็นต้น พิธีกรรมที่มีลำดับขั้นตอนซับซ้อน เช่น พิธีบวงสรวงดวงวิญญาณเจ้าพ่อพญาแล เป็นต้น

ด้านคติความเชื่อที่มีต่อเจ้าพ่อพญาแล พบว่า คติความเชื่อด้านการประกอบพิธีกรรมทั้งหมดเป็นคติความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีมากที่สุด ผสมกลมกลืนกับความเชื่อทางศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ ชาวจังหวัดชัยภูมิมีความเชื่อว่าเจ้าพ่อพญาแลเป็นผีที่มีอำนาจสูงสุดในจังหวัดชัยภูมิ เป็นเจ้าผีผู้ปกครองบ้านเมืองและมีฐานะเทียบเท่ากับเทพชั้นสูง

คติความเชื่อด้านความฝัน เชื่อว่าดวงวิญญาณของเจ้าพ่อพญาแลเป็นอมตภาวะเหมือนเทพอันศักดิ์สิทธิ์ คอยดูแลบ้านเมืองให้สงบเรียบร้อย จึงมาเข้าฝันบอกเรื่องดีและเรื่องร้าย

วิรัตน์ สมใจ (2540 : หน้า ก) ได้วิจัยประเพณีพิธีกรรมเลี้ยงเดือนเลี้ยงปีของชาวอำเภอกอนสาร จังหวัดชัยภูมิพบว่า

1. ด้านองค์ประกอบของพิธีกรรม พิธีกรรมเลี้ยงเดือนเลี้ยงปี มีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบด้วยกัน คือ

1.1 บุคคลที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมนั้น คนที่เป็นร่างทรงเป็นผู้ที่มีบทบาทมากที่สุด ชาวคอนสารเชื่อว่า บัวนาง สามารถทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารกับผีบรรพบุรุษ หรือผีเจ้านายได้

1.2 อุปกรณ์และเครื่องใช้ในการประกอบพิธีกรรมมีเครื่องบูชา ซึ่งประกอบด้วย ดอกไม้ ธูปเทียน ชันห่า ชันแปด เครื่องสังเวย ประกอบด้วย เครื่องต้ม อาหาร ข้าทาสบริวาร อาวุธ เครื่องแต่งกาย

1.3 สถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม คือ ศาลเทพารักษ์และศาลาหน้าหมู่บ้านหลวงวิจิตสงคราม

1.4 ระยะเวลาที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม กำหนดขึ้นในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 และวันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี

2. ขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงเดือนเลี้ยงปี เริ่มด้วยขั้นเตรียม ขั้นประกอบพิธีกรรมขั้นสิ้นสุดพิธีกรรม ซึ่งแต่ละขั้นตอนจะมีลำดับขั้นตอนไม่ซับซ้อน เช่น พิธีแก้บนของลูกหลาน

3. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีพิธีกรรมเลี้ยงเดือนเลี้ยงปีกับวิถีชีวิตของชาวอำเภอกอนสาร พบว่า ประเพณีพิธีกรรมมีความสัมพันธ์ในด้านต่างๆ คือ

3.1 ความสัมพันธ์ด้านคติความเชื่อ ชาวคอนสารมีความเชื่อเกี่ยวกับสถานที่บุคคล วัตถุ สิ่งของที่นำมาประกอบพิธี และที่สำคัญเชื่อว่าวันที่ประกอบพิธีกรรมจะต้องทำพิธีกรรมในวันที่กำหนด เท่านั้น จึงจะสามารถติดต่อกับผีบรรพบุรุษได้

3.2 ความสัมพันธ์ด้านอาชีพ พิธีกรรมเลี้ยงเดือนเลี้ยงปีจะมีบทบาทและความสำคัญต่อ ทุกๆ อาชีพ

3.3 ความสัมพันธ์ด้านการเมืองการปกครอง แสดงให้เห็นถึงการปกครองที่แบ่งหน้าที่ ความรับผิดชอบเป็นหัวเมือง

3.4 ความสัมพันธ์ด้านสภาพแวดล้อมชุมชน ทำให้การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เกิดการรวมกลุ่ม มีความสงบในบ้านเมือง มีความรักสามัคคี มีสุขภาพดี มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง

3.5 ความสัมพันธ์ด้านศาสนา ทำให้เชื่อว่าศาสนากับความเชื่อในเรื่องการเข้าทรง

3.6 ความสัมพันธ์ด้านปัจจัยสี่ พิธีกรรมจะเกี่ยวข้องกับปัจจัยสี่ทุกขั้นตอนในการประกอบ พิธีกรรม คือ อาหารที่นำมาเช่นไหว้ดวงวิญญาณ เครื่องนุ่งห่มของร่างทรง ที่อยู่อาศัยของเทวดาผี บรรพบุรุษ ยารักษาโรคในแง่ที่ว่าป็นยารักษาโรคทางใจได้ทุกชนิด

ประนอม เคียนทอง (2540 : หน้า ข) ได้วิจัยประเพณีและพิธีกรรมของชาวมอญบ้านพระ เพลิง ตำบลนกออก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา พบว่าชาวมอญบ้านพระเพลิงส่วนใหญ่ ปฏิบัติตามประเพณีและพิธีกรรมประจำชีวิตเกี่ยวกับการเกิด การบวช การแต่งงาน และการตายสืบ ทอดกันมาจากบรรพบุรุษ โดยการส่งสอนบุตรธิดาให้มี จริยธรรมทุกด้าน ชาวมอญบ้านพระเพลิงเชื่อ ว่าผีบรรพบุรุษและผีอื่นๆ สามารถคุ้มครองสมาชิกในครอบครัวและในหมู่บ้านให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุขได้ และเชื่อว่าผู้ที่ทำผิดผิดจะถูกลงโทษให้เจ็บป่วยเป็นไปต่าง ๆ จึงมีการเลี้ยงผีเพื่อขอขมา

พรรคตวรรณ เดชมาลา (2541 : หน้า ก) ได้วิจัยเรื่องหมอน้ำมันงากับการรักษาโรคของ ชาวบ้านหัวขวาง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคามพบว่าการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ และการรักษา อาการเจ็บป่วยที่เกิดจากอุบัติเหตุของชาวบ้านในบ้านหัวขวางนั้น ชาวบ้านนิยมเข้ารับการรักษทั้งใน สถานพยาบาลแผนปัจจุบันและรักษาแบบแผนโบราณ จากการสำรวจพบว่า มีหมอแผนโบราณที่รับ รักษาผู้ป่วยที่ป่วยด้วยโรคต่างๆ อยู่หลายแห่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหมอน้ำมันงา ยังเป็นที่นิยมรักษา ของชาวบ้าน และพบว่าบาดแผลที่เกิดจากอุบัติเหตุที่ทำให้ผู้ป่วยมีอาการฟกช้ำ บวม ข้อต่อเคลื่อน กระดูกแตก และกระดูกหัก นั้นระยะแรกผู้ป่วยจะรักษาในโรงพยาบาลเมื่อปฐมพยาบาลเบื้องต้นแล้ว ญาติของผู้ป่วยก็จะนำผู้ป่วยเข้ามาบำบัดรักษากับหมอน้ำมันงา เพราะเชื่อว่าสามารถบำบัดรักษาได้ ดีกว่าการรักษาในโรงพยาบาล

ด้านคติความเชื่อเกี่ยวกับการรักษา โดยแพทย์แผนปัจจุบันนั้นชาวบ้านเชื่อว่าหากเป็นอาการบาดเจ็บที่รุนแรง แผลมักจะเน่าเปื่อยมีผลทำให้กระดูกเชื่อมต่อได้ยาก รวมทั้งหากมีการอักเสบมากๆ แพทย์ก็จะผ่าตัด ทำให้ผู้ป่วยสูญเสียแขน ขา แต่เชื่อว่าการรักษาโดยหมอน้ำมันงาสามารถรักษาแผลไม่ให้เกิดการอักเสบ และกระดูกสามารถเชื่อมต่อประสานได้เร็วกว่า แต่ผู้ป่วยต้องปฏิบัติตามข้อห้ามของหมอน้ำมันงาอย่างเคร่งครัด ทำให้การรักษาโรคด้วยหมอน้ำมันงาของชาวบ้านหัวขวางอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ยังเป็นที่นิยมอยู่ในปัจจุบัน

พิสมัย แสงจันทร์เทศ (2536 : หน้า ก) ได้วิจัยเรื่องประเพณี พิธีกรรม ที่เกี่ยวกับมเหศักดิ์อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ดพบว่าพบว่า ประเพณี พิธีกรรม ที่เกี่ยวกับมเหศักดิ์ของชาวอำเภอพนมไพร มีอยู่รวม 15 ประเพณี พิธีกรรม ประกอบด้วยประเพณี พิธีกรรมของชุมชน 5 ประเพณี คือ ประเพณีเลี้ยงมเหศักดิ์ ประเพณีบุญบังไฟ ประเพณีแข่งเรือ ประเพณีบุญคุ้ม และประเพณีสงกรานต์ ส่วนการประกอบพิธีกรรมระดับบุคคลหรือส่วนบุคคล มีอยู่รวม 10 พิธีกรรม คือ พิธีบอกกล่าว พิธีบ่า พิธีส่อง พิธีสะเดาะเคราะห์ พิธีรักษาความเจ็บป่วย พิธีก่อสร้างอาคารบ้านเรือน พิธีตั้งศาลพระภูมิ พิธีเจิมรถ พิธีขอลูกและคลอดลูก พิธีแก้เสน่หยาแฝดและแก้คุณไสย ด้านบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมนั้น เทียมเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่สุดซึ่งชาวพนมไพรเชื่อว่าเป็นร่างทรงของมเหศักดิ์ และสามารถติดต่อกับมเหศักดิ์ได้ ด้านระยะเวลาในการประกอบพิธีกรรมสามารถทำได้ตลอดปี โดยมีสถานที่ที่ใช้กระทำพิธีอยู่ 3 แห่ง คือ ดอนหอโสมมเหศักดิ์ หอบูชามเหศักดิ์ และพระธาตุวัดกลางอุดมเวทย์ ด้านเครื่องมือเครื่องใช้ในพิธีกรรม มีขันห้า ขันแปด เป็นสิ่งของที่กำหนดให้ใช้ในทุกพิธีกรรมส่วนเครื่องมือเครื่องใช้อย่างอื่นขึ้นอยู่กับลักษณะของพิธีกรรม ในด้านลำดับขั้นตอนของพิธีกรรมนั้น พิธีกรรมบางพิธีกรรมมีลำดับขั้นตอนของการกระทำไม่ซับซ้อน เช่น พิธีบอกกล่าว เป็นต้น พิธีกรรมบางพิธีกรรมมีลำดับขั้นตอนของการกระทำซับซ้อน เช่น พิธีกรรมในประเพณีการเลี้ยงมเหศักดิ์

คติความเชื่อจากองค์ประกอบของประเพณีพิธีกรรมทั้งหมด เป็นคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเรื่องผีเป็นประการสำคัญ แต่ทั้งนี้ก็ยังมีเชื่อที่เกี่ยวข้องเนื่องในพุทธศาสนา และศาสนาพราหมณ์ผสมผสานอยู่ด้วย เพราะจากการประกอบพิธีกรรมทั้งหมดของชาวพนมไพรล้วนสืบเนื่องมาจากความเชื่อว่า มเหศักดิ์เป็นผีที่มีอำนาจสูงกว่าผีทุกชนิดในชุมชน เป็นเจ้าผีผู้ปกครองบ้านเมือง และมีฐานะเทียบเท่ากับเทพชั้นสูงของศาสนา

ความสัมพันธ์ของคติความเชื่อกับวิถีชีวิตนั้นพบว่า การนับถือมเหศักดิ์ยังสามารถดำรงอยู่ในสังคมชุมชนจนกระทั่งถึงปัจจุบันได้นั้น เพราะความเชื่อยังตอบสนองความต้องการของบุคคลและสังคมได้ตลอดมา โดยมเหศักดิ์มีหน้าที่ในการดูแลรักษาบ้านเมืองให้เกิดความสงบเรียบร้อย บันดาล

ความอุดมสมบูรณ์แก่ข้าวกล้าพืชพันธุ์ธัญญาหาร ป้องกันและช่วยเหลือมิให้เกิดเหตุเภทภัยแก่บ้านเมืองและชาวบ้าน ในวิถีชีวิตของชาวอำเภอพนมไพร จึงมีความสัมพันธ์กับมเหศักดิ์อยู่ตลอดชีวิต

ความสัมพันธ์ในส่วนบุคคลนั้น มเหศักดิ์มีบทบาทช่วยเหลือในด้านการรักษาโรคภัยไข้เจ็บโดยใช้วิธีทางไสยศาสตร์ เป็นที่ปรึกษาหารือ และช่วยตัดสินใจในปัญหาสำคัญของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการทำมาหากิน ส่วนความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตส่วนรวมหรือสังคมนั้น มเหศักดิ์เป็นความเชื่อที่มีการยอมรับตั้งแต่ระดับครอบครัว เครือญาติ จนถึงกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนั้น มเหศักดิ์จึงเป็นเครื่องมือสนับสนุนส่งเสริมความเป็นเอกภาพและสัมพันธ์ภาพของสังคม

ชัยยนต์ เพาพาน (2533 : หน้า ก) ได้ทำวิจัยเรื่อง การล่ำผีฟ้าในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่าการประกอบพิธีกรรมการล่ำผีฟ้ามีปรากฏทั่วไปในสังคมเขตอำเภอบรบือ ในการประกอบพิธีกรรมนั้นมีองค์ประกอบต่างๆ คือ เครื่องคายรักษา บุคลากรประกอบพิธี การแต่งกาย ดนตรี กลอนลำ และการพ่อนรำ พิธีรักษามี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนเตรียม ได้แก่ การจัดเตรียมสถานที่ เครื่องคายรักษา คนป่วย ฯลฯ ขั้นตอนประกอบพิธีกรรมเป็นขั้นการล่ำรักษา ได้แก่ การล่ำอัญเชิญผีฟ้า ล่ำส่งหาสาเหตุ และล่ำเรียกขวัญ และขั้นหลังพิธีกรรมเป็นการอบรมสิ่งสอนคนป่วยให้ปฏิบัติตามธรรมเนียมของผีฟ้าและจัดนำสิ่งของเครื่องเซ่นให้กับผีตามที่ต้องการ ในเดือน 6 มีพิธีเลี้ยงขวงผีฟ้า เพื่อเป็นการชุมนุมของกลุ่มผู้นับถือผีฟ้า เพื่อเฉลิมฉลองและตอบแทนบุญคุณต่อผีฟ้า ที่ให้ความคุ้มครองรักษาแก่ตน

การล่ำผีฟ้ามีความสัมพันธ์กับโครงสร้างของสังคมทางด้านคติความเชื่อพื้นบ้าน นั่นคือเชื่อว่าผีสามารถทำให้เจ็บป่วยและรักษาการเจ็บป่วยได้ ความเชื่อด้านพุทธศาสนาชาวบ้านคือเชื่อว่า บาปบุญ นรก สวรรค์ มีผลต่อการรักษาการเจ็บป่วย ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง นั่นคือเชื่อว่า วัตถุมงคลหรือพิธีปาฏิหาริย์สามารถขับไล่ผีได้ และความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติว่าสามารถนำมาทำนายการเจ็บป่วยของคนไข้ได้ ความเชื่อเหล่านี้หมอลำผีฟ้าได้นำมาเกี่ยวพันในพิธีกรรมการรักษาของตน

หมอลำผีฟ้ามีบทบาทต่อสังคมหมู่บ้าน ทั้งบทบาทโดยตรง คือ การรักษาการเจ็บป่วยด้วยโรคที่เกิดจากการกระทำของผี และบทบาทโดยอ้อมคือบทบาททางด้านการสร้างเอกภาพในสังคม ได้แก่ การสร้างความสามัคคีปรองดองโดยการว่ากล่าวตักเตือน ไกล่เกลี่ย การทะเลาะวิวาท การแย่งชิงมรดก การขัดแย้ง เป็นต้น บทบาททางด้านการควบคุมพฤติกรรมสังคมให้เป็นไปตามบรรทัดฐาน ได้แก่ การนำคติเกี่ยวกับผีมากำหนดและควบคุมพฤติกรรมชาวบ้านมิให้ประพฤติผิดนอกฮีต-คองของหมู่บ้าน เช่น ผีปู่ตา ผีฟ้า ผีไร่ผืนนา ผีบ้านผีเรือน สามารถทำให้เจ็บป่วยได้ บทบาททางด้านการคลี่คลายปัญหาในสังคม ได้แก่ การขจัดปัญหาและลดภาวะความตึงเครียดในสังคม เช่น ปัญหาการเจ็บป่วย ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ และปลูกปลอบให้กำลังใจต่อชาวบ้าน และบทบาทที่มีต่อผู้นับถือผี

ฟ้า ได้แก่ บทบาทที่มีต่อการดำเนินชีวิตครอบครัวของผู้นับถือผีฟ้าเช่น ห้ามกินอาหารมังสา 10 อย่าง ห้ามกินอาหารที่บ้านงานศพ ห้ามลอดใต้ถุนห้องน้ำ และมีกิจกรรมในครัวเรือนต้องบอกกล่าวต่อผีฟ้า เช่น การแต่งงาน ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

ชาติชัย ฉายมงคล (2543 : หน้า ก) ได้ศึกษาการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมการพ้อนผีหมอของชาวโล้ อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร พบว่า พิธีกรรมการพ้อนผีหมอของชาวโล้อำเภอดงหลวงปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษเป็นพิธีกรรมที่ทำกันในเดือน 4 ของทุกๆ ปี โดยใช้เวลา 2 วัน กับ 1 คืน เป็นการแสดงถึงความกตัญญูต่เวที และให้ความเคารพต่อผีบรรพบุรุษ ชาวโล้มีความเชื่อว่าหลังจากประกอบพิธีกรรมนี้แล้ว จะทำให้ชาวโล้อยู่เย็นเป็นสุขพ้นจากอันตรายทั้งหลาย และยังมีเชื่อว่าเป็นการบูชาพญาแถน เพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล

ถาวร ดำเนตร (2545 : หน้า ก) ได้ศึกษาคติความเชื่อในประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าจอมปากช่องภูเวียง อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่นพบว่าองค์ประกอบของพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือเจ้าจอมปากช่องภูเวียง อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น มี 2 พิธีกรรม คือ พิธีกรรมส่วนบุคคล ได้แก่ การบอกกล่าวการบนบานหรือบ้ำและพิธีกรรมชุมชน จะเป็นการบวงสรวงดวงวิญญาณเจ้าจอมปากช่องภูเวียง ส่วนองค์ประกอบของพิธีกรรมมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 5 ประการ คือ สถานที่ใช้ประกอบพิธีกรรม บุคคลที่ประกอบพิธีกรรม วัตถุประสงค์ของการประกอบพิธีกรรม ระยะเวลาในการประกอบพิธีกรรม และลำดับขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม

ด้านคติความเชื่อพบว่า คติความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าจอมปากช่องภูเวียงเป็นความเชื่อในเรื่องผีซึ่งเชื่อว่าดวงวิญญาณของเจ้าจอมปากช่องภูเวียงจะคอยปกป้องคุ้มครองช่วยเหลือในเวลามีปัญหา เชื่อว่าเจ้าจอมปากช่องภูเวียงเป็นผีชั้นสูง เป็นเทพเจ้ารักษาป่า เป็นผีบ้านผีเมืองที่มีอำนาจสูงซึ่งไม่ควรลบหลู่และมีการบูชาสักการะดวงวิญญาณเชื่อว่าเป็นผู้กล้าหาญ ซื่อสัตย์ เป็นนักรบที่เก่งกล้าสมควรเอาเป็นตัวอย่างของผู้เชื่อและศรัทธา ชาวอำเภอกุเวียง จึงมีความเคารพและกราบไหว้บูชา

จากความเชื่อที่มีต่อเจ้าจอมปากช่องภูเวียงพบว่า ผู้นำพิธีกรรมเป็นผู้นำท้องถิ่นที่ได้ยึดถือความศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อ ความศรัทธาที่มีต่อเจ้าจอมปากช่องภูเวียง นำไปปรับใช้กับวิถีชีวิตของสมาชิกในท้องถิ่นและชุมชนเพื่อการพัฒนาในด้านต่างๆ หลายด้าน ที่พบคือด้านการปกครองท้องถิ่น ทำให้เกิดความรักความสามัคคีมีวินัยในสังคม ไม่เกินความขัดแย้งในท้องถิ่นเพราะมีสิ่งยึดเหนี่ยวกันตามความเชื่อที่เจ้าจอมปากช่องภูเวียง ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีความเชื่อว่าเจ้าจอมปากช่องภูเวียงเป็นผีชั้นสูงหรือเทพเจ้าที่ดูแลรักษาป่า แหล่งน้ำ และสิ่งธรรมชาติ ผู้ใดทำลายจะเกิดเหตุร้าย ได้รับเคราะห์กรรมตามความเชื่อและพบเห็นตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นตัวอย่างอยู่บ่อยครั้ง ด้านเศรษฐกิจชุมชนและท้องถิ่น มีความเชื่อว่าการประกอบพิธีเลี้ยงเจ้าจอมปากช่องภูเวียงทุกปีเพื่อเป็นการบอกกล่าวก่อนการประกอบอาชีพ เป็นกำลังใจในการประกอบอาชีพขอให้ประสบผลสำเร็จทุกอย่างไป ด้าน

ประเพณีพิธีกรรมวัฒนธรรมปลูกฝังจิตสำนึกสมาชิกชุมชนให้มีจิตใจเอื้ออารีย์ต่อกัน รักษาประเพณีอันดีงามที่มีมาแต่อดีตให้คงอยู่ ซึ่งเป็นผลมาจากความเชื่อและศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองคือเจ้าจอมปากช่องภูเวียง ซึ่งท้องถิ่นอำเภอภูเวียง และท้องถิ่นอื่นใกล้เคียงเคารพนับถือตลอดมา

ทิพย์สุตา พรรณสหพานิชย์ (2545 : หน้า ก) บทบาทสตรีชาวไทยในพิธีกรรมเหยา ตำบลป่าไร่ อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหารพบว่า บทบาทสตรีชาวไทยในพิธีกรรมเหยา สตรีมีบทบาทโดยตรงในการประกอบพิธีกรรมรักษาผู้ป่วย นับตั้งแต่การจัดแต่งกาย การเชิญผีให้เข้าทรงหรือเทียม การอ้อนวอนเจรจาต่อรอง ขอร้อง ถามสาเหตุของผู้ป่วยว่ามีผีอะไรจะทำให้ป่วย และหมอเหยาที่เป็นสตรีจะมีบทบาทใน การเจรจาโต้ตอบระหว่างคนกับผีว่า ผีต้องการอะไร หมอเหยาจะบอกญาติผู้ป่วย จัดหาให้ตามที่ผีต้องการ การเจ็บป่วยของผู้ป่วยก็จะค่อยๆ ดีขึ้น หมอเหยาจะให้การรักษาพยาบาลเบื้องต้นทางจิตใจของผู้ป่วย ถึงแม้ว่าการแพทย์สมัยใหม่จะเจริญก้าวหน้ามาก แต่การรักษาพยาบาลสิ้นเปลือง บริการไม่ทั่วถึง ทำการรักษาเป็นส่วนๆ คือรักษาเฉพาะร่างกายไม่คำนึงถึงด้านจิตใจ หรือสุขภาพจิต แต่บทบาทหมอเหยาจะคำนึงถึงองค์รวมของผู้ป่วย นับตั้งแต่ตัวผู้ป่วย ครอบครัว ชุมชน ซึ่งเป็นลักษณะการแพทย์แบบ “แม่ช่วยลูก”

บทบาทสตรีที่เป็นหมอเหยาจึงมีประโยชน์ในด้านการสาธารณสุขชุมชน หรือเรียกว่าเป็นการแพทย์แบบวัฒนธรรม มีการสืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ โดยไม่ต้องมีการเรียนรู้ สตรีสามารถทำได้ถ้าผ่านการคุมผีลง และเป็นลูกศิษย์ของหมอเหยาหรือแม่ครูที่คุมผีลง ต่อมาก็จะรับบทบาทเป็นหมอเหยาต่อไป และผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางด้านสาธารณสุขชุมชน ซึ่งต้องคำนึงถึงการรักษาผู้ป่วยทางด้านจิตใจ ประกอบกับการรักษาทางด้านร่างกาย โดยอาศัยความเชื่อดั้งเดิมของคนในชุมชนด้วย

ประภารัตน์ คำสิม และคณะ (2541 : หน้า ก) ได้ศึกษาเรื่องผีกับวิถีชีวิตของชาวไทยดำภาคอีสาน : ศึกษากรณีการประกอบเกษตรกรรมแบบยั่งยืน พบว่า

1. ความเชื่อในเรื่องผี พบว่าชาวไทยดำนับถือผีเป็นศาสนา และนับถือผีอยู่ 4 ประเภท คือ ผีแถน ผีเจ้าบ้านเจ้าแผ่นดิน ผีเรือน และผีผดผีมันต์

2. ผีที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรกรรมของชาวไทยดำมีอยู่ 2 ประเภท คือ ผีเจ้าบ้านเจ้าแผ่นดิน และผีเรือน โดยจะประกอบพิธีกรรมในการนับถือผีที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรกรรม ดังนี้

การเพาะปลูก จะเลี้ยงผีเจ้าบ้านเจ้าแผ่นดิน โดยประกอบพิธีกรรมในเดือน 6 (ปลายเดือนเมษายน – พฤษภาคม) ของทุกๆ ปี เพื่อบอกกล่าวผีให้อวยพรโยชน์ต่อการทำเกษตรกรรมที่จะมาถึง

การดูแลรักษาพืชผลทางการเกษตร ไม่มีการเลี้ยงผีเป็นการเฉพาะ แต่จะแฝงอยู่กับการเลี้ยงผีเจ้าบ้านเจ้าแผ่นดิน และการเลี้ยงผีเรือนในวันป่าดง การเลี้ยงผีเรือนครั้งใหญ่โดยชาวไทยดำจะบอกกล่าวให้ผีช่วยดูแลรักษาพืชผลทางการเกษตรไปพร้อมกันในคราวเดียว

หลังการเก็บเกี่ยวมีการเลี้ยงผีเจ้าบ้านเจ้าแผ่นดิน อีกครั้งหนึ่งในเดือน 12 (พฤศจิกายน) ของทุกปี เพื่อขอบคุณผีที่ช่วยทำให้การทำเกษตรกรรมได้ผลดี

3. การนับถือผีของชาวไทยดำ มีความสัมพันธ์ต่อการส่งเสริมการทำเกษตรกรรมแบบยั่งยืน ดังนี้

ระบบการผลิต ผีที่เกี่ยวข้องกับระบบการผลิต มี 2 ประเภท คือ ผีเจ้าบ้านเจ้าแผ่นดิน และผีเรือน โดยจะประกอบพิธีกรรมก่อนการเพาะปลูกและหลังการเพาะปลูก

การบริโภคและการแจกจ่าย มีการบริโภคแจกจ่ายอยู่ 3 ระดับ คือ

1. ระดับครัวเรือน เป็นการบริโภคแจกจ่ายในการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีเรือนในวันป่าดง
2. ระดับวงศ์ตระกูล เป็นการบริโภคแจกจ่ายในการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีเรือนของผู้ที่อยู่ในวงศ์ตระกูลเดียวกัน เป็นการเลี้ยงผีเรือนครั้งใหญ่

3. ระดับหมู่บ้าน เป็นการบริโภคแจกจ่ายในการเลี้ยงผีเจ้าบ้านเจ้าแผ่นดินของคนทั้งหมู่บ้าน

ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบขั้นตอนการทำเกษตรกรรมแบบยั่งยืนกับการนับถือ พบว่า องค์ประกอบ ขั้นตอนการทำเกษตรกรรมแบบยั่งยืนของชาวไทยดำ มีความสัมพันธ์กับการนับถือผีทุกขั้นตอน คือ ก่อนการเพาะปลูก การดูแลรักษาพืชผล หลังการเพาะปลูกจะต้องมีการเลี้ยงผีเพื่อบอกกล่าวทุกครั้ง

แนวโน้มในอนาคตความเชื่อเรื่องผีก็ยังคงมีบทบาทสูงต่อวิถีชีวิต การทำเกษตรกรรมแบบยั่งยืน และการพัฒนาหมู่บ้านของชาวไทยดำในทุกด้าน เพราะเป็นความเชื่อที่ชาวไทยดำนับถือเป็นศาสนา

เฉลี่ยว ดอนกวนเจ้า (2541 : หน้า ก) ได้ทำการศึกษาเรื่องการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมเลี้ยงผีของชาวไทยอู้อ จังหัดนครพนม พบว่า ชาวไทยอู้อ จังหัดนครพนม มีพิธีกรรมเลี้ยงผีตามความเชื่อที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ เพื่อเป็นการแสดงถึงความกตัญญูต่อผีที่ให้คุณประโยชน์ด้านความเจ็บป่วยและภัยพิบัติอื่นๆ นอกจากนี้ยังทำให้เกิดกำลังใจในการทำเกษตร ข้าวปลาอุดมสมบูรณ์ ชาวไทยอู้อจะกระทำพิธีกรรมเลี้ยงผีในช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายนของทุกปี เป็นเวลา 1 วัน การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมเลี้ยงผีของชาวไทยอู้อ จังหัดนครพนม มีการปรับเปลี่ยนด้านองค์ประกอบเพื่อเกิดความสะดวกในการจัดการ เช่น การเซ่นสรวงบูชา มีการปรับเปลี่ยนด้านวัสดุอุปกรณ์ บางอย่างเคยผลิตใช้เองก็จัดหาโดยการซื้อจากท้องตลาด การปรับเปลี่ยนด้านขั้นตอน ในขั้นตอนต่างๆ ของพิธีกรรมเลี้ยงผีไม่ได้มีการปรับเปลี่ยน แต่จะเปลี่ยนเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนนี้เท่านั้น และการปรับเปลี่ยนด้านคติความเชื่อ ถึงแม้จะมีการปรับเปลี่ยนในด้านวัสดุอุปกรณ์บางอย่างไปบ้างก็ไม่ทำให้คติความเชื่อเรื่องของพิธีกรรมนี้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และยังจะมีการสืบทอดวัฒนธรรมไทยอู้อต่อไป

วีรวรรณ มูลตัน (2541 : หน้า ก) ได้ศึกษาเรื่องกระบวนการรักษาโรคด้วยวิธีไสยศาสตร์ของ วัดขวัญเมืองระบือธรรม อำเภอระบือ จังหวัดมหาสารคาม มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษากระบวนการรักษาโรคด้วยวิธีไสยศาสตร์ และปัจจัยที่ทำให้กระบวนการรักษาโรคด้วยวิธีไสยศาสตร์ของ วัดขวัญเมืองระบือธรรม อำเภอระบือ จังหวัดมหาสารคาม ดำรงอยู่ ในการวิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและภาคสนามด้วยการสังเกต และการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่างผู้ป่วยและญาติที่เข้ารับการบำบัดรักษาโรคด้วยวิธีไสยศาสตร์ จำนวนผู้ป่วย 50 คน แล้วนำเสนอผลการวิจัย โดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า วัดขวัญเมืองระบือธรรมเป็นสถานที่ในการบำบัดรักษาโรคด้วยวิธีไสยศาสตร์ โดยมีเจ้าอาวาสและหมอธรรมเป็นผู้ให้การบำบัดรักษา ผู้ป่วยที่มารักษามี 5 ประเภทคือ ผู้ป่วยโรคจิต ผู้ป่วยเนื่องจากเชื้อโรค ผู้ป่วยเนื่องจากยา ผู้ป่วยเนื่องจากการกระทำของตนเองหรือผลกรรม และผู้ป่วยเนื่องจากการกระทำของอำนาจวิญญาณของผีหรือเทวดา ใช้ระยะเวลาในการบำบัดรักษาที่แตกต่างกันตามอาการ การบำบัดรักษาผู้ป่วยเริ่มจากการซักถาม ตรวจวินิจฉัย ประกอบพิธีกรรมไหว้ครูและพิธีกรรมทำน้มนมต์ ด้านพิธีกรรมมีความมุ่งหมายเพื่อแสดงความเคารพ ระลึกถึงครูบาอาจารย์และขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์มาช่วยบำบัดรักษาผู้ป่วย โดยผ่านน้ำมนต์และเวทมนต์ คาถา การบำบัดรักษามีการถอนคุณไสย อาบน้ำมนต์ เหยียบน้ำมัน กินยาสมุนไพร สวดมนต์นั่งสมาธิ ลำดับสุดท้ายเป็นการสมนาคุณ

ปัจจัยที่ทำให้กระบวนการรักษาโรคด้วยวิธีไสยศาสตร์ดำรงอยู่ คือ ปัจจัยด้านประชากรและสังคม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านรูปแบบการเจ็บป่วย ปัจจัยด้านของจำกัดการรักษาแผนใหม่ และปัจจัยที่สนับสนุนหรือส่งเสริมให้ผู้ป่วยเข้ามารับการบำบัดรักษา

วิญญู ผลสวัสดิ์ (2541 : หน้า ก) ได้ศึกษาเรื่องพิธีกรรมการเลี้ยงผีบรรพบุรุษของชาวผู้ไทย ตำบลคำชะอี อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร การวิจัยนี้เพื่อศึกษาองค์ประกอบและขั้นตอนของพิธีกรรมการเลี้ยงผีบรรพบุรุษของชาวผู้ไทย ตำบลคำชะอี อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร ผู้วิจัยศึกษาโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง โดยสัมภาษณ์ผู้รู้เจ้าจำ เขียมและชาวผู้ไทยตำบลคำชะอีที่มาร่วมพิธีกรรมประจำปี จำนวน 63 คน ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

องค์ประกอบของพิธีกรรมการเลี้ยงผีบรรพบุรุษประจำปีมีบุคคลที่เข้าร่วมพิธีกรรม ซึ่งประกอบด้วย เจ้าจำ เขียม และชาวผู้ไทยตั้งตำบลคำชะอี เจ้าจำมีบทบาทสำคัญที่สุดในการประกอบพิธีกรรมเพราะเป็นประธานและเป็นสื่อกลางติดต่อระหว่างชาวผู้ไทยกับผีบรรพบุรุษ ตำแหน่งผีบรรพบุรุษมักจะเข้าสิงเขียมเพื่อให้ชาวผู้ไทยรู้ล่วงหน้าว่าจะมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น สิ่งของที่ใช้จัดเลี้ยงผีบรรพบุรุษประกอบด้วยเครื่องบูชา เครื่องสังเวย และภาชนะบรรจุเครื่องบูชาเครื่องสังเวยที่ชาวผู้ไทย

จัดหามาด้วยเงินบริจาคจะนำไปประกอบพิธีเจ็ดเลี้ยงสองแห่ง คือ ศาลเจ้าปู่ตานตึง และที่บ้านเจ้าจ้ำ ในวันที่ 13 เมษายน ของทุกปี

ชาวผู้ไทยตำบลคำชะอีมีความเชื่อว่าผีบรรพบุรุษซึ่งเรียกว่า ผีเจ้าปู่ที่พวกตนได้ธัญเชิญมาจากเมืองวังให้มาสถิตอยู่ที่ศาลเจ้าปู่ตานตึง ซึ่งพวกตนสร้างขึ้นนั้นเป็นวิญญาณของเจ้านายชั้นสูง ระดับกษัตริย์ของชาวผู้ไทยในอดีต เจ้าปู่ยังคงคอยคุ้มครองให้ชาวผู้ไทยอยู่เย็นเป็นสุขตลอดเวลา และยังบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลเพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ทางเกษตรกรรม จึงมีพิธีกรรมการเลี้ยงผีบรรพบุรุษเพื่อเป็นการสำนึกถึงบุญคุณของเจ้าปู่เป็นประจำทุกปี หากผู้ใดไม่เคารพบูชาเจ้าปู่ เจ้าปู่อาจจะโกรธและลงโทษผู้นั้นให้เจ็บป่วยหรือตายได้ ชาวผู้ไทยจึงเกรงกลัวอำนาจเจ้าปู่และไม่กล้าลบหลู่เจ้าปู่ หากผู้ใดประสงค์จะให้เจ้าปู่ช่วยเหลือสิ่งใดแล้ว ผู้นั้นจะไปบะ (บน) ขอให้เจ้าปู่ช่วยเหลือและมักจะประสบความสำเร็จแทบทุกครั้ง เมื่อประสบความสำเร็จตามที่วิงวอนขอเจ้าปู่แล้ว จึงต้องไปคอบ (แก้บน) โดยนำเอาของเช่น ไห้วตามที่บะไว้ไปเลี้ยงถวายเจ้าปู่ คติความเชื่อเหล่านี้ชาวผู้ไทยตำบลคำชะอียังคงยึดถือและปฏิบัติอยู่เป็นประจำถึงปัจจุบัน

เบญจวิศรุต เมืองไทย (2545 : หน้า ก) ได้ศึกษาเรื่อง พิธีทรงเจ้า : พิธีกรรมกับโครงสร้างสังคมที่หนองขาว วิชยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายในการศึกษาถึงบทบาทและความสำคัญของพิธีทรงเจ้าที่มีต่อสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมกับโครงสร้างสังคมตามกระบวนการทางสัญลักษณ์ที่เกิดขึ้น ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมทั้งหมด โดยใช้การศึกษาด้วยวิธีการทางมานุษยวิทยาในการเก็บรวบรวมข้อมูล และให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์พิธีกรรมในฐานะกระบวนการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ ที่สะท้อนให้เห็นถึงความคิด ความเชื่อ ค่านิยม โลกทัศน์ ตลอดจนโครงสร้างและการจัดระเบียบความสัมพันธ์ในสังคม

ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า พิธีทางเจ้าที่หนองขาวมีบทบาทและความสำคัญทั้งในระดับปัจเจก กลุ่มและชุมชนที่ต่างเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน โดยแบ่งออกเป็นบทบาทในการตอบสนองความต้องการทางจิตใจกับการตอบสนองความต้องการทางสังคม กล่าวคือ

การตอบสนองความต้องการทางจิตใจ พิธีกรรมมีความสำคัญในการให้ความมั่นคงทางจิตใจ การแสวงหาความหมายให้กับโลกและชีวิต ตามแบบสังคมชาวนาที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติและสภาพแวดล้อมในการดำรงชีพ ทั้งยังเป็นกลไกในตอกย้ำการรวมกลุ่ม การระบายความขัดแย้งและความไม่พึงพอใจต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อให้ชาวบ้านสามารถเผชิญกับชีวิตในโลกที่เป็นจริงต่อไปได้

การตอบสนองความต้องการทางสังคม พิธีกรรมมีความสำคัญในการสร้างสำนึกร่วม และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชนภายใต้ตำนานความเชื่อ ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และการเป็นเชื้อสายเดียวกัน การประกอบพิธีกรรมในแต่ละระดับยังเป็นการยึดโยงความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจก เครือญาติ กลุ่มพรรคพวก และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม

นอกจากนี้พิธีทรงเจ้า ยังชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมกับโครงสร้างสังคมภายใต้กระบวนการทางสัญลักษณ์ที่เกิดขึ้น โดยสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และความเป็นสังคมหลากหลาย และการแสวงหาความร่วมมือในชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการแรงงานในการผลิต ทั้งในระดับเครือญาติ กลุ่มพรรคพวก และกลุ่มความร่วมมือต่างๆ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาดนตรีในพิธีกรรมรำผีฟ้าที่หมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิในครั้งนี้เป็นการวิจัยทางมานุษยวิทยามโนทัศน์ โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา ข้อมูลจากการปฏิบัติเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยศึกษาสภาพพื้นฐานโดยทั่วไปของชุมชน และวัฒนธรรมทางด้านดนตรีที่คงอยู่ในปัจจุบัน และนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการศึกษานำมาเรียบเรียงในรูปแบบเชิงพรรณนาวิเคราะห์เป็นความเรียง ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการศึกษาและรวบรวมข้อมูล

1. การเลือกพื้นที่การวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดเลือกพื้นที่ในการศึกษาหมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ เนื่องด้วยหมู่บ้านหนองคอนไทย เป็นหมู่บ้านที่ยังคงรักษาวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีโดยเฉพาะขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณีตามครรลองแห่งวัฒนธรรมอีสานที่ยังยืนและยาวนานหลายชั่วอายุคน อีกทั้งยังมีความสะดวกในด้านต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการทำวิจัยในครั้งนี้ เช่น การคมนาคม การสื่อสารและภาษา เป็นต้น

2. บุคคลข้อมูล

ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มประชากรที่จะศึกษาในชุมชนออกเป็น 3 กลุ่มด้วยกันคือ

2.1 ผู้นำของชุมชนในด้านต่าง ๆ

ประชากรในกลุ่มนี้เป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนเป็นอย่างดี ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส พระสงฆ์ ไวยาวัจกรวัด ผู้อาวุโสในชุมชน ผู้รู้ หมอยา หมอธรรม หมอเส้น หมอน้ำมัน หมอผี ตลอดจนเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

2.2 ผู้รู้และผู้เกี่ยวข้องทางด้านวัฒนธรรมดนตรี

ประชากรกลุ่มนี้ คือ ประชากรที่เคยมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมดนตรีประกอบพิธีการรำผีฟ้าของหมู่บ้าน เช่น บุคคลทั่วไปที่มีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรม หรือผู้มีความรู้ในด้านดนตรี

2.3 นักดนตรี คนรำผีฟ้า บริวารของผีฟ้า

ประชากรในกลุ่มนี้ คือ นักดนตรีที่สามารถบรรเลงดนตรีประกอบพิธีกรรมการรำผีฟ้า อยู่เป็นประจำและเป็นผู้ให้ข้อมูลทางด้านดนตรีโดยตรง เช่น ประวัติความเป็นมา วิธีการบรรเลง บทเพลง วิธีการสร้างเครื่องดนตรี การสืบทอด เป็นต้น รวมทั้งผีฟ้า และบริวารของผีฟ้าที่ทำหน้าที่ในพิธีกรรมรำผีฟ้าด้วย

3. การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ทั้งด้านเอกสาร และข้อมูลภาคสนาม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ผู้วิจัยได้ค้นคว้ารวบรวมเอกสารข้อมูลและสิ่งพิมพ์ ได้แก่ เอกสาร วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับดนตรีและพิธีกรรมรำผีฟ้า โดยได้ทำการศึกษาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

- 3.1.1 สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร
- 3.1.2 สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
- 3.1.3 หอสมุดสำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
- 3.1.4 ห้องสมุดประชาชนจังหวัดกำแพงเพชร
- 3.1.5 ห้องสมุดประชาชนจังหวัดชัยภูมิ
- 3.1.6 หอสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
- 3.1.7 หอสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
- 3.1.8 หอสมุดแห่งชาติ

3.2 การศึกษาและรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

3.2.1 การสังเกตและมีส่วนร่วมในพิธีกรรมรำผีฟ้า เช่น การเตรียมของประกอบพิธี มลพลพิธี การเตรียมอุปกรณ์ ที่ใช้ในพิธีต่าง ๆ เป็นต้น

3.2.2 จากการสัมภาษณ์บุคคลทั่วไป รวมทั้งผู้รู้ต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ที่มีความรู้และเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม และดนตรี ในพิธีกรรมรำผีฟ้า ดังนี้

- นายลอง ดำรงเชื้อ	หมอแคน
- นายกองพัน ประจัญฤทธิ์	หมอแคน
- นางแก้ว พยัสมชัย	ร่างผีฟ้า
- นางกองเงิน อุดมศักดิ์	ร่างผีฟ้า
- นายน้อย ชาญครไทย	หัวหน้าผีฟ้า (ไม่รับเข้าทรง)
- นางกองแพง ชาญครไทย	หมอเส้น / ผู้รู้
- นางตาลอ่อน ศรีครไทย	ผู้รู้ / ผู้อาวุโส
- นางหอม ประจัญกล้า	ผู้อาวุโส

- นายแสง เพียรวิชา	หมอน้ำมัน
- นายทุน อาสาสู	หมอธรรม
- นายเสียม ศรีโคม	กำนัน
- นายสมัคร อาสาสู	ผู้รู้ / นักดนตรี
- พระครูสมจิตร อภิจิตโต	เจ้าอาวาสวัดอุดร
- พระศักดา	พระสงฆ์
- พระชัชวาลย์ ปัญญาวิชโร	พระสงฆ์
- นางสงวน เพียรวิชา	ผู้เคยรับการรักษาด้วยการรำผีฟ้า
- นายทองแดง เพียรวิชา	ผู้เคยรับการรักษาด้วยการรำผีฟ้า
- นางจินดา นารักษ์	ผู้เคยรับการรักษาด้วยการรำผีฟ้า
- นางเขียว พิลาวรรณ	ผู้เคยรับการรักษาด้วยการรำผีฟ้า

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ 2 แบบคือ การสัมภาษณ์ แบบเป็นทางการและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ

ก. การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ วิธีการสัมภาษณ์แบบนี้ผู้วิจัยจะกำหนดคำถามไว้ล่วงหน้าโดยคำถามจะมีลักษณะที่ต้องการคำตอบเฉพาะเจาะจง ในประเด็นที่เกี่ยวกับดนตรี พิธีกรรมรำผีฟ้า และบทเพลงต่าง ๆ ได้แก่

- ประวัติความเป็นมาของดนตรี / พิธีกรรมรำผีฟ้า
- วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างเครื่องดนตรี
- วิธีการบรรเลง
- ลักษณะการแต่งกายนักดนตรี / ผู้รำผีฟ้า
- การถ่ายทอดดนตรี / การรำผีฟ้า
- โอกาสที่ใช้ในการบรรเลง / การรำผีฟ้า
- บทเพลง

ข. การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เป็นวิธีที่ผู้วิจัยใช้มากที่สุดในการทำวิจัยครั้งนี้ และเป็นวิธีการที่ใช้ควบคู่กับการสังเกตการณ์ ในพิธีกรรมรำผีฟ้า และตัวบุคคลทั่วไปในหมู่บ้านเป็นผู้ให้ความร่วมมือ ใช้สัมภาษณ์ในเรื่องทั่ว ๆ ไปในหมู่บ้านและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องด้านดนตรี ประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้า ที่หมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

3.3 การบันทึกภาพ จะบันทึกภาพเคลื่อนไหวด้วยกล้องวีดิทัศน์และบันทึกภาพนิ่งด้วยกล้องถ่ายภาพดิจิทัล

วิธีการดำเนินการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

1. ขอนหนังสือรับรองจากทางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นการรับรองตนเอง
2. ติดต่อขออนุญาตเข้าพื้นที่ต่อผู้ใหญ่บ้าน กำนัน กรรมการหมู่บ้าน ผู้อาวุโสที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือทราบล่วงหน้า
3. แนะนำตนเองและแจ้งวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยแก่ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ผู้อาวุโสประจำหมู่บ้าน ที่หมู่บ้านให้ความเคารพนับถือทราบ เพื่อขอคำแนะนำต่าง ๆ สำหรับการวิจัยครั้งนี้
4. สร้างความสัมพันธ์อันดีกับชาวบ้านในหมู่บ้าน
5. นัดหมายกับผู้ให้ข้อมูล นักดนตรี คนรำผีฟ้า เพื่อการบันทึกข้อมูลแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ
6. สังเกตการณ์กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมรำผีฟ้า โดยเฉพาะดนตรีและบทเพลงที่บรรเลง
7. บันทึกข้อมูลทั้งหมดลงในแถบบันทึกเสียง แถบวีดีทัศน์ กล้องถ่ายภาพดิจิทัล

อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

1. อุปกรณ์ในการจดบันทึก แบบสัมภาษณ์และกระดาดบันทึกโน้ต
2. เครื่องบันทึกเสียง และแถบบันทึกเสียง
3. เครื่องบันทึกวีดีทัศน์และแถบวีดีทัศน์
4. กล้องถ่ายภาพดิจิทัล

ชั้นศึกษาข้อมูล

ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการศึกษาข้อมูล เป็น 2 ชั้น ดังนี้

1. ชั้นศึกษาเอกสารตำรา บทความทางวิชาการและงานวิจัย โดยทำการแบ่งหัวข้อ

ต่อไปนี้

- 1.1 ศึกษาประวัติศาสตร์ สภาพแวดล้อมความเป็นมาของหมู่บ้าน
- 1.2 ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับดนตรีและพิธีกรรมรำผีฟ้า

2. ขั้นการศึกษาจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยมาจากการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ซึ่งแบ่งเป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

2.1 สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ดนตรีที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมรำผีฟ้าหมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

2.2 นำข้อมูลจากแถบบันทึกเสียง และแถบบันทึกภาพ มาศึกษาตามหัวข้อต่อไปนี้

2.2.1 ศึกษาบทเพลงที่บรรเลงในพิธีกรรมรำผีฟ้า

2.2.2 นำบทเพลงที่ศึกษามาถอดเป็นโน้ตเพลง

2.2.3 นำบทเพลงที่ศึกษามารวบรวมเพื่อบันทึกเป็นโน้ตไทยและโน้ตสากล

ขั้นจัดทำข้อมูล

นำข้อมูลทั้งหมดจากเอกสาร ตำรา บทความทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากการปฏิบัติภาคสนาม ในส่วนของวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องด้านพิธีกรรมและดนตรี ในพิธีกรรมรำผีฟ้า บทเพลงและข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง นำมาจัดเรียงอย่างเป็นระบบ รวมทั้งขอคำแนะนำและตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อขอความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ โดยนำข้อมูลที่ได้ตรวจสอบมาปรับปรุงแก้ไข

ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นข้อมูลหลัก ใช้ข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตำรา หนังสือทางวิชาการ เอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เป็นข้อมูลสนับสนุน โดยมีรายละเอียดของการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง

สภาพโดยทั่วไป วิถีชีวิต ของหมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

1.1 สภาพทั่วไปของหมู่บ้านหนองคอนไทย

1.1.1 ประวัติหมู่บ้านหนองคอนไทยและการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน

1.1.2 สภาพชุมชน

1.1.3 วัฒนธรรมความเป็นอยู่

- 1.1.4 การแต่งกาย
- 1.1.5 ความเชื่อ
- 1.1.6 การสาธารณสุขโรค
- 1.1.7 การศึกษา
- 1.1.8 อาชีพ

1.2 บทบาทของวัฒนธรรมดนตรีในพิธีกรรมรำผีฟ้า

- 1.2.1 พิธีกรรมการรักษาโรค
- 1.2.2 พิธีไหว้ครูของผีฟ้า (ลงช่วง)

2. ดนตรีที่ประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้า หมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ โดยศึกษาเกี่ยวกับ

- 2.1 ประวัติความเป็นมาของดนตรีในพิธีกรรมรำผีฟ้า
- 2.2 เครื่องดนตรีในพิธีกรรมรำผีฟ้า
- 2.3 วิธีการบรรเลง
- 2.4 การสืบทอด
- 2.5 นักดนตรี

3. บันทึกบทเพลงประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้า จำนวน 7 ลาย ของหมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

3.1 บทเพลงที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมรำผีฟ้าได้แก่

- 3.1.1 ลายสุดสะแนน
- 3.1.2 ลายสร้อยน้อย
- 3.1.3 ลายสร้อยใหญ่
- 3.1.4 ลายโป้ซ่าย
- 3.1.5 ลายติดสูด
- 3.1.6 ลายอ่วยลงลาย
- 3.1.7 ลายแมงมุดอมดอก

3.2 ศึกษาบทเพลงที่ใช้ประกอบพิธีรำผีฟ้า ซึ่งเกี่ยวกับ

- 3.2.1 โครงสร้างของเพลง
- 3.2.2 ทำนองเพลง
- 3.2.3 กลุ่มเสียง
- 3.2.4 ลักษณะของการบรรเลง

ขั้นสรุป

ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์ นำมาเรียบเรียงในรูปแบบเชิงการพรรณนาวิเคราะห์ เป็นความเรียง และสรุปผลเป็นรายงานการวิจัย

บทที่ 4

ดนตรีในพิธีกรรมรำผีฟ้า หมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

ในทัศนะของชาวบ้านเชื่อว่า “ผี” เป็นสิ่งที่มีจิตใจ มีความรู้สึกนึกคิด มีความโลภ ความโกรธ ความหลง มีที่พักอาศัย มีอาณาบริเวณเช่นเดียวกับมนุษย์ เช่นผีปู่ตา(พ่อใหญ่ปู่)มีศาลเป็นที่อยู่อาศัย มีอาหารการกิน มีเส้นทางสัญจรไปมา มีเนื้อที่บริเวณตบ เป็นของตนเอง และชาวบ้านเองก็เชื่อว่า ผีปู่ตามีพฤติกรรมที่ให้คุณและให้โทษ ทั้งเป็นมิตรและศัตรูสามารถดลบันดาลสิ่งที่ดีและร้าย แก่ชาวบ้าน แต่โดยส่วนใหญ่แล้วเป็นผีที่ทรงคุณธรรมในแง่ของการคุ้มครอง ป้องกัน พิทักษ์รักษาและอำนวยโชคละแก่ชาวบ้าน แต่ในขณะเดียวกันชาวบ้านอาจได้รับโชคร้าย เจ็บป่วย รักษาด้วยวิธีการต่าง ๆ ก็ไม่หาย ทำอย่างไรก็ไม่ดีขึ้น หรือสูญเสียผลประโยชน์ได้หากปฏิบัติตนไม่สมควร อันเป็นเหตุขัดใจผีได้เช่นกัน ผีที่มีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านและชาวอีสานโดยทั่วไปที่สำคัญ ได้แก่

1. ผีฟ้าผีแถน ชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็นผีที่ยิ่งใหญ่ มีลักษณะเป็นเทพมากกว่าผีเชื่อว่าเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งขึ้นมาในโลก คอยช่วยเหลือผู้คนในยามประสบภัยพิบัติ หรือความเดือดร้อน เช่น ภาวะแห้งแล้ง ชาวบ้านก็จะประกอบพิธีทำบุญบั้งไฟบูชาเพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เมื่อยามเจ็บป่วยไข้ ก็อ้อนวอนให้ผีฟ้าลงมาช่วยขจัดปัดเป่าให้หายจากป่วยไข้ เป็นต้น

2. ผีปู่ตา ถือว่าเป็นวิญญาณบรรพบุรุษประจำหมู่บ้าน หมู่บ้านในภาคอีสานจะมีศาลผีปู่ตาประจำประจำทุกหมู่บ้าน ทั้งนี้เพราะชาวบ้านเชื่อว่าจะอพยพโยกย้ายไปอาศัยที่ใด จะต้องอัญเชิญผีปู่ตาไปด้วยเสมอเพราะเป็นผีเชื้อของหมู่บ้านที่คอยคุ้มครองลูกหลานแม่แก่สืบทอดเลี้ยงข้าวของเครื่องใช้ทำมาหากินก็อยู่ในความคุ้มครอง นอกจากนี้ยังสามารถแสดงอำนาจศักดิ์สิทธิ์ให้ปรากฏโดยบันดาลในสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นไปตามที่ชาวบ้านปรารถนา เช่นการอำนวยให้เกิดโชคละเกี่ยวกับการเดินทางไปต่างประเทศ การไปรบ การไปทำงานต่างถิ่น เป็นต้น

3. ผีเมศศักดิ์หลักบ้าน หรือผีอารักษ์หลักบ้าน เชื่อกันว่าหมู่บ้านจะมีความสุข ปราศจากโจรผู้ร้าย ต้องอาศัยหลักบ้านเป็นสิ่งที่คุ้มครองป้องกัน

4. ผีเจ้าประจำตระกูล เป็นผีบรรพบุรุษระดับครอบครัวทั้งฝ่ายสามีและภรรยาทำหน้าที่คุ้มครองพิทักษ์ รักษาให้ลูกหลานอยู่เย็นเป็นสุขภายในครัวเรือน ปราศจากการทะเลาะวิวาท แย่งชิงมรดก นอกจากนี้จะประกอบกิจกรรมในครัวเรือนต้องบอกกล่าวเสมอ เช่นการแต่งงาน การบวช การเกิด ฯลฯ ผีเจ้าจะมีเฉพาะบ้านที่เป็นต้นตระกูลเท่านั้น

5. ผีตาแสด บางทีเรียกผีไร่ผืนนา ชาวบ้านเชื่อว่าผีตาแสดมีทั้งให้คุณและโทษทั้งนี้เพราะผีตาแสดทำหน้าที่ดูแลพืชพันธุ์ธัญญาหารให้งอกงามอุดมสมบูรณ์ขณะเดียวกันก็สามารถนำความ

เดือดร้อนมาสู่ชาวบ้านได้เช่นการเจ็บป่วย ช้างกล้ำมีศัตรูรบกวน ฯลฯ เพราะฉะนั้นก่อนลงมือทำอะไรเ็นนาต้องเลี้ยงผีตาแฮกดังกล่าว

6. ผีบ้านผีเรือน เป็นผีที่สถิตอยู่ในบ้านเรือนคอยปกป้องรักษาคุ้มครองสมาชิกในบ้าน หากใครประพฤติตนไม่เหมาะสมผีบ้านผีเรือนก็จะทำให้มีอันเป็นไปเช่นประสบเคราะห์หามยามร้ายหรือเจ็บป่วยฉะนั้นผีบ้านผีเรือนจึงทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมสมาชิกในครัวเรือนด้วย

7. ผีประจำตามแหล่งธรรมชาติอื่น ๆ ผีประเภทนี้เชื่อว่ามีอยู่ในธรรมชาติทั่วไปเช่น ป่า ภูเขา ต้นไม้ แม่น้ำ ฯลฯ เชื่อว่ามีอำนาจให้คุณให้โทษแก่ผู้คนได้ถ้าปฏิบัติดีพลีถูก และถ้าทำไม่ถูกก็จะลงโทษได้เช่นกัน

พิธีกรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อความเชื่อของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มคนไม่ว่าจะเป็นศาสนา ลัทธิหรือการนับถือสิ่งใด ๆก็ตามต่างก็มีการปฏิบัติต่อสิ่งที่ตนเคารพนับถือตามความเชื่อ และศรัทธาถือเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อบูชา หรือการปฏิบัติในการทำพิธี อันล้วนแต่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันทั่วไปและอ้างถึงความเชื่อเก่าแก่ของชาวหมู่บ้านในชนบททั้งสิ้น ทั้งยังบ่งบอกถึงวัฒนธรรมของบุคคลผู้อยู่ในสังคมนั้นๆ พิธีกรรมนั้นมักมีการพัฒนารูปแบบอยู่เรื่อยๆ เพื่อให้สอดคล้องกับผู้คนในแต่ละถิ่นฐาน โดยมักจะผสมผสานระหว่างพิธีที่มีอยู่เดิมกับของใหม่ซึ่งเข้ามามีบทบาท ดังจะเห็นได้จากสมัยโบราณมีการนับถือศาสนาพราหมณ์ต่อมาศาสนาพุทธได้เจริญเข้ามาจึงเกิดมาจากการผสมผสานกัน จนกระทั่งปัจจุบันแยกกันแทบไม่ออก เช่น พิธีแรกนาขวัญ พิธีแต่งงาน พิธีลอยกระทง ฯลฯ

การกำเนิดของพิธีกรรมนั้น มีมาตั้งแต่โบราณ ก่อนพุทธศาสนาจะเกิดขึ้น ในยุคสมัยของลัทธิพราหมณ์ ได้แบ่งพระเวทย์ หรือมนต์ตรา ที่ใช้สวดภาวนาในการทำพิธีกรรมนั้นแบ่งออกเป็น 3 ประการ เรียกว่า “ไตรเภท” ซึ่งเป็นที่มาของคัมภีร์ไตรเภท ซึ่งถือว่าได้รับมาจากโอรุสของพระผู้เป็นเจ้าเป็นคัมภีร์ที่ว่าด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับการเรียกเรียกทรง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และวิญญาณทั้งหลาย ในการบูชาพระผู้เป็นเจ้าเรียกการบูชาด้วยเครื่องสักการะประเภทนี้ว่า “การบวงสรวงเทวดา” ทั้งนี้เพื่อนำให้เกิดอิทธิปาฏิหาริย์ การดลบันดาลให้เกิดสิ่งที่ดี ของการตั้งจิตอธิฐานขอให้สัมฤทธิ์ผลตามปรารถนา ทำให้บังเกิดเป็นพิธีกรรมยึดถือสืบทอดต่อๆ กันมาจนถึง ปัจจุบัน

“ผี” ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปีพุทธศักราช 2525 ได้ให้คำจำกัดความของ “ผี” ไว้ว่า ผีคือสิ่งที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับ มองไม่เห็น แต่อาจปรากฏเหมือนมีตัวตนได้ อาจให้คุณหรือโทษได้ มีทั้งดีและร้าย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525 : 560)

ในสังคมไทยของเรานั้นแบ่งผีออกเป็นสองประเภทด้วยกัน พวกแรกเป็นพวกที่ให้โทษหรือผีร้ายพวกนี้มุ่งทำร้ายคนทำอันตรายต่อคน หรือทำให้หวาดกลัวและเป็ดเปียนเอาชีวิต ตัวอย่างเช่น ผีปอบ (ภาคอีสาน) ผีเปรต ผีพราย ผีกละ (ของคนภาคเหนือ) พวกที่สองเป็นพวกผีที่ให้คุณหรือผีดี ช่วยปก

ปักษิณาคุ้มครองให้รอดพ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ แก่ชุมชน ครอบครัว บุคคลตลอดจนทรัพย์สินต่าง ๆ ด้วยรวมไปจนถึงอาการเจ็บไข้บันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์แก่ชีวิตและทรัพย์สิน เช่น ฝัฟ่า ฝัแถน ฝัเสื่อน้ำ มเหศักดิ์ หลักเมือง ฝัเสื่อเมือง ฝัเสื่อบ้าน ฝัเชื้อของชาวญไทย ฝัไร่ ฝันา ฝัตาแฮกของชาวอีสาน ฝัมด ฝัเม้ง(บรรพบุรุษของชาวล้านนา) ฝัปู้ย่า ฝัตายาย และฝัปู้ตาเป็นต้น

เมื่อมีความเชื่อเรื่องผีแล้วก็ต้องมีความเชื่อทางไสยศาสตร์ตามมาเสมอ จะแยกออกจากกันโดยเด็ดขาดนั้นเป็นไปได้ยาก ไสยศาสตร์คือความเชื่อด้วยความรู้สึกลัวหวาดเกรงในสิ่งที่เข้าใจว่าเหนือธรรมชาติ หรือสิ่งลึกลับไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยกระบวนการวิทยาศาสตร์ เมื่อเชื่อและรู้สึกเช่นนั้นแล้วก็จะกระทำการอันใดอันหนึ่งออกมาในรูปของพิธีกรรมเวทย์มนตร์คาถาเพื่ออำนวยประโยชน์แก่ตนเองซึ่งมีทั้งด้านดีและเลว ในทางที่ดีก็เพื่อให้เกิดเป็นสิริมงคลหรือป้องกันเหตุร้ายแก่ตนเอง รวมทั้งขับไล่สิ่งเลวร้ายต่าง ๆ ให้พ้นไป ส่วนในทางเลวก็เป็นการใช้เวทย์มนตร์คาถาทำความเดือดร้อนให้กับคนอื่นซึ่งเรามักเรียกกันว่าทำคุณไสย เช่น เสน่ห์ยาแฝด ผึงรูปผึงรอย (สันติ ไพรัตน์ : 2550)

ในตำราเรื่องการศึกษาประเพณีไทยของพระยาอนุนามราชชนนนั้นได้กล่าวถึงฝัฟ่าไว้ว่า “ฝัฟ่า” เป็นผีที่ดีให้คุณแก่มนุษย์ ที่เรียกกันเช่นนี้อาจเนื่องจากผีท่านเหล่านี้มีถิ่นสิงสถิตอยู่บนท้องฟ้า แต่หลังจากที่พุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาจึงเปลี่ยนคำเรียกใหม่ว่าเป็น “เทวดา” แทน และเรียกที่สิงสถิตของท่านบนท้องฟ้าว่า “สวรรค์” ด้วยเหตุผลประการดังกล่าวผู้เฒ่าผู้แก่จึงบอกลูกหลานว่าเทวดาอยู่บนท้องฟ้า ท้องฟ้าก็เป็นทีที่สถิตหรือ “สวรรค์” ของเทวดา

ฝัฟ่าหรือเทวดาบนท้องฟ้านั้น มีอยู่หลายตน ดังนั้นจึงต้องมีชั้นและลำดับและอำนาจหน้าที่แตกต่างกันไป อีกทั้งที่อยู่ของฝัฟ่าหรือเทวดาก็จะถูกแบ่งออกเป็นชั้น ๆ ตามแต่อำนาจหน้าที่

ตามปกติชาวอีสานจะทำพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับฝัฟ่าหลายลักษณะ เช่น ทำบุญบั้งไฟในเดือนหก การเลี้ยงฝัฟ่าในเดือนสาม หรือการล่ำฝัฟ่าเพื่อรักษาผู้ป่วยเป็นต้น สำหรับหมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมินั้น จากการศึกษาพบว่า เป้าหมายทั่วไปของพิธีการรำฝัฟ่า เพื่อรักษาการเจ็บป่วยนอกจากนี้อาจเป็นการทำนายโชคชะตาราศี อีกด้วย

จากการศึกษาดนตรีและพิธีกรรมการรำฝัฟ่า กรณีศึกษาคณะหมอลำฝัฟ่าหมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิในครั้งนี้ได้ศึกษาไว้ 2 ส่วนกว้าง ๆ ได้แก่ส่วนแรกเกี่ยวกับพิธีกรรมการรำฝัฟ่าส่วนหลังเกี่ยวกับดนตรีที่ใช้ประกอบในพิธีรำฝัฟ่า จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า

เดินทางไปทำนํานั้นลำบาก และวุ่นวายที่จะต้องไล่ต้อนกลับบ้านอยู่ทุกวัน จึงสร้างบ้านกิ่งเถียงนา (กระท่อม) อยู่บริเวณนาของตัวเอง เมื่อเวลาลาล่วงเลยผ่านไปนานเข้า ชาวบ้านก็เริ่มอพยพโยกย้ายทยอยออกมาอยู่ด้วย กันเพราะมีที่นาติดบริเวณเดียวกันกับนาของหมื่นอินทร์ แต่ในปัจจุบันไม่หลงเหลือสภาพบ้านเรือนดั้งเดิมที่ตั้งอยู่เลย ในปีต่อมาหลังจากนั้น ทางหน่วยงานราชการจากส่วนกลาง ได้ออกตรวจราชการไปตามหัวเมืองต่างๆ ในมณฑลภาคอีสานโดยใช้ขบวนเกวียนหลายเล่มติดตามกันไป และต้องใช้เวลาตรวจราชการและเดินทางรอนแรมเป็นเวลานานนับแรมปี จึงได้มาตั้งค่ายอยู่ข้างนอกหมู่บ้านหนองบัวฮี ตกเวลากลางคืนมีการแสดงละครเพื่อเป็นการผ่อนคลายอารมณ์และความเมื่อยล้า หลังจากตรวจเยี่ยมหมู่บ้านซึ่ง แต่ละหมู่บ้านจะใช้เวลาในการตรวจเยี่ยมเป็นเวลานานร่วมเดือน เมื่อชาวบ้านละแวกนั้นทราบว่าจะมีคณะละครไทยมาแสดงบริเวณที่ตั้งค่ายผู้ตรวจราชการจากส่วนกลางมาพักอยู่ที่บริเวณหมู่บ้านหนองบัวฮี ซึ่งก็ทำให้เป็นที่รำลือกันออกไป ปากต่อปากว่าบ้านหนองบัวฮีมีละครไทยมาแสดงชาวบ้านที่ทราบเรื่องต่างเฝ้ารอเพื่อที่จะมาชมละครไทย จึงพูดกันว่าบ้านหนองบัวฮีละครไทยพอนานเข้าก็เพี้ยนมาเป็นหนองคอนไทย เดิมชื่อบ้านหนองบัวฮี ซึ่งที่ตั้งแต่เดิมนั้นอยู่ที่โนนบ้านเก่า ราว พ.ศ.2330 ต่อมาพ่อขุนอินทร์ ได้นำชาวบ้านอพยพโยกย้ายหมู่บ้านข้ามหนองใหญ่มาอยู่ทางทิศเหนือ ซึ่งเป็นที่ตั้งบ้านหนองคอนไทย ในปัจจุบัน ด้วยเหตุผลที่ว่า

โนนบ้านเก่า ฝั่งหนองทิศตะวันตก และอีกหมู่บ้านตั้งอยู่ฝั่งตะวันออกหนอง แต่การอยู่ และการปกครองทั้งสองบ้านไม่ได้อยู่เป็นสุข เพราะว่าเกิดความเจ็บไข้ได้ป่วยล้มตายเป็นประจำ ดังนั้นจึงมีการย้ายบ้านเข้ามาตั้งหมู่บ้านรวมกันก็เกิดความอยู่เย็นเป็นสุขซึ่งที่ตั้งเดิมชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็นบ้านหาบหนอง จึงทำให้ชาวบ้าน อยู่อย่างไม่มีสุขชาวบ้านหนองคอนไทยมีฝ่ายปกครองตามลำดับมาทั้งหมด 6 คน มีผู้ใหญ่บ้าน ตาม ลำดับดังนี้

1. นายมา ศรีโคม
2. นายปา ดำรงชาติ
3. นายสงกา แต่งแดน
4. นายทองอินทร์ ปราบนอก
5. นายบาง แต่งเมือง
6. นายเสงี่ยม ศรีโคม

ต่อมาบ้านหนองคอนไทยได้แบ่งการปกครองออกเป็น 5 หมู่ ดังนี้

1. หมู่ที่ 5 มีผู้ใหญ่มานะ เป้าชัยภูมิ	ปกครอง
2. หมู่ที่ 12 มีผู้ใหญ่ล้วน บำรุงภูมิ	ปกครอง
3. หมู่ที่ 14 มีผู้ใหญ่บุญทัน บุญโยธา	ปกครอง
4. หมู่ที่ 19 มีผู้ใหญ่คำรณ ศรีโคม	ปกครอง

อาณาเขตของหมู่บ้านทางการปกครอง

- ทิศเหนือ ติดกับ บ้านห้วยบงเหนือ บ้านลาดน้อย
- ทิศใต้ ติดกับ บ้านมุกมัน อ.แก้งสนามนาง จ.นครราชสีมา
- ทิศตะวันออก ติดกับ บ้านโนนเหลียม บ้านบะกาม บ้านโนนโพธิ์
- ทิศตะวันตก ติดกับ บ้านกุดตุ้ม บ้านหนองเขื่อง บ้านหนองคู

1.1.2 สภาพชุมชน

โดยทั่วไปแล้วประชากรในหมู่บ้านจะปลูกบ้านอยู่ติดกันมากเนื่องจากเป็นลักษณะครอบครัวขยาย เพื่อรับกับจำนวนสมาชิกที่จะเพิ่มขึ้นของแต่ละครอบครัว ในอนาคต และเป็นที่น่าสังเกตได้ว่าบ้านที่อยู่ในละแวกเดียวกันเป็นเครือญาติ พี่น้องเดียวกันทั้งหมด สถานที่สำคัญ ได้แก่ วัด โรงเรียน สถานีอนามัย จะตั้งอยู่ในเขตพื้นที่สาธารณะของชุมชน และไม่ห่างจากชุมชนมากนัก สภาพบ้านเรือนโดยทั่วไปแล้ว ทำจากไม้ หรือครึ่งไม้ครึ่งปูน หลังคาเป็นทรงจั่ว ได้ทุนบ้านปล่อยโล่ง เพื่อใช้ทำกิจกรรมยามว่าง เลี้ยงไหม พักผ่อนหย่อนใจ และเลี้ยงสัตว์ บริเวณรอบ ๆ บ้าน หากมีพื้นที่เหลืออยู่บ้างก็จะปลูกผลไม้ เช่น มะม่วง มะยม มะขาม กล้วย และพืชผักสวนครัวเอาไว้รับประทานกันในครัวเรือน หากมีจำนวนมากพอ อาจปลูกไว้เพื่อจำหน่าย หรือแจกจ่ายเพื่อนบ้าน

ภาพประกอบ 2 สภาพบ้านเรือน

ภาพประกอบ 3 แสดงทางเข้าหมู่บ้าน

1.1.3 วัฒนธรรมความเป็นอยู่

วัฒนธรรมของชาวบ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิพื้นที่ยึดถือสืบทอด ปฏิบัติสืบทอดกันมาเดิมนั้นก็มีความคล้ายคลึงกับชุมชนอื่นๆ ในภาคอีสานทั่วไปในอิตลีสองคลองสิบสี่ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาโดยตรงเนื่องจากชาวบ้านโดยทั่วไปจะใส่ใจในการบุญการกุศลอยู่แล้ว จะพบได้จากคนเฒ่าคนแก่ในวันศีล หรือวันพระก็จะนุ่งขาวห่มขาวไปถือศีลและนอนที่วัดและมีลูกหลานคอยรับส่งดูแลแล้วมักจะไม่แตกต่างไปจากท้องถิ่นมากนัก เพราะพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่สำคัญและถือว่เป็นพิธีกรรมพื้นฐานที่ต้องกระทำเสมอ คือการรับไหว้พระรับศีล เพื่อแผ่บุญกุศลบริหารจัดการให้่องใสแผ่เมตตาแก่เพื่อนร่วมโลกและสรรพสัตว์ทั้งปวง ถือเป็นแก่นพิธีกรรมในทางพุทธศาสนาและดั่งนั้นองค์ประกอบอื่นที่มาสเสริมพิธีกรรมทางศาสนาให้ซับซ้อนขึ้นนั้น ถือว่เป็นสิ่งที่ปรุงแต่งเท่านั้นซึ่งอาจจะเป็นความเชื่อทางไสยศาสตร์ หรืออื่นๆ ถ้าจะพิจารณาถึงพิธีกรรมระดับชาวบ้านในอีตลีสองแล้ว พิธีกรรมเพื่อศาสนาจริงๆ ได้แก่

บุญเข้ากรรม ในเดือนอ้าย เป็นพิธีทำบุญแต่พระสงฆ์ผู้ต้องอาบัติ สังฆาทิเสส ซึ่งมีความเชื่อว่า ใครทำบุญแต่พระสงฆ์ในบุญเข้ากรรมจะได้กุศลแรง

บุญเฒาส เดือนสี่เป็นการบูชาสิบชาติของพระพุทธเจ้า มีความเชื่อว่าผู้ใดฟังเทศน์มหาชาติได้จนจบครบทุกกัณฑ์จะได้กุศลแรง

บุญเข้าพรรษา เดือนแปดเพื่อถวายเทียนพรรษาและผ้าอาบน้ำฝน แต่พระภิกษุสงฆ์เชื่อกันว่าจะได้กุศลแรง

บุญออกพรรษา เดือนสิบเอ็ด เป็นบูชาพระรัตนตรัยถวายปราสาทผึ้ง อันถือว่าเป็นกุศลยิ่งใหญ่

บุญกฐิน เดือนสิบสอง เป็นการถวายผ้าแด่พระสงฆ์ที่จำพรรษา อันเป็นมหากุศลยิ่งนัก พิธีกรรมดังกล่าวนี้มีปฏิบัติสืบมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ภาพประกอบ 4 แสดงอาหารที่รับประทาน ลาบ ปลาจ๋า ส้มตำอาหารพื้นบ้าน

นอกจากนี้วัฒนธรรมทางด้านการกินอยู่ก็มีความสำคัญเช่นกันที่ทุกบ้านจะขาดและละเลยไม่ได้ เช่นหากตั้งวงรับประทานอาหารอยู่มีคนผ่านไปผ่านมา เราจะรู้จักหรือไม่ก็ตามจะต้องเชื้อเชิญมาร่วมรับประทานอาหารเสมอ ไม่ว่าแขกหรือคนผู้นั้นจะตกลงหรือไม่ก็ตาม หรือคนที่เป็นภรรยาหากสามียังไม่รับประทานอาหารผู้เป็นภรรยาจะรับประทานก่อนจะถือว่าเธอผู้นั้นปฏิบัติตนไม่สมควรอย่างยิ่ง หรือแม้กระทั่งมีแขกมาบ้านฝ่ายแม่บ้านหรือผู้หญิงต้องให้แขกรับประทานอาหารให้เสร็จก่อนถึงจะรับประทานอาหารได้เป็นต้น

กิจกรรมยามว่างที่นอกเหนือจากงานหลักคือทำไร่ ทำนาแล้วนั้นก็จะมีแตกต่างกันออกไปและถือเป็นหน้าที่ที่แต่ละคนจะต้องทำโดยเคร่งครัดและสืบทอดกันมานานแล้วคือผู้หญิงจะทอผ้าไว้ใช้สอย นุ่งห่มแก่สมาชิกในครัวเรือน ผู้ชายจะต้องเหลาตอกจักสานตะกร้า กระติบข้าว หวดนึ่งข้าวเหนียว เป็นต้น

ภาพประกอบ 5 แสดงกิจกรรมย้อมว่างของแม่บ้าน

ภาพประกอบ 6 แสดงกิจกรรมย้อมว่างของพ่อบ้าน

1.1.4 การแต่งกาย

ชุดที่ชาวบ้านใส่นั้นแต่เดิมมาผู้ชายก็จะนุ่งผ้าโสร่งสวมเสื้อคอกลมทับ ผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่นไหม หรือมัดหมี่สวมเสื้อคอกระเช้า เป็นชุดอยู่บ้าน หากมีงานบุญหรือเทศกาลก็จะแต่งด้วยผ้าสีสันทสวยงาม เรียก “ชุดเอานูญ” ปัจจุบันสังคมเริ่มเปลี่ยนแปลงไป การแต่งกายก็เริ่มปรับเปลี่ยนไปโดยเฉพาะ ของกลุ่มคนวัยรุ่น หนุ่มสาวก็แตกต่างไปจากเดิมและสวมใส่เสื้อผ้าตามยุคสมัย ตามแฟชั่น

ภาพประกอบ 7 แสดงการแต่งกายของชาวบ้านหญิงสูงอายุชายชุดใส่อยู่บ้าน ชาวชุดใส่เอานบุญ

ภาพประกอบ 8 แสดงการแต่งกายของชาวบ้านชายวัยกลางคน

ภาพประกอบ 9 แสดงการแต่งกายของชาวบ้านห้วยงิ้วกลางคน

ภาพประกอบ 10 แสดงการแต่งกายของชาวบ้านห้วยงิ้วในขบวนเต้นบั้งไฟ

1.1.5 ความเชื่อ

ความเชื่อของชาวหมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ มีความคล้ายคลึงกับชาวไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยทั่วไป คือการนับถือศาสนากับความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น การนับถือผีแถน ผีคำ หรือผีบรรพบุรุษ ผีมหาลักษ์(ผีหอผีโงง) ผีน้ำ ผีป่า คติความเชื่อนี้ ทำให้เกิดประเพณี พิธีกรรม หรือแนวปฏิบัติ เพื่อให้ผีพอใจบันดาลสิ่งมงคลแก่ตนเอง และสังคม เช่นในฮีตสิบสอง คองสิบสี่ อันเป็นกฎหมายแบบจารีตประเพณี กำหนดพิธีกรรมต่างๆ เกี่ยวกับผีประกอบกับความความเชื่อในคำสอนพุทธศาสนาด้วย จึงมีลักษณะผสมผสานเป็นพุทธศาสนาที่ปะปนกับคติเรื่องผีและในหมู่ชนชาวหมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

ภาพประกอบ 11 แสดงศาลปู่ตาสึงศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านนับถือ

ภาพประกอบ 12 แสดงศาลสมเด็จพระเจ้าสุทนต์มณีที่ชาวบ้านนับถือ

1.1.6 การสาธารณูปโภค

หมู่บ้านหนองคอนไทยมีทางหลวงแผ่นดินสายชัยภูมิ – บัวใหญ่ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 202 ทำให้ติดต่อกับทางอำเภอ และจังหวัดในบริเวณแถบนี้สะดวก นอกจากนี้ทางเข้าหมู่บ้านเป็นถนนลาดยาง และคอนกรีต มีประปาของหมู่บ้านที่ผลิตและทำน้ำประปาเองในหมู่บ้านจากหนองน้ำหนองใหญ่ ทุกครัวเรือนมีน้ำประปา และไฟฟ้าใช้

ภาพประกอบ 13 หนองใหญ่ หนองน้ำในหมู่บ้านที่ใช้ผลิตน้ำประปา

1.1.7 การศึกษา

แต่เดิมนั้นประชาชนของหมู่บ้านส่วนมากจะเรียนหนังสือกันที่วัดจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จึงออกไปทำงานและประกอบอาชีพตามที่ตนถนัด ปัจจุบันมีโรงเรียนประจำหมู่บ้านชื่อโรงเรียนบ้านหนองคอนไทย เปิดสอนชั้นอนุบาล ประถมศึกษาปีที่ 6 จนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากนั้นลูกหลานของหมู่บ้านก็จะเข้าไปศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในตัวจังหวัด เช่นโรงเรียนสตรีชัยภูมิ โรงเรียนชัยภูมิภักดีชุมพล โรงเรียนเมืองพญาแลวิทยา ที่ใกล้หมู่บ้านที่สุดก็คือ โรงเรียนกุดตุ้มวิทยา ที่ส่งลูกหลานเยาวชนไปเรียนจบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แล้ว ส่วนใหญ่ ร้อยละ 90 เลือกที่จะไปทำงาน ตามโรงงาน บริษัท ห้างร้านในกรุงเทพมหานคร และบริเวณลพ ที่เหลือก็ศึกษาต่อ และประกอบอาชีพอิสระ ทำธุรกิจส่วนตัว

ภาพประกอบ 14 แสดงภาพวัดอุดร

1.1.8 อาชีพ

อาชีพเกษตรกรรมได้แก่ ทำไร่ ทำนา เป็นอาชีพที่ทำสืบทอดกันมาตั้งแต่ดั้งเดิมแล้วประชาชนในหมู่บ้านแต่ละครัวเรือนจะมีที่ทำไร่ – นา เป็นของตนเอง ซึ่งทำนาปีละ 1 ครั้งพอหมดหน้านาก็ทำไร่ เช่น ปอ ข้าวโพด แตงกวา เลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย เป็นต้น

ภาพประกอบ 15 แสดงภาพการทำนา

1.2 บทบาทของวัฒนธรรมดนตรีประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้า หมู่บ้านหนอง คอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

ผีฟ้า ตามคติของชาวไทยโบราณและชาวลาว เชื่อว่าผีฟ้าเป็นผีที่มีอำนาจสูงสุดที่มีอยู่บนฟ้า บนสวรรค์มิได้อยู่ตามต้นไม้ ภูเขาพื้นโลก (จิตร ภูมิศักดิ์ 2524 : 67) ผีฟ้าเป็นผีที่ชาวอีสานทุกท้องถิ่นให้ความเคารพนับถือซึ่งเรียกแตกต่างกันออกไป บางท้องถิ่นเรียกว่า ผีหลวง ผีไท้ ผีเทิง ผีเถน หรือเถนหลวง (พระอริยานุวัตร เขมจารี 2526 : 30) ภายหลังที่ชาวไทยเริ่มมานับถือพุทธศาสนาและศาสนานาพราหมณ์จึงเรียกผีพวกนี้ว่า ผีเทวดา แต่ไม่ละทิ้งคติความเชื่อเกี่ยวกับผีฟ้าพญาเถนของตนเองและมักรวมเรียกว่า เทวดาฟ้าเถน

การรำผีฟ้า เป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้านได้กระทำขึ้นเพื่อรักษาความเจ็บป่วย โดยการอัญเชิญผีฟ้ามาร่วมในพิธี โดยมีเครื่องดนตรีบรรเลงที่สำคัญคือ แคนแปดบรรเลงประกอบการรำผีฟ้าตั้งแต่ผีฟ้าเข้าคายจนถึงพิธีการรำไปจนเสร็จพิธี เพื่ออ้อนวอนให้มาช่วยรักษาผู้ป่วยให้หาย เป็นปกติ ซึ่งถือว่าการเจ็บป่วยของมนุษย์ส่วนหนึ่งเกิดจากการกระทำที่ละเมิดต่อผี สร้างความไม่พอใจต่อผี เรียกว่า การผิดผี ผู้ใดที่ล่วงละเมิด หรือประพฤตินอกกริธา นอกทาง ผีก็จะลงโทษให้มีอันเป็นไป การรำผีฟ้าเพื่อเชิญผีฟ้าให้มาสิงสถิตในร่างของคนทรงเพื่อที่จะทำนายลักษณะอาการของผู้ป่วยประกอบพิธีกรรมการรักษาและยังเป็นสื่อกลางระหว่างผีที่มากระทำกับผู้ป่วยผู้ซึ่งละเมิดต่อผีให้มีความเข้าใจ ประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง

พิธีกรรมรำผีฟ้า ของคณะหมอลำผีฟ้า แม่ใหญ่แก้ว พยัคฆ์ หมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ นั้นเป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้านได้ใช้บำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บควบคู่กับการดำเนินชีวิตมาโดยตลอดแม้ว่าเทคโนโลยีสมัยใหม่จะไร้ซึ่งขีดจำกัดที่หลังไหลเข้ามาในหมู่บ้านแห่งนี้อย่างไม่ขาดสายก็ตาม จากการศึกษาพบว่าการรำผีฟ้ามีอยู่ 2 กรณีคือ กรณีแรก การรำผีฟ้าในการรักษาคนเจ็บป่วย(การรักษาโรค) กรณีที่สองเป็นการจัดพิธีปลงพาศ้าว(คล้ายพิธีไหว้ครูศิลปินหรือบวงสรวงของภาคกลาง) สำหรับคนหรือบ้านที่นับถือผีฟ้าที่มีหิ้ง(ฮ่าน) บูชาผีฟ้า ของพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย หรือของบรรพบุรุษและลูกหลานปัจจุบันก็นับถือสืบต่อมา

องค์ประกอบของการรำผีฟ้า

พิธีกรรมการรำผีฟ้ามีองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

หมอลำผีฟ้า หมอลำผีฟ้าที่เข้าพิธีรักษาผู้ป่วยประกอบด้วย หัวหน้านหมอลำ บางท้องถิ่นเรียก หมอจ้ำ หรือ กก โดยส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง และแต่งงานแล้ว อุปนิสัยเป็นคนพูดเก่ง และฉลาดไหวพริบดี การเป็นหัวหน้าสืบทอดจากหัวหน้าคนเดิมที่ถึงแก่กรรมไป ส่วนผู้ร่วมรำในพิธีเรียกว่า บริวาร

หรือศิษย์ ได้แก่ ผู้ที่ผ่านการรักษาด้วยการล่ำผีมาแล้ว และเข้าร่วมพิธีกรรมในลักษณะทำให้พิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ และร่ายรำเกิดความสุขสนานครบไปด้วย เพื่อเร่งเร้าให้ผู้ป่วยลืมความเจ็บปวดลืมความทุกข์คลายกังวล

ภาพประกอบ 16 การแต่งกายของหมอลำผีฟ้า

การแต่งกาย การแต่งกายของหมอลำผีฟ้าในการเข้าประกอบพิธีล่ำผีฟ้าเช่น ต้องฉัดหน้าด้วยแป้งฝุ่นหอม หวีผม ทาหน้าหอม นุ่งผ้าชิ้นใหม่ เสื้อสุภาพ ผ้าสไบ(เบี่ยงบาย) พาดไหล่ ส่วนบริวารที่เข้าร่วมพิธีก็จัดเตรียมในลักษณะเดียวกัน การแต่งกายของหมอลำผีฟ้าเป็นลักษณะเรียบง่ายไม่มีเครื่องประดับตกแต่งเหมือนกับหมอลำทั่วไปทั้งนี้เพราะรูปแบบการแต่งกาย ได้ยึดถือปฏิบัติกันมาตามจรรยาบรรณของบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมาแต่สมัยก่อน

ภาพประกอบ 17 การแต่งกายของหมอลำผีฟ้าตอนเข้าเฝ้าเยี่ยมเจ้าพ่อพระยาแล

การแต่งกาย ของหมอลำผีฟ้า ในกรณีพิเศษนั้นเป็นการแต่งกายตามที่มีผีฟ้าเข้าเทียม (ทรง) เช่น ถ้าเป็นผีป่วนหรือผีคนเฒ่าคนแก่ก็จะนุ่งผ้าโสร่ง ผ้าขาวม้าพาดบ่า สนับหู นุ่งขัดสมาธิ และพูดเสียงแหบแห้ง เป็นต้น ดังนั้นการแต่งกายในลักษณะเช่นนี้ต้องเป็นไปตามความประสงค์ของผีที่เข้าเทียม

ภาพประกอบ 18 การแต่งกายของหมอม้า

หมอแคน บางที่เรียกว่า หมอม้า ลักษณะของหมอแคนที่เป่าประกอบการลำผีฟ้า นั้น ต้องมีความอดทน และผ่านการเป่ามานานพอสมควร เพราะการประกอบพิธีกรรมลำผีฟ้าใช้ระยะเวลานานเป็นวัน การทำนายการรักษารู้ป่วยว่าจะหายหรือไม่นั้นฟังจากหมอม้าว่าเป่าแคนแจ่มหรือไม่ ฉะนั้นการเสี่ยงทายต้องขึ้นอยู่กับหมอแคนส่วนหนึ่ง

ภาพประกอบ 19 การแต่งกายของผู้ป่วยหญิง

คนป่วย โดยปกติคนป่วยที่เข้าพิธีจะได้รับการแต่งกายตามขั้นตอนของพิธีกรรม และแต่งกายตามที่ผีเข้าเทียม (ในกรณีผีเข้าทรงประจำผู้ป่วย) ผู้ป่วย การแต่งกายตามปกติธรรมดาในชีวิตประจำวันแต่ต้องใช้ผ้าขาวหรือผ้าขาวม้าพาดไหล่ เป็นสัญลักษณ์บ่งบอกถึงการเข้าพิธีด้วยความมีสัมมาคารวะ นอกจากนี้คนป่วยอาจต้องเข้ามามีส่วนร่วม โดยการฟ้อนรำกับหมอลำผีฟ้า แต่หากมีอาการป่วยหนักก็ต้องนอนข้าง ๆ พิธีกรรมนั้น

ภาพประกอบ 20 การแต่งกายของผู้ป่วยชาย

กาย หมายถึง เครื่องประกอบพิธีเพื่อบูชาผีฟ้า ครูอาจารย์ ผู้ล่วงลับไป อัญเชิญมาช่วยรักษาผู้ป่วย กายประกอบด้วย ชั้น 5 ชั้น 8 ห่อนิมนต์ 4 ห่อ ชั้นน้ำ ผ้าชิ้นใหม่ 1 ผืน เทียน 1 คู่ ดอกไม้ขาว บุหรี่ หมาก พลุ หวี กระจก ฝ้ายผูกแขน และเงินกาย เครื่องคายนี้นี้ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบพิธี

ภาพประกอบ 21 เครื่องกาย

1.2.1 พิธีกรรมการรักษาโรค

การจัดพิธีรำผีฟ้าเพื่อรักษาคนป่วยขึ้นนั้นจะจัดในกรณีที่สมาชิกในครอบครัวคนใดคนหนึ่งเกิดการเจ็บป่วยขึ้นและรักษาด้วยแพทย์แผนปัจจุบัน หรือแผนโบราณ หรือด้วยวิธีการต่าง ๆ ไม่หาย โดยส่วนใหญ่ที่ผ่านการรักษาจากที่อื่น อาจพบได้หลายลักษณะแตกต่างกันไปเช่น ปวดศีรษะบ่อย ๆ ปวดแขนขา ปวดเอว เป็น ๆ หาย ๆ หรืออยู่ดี ๆ ก็ล้มหมอนนอนเสื่อ คุ่มคลั่ง พูดไม่ได้ ฯลฯ อาการลักษณะดังกล่าวเหล่านั้นชาวบ้านเชื่อว่าต้องเกิดจากการที่ถูก "ผี" ประเภทใดประเภทหนึ่งกระทำอย่างแน่อน จำเป็นต้องหาวิธีการรักษาพื้นบ้านโดยญาติผู้ป่วยไปขอคำแนะนำจากหมอมอ (หมอดู) เรียกว่าดูมอ ทำนายว่าจะรักษาด้วยวิธีการใดจึงจะหาย และต้องให้คนสนิทหรือญาติผู้ใกล้ชิดติดไปมนต์ หรือนิมนต์ คือทำการติดต่อกับหัวหน้าคณะหมอลำผีฟ้าเพื่อมารักษาอาการของผู้ป่วย การติดต่อกับ เป็นขั้นตอนที่ญาติผู้ป่วยมาบอกกล่าวให้ไปรักษาในท้องถิ่น ทั้งใกล้และไกล ผู้ป่วยโดยส่วนใหญ่ที่ผ่านการรักษาจากที่อื่นไม่หาย จำเป็นต้องหาวิธีการรักษาพื้นบ้านโดยญาติผู้ป่วยไปขอคำแนะนำจากหมอมอ (หมอดู) ทำนายว่าจะรักษาด้วยวิธีการใดจึงจะหาย ถ้าหมอมอเสี่ยงทายว่าต้องใช้ทางเทิง(ผีฟ้า) รักษา จึงจะหาย จึงจะหาย ถ้าหมอมอเสี่ยงทายว่าต้องใช้ทางเทิง(ผีฟ้า) รักษา จึงจะหาย และถ้าผู้รักษาอยู่ที่ใดทิศหนึ่ง ญาติผู้ป่วยก็จะตามไปจนกว่าจะพบแล้วนำมารักษา

ภาพประกอบ 22 การเข้าคาย

1.2.1.1 การนิมนต์

ผู้ไปนิมนต์ต้องเตรียมขัน5 หรือบางที่เรียกว่าขันนิมนต์ไปที่บ้านหัวหน้าคณะหมอลำผีฟ้าเมื่อไปถึงหัวหน้าคณะหมอลำผีฟ้าก็จะรับขันนิมนต์และทำพิธีหน้าหิ้งบูชาผีฟ้าใหญ่ที่บ้านและส่งดูอาการผู้ป่วยตามคำบอกกล่าวของผู้ที่มานิมนต์พอสังเขปและทำการบอกสาเหตุเกี่ยวกับการเจ็บป่วยซึ่งอาจจะโดนกระทำทางไสยศาสตร์ หรือถูกของ บางรายที่มีวิชาอาคมถูกครุบาอาจารย์เก่ามากระทำ หรือทำผิดผีบรรพบุรุษ ผีป่า ผีไร่ ผีนา เจ้าที่เจ้าทางหรืออำนาจของผีปอบ เป็นต้น หัวหน้าหมอลำผีฟ้าก็จะกำหนดวันที่จะจัดพิธีกรรมรำผีฟ้าขึ้นตามแต่ผีฟ้าจะกำหนดเพื่อให้บ้านเจ้าภาพที่จะจัดพิธีรำผีฟ้าได้จัดเตรียมสถานที่และเครื่องคายที่ใช้ในพิธีรำผีฟ้าไว้ให้พร้อม

ภาพประกอบ 23 ขันนิมนต์

ภาพประกอบ 24 สถานที่ประกอบพิธีรำผีฟ้า

1.2.1.2 การเตรียมสถานที่ประกอบพิธีรำผีฟ้า

สำหรับการเตรียมสถานที่ในการประกอบพิธีรำผีฟ้า นั้นไม่มีขั้นตอน หรือความพิเศษใด ๆ เพียงแต่เจ้าภาพจัดทำความสะอาดบ้านปูเสื่อให้เรียบร้อยเก็บข้าวของในบ้านให้ มิดชิดเพื่อรอรับผู้ที่มาประกอบพิธีและแขกที่เข้ามาร่วมพิธีโดยแยกส่วนที่เป็นเครื่องคายไว้ในที่ เหมาะสมมิให้คนเดินข้ามไปมาหรือไปทำสิ่งใดในบริเวณนั้นโดยส่วนมากแล้วนิยมตั้งเครื่องคายไว้ทาง ทิศตะวันออกของบ้านเรือนเป็นสำคัญ เพราะถือว่าเป็นทิศที่มีสิริมงคล

นอกจากนั้นก็จะจัดเตรียมเครื่องพิธี ขึ้นนี้เป็นการจัดเป็นการจัดเตรียม คายหลักซึ่งเป็นคายรักษาโดยเจ้าภาพ หรือญาติจะจัดเตรียมวัสดุซึ่งหาได้ในละแวกบ้าน เช่น ใบกล้วย ดอกไม้ ดอกจำปา ผ้าขาว ฯลฯ เมื่อจัดเตรียมคายเรียบร้อยแล้วจะนำไปตั้ง ณ ที่พิธีด้านตะวันออก คาย ต้องยก ให้ สูงกว่าพื้นธรรมดา เช่น วางบนหมอน พูก หรือเสื่อ ส่วนหมอลำผีฟ้าก็จัดแจงแต่งตัว ทาแป้ง ใสน้ำหอม หวีผมให้เรียบร้อย ก่อนเริ่มประกอบพิธี

1.2.1.3 อุปกรณ์และเครื่องคาย

เป็นสิ่งสำคัญในการประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้าซึ่งเป็นของประกอบ พิธีกรรมเพื่อบูชาผีฟ้าและครูบาอาจารย์ผู้ล่วงลับไปทั้งนี้เพื่ออัญเชิญมาช่วยรักษาผู้ป่วย “เครื่องคาย” ที่ ใช้ในพิธีรำผีฟ้า ครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลการรำผีฟ้าที่บ้านนายไหล ประจวบหาญ ซึ่งรำผีฟ้าให้นางทอง เลื่อน ประจวบหาญ ประกอบไปด้วย

1. บายศรีกาบ 5 ข้อ 1 คู่
2. น้ำอบไทย 1 ขวด
3. หวี 1 อัน

4. กระเจี๊ยบเล็ก 1 บาน
5. ผ้าขาวหนึ่งวาจำนวน 1 ผืน พร้อมเงิน 4 บาท บุหรี่ 1 ซอง
6. ห่อนิมนต์ (กรวยใส่ยอดดอกทองพันชั่งวางในถาดเครื่องคาย)
7. ชันห้า (วางในถาดเครื่องคาย)
8. ชันแปด (วางในถาดเครื่องคาย)
9. ผ้าชิ้นใหม่ 1 ผืน
10. หมาก 4 คำ บุหรี่ 4 คำ จัดใส่พาน 1 พาน จำนวน 2 ชุด
11. น้ำมันใส่ผม
12. ชันใส่น้ำสะอาด 2 ใบ
13. ชันห้า สำหรับสอง (ใส่เทียนขาว เงินจำนวน 6 สิ่ง)
14. ถาดสังกะสีใหญ่สำหรับใส่เครื่องคายจำนวน 1 ใบ
15. เทียน 1 ห่อ

1.2.1.4 การเข้าคาย

หลังจากจัดเตรียม คายเรียบร้อยแล้ว พิธีกรรมเริ่มโดยหัวหน้าผีฟ้าจุดเทียนและบอกกล่าวครุบาอาจารย์ผีฟ้าเพื่อลงมาประทับทรง หมอม้าก็เริ่มเป่าแคนลายใหญ่ตอนเข้าคายไปช้า ๆ อย่างเยือกเย็น พร้อมกับหัวหน้าผีฟ้าเชิญครุบาอาจารย์ที่ล่วงลับไปแล้ว ได้ประสิทธิประสาทวิชา ให้ช่วยมาดูแลรักษาผู้ป่วย และผีฟ้าก็จะเข้าทรงอยู่หน้าเครื่องคายโดยมือที่ถือขันห้าสำหรับสองแสดงอาการสั่นเคลิ้ม โดยมีบริวารนั่งอยู่ข้าง ๆ แล้วหัวหน้าผีฟ้าก็ลุกขึ้นพ้อนรำเคล้ากับเสียงแคนอย่างสวยงาม บริวารช่วยกันพุดเกลี้ยกล่อมเพื่อหาสาเหตุของการเจ็บป่วย และเกลี้ยกล่อมผีให้มาเป็นพรรคพวกเดียวกันกับพวกตน ผีที่เข้ามาสิงหรือเยี่ยมร่างอาจจะได้ตอบกับผู้คนโดยผ่านผีฟ้าหรือเป็นผีอื่น ๆ มาเข้าสิงร่าง เรียกว่า รำสองหาสาเหตุ เมื่อทราบสาเหตุจะลำอักษรวนขอถ่ายถอนชีวิตโดยผู้ป่วยและญาติจะยอมรับปฏิบัติตามที่ผีต้องการทุกอย่าง แล้วจัดสิ่งของเครื่องสัมภาระต่าง ๆ ตามที่ผีต้องการถ่ายถอนหลังเสร็จพิธีเช่น ข้าว ม้า แหวน เงินทอง ทาสใช้หญิงสาว สังฆทาน ข้าวปลา อาหารคาวหวาน เหล้า ไก่ตัว เป็นต้น

1.2.1.5 การรักษาในเบื้องต้น

เมื่อทราบสาเหตุแห่งอาการเจ็บป่วยแล้วนั้นผีฟ้าก็จะทำการการปิดเป่า วิด ฟาย ให้กับผู้ป่วยโดยใช้บุหรี่ยสูบเข้าไปแล้วเป่าพ่นที่ศีรษะ และส่วนอื่น ๆ ของผู้ป่วย แล้วใช้มือสองมือเหมือนรองรับน้ำจากส่วนหัว ตามลำตัวแล้ววิดออกทำซ้ำ ๆ หลาย ๆ รอบ จากนั้นก็จะทำน้ำมันต์ให้ผู้ป่วยดื่มกิน และให้อาบ เป็นอันเสร็จพิธีปิดเป่าวิดฟายในขั้นต้น

ภาพประกอบ 25 การเข้าเทียมของผีฟ้า

ภาพประกอบ 26 การเจรจาอันวอนผี

1.2.1.6 การรำของผี

เมื่อเสร็จจากขั้นตอนของการรักษาโรคแล้วบรรดาผีที่มาทำให้เจ็บไข้และป่วยก็จะตื่นรำเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการรำผีฟ้ารวมทั้งบรรดาผีฟ้าทั้งหลายสุดจะประมาณได้ เนื่องจากวันที่มีการรำผีฟ้านี้ผีสามารถมาจากหลาย ๆ ที่หลายแห่ง หมอผีก็จะเป่าลายแคนไปอย่างสนุกสนานรวดเร็วพร้อมทั้งกระต๊อบทำบนพื้นเรือนที่ทำพิธีรำผีฟ้าให้จังหวะเหล่าบรรดาผีทั้งหลายทั้งผู้ที่ เป็นผีฟ้า บรืวารผีฟ้า หรือแม้แต่กระทั่ง ผู้ที่เข้ามาร่วมในพิธี ก็ออกลูกมาฟ้อนรำ บ้างก็ให้ร้องบ้างก็

กระทืบเท้าบนพื้นเรือนตามจังหวะ โดยพิธีในขั้นตอนนี้มีเวลาไม่จำกัดผีบางรายถ้าจะออกจากร่างก็จะมากราบที่เครื่องคายแล้วก็ออกบางรายสลับไป

หลังจากพิธีรำผีฟ้าเสร็จหัวหน้าหมอลำผีฟ้าก็จะผูกแขนผู้ป่วยเพื่อเป็นการเรียกขวัญให้กับผู้ป่วย ส่วนเครื่องคายที่ใช้ในพิธีก็จะห้ามไม่ให้ผู้ใดยุ่ง หรือจับต้องเป็นอันขาด เพราะว่าจะต้องเก็บไว้ใช้ในขั้นตอนต่อไปคือการส่งเครื่องแก้ว

ภาพประกอบ 27 การบัต เป้า วิด ฟาย

1.2.1.7 การส่งเครื่องแก้ว

ในกระบวนการรำผีฟ้ารักษาโรคนี้ในครั้งที่สองที่จะต้องจัดเรียกว่าการส่งเครื่องแก้ว พิธีส่งเครื่องแก้วนั้นจะจัดได้ก็ต่อเมื่อรักษาโรคหาย อาการทุเลาเบาบางลง เมื่อทราบสาเหตุแห่งการเจ็บป่วย อาทิครูบาเก่ามาทำ ผีต่าง ๆ เช่นผีป่า ผีเรือน ผีภู ผีบรรพบุรุษ ฯลฯ มากระทำและต้องการสิ่งใด ก็ต้องจัดหาให้เช่น เหล้า ยา สังฆทาน ศาลหรือที่อยู่อาศัย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ผีก็จะบอกผ่านผีฟ้าให้ลูกหลาน ญาติพี่น้องจัดหาให้ ส่วนพิธีการส่งเครื่องแก้วนั้นก็จัดคล้ายพิธีรำผีฟ้าในครั้งแรกเครื่องคายก็ใช้ชุดเดิมอาจมีการปรับแต่งเครื่องคายเล็กน้อย เช่น ยอดบายศรีก็จะนำดอกจำปามาเปลี่ยนใส่ใหม่ ห่อนิมนต์ก็จะเปลี่ยนดอกไม้ใหม่ และมีข้าวของที่จะจัดเพิ่มอีกคือ

1. กระทง 9 ห้อง (ทำดัดกรรมดัดเวร) จำนวน 1 ชุดประกอบไปด้วย

1.1 กระทงสีเหลี่ยม ทำจากกบกล้วยแล้วแบ่งออกเป็น 9 ช่องสำหรับใส่ หมาก พลุ บุหรี่ ข้าวดำ ข้าวแดง อาหาร พริก เกลือ ปลาข้าวห่อใบมะยม ช้องละเท่า ๆ กัน

1.2 ฝ้าย 3 สี(ดำ แดง ขาว) พันไม้ตรงปลายปักธงที่ทำจากกระดาษ จำนวน 9 เส้าปักไว้ให้ทั่วกัน

1.3 ตุ๊กตาชายและหญิง 1 คู่ ทำจากกบกล้วยนึ่งห่มด้วยเศษผ้า

2. กระทงหน้าวัว 9 ชั้น ประกอบไปด้วย

2.1 ช้าง ม้า วัว ควาย อย่างละ 9 ตัวทำจากดินเหนียว

2.2 สร้อย ทำจากสายบัว 9 เส้น

2.3 แหวน เงิน ทอง ทำจากใบมะพร้าว อย่างละ 9

2.4 นาฬิกา ทำจากใบมะพร้าว อย่างละ 9

2.5 ปิ่น และม้าทำจากก้านกล้วย อย่างละ 1 สิ่ง

2.6 ผ้าโสร่ง ผ้าขาวม้า ผ้าถุง อย่างละ 9 ผืน

2.7 กระดิ่งม้า ทำจากเปลือกหอยโข่งมาร้อยเชือกเป็นพวง

2.8 เครื่องใช้ในครัว เช่นพริก ปลาร้า เกลือ หอม ข้าว

2.9 เหล้า 1 ขวด

ภาพประกอบ 28 เครื่องคายเดิมที่ใช้ในพิธีส่งเครื่อง 9

ภาพประกอบ 29 ดอกจำปา

ภาพประกอบ 30 กระถง 9ห้องในพิธีตัดกรรมตัดเวร

พิธีกรรมการส่งเครื่อง 9 นั้นก็จะมี ความคล้ายคลึงกันกับการรำรักษา(รำสอง) เริ่มพิธีโดยหัวหน้าหมอลำผีฟ้าจุดเทียนแล้วยกขัน 5 ขึ้น อธิษฐานถึงครูบาอาจารย์ ตอนนั้นหมอลำก็เริ่ม เป่าแคนลายใหญ่ขึ้นอย่างช้าและเยือกเย็นไปพร้อมกับการเข้าคายผีฟ้าอีกครั้งหนึ่ง มือของผีฟ้าที่ถือขัน 5 สั่นไปพร้อมกับการประคองขันจนผีฟ้า หรือผีต่าง ๆ ที่ต้องการมารับเครื่อง 9 ในวันนี้ เข้าสิงร่าง วิธีการต่าง ๆ ดำเนินไปจนเป็นที่พอใจผีแล้ว ผีฟ้าก็จะทำพิธีส่งเครื่อง 9 โดยเอาสายสิญจน์มามัดที่ข้อ

นิ้วหัวแม่มือผู้ป่วย ผู้ป่วยแล้วให้ผู้ป่วย(ท้าวใหม่)หันหน้าเข้ากระทงหน้าวัว 9 ห้อง เรียกพิธีตัดกรรมตัดเวร แล้วนั่งเหยียดขาเอาสายสิญจน์พันกระทงหน้าวัว 9 ชั้นไว้เอาเทียนมาจุดบนกระทง หน้าวัว 9 ชั้น แล้วเวียนเทียนคำดิงโนชั้น 5 ของผีฟ้า รอบกระทงและผู้ป่วย จากนั้นปลดสายสิญจน์ออก แล้วเทเหล้าลงพื้นจากนั้นก็หาบตะกร้าเครื่อง 9 ทำการร่ำรอบกระทงหน้าวัวเป็นการสมมุติว่าขี่ม้ายิงปืนไปส่งข้าวของให้ หลังจากนั้นก็จะทำพิธีตัดเวรตัดกรรมให้ผู้ป่วยโดยใช้กระทง 9 ห้องมัดด้วยสายสิญจน์ที่หัวแม่มือทั้งสองทำการปัด เป่า วิด ฟาย โดยใช้บุหรีและการใช้มือวิดออกจากผู้ป่วยเช่นเดิม ข้าหลายครั้งจนเสร็จ ผีฟ้าจึงเอาขัน 8 ซึ่งข้างโนชั้น 8 ใส่เสื้อผ้าของผู้ป่วยลุกขึ้นรำเป็นการเรียกขวัญของผู้ป่วยกลับคืนมาอีกครั้งหนึ่ง ผีฟ้าก็จะรำไป หมอแม็กก็จะเป่าแคน จนได้เวลาอันสมควรชาวคณะที่อาวูโส จะทำหน้าที่ขี่ม้าก้านกล้วย พร้อมกับยิงปืนที่ทำจากก้านกล้วยนำขบวน และร่ำรอบ ๆ บริเวณกระทงหน้าวัวที่ที่วางไว้ในพิธี จากนั้นพอถึงเวลาที่จะนำเครื่องบริวารไปส่ง ญาติผู้ป่วยผู้ชายจะทำหน้าที่ถือกระทงส่วนผู้หญิงจะทำหน้าที่หาบตะกร้าซึ่งมีเครื่อง 9 อยู่ในนั้น จากนั้นจึงเริ่มลงจากบ้านโดยให้ผู้ขี่ม้าก้านกล้วยเดินออกหน้าพร้อมกับการยิงปืนไปตลอดทางติดตามด้วยผู้ยกกระทง 9 ห้อง กระทงหน้าวัว 9 ชั้น ผู้หาบตะกร้าจะอยู่หลังสุดเมื่อขบวนผู้ไปส่งลงจากบ้าน ผีฟ้าก็จะเอาเหล้าเทลงพื้น 3 หยด แล้วใช้มีดขีดเส้น 1 ครั้งที่บ้านันไดบ้าน เพราะถือว่าการขีดคันมิให้ครุบาเก่ากลับมาทวงของอีก

ภาพประกอบ 31 กระทงหน้าวัว 9 ชั้นในพิธีส่งเครื่อง 9

สำหรับกระทง 9 ห้องและกระทงหน้าวัว 9 ชั้น จะต้องวางให้ห่างจากหม้อบ้านออกไปในทิศทางที่ผีฟ้ากำหนดผู้ที่ทำหน้าที่ในส่วนต่าง ๆ จะไม่หยิบจับถือหาบของสิ่งใดมาเลย และจะมีบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งไม่เป็นกลุ่มเดียวกันแอบหาบตะกร้ากลับคืนมา คงเหลือไว้แต่กระทง 9 ห้องและกระทงหน้าวัว 9 ชั้น และอุปกรณ์อื่น เป็นอันเสร็จพิธีส่งเครื่อง 9

พิธีสุดท้ายในขั้นนี้คือการผูกแขน ป้อนไข่ กินข้าวเหนียว หัวหน้าผีฟ้าก็จะอวยพร และเรียกขวัญ เป็นอันเสร็จพิธี

ภาพประกอบ 32 พิธีส่งเครื่อง 9

ภาพประกอบ 33 พิธีตัดกรรมตัดเวร

ภาพประกอบ 34 ขบวนแห่เครื่อง9 และเครื่องบริหารไปส่ง

1.2.2 พิธีไหว้ครูของผีฟ้า (ปลงพาช้าว)

การแสดงความกตัญญูต่อบุคคล สิ่งของ ที่มีบุญคุณ ในสังคมไทยเราจะพบได้โดยทั่วไปและใน ส่วนของคนผู้นับถือผีฟ้าเช่นกันก็มีการปฏิบัติ ต่อผีฟ้าผู้ซึ่งมีพระคุณซึ่งเคยรักษาตนเองจนมีชีวิตรอดมาได้ ก็เลยมอบตนเป็นลูกศิษย์ อีกประการหนึ่งเป็นการ ฉลองสมโภชหิ้งค้าย หิ้งค้ายของผู้นับถือผีฟ้าหรือสืบทอด มาแต่บรรพบุรุษ พร้อมกับอัญเชิญผีฟ้ามาในพิธี และขอความเป็นสิริมงคลแก่ตนในการดำรงชีวิต และเสริม ความมั่นใจในการดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีสุขเช่นกัน

ในการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับพิธีปลงพาช้าว ของบ้านนางทอง ดำรงชาติโดยใน พิธีกรรมปลงพาช้าว มีการเชิญเทียมน้ำที่ตนนับถือมาเทียมน้ำหน้าผีฟ้าผู้ทำพิธี ลูกศิษย์และบริวาร ต่าง ที่ร่วมในพิธีก็อ้อนวอนขอพร นอกจากนั้นก็มีการทำนายลักษณะดินฟ้าอากาศในแต่ละปี มีเช่นสรวง เป็นขั้นตอน พิธีนี้จะมักจัดในวันเสาร์เดือน 5 เดือน 6 ที่ไม่ตรงกับวันธรรมสวนะและจัดหลังจากพิธีไหว้ผีปู่ ตาประจำหมู่บ้านแล้วโดยมีองค์ประกอบและขั้นตอนของพิธีกรรม ดังนี้คือ

ภาพประกอบ 35 การเตรียมเครื่องสังเวยและเครื่องค้ายในพิธีปลงพาศ้าว

องค์ประกอบของพิธีการปลงพาศ้าว

1 **ผู้นับถือผีฟ้า** ประกอบด้วยหัวหน้าหมอลำผีฟ้า และบริวาร ผู้ที่เคารพและนับถือผีฟ้าเดียวกัน บางทีเรียกกันในพิธีว่าผีฟ้าเช่น ถ้าหัวหน้าผีฟ้าอาวุโสมากกว่าเรียกคนที่บริวารผีฟ้าด้วยกันเรียกว่า "น้องนุ่" ถ้าหัวหน้าผีฟ้าอาวุโสน้อยกว่าเรียกคนที่อาวุโสมากกว่าเรียกคนเป็นบริวารว่า "อ้ายพี่" ผีฟ้าที่อัญเชิญมานั้นส่วนใหญ่จะมีชื่อพ้องกันกับตัวละครในวรรณคดีพื้นบ้านอีสานเช่น จุมคำ ศรีธน มโนราห์ สีดา อรพิม จุมทอง ศรีไศล เป็นต้น ชื่อตามตัวอย่างดังกล่าวข้างต้นเราจะพบได้ในตอนที่มีพิธีรำผีฟ้าเพราะบรรดาผีฟ้าและบริวารใช้เรียกชื่อกัน

ภาพประกอบ 36 เครื่องค้ายในพิธีปลงพาศ้าว

2. **กาย และเครื่องสังเวย** เป็นสิ่งที่สำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการประกอบพิธีปลงพาศาวซึ่งจะต้องมีการเตรียมให้เสร็จเรียบร้อยก่อนเริ่มพิธี ประกอบด้วย

- 1.) ชัน 5
- 2.) ชัน 8
- 3.) ผ้าใส่รอง ผ้าขาวม้า อย่างละ 1 ผืน พับใส่จาน จำนวน 1 ชุด
- 4.) ผ้าชิ้นใหม่ ผ้าเบี่ยงบาย อย่างละ 1 ผืน พับใส่จาน จำนวน 1 ชุด
- 5.) กระจาด จำนวน 1 ใบ สำหรับใส่ดอกไม้ธูปเทียนที่บิรารนำมาร่วมในพิธี
- 6.) มีดดาบ จำนวน 1 เล่ม
- 7.) บุหรี่ 1 ซอง
- 8.) บุหรี่ 4 มวน หมาก - พลุ 4 คำ จัดใส่จานจำนวน 8 จาน
- 9.) สำหรับ คาว – หวาน ใส่ถาด จำนวน 8 ถาด ประกอบด้วย
 - ข้าวเหนียวหนึ่ง จำนวน 1 ถ้วย
 - ข้าวเหนียวเปียก จำนวน 1 ถ้วย
 - ลอดช่องน้ำกะทิ จำนวน 1 ถ้วย
 - แกงปลาย่างใส่วุ้นเส้น จำนวน 1 ถ้วย
 - เนื้อมะพร้าวอ่อน 2 ชิ้น โดนัท ขนมเปียกปูน 1 ถ้วย
 - น้ำสะอาด 1 แก้ว
 - น้ำมะพร้าว 1 แก้ว

ภาพประกอบ 37 สำหรับคาว - หวาน ในพิธีปลงพาศาว

ภาพประกอบ 38 พาข้าวแม่

10.) พาข้าวแม่ ใส่กระดังจำนวน 1 กระดัง ประกอบไปด้วย

- ตัวบายศรีประดับด้วยดอกจำปา 3 ตัว
- กระทงใบตองใส่อาหาร จำนวน 8 กระทง
- ชันใส่น้ำสะอาด วางตรงกลาง จำนวน 1 ใบ

ภาพประกอบ 39 พาข้าวนายด่าน

11.) พาช้าวนายด่าน ประกอบไปด้วย

- เนื้อหมูสามชั้นต้ม 1 จาน พร้อมน้ำจิ้มทำจากพริกป่น
- ผลไม้ ใสจาน จำนวน 1 จาน
- ไก่ต้ม จำนวน 1 ตัว
- น้ำมะพร้าว จำนวน 1 แก้ว
- เหล้าขาว จำนวน 1 ขวด

ภาพประกอบ 40 พาช้าวเจ้าพ่อพญาแล

12.) พาช้าวเจ้าพ่อพญาแล

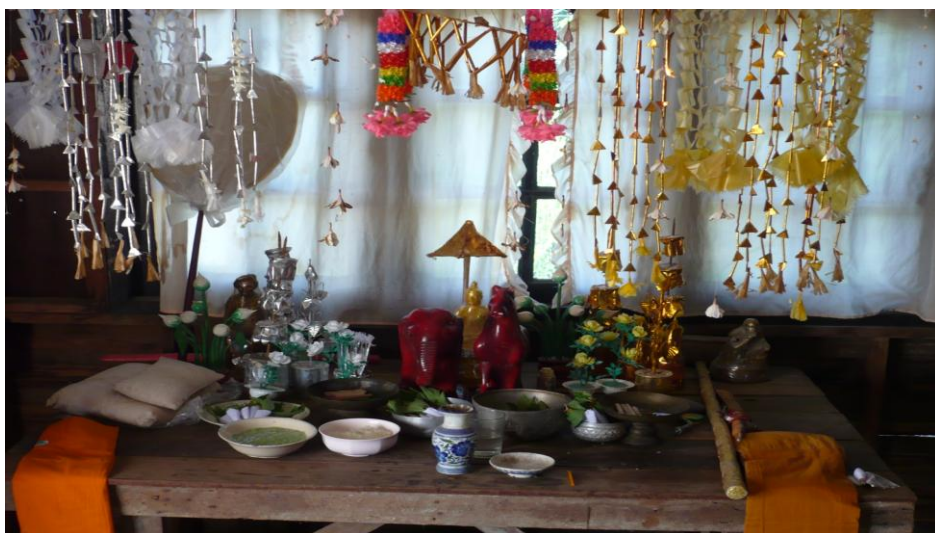
- เนื้อหมูสามชั้นต้ม 1 จาน พร้อมน้ำจิ้มทำจากพริกแห้งป่น
- ข้าวเหนียวเปียก จำนวน 1 ถ้วย
- ผลไม้ ขนม 1 จาน
- ข้าวเหนียว จำนวน 1 กระติ๊บ
- น้ำมะพร้าว จำนวน 1 แก้ว
- เหล้าสี จำนวน 1 แบน

3. **เครื่องดนตรี** มีแคน 8 เป็นเครื่องดนตรีหลัก คนเป่าแคนเรียก หมอแคน บางที่เรียกว่า หมอม้า ลักษณะของหมอม้าที่เป่าประกอบการปลงพาช้างนั้น ต้องมีความอดทน และผ่านการเป่ามานานพอสมควร เพราะการประกอบพิธีกรรมการปลงพาช้างลำผีฟ้าใช้ระยะเวลานานเกือบครึ่งวัน

ภาพประกอบที่ 41 หมอม้าในพิธีปลงพาศ้าว

4. สถานที่ประกอบพิธี ในการจัดพิธีปลงพาศ้าวนั้นจะใช้สถานที่บริเวณหิ้ง หรือบ้านที่มีฮ้านประจำบ้าน ก็จัดเตรียมทำความสะอาด ปูเสื่อ ปูลาดผ้าขาวม้าบริเวณที่วางเครื่องสังเวยและเครื่องค้าย ทุกสิ่งทุกอย่างจะต้องทำความสะอาด จะมีการร้อยดอกจำปาเป็นเส้นยาวห้อยประดับบริเวณหิ้งพระ มีพุทธรูป ทำจากกระดาษเงิน ทอง ห้อยประดับ มีต้นโพธิ์ เงิน โพธิ์ทอง พวงมาลัย ประดับ เครื่องบริวารพระของลูกหลานที่เคยใช้บวชเรียนก็จะนำมาวางไว้บนหิ้งพระ พระที่ฝีมือเคารพสักการะได้แก่พระเจ้าองค์ตื้อที่บรรดาเหล่าผีฟ้าภูษา และมีความสำคัญเกี่ยวกับการรำผีฟ้าในแหล่งอื่นๆ ของจังหวัดชัยภูมิ

ภาพประกอบ 42 หิ้งภูษาผีฟ้า

ขั้นตอนของพิธีกรรมการไหว้ครูของผีฟ้า (พิธีปลงพาข้าว) ดังนี้คือ

เมื่อหัวหน้าหมอลำผีฟ้ามาถึงบ้านของเจ้าภาพที่จัดพิธีปลงพาข้าวซึ่งเจ้าภาพต้องเตรียมอาหาร คาวหวานและเครื่องค้ายไว้เรียบร้อยแล้วหัวหน้าคณะหมอลำผีฟ้าก็จะนำไหว้พระและอาราธนาศีล เมื่อขอศีลเสร็จหัวหน้าผีฟ้าก็นำประกอบพิธีและประเคนอาหารจำนวน 8 ถาด ที่เตรียมไว้ หลังจากนั้น หัวหน้าคณะหมอลำ ก็จะยกขัน 8 ขึ้นเหนือหัว บริเวณที่มาร่วมในพิธีก็จะนำเงินใส่ขันลงไปทีละคน จากนั้นก็จะยกขัน 5 ขึ้นอธิษฐานกล่าวอัญเชิญให้ผีฟ้ามาร่วมในพิธี อย่าได้มีอุปสรรคใด ๆ ในการทำพิธี

ภาพประกอบ 43 การไหว้พระและอาราธนาศีล ก่อนการเริ่มพิธีปลงพาข้าว

ภาพประกอบ 44 ยกขัน 5 ขัน 8 ก่อนเริ่มเทียม

หัวหน้าคณะผีฟ้าแม่แก้ว พยัมชัย ชื่อผีฟ้าว่า “บัวพัน” ก็ยกขันต่อให้ลูกสาวเป็นผู้ทำแทน เนื่องจากแม่บัวพันชรามากทำไม่ไหว ลูกสาว นางทองเงิน อุดมศักดิ์ ชื่อผีฟ้าว่า “หงส์ทอง” ก็เริ่มทำพิธี โดยหอมผ้าชื่อ “อาชาไนย” ก็เริ่มเป่าแคนลายใหญ่อย่างช้า ๆ จนกว่าผีฟ้าชื่อหงส์ทองจะมาเข้าเทียม และเริ่มเป่าไปเรื่อย ๆ จนพิธีจบ ในการยกขัน5 ของผู้นำประกอบพิธี เมื่อผีฟ้าเริ่มเทียมก็มีอาการสั่น และได้ลุกตรวจตราเครื่องเช่นสังวเอ และบอกว่าดีหมดทุกอย่างในวันนี้ เมื่อตรวจตราเสร็จก็จะเริ่มถวายสำหรับอาหารที่ละองค์ได้แก่

ภาพประกอบ 45 ผีฟ้า “หงส์ทอง” เริ่มเข้าเทียมตรวจตราความเรียบร้อย

1.2.2.1 ไหว้พระเจ้าองค์ตื้อ และถวายพาข้าวพ่อ ในขั้นตอนนี้ คนที่ร่วมในพิธีก็จะช่วยกันจุดเทียนในถาดสำหรับควรวาน ทั้ง 8 ถาด ถาดละ 2 เล่ม มีขั้นตอนได้แก่การประเคนภัตตาหาร อาหาร ควรวานแก่พระเจ้าองค์ตื้อซึ่งแทนพระพุทธเจ้า พร้อมพระอริยสงฆ์ทั้งแปด ได้แก่ พระโมคคัลลา พระสารีบุตร พระอานนท์ พระอัญญาโกณฑัญญะ พระวัปปะ พระภัททิยะ พระมหานามะ และพระอัสสชิ มีข้าวปลาอาหาร น้ำมะพร้าว น้ำสะอาด แต่จะไม่พบว่ามิเหล้าเลย ในขั้นตอนนี้จะถือว่าการถวายและไหว้พ่อไปพร้อมกันเลย ผีฟ้าก็จะนั่งผ้าไตรรงค์คาดผ้าขาวม้าใหม่ ถือขัน5 และเทียมร่างพ่อ สิบบุหรี กินหมาก กินพลู และมาอวยพรแก่ผู้เป็นเจ้าภาพ จนร่างเทียมออก เสร็จพิธีในขั้นตอนนี้

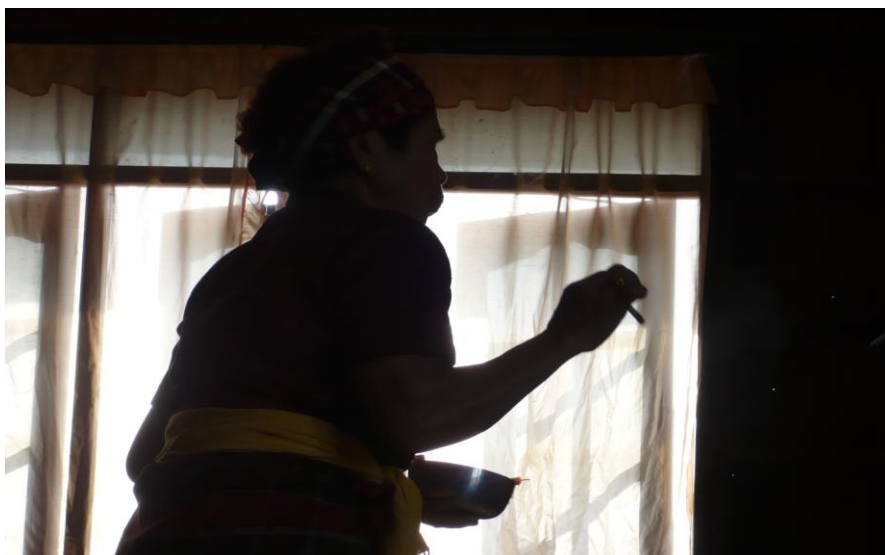

ภาพประกอบ 46 การประเคนสำหรับคาว-หวาน

ภาพประกอบ 47 ถวายพาข้าวแม่

1.2.2.2 ไหว้และถวายพาข้าวแม่ บรรดาผู้ช่วยและบริวารต่างช่วยกันยกพาข้าวแม่มา ช้างพาข้าวก็จะวางจานใส่ผ้าชิ้นใหม่และผ้าเบี่ยงบาย 1 ชุด จานหมากพลู น้ำมะพร้าว และน้ำดื่ม จากนั้นจัดรูปปักบนอาหาร 4 ดอก จุดเทียน 4 เล่ม หัวหน้าผีฟ้าถือขัน 5 มาและทำการไหว้และร่างผีแม่ก็มาเทียม โดยวนรอบพาข้าวแม่พลงพุดและได้ตอบสนองทนายแก่ผู้มาร่วมพิธี จากนั้นก็นั่งลงหน้าพาข้าวและดื่ม น้ำ ผู้ร่วมพิธี ทำนายว่าปีนี้ฝนน่าจะดี ผีแม่ก็บอกว่าน้ำมันเยอะ จนร่างเทียมแม่ออก เสร็จในขั้นตอนนี้

ภาพประกอบ 48 ภาพผีพ่อเข้ามาเทียมและสูบบุหรี่

1.2.2.3 ไหว้ยายด่าน หรือบางที่เรียกว่านายด่านบานประตู เรียกพิธีเบิกด่าน ในขั้นตอนนี้ก็ยกพาข้าวนายด่านมาวางลงจุดธูป ปักบนอาหาร และเครื่องสังเวย เทียนจุดลงบนถาด น้ำสะอาด และน้ำมะพร้าว หัวหน้าผีฟ้าก็ตั้งขัน 5 เข้าเทียม นายด่านเดินรอบเครื่องสังเวย มาอวยพรแก่ผู้มาร่วมพิธี นั่งรับประทานเครื่องสังเวย ระหว่างนี้ผู้ช่วยผีฟ้าก็จะนำไก่ต้มมาจิกเพื่อทำนายดูตรงด้นไก่ออกมา ดูว่าจะคุ้มบ้านคุ้มเมืองหรือไม่โดยดูตรงเส้นโคนลิ้นไกว่า งอโค้งเข้าหากันหรือไม่มากนักน้อยเพียงใด ร่างเทียมรับเครื่องสังเวยเสร็จ จนร่างเทียมออกเป็นอันเสร็จในขั้นตอนนี้

ภาพประกอบ 49 ผีปอบเข้าสิงร่างผู้เข้าร่วมพิธีขณะไหว้เจ้าพ่อพระยาแล

1.2.2.4 ไหว้เจ้าพ่อพระยาแล หรือพระยาภักดีชุมพล พ่อบ้าน พ่อเมือง เจ้าเมืองดั้งเดิมของเมืองชัยภูมิ นับเป็นวีระบุรุษอีกผู้หนึ่งที่ชาวชัยภูมิให้ความเคารพศรัทธา ตลอดจนผู้ที่นับถือผีฟ้าก็เช่นเดียวกัน ก็อัญเชิญมาร่วมในพิธี เริ่มจาก วางเครื่องสังเวย พาข้าวลง ตั้งแก้ว 4 มุมรินเหล้าสัลงไปทุกแก้ว น้ำมะพร้าวอีก 1 แก้ว น้ำเปล่า อีก 1 แก้ว ผ้าขาวม้าและผ้าโสร่งอีก 1 ชุด จุดเทียน และปักธูปลงบนเครื่อง บอกกล่าวถวาย หัวหน้าผีฟ้าเข้าเยี่ยม เจ้าพ่อมาอวยพร จนร่างเทียมออก เสร็จพิธี

1.2.2.5 รำถวาย ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายในการทำพิธีปลงพาข้าว บางที่เรียกฉลองหิ้ง ฉลองฮ่าน หัวหน้าผีฟ้าและ เหล่าบรรดาบรวารที่เข้าร่วมในพิธี จะรำเต้นอย่างสวยงาม บ้างก็กระเด้งเท้าที่พื้นเรือนตามจังหวะลายแคนที่หมอม้าเป่า โดยหมอม้าจะยืนอยู่ตรงกลางวงรำเป่าแคน ผีฟ้าและบรวารที่มาร่วมในพิธีก็จะมาร่วมรำอย่างสนุกสนาน ผีที่เป็นผีฟ้าที่ประจำตนของแต่ละคน หรือผีอื่นๆ อาจมาเข้าเทียมร่างและรำออกท่าทางไปตามแต่ผีที่มาเข้าเทียมร่างซึ่งแต่ละคนก็ออกอาการไปหลายรูปแบบซึ่งช่วงเวลานี้ใช้เวลาไม่จำกัดทั้งนี้สุดแล้วแต่ ผีจะให้เป็นไปในลักษณะใด จนเป็นที่พอใจของผีที่มาเยี่ยม และในช่วงท้ายที่สุดหัวหน้าหมอลำผีฟ้าก็จะนำทุกคนมาราบที่หิ้งบูชา เป็นอันเสร็จพิธีปลงพาข้าว

ภาพประกอบ 50 การรำถวายขั้นตอนสุดท้ายของการทำพิธีทุกพิธี

2. ดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีรำผีฟ้า หมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

ดนตรีประกอบพิธีรำผีฟ้ามีจุดประสงค์เพื่อรักษาคนป่วยอันเนื่องมาจากการกระทำของผีโดยการขับกล่อมบรรเลงให้เกิดความไพเราะอ่อนหวานเพื่อให้ผีเกิดความอ่อนไหวคล้อยตามและหายโกรธ ผนวกกับการพูดจาหวานล่อมอ่อนหวานผี ของหมอลำผีฟ้าซึ่งมีเครื่องดนตรีประกอบที่สำคัญและขาดไม่ได้มาตั้งแต่เมื่อครั้งอดีตคือ แคน

2.1 ประวัติความเป็นมาของดนตรีในพิธีกรรมรำผีฟ้า

แคนจึงมีบทบาทที่สำคัญต่อการรำผีฟ้า ทั้งนี้เพราะแคนเป็นสิ่ง ที่ให้จังหวะของการรำผีฟ้าและเป่าประกอบพิธีการรำผีฟ้าให้เกิดความไพเราะและสร้างความครึกครื้นเปรียบเสมือนการทำอาหารต้องมีเครื่องปรุงจะทำให้อาหารมีรสชาติอร่อย ทำนองเดียวกันถ้าไม่มีแคนประกอบพิธีการรำผีฟ้าก็ขาดความงดงามของดนตรีไปโดยปริยายเท่านั้นเอง ดังนั้นหมอลำผีฟ้าจะต้องนำหมอลำแคนไปด้วยเสมอ ยกเว้นหมู่บ้านแห่งนั้นญาติคนป่วยสามารถติดต่อหมอลำแคนมาเป่าได้

หมอลำแคน ตามภาษาที่ใช้ในการรำผีฟ้า เรียกว่า หมอลำ โดยทั่วไปอยู่ในวัยกลางคนต้องมีความชำนาญและอดทน ทั้งนี้เพราะการประกอบพิธีการรำผีฟ้าในแต่ละครั้งต้องใช้เวลานานติดต่อกันโดยตลอด นอกจากนี้หมอลำแคนหรือหมอลำจะต้องรักษาจังหวะการเป่าให้มีสม่ำเสมอตลอด และสอดคล้องกับการทำพิธีรำผีฟ้า นั่นคือ ถ้าหมอลำแคนเป่าได้ทำนองสอดคล้องกับการประกอบพิธีรำผีฟ้าในแต่ละช่วงของการทำพิธีเข้าคาย อ่อนหวานผี การรักษาคนป่วยก็จะเป็นไปด้วยดี นอกจากนี้ก่อนหน้าหมอลำผีฟ้าจะรำผีฟ้าต้องนำดอกไม้ขาว 1 ดอกทำพิธีครอบครูโดยเสียบดอกไม้ตรงส่วนปลายของแคนเพื่อเป็นการแสดงความเคารพนับถือ จะทำให้การรำรักษาขอตนดำเนินไปด้วยดี

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้บันทึกจากคำบอกเล่าของนายสุต กัณหารัตน์ช่างทำแคน ผู้มีชื่อเสียงอีกผู้หนึ่งของอำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ (วันที่ 22 พฤศจิกายน 2552) เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของแคน ซึ่งตรงกับบันทึกของ สำเริง คำโงะ (2539 : 30) ได้กล่าวถึงตำนานเรื่องแคนไว้ดังต่อไปนี้

ชื่อแคน เข้าใจว่าน่าจะตั้งตามสำเนียงเสียงแคนที่คนไทยลาวได้ยืมว่า “แลนแคน” หรือ “แคนแลน” ที่เข้าใจเช่นนี้เพราะเครื่องดนตรีไทย – ลาวชนิดอื่น ๆ ต่างล้วนตั้งชื่อตามสำเนียงเสียงของเครื่องนั้นแทบทั้งสิ้น เช่น เรียก “โหวด ๆ” เรียก “หีน” เพราะเสียงดัง “หีน ๆ” หรือ “หึ่ง ๆ” เรียก “กลองตั้ง” เพราะมีเสียงดัง “ตั้ง ๆ” อย่างนี้เป็นต้น

มีตำนานเกี่ยวกับที่มาของคำว่า “แคน” นี้อยู่หลายตำนาน ทุกตำนานมีเนื้อหาปลีกย่อยแตกต่างกันไปบ้าง แต่ที่เหมือนกันทั้งหมดคือ อ้างว่าเสียงแคนล้วนเลียนแบบเสียงของ นกการเวก (ไทย-ลาว เรียกว่า นกการะเวก หรือ กอระเวก ฝรั่งเศสเรียกว่านก nightingale) บางตำนานบอกว่า หญิงหม้ายเป็นคนแรกที่คิด

ประดิษฐ์ขึ้นและทำเค้าโครงให้มีรูปร่างเหมือนตัวคนของตน อย่างไรก็ตาม ข้างทำเค้าโครงทุกคนเชื่อว่าเค้าเป็นเทพหญิงแม่ศรีเรือนที่ผู้คุมมัดเค้าก็ใช้เครื่อง “หญ้านาง” หรือ “ยานาง” และ “อ้อ” หรือ “คาถา” สำคัญในพิธีไหว้ครูของช่างทำเคื่อกก็กล่าวอัญเชิญ “นาง” ต่าง ๆ ลงมาช่วยคลี่คลายให้ช่างทำเคื่อกมีคุณภาพดีดังเรื่องราวที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้

มีกษัตริย์พระองค์หนึ่ง ชื่อว่าพระเจ้าพรหมทัต ครองนครพาราณสี ด้วยความร่มเย็นผาสุกแวดล้อมด้วยองค์เอกมเหสี นางสนมกำนัลใน และข้าราชการบริพาร และประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข

วันหนึ่งพระองค์ได้เสด็จประพาสป่า ทรงกีฬาล่าสัตว์และชมป่าเขาลำเนาไพร บังเอิญได้สดับเสียงนกการเวก เสียงนั้นไพเราะเสนาะสนิทนันทบพระราชนิพาท ครั้นจะสั่งให้ข้าราชการบริพารดักจับนกน้อยตัวนั้นไปเลี้ยงไว้ในกรงทองก็ดูสุดปัญญา จึงตรัสสั่งให้ทุกคนฟังแล้วจดจำสำเนียงนกนั้นไว้ให้ดี และหากผู้ใดสามารถประดิษฐ์เครื่องดีด ดี ดี เป่า ให้มีเสียงคล้ายเสียงนกการเวกนั้นได้ พระองค์ก็จะบำเหน็จรางวัลให้จนพอใจ และหลังจากนั้นก็ มีผู้ประดิษฐ์เครื่องดนตรีขึ้นถวายหลายคน

คนหนึ่งตัดไม้ไผ่มาผ่าเป็นซีกแบน เสาะร่องออกเป็นซี่มีสปริงดีดได้ เวลาเล่นใช้ปากอมดีดขยายเสียงด้วยโพรงปาก เมื่อนำขึ้นแสดงถวายพระเจ้าพรหมทัตทรงตรัสปรารภว่ายังไม่ละม้ายเสียงนกการเวกเลย มีเสียง “หีนหีน” หรือ “หึ่ง หึ่ง” อย่างไรขอบอก คนทั้งหลายจึงเรียกเครื่องดนตรีชนิดนี้ว่า “หีน” ตั้งแต่นั้นมา

อีกคนหนึ่งตัดกระบอกไผ่ผ่าเล็กลงมาหลายขนาด ตัดเป็นบ้องซังซ้อมีความยาวลดหลั่นแตกต่างกันหลายบ้อง มัดเรียงกันเข้ารอบแกนซึ่งทำกระบอกไม้ไผ่ขนาดใหญ่กระบอกหนึ่งผนึกบ้องทั้งหลายเหล่านั้นติดกับแกนด้วยขี้ผึ้ง (ขี้ผึ้งสีดำ) ทำปมผูกขึ้นตรงกลางแกน ใช้รองคางยามหมุนรุกรอบกระบอกมารับลมเป่า เมื่อนำขึ้นเป่าถวายพระเจ้าพรหมทัต ทรงตรัสว่ายังไม่เหมือนเสียงนกการเวก มันทัง “โหวด โหวด” (หวูด หวูด) อย่างไรขอบอก คนทั้งหลายจึงพากันเรียกเครื่องดนตรีชนิดนี้ว่า “โหวด” ตั้งแต่นั้นมา

และอีกคนหนึ่งตัดไม้ไผ่เอี้ยลำปล้องเล็กคล้ายลำอ้อมาหลายลำ แต่ละลำมีความยาวต่าง ๆ กัน ใส่ลิ้นทำด้วยตัวไม้ไผ่เลียนแบบปี่ตอฟางที่คนพื้นบ้านเคยทำเล่นกันมาแต่เก่าก่อนจัดเรียงลำไม้ไผ่เอี้ยเหล่านั้นรวมส่วนที่ตัดลิ้นเข้าไว้ด้วยกันในลูกน้ำเต้าแห้ง อุดรูไว้ระหว่างลำไม้กับลูกน้ำเต้าด้วยขี้ผึ้ง เล่นด้วยการเป่าลมผ่านเข้าลูกน้ำเต้าไปผ่านลิ้นที่ลำไม้ไผ่เกิดเสียงดัง เมื่อนำขึ้นเป่าถวายพระเจ้าพรหมทัตทรงทบทพระเพลาแสดงความพอพระราชหฤทัยทรง ตรัสว่า “เออ เอออันนี้แคนแด่” แปลว่า เอออันนี้ค่อยยังชั่วหน่อย

คนทั้งหลายจึงเรียกเครื่องดนตรีชนิดนี้ว่า “แคน” ตั้งแต่นั้นมา ซึ่งยังมีเรื่องเล่าที่คล้ายๆ กันอีกว่า มีนายพรานผู้หนึ่งตามล่ากวางเข้าไปในป่าลึก บังเอิญไปได้ยินเสียงนกการเวก เสียงนั้นหวานเสนาะไพเราะจับใจเหลือประมาณ ทำเอาความเหน็ดเหนื่อยหิวกระหายของเขานั้นหมดสิ้น เมื่อกลับมาถึงหมู่บ้านก็อดไม่ได้ที่จะเล่าถึงเสียงอันพิเศษนั้นให้ใครต่อใครฟัง ทำเอาสาวแม่ย่านางหนึ่งรีบร้อนติดตามเข้าไปในป่าเพื่อฟังเสียงนกการเวกนั้นให้ได้ นายพรานเองก็ยินดีให้นางติดตาม ในคราวเข้าป่าล่าสัตว์ในเที่ยวถัดมา

เสียงนกการเวกพิเศษจริงดังที่นายพรานเล่า หญิงม่ายได้ฟังแล้วติดใจ อยากจะจับมาเลี้ยงไว้ที่
สุดปัญญา เพราะนกตัวเล็กบินว่องไว นางจึงพยายามจดจำเสียงนั้นไว้ให้แม่นยำ ตั้งใจว่าจักต้องประดิษฐ์
เครื่องดนตรีสักอย่างหนึ่งมาบรรเลงให้เหมือนเสียงนกการเวกนั้นให้จงได้

นางได้ทดลองทำเครื่องดนตรีขึ้นหลายชนิด มีทั้งเครื่องดีดสีตีเป่า แต่ก็ยังไม่มีเสียงใดเหมือน
เสียงนกการเวกเลยสักเครื่องเดียว นางพยายามคิดค้นและประดิษฐ์เครื่องดนตรีชนิดใหม่ต่อไปเรื่อย ๆ นาน
จนแทบหมดความพยายามในที่สุดก็พบว่า เครื่องดนตรีที่ให้คุณภาพเสียงใกล้เคียงกับเสียงนกการเวกมาก
ที่สุดคือ เครื่องที่ทำจากท่อไม้ไผ่ลำเล็ก ๆ หลายลำแต่ละลำมีลิ้นผิงแล้วจัดเรียงลำไม้ไผ่ส่วนที่ผิงลิ้นผิงไว้ใน
เต้า บรรเลงด้วยการเป่าลมผ่านเต้าเข้าไปสั่นในลิ้น นางทดลองและปรับปรุงเครื่องดนตรีชนิดนี้ทั้งรูปลักษณ์
และวิธีเล่นจนเป็นที่พอใจ ตั้งใจว่าจักต้องนำออกแสดงต่อที่ชุมนุมชนให้เป็นที่ประจักษ์ มีผู้แนะนำให้นาง
หาทางแสดงถวายต่อหน้าพระที่นั่งแห่งกษัตริยาราชผู้เป็นศูนย์รวมแห่งนคร จะทำให้เสียงดนตรีที่วิเศษอยู่
แล้วมีเกียรติปรากฏเลื่องลือไปได้อย่างรวดเร็ว

ด้วยความพยายามของนางและความช่วยเหลือชี้แนะของข้าราชการผู้ใหญ่ นางได้มีโอกาสแสดง
ดนตรีชนิดนั้นต่อหน้าพระที่นั่งจนได้ นางได้บรรเลงเพลงหลายแนวทำนองให้ทรงสดับ ดูเหมือนองค์พระราช
จะตอบสนองนางด้วยอาภักดิ์ยกย่องเป็นโดนตลอด ทำให้นางกังขาว่าเสียงดนตรีที่บรรเลงออกน้าจะ
ไม่ต้องพระราชหฤทัย นางจึงเปลี่ยนทำนองลีลาใหม่ บรรเลงเป็นเสียงนกการเวกร้องอยู่ริมธารน้ำตก มีเสียง
จักจั่นเรไรร้องแข่งแข่งประสาน (น่าจะเป็นลายสุดสะแนน) เมื่อพระราชฯ ได้สดับเพลงนั้นก็ทรงพอพระทัย ตรัส
ว่า “เออ อันนี้ แคนดี” มีความหมายว่า “เออ อันนี้ เข้มข้นดี”

คนทั้งหลายจึงเรียกเครื่องดนตรีชนิดนี้ว่า “แคน” และกลายมาเป็น “แคน” ในที่สุดนอกจากนี้ยัง
มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับตำนานเรื่องนกการเวกอีกเป็นวรรณคดีที่ดี ตำนานเล่าขานก็ดี ล้วนบ่งบอกว่าเสียงแคน
เป็นเสียงเลียนเสียงร้องเพลงของนกการเวกอันเป็นเสียงที่ไพเราะ มีอุทยานภาพสะกดคนฟังให้เคลิบเคลิ้ม
ได้

2.2 เครื่องดนตรีในพิธีกรรมรำผีฟ้า

แคน เป็นเครื่องดนตรีในกลุ่มเครื่องลม (Aerophone) ชนิดที่มีเสียงลิ้นอิสระ เสียงแคน
เกิดจากการเป่า และการดูดกระแสมผ่านลิ้นโลหะที่ฝังอยู่ในรูปากข้างลำท่อ ลิ้นแคนลิ้นเดิมให้เสียง
ระดับเดิมทั้งขาเป่า และขาดูดกระแสมผ่าน จึงเรียกว่าเป็นลิ้นแบบอิสระการเป่าแคนใช้มือทั้งสองข้าง
ใช้นิ้วทั้งสิบนิ้ว ผู้เป่าควบคุมระดับเสียงของลูกแคนได้ ด้วยการขยับปลายนิ้วมือทั้งสองข้างปิดเปิดรูนับ
ซึ่งเจาะไว้ที่ส่วนเหนือเต้าของลูกแคนทุกลูก ลูกใดถูกปิดรู ลูกนั้นจะส่งเสียง นั่นคือ ใช้นิ้วบังคับระดับ
เสียง ใช้ลมบังคับเสียงและจังหวะ ตามอารมณ์ลายเพลง เสียงแคนที่ออกมานั้น มีทั้งทำนองเพลง เสียง
ประสาน เสียงสอดแทรก แสดงถึงอารมณ์ และความรู้สึกต่าง ๆ อย่างพร้อมมูลทีเดียวเป็นเครื่องดนตรีที่

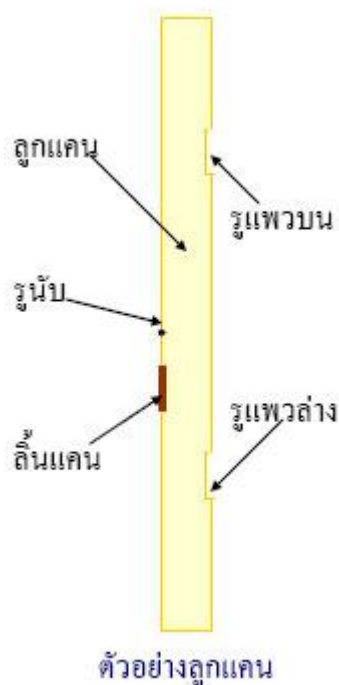
ไม่สามารถใช้ อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เล่นเสียงได้เหมือน เพราะอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ให้อารมณ์เพลง ไม่ได้ ยิ่งถ้าได้หมอแคนที่มีความสามารถ มีความเชี่ยวชาญมากๆ มาเป่าแคน ยิ่งจะเพิ่มความไพเราะ ซาบซึ้งจับใจมากยิ่งขึ้น ฟังแล้ว เกิดความรู้สึกที่เรียกว่า “ ออนซอน ” ยากที่จะหาเครื่องดนตรีอื่น ๆ มา เทียบได้ สมบัติ ศรีสิงห์ (2549)

ภาพประกอบ 51 ไม้ไผ่เหี้ยที่ใช้ทำลูกแคน

ส่วนประกอบต่างๆของแคน

ประกอบด้วย 1.ลูกแคน 2.เต้าแคน 3.หลาบโลหะ 4.ซี่สุดหรือชั้นโรง 5.ไม้กั้น เชือกมัด

ภาพประกอบ 52 แสดงลักษณะลูกแคน

ที่มา <http://sitantara.50webs.com>

1. ลูกแคน

ลูกแคน ทำจากไม้ตระกูลไผ่ชนิดหนึ่ง ทางภาคอีสานเรียกว่าไม้ไผ่เอี้ย ชาวลาวเรียกว่า ไม้เอี้ย น้อย ทางภาคกลางและทางเหนือเรียกไม้ซาง และเนื่องจากไม้ไผ่เอี้ยนี้ โดยมากนำมาใช้ทำแคนเป็นหลัก ซ่างแคน จึงนิยมเรียกว่า ไม้กู่แคนไม้กู่แคน เป็นพืชตระกูลไผ่ มีลำเล็กๆ ขนาดประมาณเท่านิ้วหัวแม่มือ นิ้วชี้และนิ้วนาง มีปล้องค่อนข้างยาว ภายในมีรู มีเปลือกบาง ก่อนนำมาใช้ จะฉลไฟแล้วตัดให้ตรง แบ่งขนาดความยาวตามความเหมาะสมของเสียงแคนและรูปทรงแคน ไม้กู่แคนทุกลำทะลุช่องออกเพื่อให้ลมผ่าน ผึงหลาบโลหะเรียกว่าลิ้นแคน (ซึ่งเลียนแบบมาจากลิ้นนก) ตรงรูสี่เหลี่ยมผืนผ้าเล็กๆ ซึ่งตรงลิ้นแคนนี้ เมื่อประกอบเป็นแคนแล้ว จะอยู่ภายในเต้าแคนอีกที มองไม่เห็น หากเป็นแคนลิ้นคู่ รูสี่ลิ้นแคนจะมีสองรูต่อหนึ่งลูกแคน

ถัดจากลิ้นแคนขึ้นไปประมาณ 15-20 ซม. ในแนวเดียวกัน จะเจาะรูกลมเล็กๆ ลำละหนึ่งรู เพื่อใช้นิ้วปิดเปิดเวลาบรรเลงเพลง เรียกรูนี้ว่า รูนับ

ถัดจากลิ้นแค้นลงมาด้านล่าง ระยะห่างขึ้นอยู่กับเสียงที่ต้องการ ด้านในจะบากรูไว้ล่ำละรู รูนี้คือ รูแพวล่าง เป็นรูพื้นฐานในการกำหนดระดับเสียง และถัดจากรูนั้นขึ้นไปอีก ระยะห่างขึ้นอยู่กับเสียงที่ต้องการ หรือประมาณ 3 เท่าของระยะรูแพวล่างกับลิ้นแค้น ด้านในจะบากรูไว้ล่ำละรู รูนี้ เป็นรูแพวบน เป็นรูสำหรับปรับแต่งระดับเสียง (การปรับเสียง มีสองวิธีคือ ปรับโดยระยะห่างของรูแพวบน กับปรับโดย ขูดลิ้นแค้น)

แค้นแต่ละดวงจะมีจำนวนลูกแค้นไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับชนิดของแค้น เช่น แค้นเจ็ดมี 14 ลูก แค้นแปด มี 16 ลูก เป็นต้น

2 เต้าแค้น

ภาพประกอบ 53 เต้าแค้น

เต้าแค้น ทำจากแก่นไม้ที่เนื้อไม้แข็งมากนัก เช่นไม้แคนหรือไม้ตะเคียน ไม้หนามแท่ง ไม้ประดู่ แต่ที่นิยมมากที่สุดคือ รากไม้ประดู่ เพราะรากไม้ประดู่ ไม้แข็งมากนัก ตัด บาก เจาะทำรูปทรงของเต้าแค้นได้ง่าย

เต้าแค้น มีลักษณะกลมเป็นกระเปาะ หัวท้ายสอบ ตรงกลางเจาะบากเป็นรูทะลุรูสี่เหลี่ยม สำหรับใส่ลูกแค้น ด้านหน้าหรือหัวเต้า เจาะรูกลมทะลุถึงรูสี่เหลี่ยมตรงกลาง สำหรับเป่าให้ลมเข้าไป สันตะเทือนลิ้นแค้นภายในเต้าแค้น ด้านท้ายเต้า เหลาตกแต่งเป็นรูปทรงคล้ายหัวนม ซึ่งเต้าแค้นของช่างแค้นแต่ละคน จะไม่เหมือนกัน ช่างแค้นตัวจริงทุกคนจะมีรูปร่างเต้าแค้นอันเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เต้าแค้น ก็คือโลโก้ของช่างแค้นคนนั้นนั่นเอง

ช่องว่างระหว่างเต้าแค้นและลูกแค้น จะถูกปิดผนึกแน่นด้วยขี้ผึ้ง เพื่อปิดกั้นมิให้ลมที่เป่าเข้าไป นั้นรั่วออกมาข้างนอก ลมที่เป่าเข้าไป จะได้ผ่านออกทางลิ้นแค้นอย่างเดียว

3 หลาบโลหะ

หลาบโลหะ คือแผ่นโลหะบางๆ ใช้สำหรับทำลั่นแคน โดยช่างแคน จะค่อยๆ ทบตีก้อนโลหะ จากที่เป็นก้อน ให้เป็นแผ่นเส้นยาวๆ จากที่เป็นแผ่น ให้กลายเป็นแผ่นบางๆ พอเหมาะกับการใช้งาน หลาบโลหะที่ใช้ทำลั่นแคน เป็นโลหะผสม โดยมากใช้โลหะผสมระหว่างทองแดงกับเงิน โลหะที่ช่างแคนนิยมใช้นั้น ไม่ใช่โลหะบริสุทธิ์ เพราะโลหะบริสุทธิ์หาได้ยาก ช่างแคนมักจะใช้เหรียญสตางค์แดง ซึ่งเป็นเหรียญหนึ่งสตางค์สมัยก่อน ผสมกับเงิน(เก็บบ)บริสุทธิ์ที่หาซื้อจากร้านทอง บางทีเงินบริสุทธิ์ไม่มี ก็ใช้เหรียญ5 บาทแบบโบราณแทน เพราะมีส่วนผสมของเงินอยู่มาก ช่างแคนแต่ละคน จะมีสูตรผสมโลหะอันเป็นสูตรของตนอยู่ ซึ่งการผสมโลหะนี้ โดยมากช่างแคนมิได้ผสมเอง จะจ้างช่างผสมโลหะอีกที เพียงแต่กำชับอัตราส่วนผสมโลหะแก่ช่างผสมโลหะ เท่านั้น

ภาพประกอบ 54 หลาบโลหะ

นอกจากใช้ทองแดงกับเงินแล้ว บางแห่ง (แคนตลาด) ก็นิยมใช้หลาบโลหะที่เป็นทองเหลือง เพราะราคาถูก หาได้ง่าย

แคนที่ใช้ลั่นที่ทำจากทองแดงผสมกับเงิน เรียกว่า **แคนลั่นเงิน** ให้โทนเสียงออกนุ่มๆ มีเสียงสดใสโทนแหลมของโลหะทองแดง และเสียงโทนทุ้มของโลหะเงิน ดังนั้น แคนลั่นเงิน จึงให้เสียงที่ฟังไพเราะ สบายหู นุ่มหู หากต้องการให้ออกโทนทุ้มมากๆ ก็ใส่เงินเข้าไปมากขึ้น แต่ว่า การใส่เงินเข้าไปมาก จะทำให้หลาบโลหะนั้น อ่อนเกินไป การสปริงตัวหรือการคืนตัวไม่ดีส่งผลให้ลั่นนองง่าย ซึ่งไม่เป็นผลดี สูตรผสมที่พอเหมาะ ช่างแคนแต่ละคนจะทราบดี เนื่องจากแคนลั่นเงิน ให้เสียงที่สดใสปนนุ่มนวล จึงเป็นแคนที่หมอแคนทั้งหลาย นิยมเป็นที่สุด และเนื่องจากเงินและสตางค์แดง ปัจจุบันราคาแพงขึ้น แคนลั่นเงิน (สูตรนี้) จึงราคาแพงขึ้นตามไปด้วย

แคนที่ใช้ลั่นที่ทำจากสตางค์แดงล้วนๆ ไม่ผสมเงิน เรียกว่า แคนลั่นทองแดง หรือแคนลั่นทอง แคนลั่นทอง(แดง)นี้ เนื่องจากหลาบโลหะสตางค์แดง มีความแข็งแรงมาก จึงให้เสียงโทนแหลมใส เป่าแล้วเสียงดังไกล แต่มีความนุ่มนวลน้อย คนที่ชอบเสียงโทนทุ้ม ฟังแล้วอาจจะบอกว่า แสบแก้วหู แต่คนที่ชอบเสียงโทนสดใส อาจจะบอกว่า เสียงใสไพเราะดี ซึ่งก็แล้วแต่คนชอบ ลั่นแคนที่ทำจากหลาบโลหะสตางค์แดง เนื่องจากแข็ง เหนียว ทน มีการคืนตัวดี อายุการใช้งาน จึงนานกว่าลั่นเงินเล็กน้อย (ตามความเข้าใจของช่างแคน)

แคนที่ใช้ลั่นที่ทำจากทองเหลือง เรียกว่า แคนลั่นทองเหลือง หรือเพื่อให้ดูมีคุณภาพ บางทีก็บอกว่า แคนลั่นทอง (เหลือง..อยู่ในวงเล็บ) ทองเหลือง หาค่อนข้างง่ายกว่าสตางค์แดง และราคาไม่แพงเท่าสตางค์แดง (สตางค์แดง ในอดีตมีราคาแค่หนึ่งสตางค์ แต่ปัจจุบัน ราคาแพงขึ้นหลายพันเท่าตัว) ช่างแคนที่ทำแคนตลาด (แคนคุณภาพต่ำ-ปานกลาง) จึงนิยมใช้ ทองเหลืองเป็นโลหะอ่อน ไม่เหนียว มีการคืนตัวปานกลาง ให้เสียงใสนุ่ม แต่ไม่แน่น เสียงจะออกแนวโปร่งๆ หลวมๆ เพราะลั่นทองเหลืองค่อนข้างอ่อน โดนลมกระทบนิดเดียว ก็สั่นเกิดเสียง ดังนั้น แคนลั่นทองเหลือง เมื่อเราลองเป่าดูตอนแรกซื้อ จะเป่าง่ายมาก เป่าเบาๆ ก็ดัง ไม่เปลืองลม แต่หลังจากเป่าไปเป่ามา ลั่นทองเหลืองนั้น เนื่องจากอ่อน คืนตัวไม่ดี ก็ไม่คืนเข้าที่เดิม เป็นลั่นนong หรือลั่นหุบหลบเข้าข้างใน ทำให้ลมหนีออกตามช่องนั้นๆ ได้ แทนที่จะไปออกเฉพาะลั่นที่เราเน้นหรือปิดรู ลักษณะนี้ จะทำให้ผู้เป่าเปลืองลมมากขึ้น เพราะลมรั่วนั่นเอง อีกอย่างหนึ่ง เนื่องจากลั่นอ่อน และคืนตัวไม่ดี เมื่อเป่าแรงๆ หรือดูดแรงๆ ลั่นอาจงอแล้วไม่คืนตัว หรือลั่นอาจหักได้ง่าย แคนลั่นทองเหลือง หมอแคนอาชีพไม่นิยมใช้ (แต่หมอแคนตามบ้าน อาจจะใช้เพราะราคาถูก ไม่มีเงินซื้อแคนแพงๆ)

แคน จะให้เสียงที่ไพเราะหรือไม่ นอกจากความกลมกลืน ความเข้ากัน ความกินกันดี ของเสียงแต่ละเสียงแล้ว วัสดุของตัวหลาบโลหะที่ใช้ทำลั่น ก็ถือว่าสำคัญ เพราะเป็นการกำหนดโทนของเสียงแคน

แผ่นโลหะที่ใช้ทำลั่นแคน จะกว้างแคบ สั้นยาว ขึ้นอยู่กับระดับเสียงของลูกแคนนั้นๆ เช่น เสียงต่ำ จะยาวกว่าเสียงสูง โดยประมาณแล้ว แต่ละแผ่นจะยาวประมาณ 3 เซนติเมตร กว้างประมาณ 4 เซนติเมตร และหนาประมาณ 0.5 มิลลิเมตร ที่แผ่นแต่ละแผ่น จะตัดตรงกลางแนวยาวทำเป็นลั่น ดังรูป และลั่นนี้ จะหนาบางไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับเสียงที่ต้องการ ช่างแคน จะใช้มีดตอกและตีไม้รวกชุดแต่งลั่นเพื่อปรับเสียง หากชุดด้านปลายลั่นให้บางลง เสียงจะสูงขึ้น หากชุดด้านโคนลั่นให้บางลง เสียงจะต่ำลง ซึ่งถ้าชุดจนบางเต็มที่แล้ว เสียงยังไม่ได้ ช่างแคนก็จะแก้ที่ รูแพวบนของแคนลูกนั้น บากรูให้ใกล้ลั่นเข้ามาอีก จะทำให้เสียงสูงขึ้น การแก้ที่รูแพวบนนั้น แก้ได้เพียงบากให้ใกล้ลั่นแคนเข้าไปอีก เท่านั้น ดังนั้น ตอนแรกที่บากรูแพวบน ช่างแคนมักจะเผื่อเอาไว้ คือบากให้ไกลๆ เอาไว้ก่อน แล้วค่อย บากเข้ามาทีหลัง แต่สำหรับช่างแคนที่ชำนาญ ก็บากได้ค่อนข้างแม่น

4 ขี้สูดหรือขันโรง

เป็นขี้ผึ้งเหนียวสีดำที่ได้จากรังของแมลงชนิดหนึ่งตัวเล็กกว่าผึ้งเรียกว่า แมลงขี้สูด หรือบางแห่งเรียก แมงน้อย คุณสมบัติของขี้สูดคือ อ่อน เหนียว ยืดหยุ่น ไม่ติดมือและไม่แห้งกรอบ ขี้สูดใช้สำหรับติดยึดลูกแคนเข้ากับเต้าแคน ทั้งยังช่วยปิดอุดช่องว่างระหว่างลูกแคนกับเต้า และระหว่างลูกแคนกับลูกแคน เพื่อไม่ให้ลมที่ผ่านเข้าสู่โพรงเต้าแคน รั่วไหลออกจากเต้า

5 ไม้กั้น

ไม้กั้น ทำจากไม้ไผ่ เหลาเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยม กว้างประมาณ 1 ซม. หนาประมาณ 1 ซม. และยาวประมาณ ไม่เกินความกว้างของแคนดวงนั้น

ไม้กั้นนี้ ใช้กั้นระหว่างลูกแคนแพซ่าย กับแพซวา ตรงจุดที่มีเชือกมัด ซึ่งจุดที่มีเชือกมัด โดยมากจะมีอยู่ 3 จุดคือ ด้านล่าง 1 จุด ตรงกลางแถวๆปลายลูกแคนที่สั้นที่สุด 1 จุด และด้านบนตรงปลายลูกแคนที่ยาวที่สุด อีก 1 จุด นอกจากนั้น ตรงรูสี่เหลี่ยมของเต้าแคน ก็ใช้ไม้กั้นอีก 2 จุด บน-ล่าง รวมแล้วแคน 1 ดวง ใช้ไม้กั้นประมาณ 5 อัน

6 เชือก

เชือก ใช้สำหรับมัดยึดลูกแคนให้อยู่ในรูปทรงที่ต้องการ ให้แคนมีความแข็งแรงขึ้น เชือกมัดนี้ นิยมใช้ เครือหญ้านาง และหวาย แต่บางแห่งในปัจจุบัน ก็ใช้เชือกฟาง แคนที่ผลิตที่แถวร้อยเอ็ด นิยมใช้ เครือหญ้านาง เป็นเชือกมัดแคน แคนที่ผลิตที่แถวนครพนม นิยมใช้หวาย เป็นเชือกมัดแคน

ภาพประกอบ 55 ลักษณะของนกการเวก หรือนกไนติงเกล ในตำนานการทำแคน

ขี้สูดหรือชันโรง สำหรับติดแคน

เปรียบเสมือนกาวสำหรับติดในการประกอบแคน จะหาได้จากจอมปลวก และต้นไม้ที่มียาง

ภาพประกอบ 56 รังของแมงขี้สูด

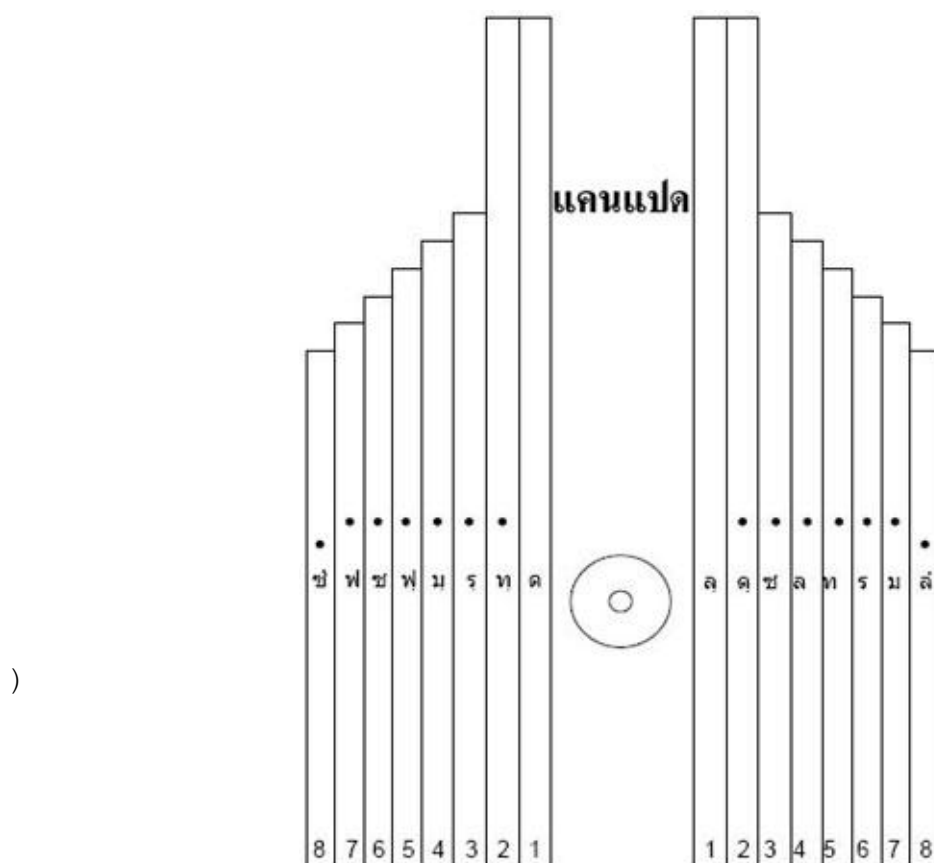
ภาพประกอบ 57 ขี้สูด

ประเภทของแคน

การแบ่งประเภทของแคนนั้นมีหลายลักษณะ เช่นแบ่งตามระดับเสียง แบ่งตามลักษณะลิ้นแคน ในที่นี้ผู้ศึกษาขอแบ่งตามจำนวนลูกแคน หากแบ่งตามจำนวนลูกแคนแล้วจะได้ดังนี้

1. แคนหก มีลูกแคน 6 ลูก (3 คู่)
2. แคนเจ็ด มีลูกแคน 7 คู่ (14 ลูก)
3. แคนแปด มีลูกแคน 8 คู่ (16 ลูก)
4. แคนเก้า มีลูกแคน 9 คู่ (18 ลูก)
5. แคนสิบ มีลูกแคน 10 ลูก (5 คู่)

แคนที่ถือกันว่าเป็นมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับคือแคนแปด เพราะว่ามีรายละเอียดต่าง ๆ คล้ายคลึงกันมากจะมีความแตกต่างก็เพียงจำนวนของลูกแคน และเป็นแคนที่นิยมใช้ในพิธีรำผีฟ้า โดยทั่วไปผู้วิจัยขอกล่าวถึงเฉพาะแคนแปด

ภาพประกอบ 58 ลักษณะของแคนแปด

แคนแปด

แคนแปด ประกอบด้วยไม้คู่แคนหรือลูกแคนจำนวน 8 คู่ หรือ 16 ลูก จัดเรียงอยู่ในเต้าแคนเป็นแพซ้ายขวาแพละ 8 ลูกมีระดับเสียงเหมือนแคนประเภทอื่นทุกประการแต่เพิ่มลูกแคนอีกข้างละ 1 ลูกที่ลำดับนอกสุดของเต้าแคน คู่ที่เพิ่มเข้าไปนี้เป็นเสียงประสานยืน (drone) หมอแคนจะเรียกเสียงประสานนี้ว่า “เสียงเสฟ” ลูกแคนที่เป็นเสียงเสฟซ้ายเรียกว่า “เสฟก้อย” หรือเสียง ซอล เสียงเสฟที่อยู่แพด้านขวาเรียกว่า “เสฟขวา” หรือเสียง ลา แคนแปดถือว่าเป็นแคนมาตรฐานมีเสียงประสานกลมกลืน ไพเราะ มีระบบเสียงดังนี้

แคนลูกที่	1	2	3	4	5	6	7	8
แพซ้าย	ด	ท	ร	ม	ฟ	ซ	ฟ	ซ
แพขวา	ล	ด	ซ	ล	ท	ร	ม	ล

ภาพประกอบ 59 ระบบเสียงของแคนแปด

นอกจากนี้แคนแปด ใช้เป็นแคนเดี่ยวสำหรับเป่าประสานเสียงคลอไปกับการขับร้องที่เรียกว่า “ลำ” เท่านั้นประกอบด้วยลูกแคน หรือไม้คู่แคนจำนวน 8 คู่ หรือ 16 ลำ จึงมีเสียงทั้งหมด 16 เสียง มีชื่อเรียกตามภาษาพื้นเมืองดังต่อไปนี้

คู่ที่ 1

ลูกที่ 1 ด้านมือซ้าย เรียกว่า “ไปซ้าย”

ลูกที่ 1 ด้านมือขวา เรียกว่า “ไปขวา”

คู่ที่ 2

ลูกที่ 2 ด้านมือซ้าย เรียกว่า “แม่เวียง”

ลูกที่ 2 ด้านมือขวา เรียกว่า “แม่เซ”

คู่ที่ 3

ลูกที่ 3 ด้านมือซ้าย เรียกว่า “แม่แก”

ลูกที่ 3 ด้านมือขวา เรียกว่า “สะแนน”

คู่ที่ 4

ลูกที่ 4 ด้านมือซ้าย เรียกว่า “แม่ก้อยขวา”

ลูกที่ 4 ด้านขวามือเรียกว่า “ฮับทุ่ง”

คู่ที่ 5

ลูกที่ 5 ด้านมือซ้าย เรียกว่า “แม่ก้อยซ้าย”

ลูกที่ 5 ด้านมือขวา เรียกว่า “ลูกเวียง”

คู่ที่ 6

ลูกที่ 6 ด้านมือซ้าย เรียกว่า “สะแนน”

ลูกที่ 6 ด้านมือขวา เรียกว่า “แก่น้อย”

คู่ที่ 7

ลูกที่ 7 ด้านมือซ้าย เรียกว่า “ก้อยซ้าย”

ลูกที่ 7 ด้านมือขวา เรียกว่า “ก้อยขวา”

คู่ที่ 8

ลูกที่ 8 ด้านมือซ้าย เรียกว่า “เสฟซ้าย”

ลูกที่ 8 ด้านมือขวา เรียกว่า “เสฟขวา”

2.3 วิธีการบรรเลง

การบรรเลงแคน เป็นการเป่าลมออกจากปาก และดูดลมเข้าไปในปากแล้วลมก็จะผ่านเข้าไปในเต้าแคน ที่มีไม้กู่แคนซึ่งประกอบด้วยลิ้นอยู่ภายใน ไม้กู่แคนนี้ได้เรียงลำดับไว้ทั้งทางด้านมือซ้ายและมือขวาของผู้บรรเลง

2.3.1 วิธีการจับแคน

- 1) เอามือทั้งซ้ายและขวา ห่อตัวประกอบเข้าอุ้มเต้าแคน หันด้านรูปเต้าเข้าหาปากตนเอง สันมือหนีบทอนล่างเต้าไว้แน่น ปลายมือโผล่เหนือเต้า ปล่อยให้นิ้วทั้งสิบขยับไปมาได้โดยสะดวก
- 2) พับข้อศอกทั้ง 2 ข้าง พยุงเต้าแคนให้รูปเต้าเข้าปาก ลำตัวแคนอาจอยู่ในแนวดิ่งหรือเฉียงปลายออกไปทางซ้ายหรือขวาก็ได้

- ถ้าเฉียงไปทางซ้าย ท่อนศอกขวาต้องช่วยทับท่อนล่างของแคนไว้
- ถ้าเฉียงไปทางขวา ท่อนศอกซ้ายต้องช่วยทับท่อนล่างของแคนไว้

2.3.2 วิธีใช้นิ้ว

- 1) ข้อปลายนิ้วทั้ง 10 นิ้ว มีหน้าที่ขยับเลือกกดปิดหรือเหยอเปิดรูนิ้วของลูกแคนแต่ละลูก ในลักษณะเดียวกันกับกานกดของลิ้นนิ้วเครื่องตีบอร์ดดนตรีสากล ลูกแคนจะส่งเสียงก็ต่อเมื่อถูกกดปิดรูนิ้วที่ผู้เล่นเป่าหรือดูดลมผ่านเต้า
- 2) แบ่งหน้าที่ให้นิ้วแต่ละนิ้วกดประจำเฉพาะลูกแคนที่กำหนด อย่าให้กำว่ก่ายกัน ตัวอย่างเช่น เมื่อเล่นแคนแปด นิ้วแต่ละมือต้องแบ่งหน้าที่ ดังนี้

- นิ้วโป้ง ใช้กับ	ลูกที่ 1
- นิ้วชี้ ใช้กับ	ลูกที่ 2 และ 3
- นิ้วกลาง ใช้กับ	ลูกที่ 4 และ 5
- นิ้วนาง ใช้กับ	ลูกที่ 6 และ 7
- นิ้วก้อย ใช้กับ	ลูกที่ 8

2.3.3. วิธีใช้ลม

- 1) ผู้เป่าต้องห่อปากคล้ายจะออกเสียง “อู” เพื่อให้รูปปากประกบเข้ากับส่วนเว้าของเต้านมรูปปากได้พอดี ไม่ใช่อ้าปากออกเต้า
- 2) เวลาเป่าลมเข้าไปทำให้เหมือนจะเปล่งเสียงว่า “อู”
- 3) เวลาดูดลมออกให้ทำเหมือนจะเปล่งเสียงว่า “อู” และกระแสนั้นหายเข้าไปในปาก
- 4) ขณะที่เป่านั้นและดูดนั้นจมูกยังหายใจอยู่ แต่ปริมาณลมผ่านมีน้อยกว่าปกติเพราะถูกแบ่งไปผ่านทางปากด้วย ให้จังหวะการหายใจเข้าออกสัมพันธ์กับการดูดเป่าตลอดเวลา อย่างลื่นไหลหายใจ
- 5) แรงตวงลมเข้าออกแตกต่างกันมีผลต่อสำเนียงของแคน ความดังเบาของเสียงแคน ขึ้นอยู่กับปริมาณของลมที่ตวงผ่านลิ้น
- 6) ผู้เป่าสามารถสร้างคุณภาพเสียงแคนให้แปลกออกไปได้ ด้วยการทำรูปปากบังคับ กระแสลมที่ดูดเป่า กระแทกกับอวัยวะที่เกี่ยวข้องกับการเปล่งเสียง ภายในกระพุ้งปากตัวอย่างเช่น เมื่อผันลิ้นเปล่งเสียงว่า “แติ่นแติ่น” หรือ “แตรแตร” หรือ “ตราตรา” หรือ “ตุยตุย” หรือ “จืดจืด” ฯลฯ ย่อมทำให้มีสำเนียงเสียงแตกต่างกันไป
- 7) ความสั้นยาวของเสียงเป่าดูดีมีผลต่อสำเนียงแคนด้วยเช่นกัน ผู้เป่าสามารถใช้ลมยาวๆ โยงโน้ตหลายๆ ตัวแบบ legato ทำให้สำเนียงของเสียงแคนฟังราบเรียบไพเราะอ่อนหวาน หรือจะตัดลมให้ห้วนสั้นเป็นห้วงๆ กระแทกลมแบบ Staccato สำเนียงเพลงก็จะฟังดูร่าเริงโลดเต้น
- 8) ความกังวาน(Sonority หรือ Sustain) ของเสียงแคน นอกจากจะอยู่ที่คุณภาพของลิ้นแคนแล้วยังอยู่ที่การใช้เสียงคู่ 8 เปอร์เฟกต์หรือคู่เสียงอ็อกเทฟ(octave) ด้วยกล่าวคือ แม้ทำนองหลักจะเขียนไว้เป็นแนวเดียว(Single line) แต่เวลาปฏิบัติผู้เป่าต้องปิดรูนิ้วของลูกแคน 2 ลูก ทำเสียงคู่ 8 เปอร์เฟกต์ไปพร้อม ตัวอย่างเช่น เวลาเล่นเสียง “โด” ต้องปิดรูนิ้วทั้ง “โดต่ำ” และ “โดสูง” ไปพร้อมกัน
- 9) เสียงสั่นพริ้ว(Vibrato tremolo) ทำได้ด้วยงานซอยแบ่งเขย่าลมดูดเป่าสัมพันธ์กับการพรมปลายนิ้วเหยอปิดเปิดรูนิ้วด้วยความรวดเร็ว

2.3.4 วิธีการเป่าแคน

เสียงแคน เป็นเสียงที่เปิดจากการเป่าลมออกจากปาก และดูดลมเข้าไปในปาก โดยลมจะผ่านเข้าไปในเต้าแคน ที่มีไม้กู่แคนอันประกอบด้วยลิ้นแคนภายใน ไม้กู่แคนนี้ได้เรียงลำดับไว้ทั้งหมดทางด้านมือซ้ายและทางด้านมือขวาของผู้เป่า เมื่อเวลาเป่าลมออก หรือดูดลมเข้าไปในเต้าแคน ผู้เป่าจะต้องใช้มือปิดรูนิ้ว ซึ่งเจาะไว้ที่ไม้กู่แคนทุกลูก ลูกละ 1 รู เพื่อบังคับให้เกิดเสียงแตกต่างกันตามที่ต้องการ ซึ่งจะทำให้เกิดเสียงสูงหรือเสียงต่ำตามทำนองเพลง

นิ้วมือทั้งสองข้างของผู้เป่าแคน ต้องทำหน้าที่ปิดรูนิ้วเคลื่อนย้ายไปมาเพื่อทำให้เกิดเสียงตามที่ต้องการ นิ้วมือซ้ายและขวาต้องทำหน้าที่ปิดรูนิ้วแตกต่างกันดังนี้

- 1) มือซ้าย ทำหน้าที่ปิดรูนิ้ว ดังนี้
 - หัวแม่มือ ทำหน้าที่สำหรับปิดรู “โป้งซ้าย” หรือ “โด”
 - นิ้วชี้ ทำหน้าที่สำหรับปิดรู “แม่เวียงใหญ่” หรือ “ที” และ “แม่แก่” หรือ “เร”
 - นิ้วกลาง ทำหน้าที่สำหรับปิดรู “นิ้วแม่อ้อย” หรือ “มี” และ “แม่อ้อยซ้าย” หรือ “แม่อ้อยซ้าย” หรือ “ฟา”
 - นิ้วนาง ทำหน้าที่สำหรับปิดรู “สะแนน” หรือ “ซอล” และ “อ้อยซ้าย” หรือ “ฟา”
 - นิ้วก้อย ทำหน้าที่สำหรับปิดรู “เสฟซ้าย” หรือ “ซอล”
- 2) มือขวา ทำหน้าที่ปิดรูนิ้ว ดังนี้
 - หัวแม่มือ ทำหน้าที่สำหรับปิดรู “โป้งขวา”(ทุ้ง) หรือ “ลา”
 - นิ้วชี้ ทำหน้าที่สำหรับปิดรู “แม่เซ” หรือ “โด” และ “สะแนน” หรือ “ซอล”
 - นิ้วกลาง ทำหน้าที่สำหรับปิดรู “ฮับทุ้ง” หรือ “ลา” และ “ลูกเวียง” หรือ “ที”
 - นิ้วนาง ทำหน้าที่สำหรับปิดรู “แก่น้อย” หรือ “เร” และ “อ้อยขวา” หรือ “มี”
 - นิ้วก้อย ทำหน้าที่สำหรับปิดรู “เสฟขวา” หรือ “ลา”

การที่กำหนดให้นิ้วแต่ละนิ้วทำหน้าที่ปิดรู “นิ้ว” แตกต่างกันไปก็เพื่อเป็นการฝึกทักษะการใช้ นิ้วมือแต่ละนิ้วทำหน้าที่แตกต่างกันโดยครบถ้วน เพราะหากไม่บังคับหรือกำหนดไว้แทนที่ผู้เป่าจะใช้ นิ้วหนึ่งที่เหมาะสมกว่าจะใช้ นิ้วอื่นที่ไม่เหมาะสม เพราะความถนัดจะเป็นผลให้การเป่าแคนไม่มีความคล่องแคล่วว่องไว เนื่องจากการเรียงไม้กู่แคนทั้งด้านมือซ้ายและมือขวา ไม่ได้เรียงเสียงให้เป็นไปตามลำดับความสูง – ต่ำ ของเสียงตามลำดับขั้นบันไดเสียงต่างๆไปจากเสียงต่ำไปหาเสียงสูง ดังนั้นผู้ฝึกเป่าแคนจึงจำเป็นต้องรู้จักการเทียบเสียงระหว่างเสียงของแคนกับเสียงดนตรีไทยหรือดนตรีสากล

2.4 การสืบทอด

กระบวนการการสืบทอดนั้นเป็นอุดมการณ์ ที่เหล่าบรรพชนในสังคมที่ได้หล่อหลอมมาจากวิถีชีวิต เพราะฉะนั้นประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับถ่ายทอดมาจากอดีตถือเป็นแม่บทในการเรียนรู้ใน

สังคม ตลอดจนประสบการณ์ตรงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินวิถีชีวิตของชาวบ้านโดยอาศัยผู้รู้ ผู้อาวุโสที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ที่ถือเรื่องของ ฮีต - คอง และข้อคະລຳต่าง ๆ ซึ่งมีวิถีการดำเนินชีวิตที่ประสานและเกื้อกูลกับธรรมชาติท่ามกลางบริบทของความช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกัน พึ่งพาธรรมชาติเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และให้อภัย

การสืบทอดการเล่นแคนประกอบพิธีรำผีฟ้า นั้น ไม่มีรูปแบบที่แน่นอนตายตัว หอมแคนเพียงอาศัยการเรียนรู้แบบปากต่อปาก (oral tradition) กับครูผู้สอนส่วนหนึ่ง นอกนั้นใช้วิธีการจดจำทำนองจากหอมแคนคนอื่นจามาฝึกฝนเป็นของตนเอง ซึ่งอาจทำให้ทำนองเปลี่ยนไปได้จึงเกิดทำให้เกิดเป็นทางหลายทาง เพลงซึ่งมีขนาดความยาวไม่มาก แต่ต้องเป่าแคนหลายรอบทำให้ผู้ที่นั่งฟังเกิดความสนใจและคล้อยตามในการดำเนินงานหรือแสดงปฏิญาณทางดนตรี นอกจากนี้การบรรเลงไม่มีรูปแบบที่ตายตัว แต่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวคือความเรียบง่าย ความไม่ยึดติดสิ่งต่าง ๆ ตามแบบฉบับของดนตรีพื้นบ้าน

2.5 นักดนตรี

ภาพประกอบ 60 นายสำรอง ดำรงเชื้อ

นายสำรอง ดำรงเชื้อ ชื่อเล่น นายลอง คนที่อาวุโสน้อยกว่าเรียก “พ่อใหญ่ลอง” นายลอง เกิดเมื่อวันเสาร์ที่ 1 เดือนมกราคม พ.ศ.2491 ตรงกับปีชวด เป็นคนบ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัด ชัยภูมิโดยกำเนิด สมรสกับนางสำรอง ดำรงเชื้อ ปัจจุบันอายุ 61 ปี

อาชีพทำนา เป่าแคน และเป็นหมอนวด เนื่องจากนายลองเป็นคนตาบอดแต่กำเนิด ทำให้ไม่ได้เรียนหนังสือ

ด้วยความชอบที่เป็นส่วนตัว และถือเป็นความอัจฉริยะอย่างเยี่ยมยอดอีกด้านหนึ่งของนายลองก็คือ การเป่าแคน นายลองเล่าว่า เมื่อสมัยตอนที่เป่าแคนได้ประมาณ 10 ขวบ อยากได้แคนตัวเล็กมาเป่าเล่นมาก จากนั้นก็ใช้วิธีการต่าง ๆ นา ๆ ประสาเด็กอ่อนจนแม่ยอมใจอ่อนแล้ว แม่ก็เลยซื้อให้จากคนเร่ขายผ้าที่หน้าบ้านนายพอง ราคา 10 บาทซื้อมาก็เป่าเล่นได้ไม่นานแคนก็ชำรุดเสียหายไปอย่างรวดเร็ว สาเหตุก็เพราะว่านายลองมีพี่น้องเยอะ น้อง ๆ แย่งกันเล่นจนพัง ต่อมาเมื่ออายุได้ ประมาณ 14 ปี ทราบข่าวจากพ่อใหญ่รุ่นว่าจะมีคนขายแคนให้ในราคา เพียง 35 บาทก็เป็นการจุดประกาย สำหรับการเริ่มต้นในการเรียนและฝึกแคนของนายลองอย่างจริงจัง นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา หลังจากซื้อแคนแล้ว ก็เริ่มเรียนลายแคนกับพ่อใหญ่หมุย อย่างจริงจัง ลายแรกที่เรียนคือลายสุดสะแนน ซึ่งก็นับว่าท้าทายกับความสามารถเป็นอย่างมาก นายลองก็พยายามฟังเสียงและจับหาจุดเสียงของแคนและพยายามไปเป่าฝึกฝนด้วยตนเอง จนในที่สุดก็เป่าตามพ่อใหญ่หมุยได้ จากนั้นก็เริ่มเรียนลายใหญ่ ลายน้อย ฯลฯ และพยายามจดจำทำนองเพลงของคนอื่นมา ปัจจุบันอาชีพหมอแคนก็ได้ใช้ประโยชน์อย่างมาก นายสำรวจมักถูกรับเชิญไปเป่าแคนกับวงหมอลำต่าง ๆ นอกจากนี้ที่เป่าประจำอยู่ก็คือเป่ากับคณะหมอลำผีฟ้าทั้งในและนอกหมู่บ้านหนองคอนไทยและหมู่บ้านใกล้เคียง ส่วนผู้ที่เป็นเยาวชนคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้านไม่มีผู้ใดมาเรียน หรือรับการถ่ายทอดลายแคนเลย เนื่องจากเหตุผลคือ มันหัดยาก เรียนยาก ถ้าไม่รักจริงเล่นไม่ได้ และเหตุผลอีกประการหนึ่งเพราะว่ากระแสวัฒนธรรมใหม่ ๆ ค่านิยมตะวันตกที่คุกคามอยู่ในปัจจุบันนี้

3. บันทึกบทเพลงประกอบพิธีกรรมการรำผีฟ้า จำนวน 7 ลาย ของหมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

3.1 บันทึกบทเพลงที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมรำผีฟ้า ได้แก่

3.1.1 ลายสุดสะแนน

นายลอง ดำรงเชื้อ

ปิดขี้สูดเสียงเสพขวา ลา และมี สูง

เกริ่นขึ้น

--- ล	----	----
-------	------	------

----	- ด - ร	- ม ร ด	ร ม ด ร	- ม ร ด	ร ม ร ม	ช ม ร ด	ล ด ร ล
- ด - ล	- ล ด ร	- ร - ด	ร ม - ร	- ร - ด	ร ม ด ร	- ม ร ด	ม ร - ร
- ร - ด	ร ม ร ม	ช ม ร ด	ล ด ร ล	ด ร ด ล	- ล ด ร	- ร - ด	ร ม - ร

3.1.2 ลายสร้อยน้อย

นายลอง ดำรงเชื้อ

ปิดขี้สูดเสียงเสพขวา ลา เร และมี สูง

เกริ่นขึ้น

--- ร	----	----	----
-------	------	------	------

----	- ฟ - ล	- ล - ช	ล ด ช ล	- ล ด ช	ล ฟ ช ล	ล ล ด ล	ช ล ช ฟ
- ล - ฟ	ช ล ด ล	ล ล ด ล	ช ล ช ฟ	- ล - ฟ	ช ล ด ล	- ล - ด	- ล - ร
- ร - ฟ	ช ล ด ช	- ล ช ฟ	ช ล ด ช	- ล ช ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ด ฟ
- ฟ - ช	- ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ด ร	- ร - ล	- ล ด ร	-- ด ล	ช ล ด ฟ
- ฟ - ช	ล ด ช ล	- ด ล ช	ล ฟ ช ล	- ล ด ล	ช ล ด ฟ	- ฟ - ช	ล ด ช ล
- ด ล ช	ล ด ล ร	ร ร - ล	-- ด ร	- ฟ - ร	- ฟ - ร	- ฟ - ล	ด ล ด ร
-- ด ล	ช ล ด ฟ	- ล - ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ช ฟ	- ล - ฟ	ช ล ด ช
- ล ช ฟ	ช ล ด ล	ล ล ด ล	ช ล ด ช	- ล ด ล	ช ล ช ฟ	- ล ช ล	ช ล ด ช

3.1.3 ลายสร้อยใหญ่

นายทอง ดำรงเชื้อ

ปิดขี้สุดเสียงเสพขวา ลา และมี สูง

เกริ่นขึ้น

--- ล	--- ร	ด ล - ร	-- ดล	--- ล
-------	-------	---------	-------	-------

--- ล	-- ลด	-- รช	ร ม ช ม	ร ม ช ม	ร ม ช ด	- ด - ร	- ม ช ม
ร ม ช ล	ช ม ช ร	- ม - ด	ร ม ช ล	- ล - ร	- ล - ด	- ด ร ช	ร ม ช ล
- ล ช ม	ร ม ช ล	-- ด ช	ร ม ช ล	--- ช	ร ม ช ล	- ล ด ช	ร ม ช ล
- ร - ด	ล ด ช ล	ด ล ด ช	ล ช ล ด	- ด ร ช	ร ม ช ม	- ม ช ม	ร ม ช ล
- ม ช ร	- ม - ด	ร ม ช ร	ด ล - ด	- ด ร ช	ร ม ด ร	- ม ช ม	ร ม ด ร
- ช - ม	ร ม ช ล	- ล - ร	- ด ล ด				

3.1.4 ลายไปซ้าย

นายทอง ดำรงเชื้อ

ปิดขี้สุดเสียง เสพขวา โต และลาสูง

เกริ่น

--- ด	----	----	----	- ล ฟ ช	----	----
-------	------	------	------	---------	------	------

----	- ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ร ช - ช	- ล ช ฟ	ร ช - ช	- ช - ฟ	ช ล ฟ ช
- ช - ฟ	ช ล ช ล	ด ล ช ฟ	ร ฟ ช ร	ฟ ช ฟ ร	- ล ฟ ช	- ช - ฟ	ช ล ฟ ช
- ช - ช	- ล ฟ ช	- ล ด ล	ช ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ล ช - ช	- ช - ฟ	ช ล ฟ ช
- ช - ช	- ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ร ช - ช				

3.1.5 ลายติดสุด

นายลอง ดำรงเชื้อ

ปิดขี้สูดเสียงเสพขวา เร กับ ลาสูง

เกริน

--- ร	----	----
-------	------	------

----	- ช - ล	----	- ช - ล	- ท ล ช	ม ล - ล	- ท ล ช	ล ท - ล
- ท ล ช	ม ช ล ท	ร ท ล ช	ล ท ช ล	- ท ล ช	ร ล - ล	- ล - ช	ล ท - ล
- ท ล ช	ม ช - ม	- ท ล ช	ม ช - ม	ช ล ช ม	- ม ช ล		

3.1.6 ลายอ่วยลงลาย

นายลอง ดำรงเชื้อ

ปิดขี้สูดเสียง เสพขวา มี

ท่อนที่ 1

----	- ท ช ล	- ล - ช	ล ท ช ล	- ท ล ช	ร ช ล ท	ช ล ช ม	- ท ช ล
- ท ล ช	ท ล - ล	- ท ล ช	ร ช ล ท	ร ท ล ช	ร ช ล ท	- ร - ร	ท ร - ท
- ร - ร	ท ร - ท	- ท ล ท	ร ท ล ช	ร ช ล ท	ช ล ช ม	- ท ช ล	

ท่อนที่ 2

- ล - ล	- ฟ ช ล	- ล - ช	ล ด ช ล	ล ล ด ช	ล ฟ ช ล	- - ช ด	ช ล ด ล
- ล ด ล	ช ล ด ฟ	- ฟ - ช	- ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ด ร	- ร - ล	- ล ด ร
- - ด ล	ช ล ด ฟ	- ฟ - ช	ล ด ช ล	- ด ล ช	ล ฟ ช ล	- ล ด ล	ช ล ด ฟ
- ฟ - ช	ล ด ช ล	- ด ล ช	ล ด ล ร	ร ร - ล	- - ด ร	- ฟ - ร	- ฟ - ร
- ฟ - ล	ด ล ด ร	- - ด ล	ช ล ด ฟ	- ล - ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ช ฟ
- ล - ฟ	ช ล ด ช	- ล ช ฟ	ช ล ด ล	ล ล ด ล	ช ล ด ช	- ล ด ล	ช ล ช ฟ
- ล ช ล	ช ล ด ช	- - - ฟ	- - ล ช	- - ด ล	ช ฟ ช ฟ	- - ล ด	ล ด ล ร
- ร - ฟ	ช ล ด ล	- - ด ล	ช ฟ - ช				

ท่อนที่ 3

- ช - ม	- - ช ล	- ท ล ช	ล ท ช ล	- ท ล ช	ท ล - ล	- ล - ล	- ท ช ล
- ท ล ช	ล ท ช ล	- ท ล ช	ท ล - ล	- ล - ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ฟ ช ล
- ล - ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ช ฟ	- ล - ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ช ฟ
- ล - ฟ	ช ล ด ช	- ล ช ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ด ร	- ร - ล	- ล ด ร
- ฟ - ม	- ฟ - ร	- ฟ - ช	ฟ ช ฟ ร	- - ด ล	ช ล ด ร	ร ร ด ล	ช ล ช ฟ
- ล - ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ช ฟ	- ล - ฟ	ช ล ด ช		

ท่อนที่ 1 เทียบกลับ เปลี่ยนทำนองตามโน้ตดังต่อไปนี้

- ช - ม	- ท ช ล	- ท ล ช	ท ล - ล	- ท ล ท	ล ท ช ล	- ท ล ช	ท ล - ล
- ล - ล	- ท ช ล	- ท ล ช	ท ล - ล				

3.1.6 ลายแมงกูดอมดอก

นายลอง ดำรงเชื้อ

ปิดขั้วสูงเสียง เสพขวา ไค

เกริ่น

- - - ด	- - - -	- ฟ - ฟ	- - - -	ร ช - ช
---------	---------	---------	---------	---------

- - - -	- ร ฟ ช	- - - -	- ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ล ช - ช	- ล ช ฟ	ร ล - ล
- ล ช ฟ	ร ล - ล	ด ล ช ฟ	ร ฟ ช ร	ฟ ช ฟ ร	ด ร ฟ ช	- ล ช ฟ	ร ช - ช
- - - -	- ช - ช	- ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ช ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ช ล ฟ ช	- ล ช ฟ
ร ฟ ช ล	- ด - ด	ล ด - ล	- ด - ด	ล ด - ล	- ล ช ฟ	ร ฟ ช ร	- ร ฟ ช
- ช - ช	- ล ฟ ช	- ช - ฟ	ร ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ร ช - ช	- ล ช ฟ	ร ฟ ช ล

3.2 ศึกษาทเพลงที่ใช้ประกอบพิธีรำผีฟ้า

ในการศึกษาเพลงประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้าในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาลายแคนจำนวน 7 ลาย ของหมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ ลาย สุด สะแนน ลาย สร้อยน้อย ลาย สร้อยใหญ่ ลาย ปี่ซ้าย ลาย ติดสอด ลาย ขว่ยลงลาย และลาย แมงมุดอมดอก โดยทำการศึกษาเกี่ยวกับ

1. โครงสร้างของเพลง
2. ทำนองเพลง
3. กลุ่มเสียง
4. ลักษณะของการบรรเลง

ซึ่งในการศึกษครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนด 1 วรรคเพลงจะมีความยาวเท่ากับ 4 ห้องเพลง เพื่อความสะดวกในการศึกษาวิเคราะห์เพลง

ลายสุดสะแนน

นายลอง ดำรงเชื้อ

ปิดขี้นสุดเสียงเสพขวา ลา และมี สูง

เกริ่นขึ้น

--- ล	----	----
-------	------	------

----	- ด - ร	- ม ร ด	ร ม ด ร	- ม ร ด	ร ม ร ม	ซ ม ร ด	ล ด ร ล
- ด - ล	- ล ด ร	- ร - ด	ร ม - ร	- ร - ด	ร ม ด ร	- ม ร ด	ม ร - ร
- ร - ด	ร ม ร ม	ซ ม ร ด	ล ด ร ล	ด ร ด ล	- ล ด ร	- ร - ด	ร ม - ร

ลายสุดสะแนนเป็นลายแคนที่เก่าแก่ลายหนึ่ง ไม่ทราบนามผู้แต่ง สำหรับหมอแคนถือเป็นลายครูสำหรับคนที่เริ่มเรียนเครื่องดนตรีประเภท แคนฝึกการจับเสียงคู่แปด การใช้ลม การฟังเสียง การใช้นิ้ว นอกจากนี้ยังมีทำท่วงทำนองที่ไพเราะ กระชับ เร้าใจ ใช้เป่าในพิธีกรรมรำผีฟ้า และประกอบการแสดง หมอลำกลอนแบบดั้งเดิมของภาคอีสาน

จากการศึกษาลายสุดสะแนนทางของนายลอง ดำรงเชื้อ ข้างต้นพบว่า

1) โครงสร้างของเพลง

ลายสุดสะแนน เป็นเพลงที่มีทำนองสั้น มีท่อนเดียว ซึ่งบทเพลงนี้ประกอบไปด้วย 2 ส่วน กล่าวคือ

1. ส่วนที่เป็นท่อนเกริ่นนำขึ้นต้นเพลง โดยเป่าขึ้นต้นเพลงด้วยเสียงลา ในช่วงนี้มีจังหวะในการเป่าไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับผู้บรรเลงเป็นสำคัญซึ่งคล้ายกับลักษณะของเพลงรำของดนตรีไทยคือ

--- ล	----	----
-------	------	------

2. ส่วนที่เป็นทำนองเพลง ประกอบด้วยโน้ตทั้งสิ้น 24 ห้องเพลงคือ

----	- ด - ร	- ม ร ด	ร ม ด ร	- ม ร ด	ร ม ร ม	ซ ม ร ด	ล ด ร ล
- ด - ล	- ล ด ร	- ร - ด	ร ม - ร	- ร - ด	ร ม ด ร	- ม ร ด	ม ร - ร
- ร - ด	ร ม ร ม	ซ ม ร ด	ล ด ร ล	ด ร ด ล	- ล ด ร	- ร - ด	ร ม - ร

2) ทำนองเพลง มีอยู่ทั้งหมด 6 วรรคเพลงได้แก่

วรรคที่ 1

----	- ด - ร	- ม ร ด	ร ม ด ร
------	---------	---------	---------

วรรคที่ 2

- ม ร ด	ร ม ร ม	ซ ม ร ด	ล ด ร ล
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 3

- ด - ล	- ล ด ร	- ร - ด	ร ม - ร
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 4

- ร - ด	ร ม ด ร	- ม ร ด	ม ร - ร
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 5

- ร - ด	ร ม ร ม	ช ม ร ด	ล ด ร ล
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 6

ด ร ด ล	- ล ด ร	- ร - ด	ร ม - ร
---------	---------	---------	---------

จะพบว่าหากเปรียบเทียบ ทำนองเพลงในวรรคที่ 2 และ วรรคที่ 5
วรรคที่ 3 และ วรรคที่ 6 วรรคที่ 1 วรรคที่ 3 วรรคที่ 6 จะมีความคล้ายคลึงกันเนื่องจากมีลูกตกเสียง
เดียวกัน เปรียบเทียบโน้ตที่เน้นสีเข้มในแต่ละห้องเพลง

เปรียบเทียบวรรคที่ 2 กับ วรรคที่ 5

วรรคที่ 2

- ม ร ด	ร ม ร ม	ช ม ร ด	ล ด ร ล
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 5

- ร - ด	ร ม ร ม	ช ม ร ด	ล ด ร ล
---------	---------	---------	---------

เปรียบเทียบวรรคที่ 3 กับ วรรคที่ 6

วรรคที่ 3

- ด - ล	- ล ด ร	- ร - ด	ร ม - ร
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 6

ด ร ด ล	- ล ด ร	- ร - ด	ร ม - ร
---------	---------	---------	---------

เปรียบเทียบวรรคที่ 1 วรรคที่ 3 กับ วรรคที่ 6

วรรคที่ 1

- - - -	- ด - ร	- ม ร ด	ร ม ด ร
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 3

- ด - ล	- ล ด ร	- ร - ด	ร ม - ร
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 6

ด ร ด ล	- ล ด ร	- ร - ด	ร ม - ร
---------	---------	---------	---------

3) **กลุ่มเสียง** เพลงสุดแสนประกอบไปด้วยโน้ต 5 เสียง เป็นหลัก หรือที่เรียกว่า เพนตาโทนิค ซึ่งพบได้ทั่วไปในดนตรีแถบซีกโลกตะวันออก ในเพลงสุดแสนนี้ กลุ่มเสียงที่พบคือคือกลุ่มเสียงโด เร มี - ซอล ลา – กลุ่มเสียง โด มีโน้ต เสียง เร เป็นลูกตกเสียงหลัก และมีโน้ตเสียง ลา เป็นลูกตกเสียง รอง ตามโน้ตด้านล่างที่แสดง

----	- ด - ร	- ม ร ด	ร ม ด 	- ม ร ด	ร ม ร ม	ซ ม ร ด	ล ด ร
- ด - ล	- ล ด ร	- ร - ด	ร ม - ร 	- ร - ด	ร ม ด ร	- ม ร ด	ม ร - ร
- ร - ด	ร ม ร ม	ซ ม ร ด	ล ด ร 	ด ร ด ล	- ล ด ร	- ร - ด	ร ม - ร

4) **ลักษณะของการบรรเลง**

หมอแคนมักเป่าวนซ้ำไป มาหลายรอบเนื่องจากเพลงมีท่อนเดียวและสั้นหากเป่าในพิธีรำสอง การเข้าคาย ก็จะมีควมซ้ำปานกลางเท่ากับจังหวะสองชั้นของดนตรีไทย และถ้าเป่าในตอนรำผีฟ้า จังหวะจะเร็วขึ้นเท่าตัว คล้ายจังหวะชั้นเดียวของดนตรีไทย

สรุปผลการศึกษาลายสุดแสน

1. โครงสร้างของเพลง เป็นเพลงท่อนเดียว ประกอบไปด้วยท่อนเกริ่นนำ และเนื้อเพลง
2. ทำนองเพลง มีทั้งหมด 6 วรรคเพลง ทำนองวรรคที่ 2 คล้าย กับวรรคที่ 5 และทำนอง วรรคที่ 1 วรรคที่ 3 วรรคที่ 6 เป็นทำนองเดียวกัน
3. กลุ่มเสียง กลุ่มเสียงที่พบคือ โด เร มี ซอล ลา มีลูกตกโน้ตเสียงหลัก 3 เสียงคือเสียง เร จำนวน 4 วรรค มีลูกตกโน้ตเสียงรอง 2 เสียง คือเสียง ลา จำนวน 2 วรรค
4. ลักษณะของการบรรเลง หากเป่าในพิธีกรรมช่วงเริ่มพิธี จะช้า หากมีการรำของผี จังหวะจะเร็วขึ้นมาอีกเท่าตัว

ลายสร้อยน้อย

นายลอง ดำรงเชื้อ

ปิตุ์สูงสุดเสียงเสพขวา ลา เร และ มี สูง

เกริ่นขึ้น

--- ร	----	----	----
-------	------	------	------

----	- ฟ - ล	- ล - ช	ล ด ช ล	- ล ด ช	ล ฟ ช ล	ล ล ด ล	ช ล ช ฟ
- ล - ฟ	ช ล ด ล	ล ล ด ล	ช ล ช ฟ	- ล - ฟ	ช ล ด ล	- ล - ด	- ล - ร
- ร - ฟ	ช ล ด ช	- ล ช ฟ	ช ล ด ช	- ล ช ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ด ฟ
- ฟ - ช	- ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ด ร	- ร - ล	- ล ด ร	- - ด ล	ช ล ด ฟ
- ฟ - ช	ล ด ช ล	- ด ล ช	ล ฟ ช ล	- ล ด ล	ช ล ด ฟ	- ฟ - ช	ล ด ช ล
- ด ล ช	ล ด ล ร	ร ร - ล	- - ด ร	- ฟ - ร	- ฟ - ร	- ฟ - ล	ด ล ด ร
- - ด ล	ช ล ด ฟ	- ล - ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ช ฟ	- ล - ฟ	ช ล ด ช
- ล ช ฟ	ช ล ด ล	ล ล ด ล	ช ล ด ช	- ล ด ล	ช ล ช ฟ	- ล ช ล	ช ล ด ช

ลายสร้อยน้อยเป็นลายแคนที่เก่าแก่ที่สืบทอดกันมาลายหนึ่งเช่นกัน ไม่ทราบนามผู้แต่ง นอกจากนี้ยังมีทำท่วงทำนองที่ไพเราะ กระชับ ถือเป็นลายหลักอีกลายหนึ่งของลายแคนดั้งเดิม ใช้เป่าในพิธีกรรมรำผีฟ้า และประกอบการแสดง หมอลำกลอนลายทางยาว แบบดั้งเดิมของภาคอีสาน

จากการศึกษาลายสร้อยน้อยทางของนายลอง ดำรงเชื้อ ข้างต้นพบว่า

1) โครงสร้างของเพลง

ลายสร้อยน้อยเป็นเพลงที่มีทำนองยาว มีท่อนเดียว ซึ่งบทเพลงนี้ประกอบไปด้วย 2 ส่วน กล่าวคือ

1. ส่วนที่เป็นท่อนเกริ่นนำขึ้นต้นเพลง โดยเป่าขึ้นต้นเพลงด้วยเสียงเร ในช่วงนี้มีจังหวะในการเป่าไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับผู้บรรเลงเป็นสำคัญซึ่งคล้ายกับลักษณะของเพลงรำของดนตรีไทยคือ

--- ร	----	----	----
-------	------	------	------

2. ส่วนที่เป็นทำนองเพลง ประกอบด้วยโน้ตทั้งสิ้น 64 ห้องเพลงคือ

- - - -	- ฟ - ล	- ล - ช	ล ด ช ล	- ล ด ช	ล ฟ ช ล	ล ล ด ล	ช ล ช ฟ
- ล - ฟ	ช ล ด ล	ล ล ด ล	ช ล ช ฟ	- ล - ฟ	ช ล ด ล	- ล - ด	- ล - ร
- ร - ฟ	ช ล ด ช	- ล ช ฟ	ช ล ด ช	- ล ช ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ด ฟ
- ฟ - ช	- ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ด ร	- ร - ล	- ล ด ร	- - ด ล	ช ล ด ฟ
- ฟ - ช	ล ด ช ล	- ด ล ช	ล ฟ ช ล	- ล ด ล	ช ล ด ฟ	- ฟ - ช	ล ด ช ล
- ด ล ช	ล ด ล ร	ร ร - ล	- - ด ร	- ฟ - ร	- ฟ - ร	- ฟ - ล	ด ล ด ร
- - ด ล	ช ล ด ฟ	- ล - ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ช ฟ	- ล - ฟ	ช ล ด ช
- ล ช ฟ	ช ล ด ล	ล ล ด ล	ช ล ด ช	- ล ด ล	ช ล ช ฟ	- ล ช ล	ช ล ด ช

2) ทำนองเพลง มีอยู่ทั้งหมด 16 วรรคเพลง ได้แก่

วรรคที่ 1

- - - -	- ฟ - ล	- ล - ช	ล ด ช ล
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 2

- ล ด ช	ล ฟ ช ล	ล ล ด ล	ช ล ช ฟ
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 3

- ล - ฟ	ช ล ด ล	ล ล ด ล	ช ล ช ฟ
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 4

- ล - ฟ	ช ล ด ล	- ล - ด	- ล - ร
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 5

- ร - ฟ	ช ล ด ช	- ล ช ฟ	ช ล ด ช
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 6

- ล ช ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ด ฟ
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 7

- ฟ - ช	- ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ด ร
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 8

- ร - ล	- ล ด ร	- - ด ล	ช ล ด ฟ
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 9

- ฟ - ช	ล ด ช ล	- ด ล ช	ล ฟ ช ล
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 10

- ล ด ล	ช ล ด ฟ	- ฟ - ช	ล ด ช ล
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 11

- ด ล ช	ล ด ล ร	ร ร - ล	- - ด ร
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 12

- ฟ - ร	- ฟ - ร	- ฟ - ล	ด ล ด ร
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 13

- - ด ล	ช ล ด ฟ	- ล - ฟ	ช ล ด ล
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 14

- ล ด ล	ช ล ช ฟ	- ล - ฟ	ช ล ด ช
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 15

- ล ช ฟ	ช ล ด ล	ล ล ด ล	ช ล ด ช
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 16

- ล ด ล	ช ล ช ฟ	- ล ช ล	ช ล ด ช
---------	---------	---------	---------

3) **กลุ่มเสียง** เพลงสร้อยน้อยประกอบไปด้วยโน้ต 5 เสียง เป็นหลัก หรือที่เรียกว่า เพนตาโทนิค ซึ่งพบได้ทั่วไปในดนตรีแถบซีกโลกตะวันออก ในเพลงสร้อยน้อยนี้ กลุ่มเสียงที่พบคือคือกลุ่มเสียง ฟา ซอล ลา – โด เร - กลุ่มเสียง ฟา เนื่องจากเป็นลายทางยาวจึงมีโน้ตในกลุ่มเสียงเป็นลูกตกทุกเสียงยกเว้นเสียง โด

----	- ฟ - ล	- ล - ซ	ล ด ซ ล	- ล ด ซ	ล ฟ ซ ล	ล ล ด ล	ซ ล ซ ฟ
- ล - ฟ	ซ ล ด ล	ล ล ด ล	ซ ล ซ ฟ	- ล - ฟ	ซ ล ด ล	- ล - ด	- ล - ซ
- ร - ฟ	ซ ล ด ซ	- ล ซ ฟ	ซ ล ด ซ	- ล ซ ฟ	ซ ล ด ล	- ล ด ล	ซ ล ด ฟ
- ฟ - ซ	- ล ด ล	- ล ด ล	ซ ล ด ร	- ร - ล	- ล ด ร	- - ด ล	ซ ล ด ฟ
- ฟ - ซ	ล ด ซ ล	- ด ล ซ	ล ฟ ซ ล	- ล ด ล	ซ ล ด ฟ	- ฟ - ซ	ล ด ซ ล
- ด ล ซ	ล ด ล ร	ร ร - ล	- - ด ร	- ฟ - ร	- ฟ - ร	- ฟ - ล	ด ล ด ร
- - ด ล	ซ ล ด ฟ	- ล - ฟ	ซ ล ด ล	- ล ด ล	ซ ล ซ ฟ	- ล - ฟ	ซ ล ด ซ
- ล ซ ฟ	ซ ล ด ล	ล ล ด ล	ซ ล ด ซ	- ล ด ล	ซ ล ซ ฟ	- ล ซ ล	ซ ล ด ซ

4) ลักษณะของการบรรเลง

หมอแคนมักเป่าวนซ้ำไป มาหลายรอบเนื่องจากเพลงมีท่อนเดียวและสั้นหากเป่าในพิธีรำสอง การเข้าคาย ก็จะมี ความซ้ำปานกลางเท่ากับจังหวะสองชั้นของดนตรีไทย และถ้าเป่าในตอนรำผีฟ้า จังหวะจะเร็วขึ้นเท่าตัว คล้ายจังหวะชั้นเดียวของดนตรีไทย

สรุปผลการศึกษาลายสร้อยน้อย

1. โครงสร้างของเพลง เป็นเพลงท่อนเดียว ประกอบไปด้วยท่อนเกริ่นนำ และเนื้อเพลง
2. ทำนองเพลง มีทั้งหมด 16 วรรคเพลง ทำนองทุกระวรรคมีความหลากหลายเนื่องจากเพลงมีความยาว
3. กลุ่มเสียง กลุ่มเสียงที่พบคือ ฟา ซอล ลา โด เร มีลูกตกโน้ตในกลุ่มเสียงครบทุกเสียงได้แก่หลัก 3 เสียงคือเสียง ฟา จำนวน 4 วรรค เสียงซอล จำนวน 4 วรรค เสียงลา จำนวน 4 วรรค เสียงรอง 2 เสียง คือเสียง เร จำนวน 4 วรรค มาพบลูกตกเสียง โด
4. ลักษณะของการบรรเลง หากเป่าในพิธีกรรมช่วงเริ่มพิธี จะช้า หากมีการรำของผี จังหวะจะเร็วขึ้นมาอีกเท่าตัว

ลายสร้อยใหญ่

นายลอง ดำรงเชื้อ

ปิดขั้วสุดเสียงเสพขวา ลา และมี สูง

เกริ่นขึ้น

--- ล	--- ร	ด ล - ร	-- ดล	--- ล
-------	-------	---------	-------	-------

--- ล	-- ลด	-- รช	ร ม ช ม	ร ม ช ม	ร ม ช ด	- ด - ร	- ม ช ม
ร ม ช ล	ช ม ช ร	- ม - ด	ร ม ช ล	- ล - ร	- ล - ด	- ด ร ช	ร ม ช ล
- ล ช ม	ร ม ช ล	-- ด ช	ร ม ช ล	--- ช	ร ม ช ล	- ล ด ช	ร ม ช ล
- ร - ด	ล ด ช ล	ด ล ด ช	ล ช ล ด	- ด ร ช	ร ม ช ม	- ม ช ม	ร ม ช ล
- ม ช ร	- ม - ด	ร ม ช ร	ด ล - ด	- ด ร ช	ร ม ด ร	- ม ช ม	ร ม ด ร
- ช - ม	ร ม ช ล	- ล - ร	- ด ล ด				

ลายสร้อยใหญ่เป็นลายแคนที่เก่าแก่ลายหนึ่ง ไม่ทราบนามผู้แต่ง ถือเป็นลายที่มีทำนองที่ไพเราะ เยือกเย็น และเป็นลายหลักที่สำคัญอีกลายหนึ่ง ใช้เป่าในพิธีกรรมรำผีฟ้า และประกอบการแสดง หมอลำกลุ่มลายทางยาวแบบดั้งเดิมของภาคอีสาน

จากการศึกษาลายสร้อยใหญ่ทางของนายลอง ดำรงเชื้อ ข้างต้นพบว่า

1) โครงสร้างของเพลง

ลายสร้อยใหญ่เป็นเพลงที่มีทำนองยาว มีท่อนเดียว ซึ่งบทเพลงนี้ประกอบไปด้วย 2 ส่วน กล่าวคือ

1. ส่วนที่เป็นท่อนเกริ่นนำขึ้นต้นเพลง โดยเป่าขึ้นต้นเพลงด้วยเสียงเร ในช่วงนี้มีจังหวะในการเป่าไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับผู้บรรเลงเป็นสำคัญซึ่งคล้ายกับลักษณะของเพลงรำของคนตรีไทยคือ

--- ล	--- ร	ด ล - ร	-- ดล	--- ล
-------	-------	---------	-------	-------

2. ส่วนที่เป็นทำนองเพลง ประกอบด้วยโน้ตทั้งสิ้น 44 ห้องเพลงคือ

--- ล	-- ลด	-- รช	ร ม ช ม	ร ม ช ม	ร ม ช ด	- ด - ร	- ม ช ม
ร ม ช ล	ช ม ช ร	- ม - ด	ร ม ช ล	- ล - ร	- ล - ด	- ด ร ช	ร ม ช ล
- ล ช ม	ร ม ช ล	-- ด ช	ร ม ช ล	--- ช	ร ม ช ล	- ล ด ช	ร ม ช ล
- ร - ด	ล ด ช ล	ด ล ด ช	ล ช ล ด	- ด ร ช	ร ม ช ม	- ม ช ม	ร ม ช ล
- ม ช ร	- ม - ด	ร ม ช ร	ด ล - ด	- ด ร ช	ร ม ด ร	- ม ช ม	ร ม ด ร
- ช - ม	ร ม ช ล	- ล - ร	- ด ล ด				

2) ทำนองเพลง มีอยู่ทั้งหมด 11 วรรคเพลงได้แก่

วรรคที่ 1

--- ล	-- ลด	-- รช	ร ม ช ม
-------	-------	-------	---------

วรรคที่ 2

ร ม ช ม	ร ม ช ด	- ด - ร	- ม ช ม
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 3

ร ม ช ล	ช ม ช ร	- ม - ด	ร ม ช ล
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 4

- ล - ร	- ล - ด	- ด ร ช	ร ม ช ล
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 5

- ล ช ม	ร ม ช ล	-- ด ช	ร ม ช ล
---------	---------	--------	---------

วรรคที่ 6

--- ช	ร ม ช ล	- ล ด ช	ร ม ช ล
-------	---------	---------	---------

วรรคที่ 7

- ร - ด	ล ด ช ล	ด ล ด ช	ล ช ล ด
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 8

- ด ร ช	ร ม ช ม	- ม ช ม	ร ม ช ล
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 9

- ม ช ร	- ม - ด	ร ม ช ร	ด ล - ด
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 10

- ด ร ช	ร ม ด ร	- ม ช ม	ร ม ด ร
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 11

- ช - ม	ร ม ช ล	- ล - ร	- ด ล ด
---------	---------	---------	---------

3) **กลุ่มเสียง** เพลงสร้อยใหญ่ประกอบไปด้วยโน้ต 5 เสียง เป็นหลัก หรือที่เรียกว่า เพนตาโทนิค ซึ่งพบได้ทั่วไปในดนตรีแถบซีกโลกตะวันออก ในเพลงสร้อยใหญ่นี้ กลุ่มเสียงที่พบคือคือกลุ่มเสียงโด เร มี - ซอล ลา – กลุ่มเสียง โด มีโน้ตเสียง โด เป็นลูกตกจำนวน 3 ที่เสียง เร เป็นลูกตกจำนวน 1 ที่เสียง มี เป็นลูกตกจำนวน 2 ที่เสียง ลา เป็นลูกตกจำนวน 5 ที่ไม่พบลูกตกเสียง ซอล ตามโน้ตด้านล่างที่แสดง

--- ล	-- ลด	-- รช	ร ม ช ม	ร ม ช ม	ร ม ช ด	- ด - ร	- ม ช ม
ร ม ช ล	ช ม ช ร	- ม - ด	ร ม ช ล	- ล - ร	- ล - ด	- ด ร ช	ร ม ช ล
- ล ช ม	ร ม ช ล	-- ดช	ร ม ช ล	--- ช	ร ม ช ล	- ล ด ช	ร ม ช ล
- ร - ด	ล ด ช ล	ด ล ด ช	ล ช ล ด	- ด ร ช	ร ม ช ม	- ม ช ม	ร ม ช ล
- ม ช ร	- ม - ด	ร ม ช ร	ด ล - ด	- ด ร ช	ร ม ด ร	- ม ช ม	ร ม ด ร
- ช - ม	ร ม ช ล	- ล - ร	- ด ล ด				

4) **ลักษณะของการบรรเลง**

หมอแคนมักเป่าวนซ้ำไป มาหลายรอบเนื่องจากเพลงมีท่อนเดียวและสั้นหากเป่าในพิธีรำสอง การเข้าคาย ก็จะมีควมซ้ำปานกลางเท่ากับจังหวะสองชั้นของดนตรีไทย และถ้าเป่าในตอนรำผีฟ้า จังหวะจะเร็วขึ้นเท่าตัว คล้ายจังหวะชั้นเดียวของดนตรีไทย

สรุปผลการศึกษาลายสร้อยใหญ่

1. โครงสร้างของเพลง เป็นเพลงท่อนเดียว ประกอบไปด้วยท่อนเกริ่นนำ และเนื้อเพลง
2. ทำนองเพลง มีทั้งหมด 11 วรรคเพลง
3. กลุ่มเสียง กลุ่มเสียงที่พบคือ โด เร มี ซอล ลา มีลูกตกโน้ตเสียงหลัก พบลูกตกโน้ตเสียงรอง 2 เสียง คือเสียง ลา จำนวน 5 วรรค ไม่พบลูกตกเสียงซอล
4. ลักษณะของการบรรเลง หากเป่าในพิธีกรรมช่วงเริ่มพิธี จะช้า หากมีการรำของผี จังหวะจะเร็วขึ้นมาอีกเท่าตัว

ลายโป๊ซ่าย

นายลอง ดำรงเชื้อ

ปิดขี้สุดเสียง เสพขวา โด และลาสูง

เกริ่น

--- ค	----	----	----	- ล ฟ ช	----	----
-------	------	------	------	---------	------	------

----	- ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ร ช – ช	- ล ช ฟ	ร ช – ช	- ช - ฟ	ช ล ฟ ช
- ช - ฟ	ช ล ช ล	ด ล ช ฟ	ร ฟ ช ร	ฟ ช ฟ ร	- ล ฟ ช	- ช - ฟ	ช ล ฟ ช
- ช – ช	- ล ฟ ช	- ล ด ล	ช ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ล ช – ช	- ช - ฟ	ช ล ฟ ช
- ช – ช	- ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ร ช – ช				

ลายโป๊ซ่ายเป็นลายแคนที่เก่าแก่ลายหนึ่ง ไม่ทราบนามผู้แต่ง นอกจากนี่ยังมีทำท่วงทำนองที่ไพเราะ กระชับ เร้าใจ ถือเป็นลายหลักอีกลายหนึ่ง เป็นลายทางสั้น ใช้เป่าในพิธีกรรมรำผีฟ้า และประกอบการแสดง หมอลำกลอนแบบดั้งเดิมของภาคอีสาน

จากการศึกษาลายโป๊ซ่ายทางของนายลอง ดำรงเชื้อ ข้างต้นพบว่า

1) โครงสร้างของเพลง

ลายโป๊ซ่ายเป็นเพลงที่มีทำนองยาว มีท่อนเดียว ซึ่งบทเพลงนี้ประกอบไปด้วย 2 ส่วน กล่าวคือ

1. ส่วนที่เป็นท่อนเกริ่นนำขึ้นต้นเพลง โดยเป่าขึ้นต้นเพลงด้วยเสียงเร ในช่วงนี้มีจังหวะในการเป่าไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับผู้บรรเลงเป็นสำคัญซึ่งคล้ายกับลักษณะของเพลงรัวของดนตรีไทยคือ

--- ค	----	----	----	- ล ฟ ช	----	----
-------	------	------	------	---------	------	------

2. ส่วนที่เป็นทำนองเพลง ประกอบด้วยโน้ตทั้งสิ้น 28 ห้องเพลงคือ

----	- ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ร ช – ช	- ล ช ฟ	ร ช – ช	- ช - ฟ	ช ล ฟ ช
- ช - ฟ	ช ล ช ล	ด ล ช ฟ	ร ฟ ช ร	ฟ ช ฟ ร	- ล ฟ ช	- ช - ฟ	ช ล ฟ ช
- ช – ช	- ล ฟ ช	- ล ด ล	ช ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ล ช – ช	- ช - ฟ	ช ล ฟ ช
- ช – ช	- ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ร ช – ช				

2) ทำนองเพลง มีอยู่ทั้งหมด 7 วรรคเพลงได้แก่

วรรคที่ 1

- - - -	- ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ร ช - ช
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 2

- ล ช ฟ	ร ช - ช	- ช - ฟ	ช ล ฟ ช
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 3

- ช - ฟ	ช ล ช ล	ด ล ช ฟ	ร ฟ ช ร
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 4

ฟ ช ฟ ร	- ล ฟ ช	- ช - ฟ	ช ล ฟ ช
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 5

- ช - ช	- ล ฟ ช	- ล ด ล	ช ล ฟ ช
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 6

- ล ช ฟ	ล ช - ช	- ช - ฟ	ช ล ฟ ช
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 7

- ช - ช	- ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ร ช - ช
---------	---------	---------	---------

พบทำนองใน 2 ห้องทำนอง ของวรรคที่ 2 4 และ 6 คล้ายคลึงกันคือ

วรรคที่ 2

- ล ช ฟ	ร ช - ช	- ช - ฟ	ช ล ฟ ช
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 4

ฟ ช ฟ ร	- ล ฟ ช	- ช - ฟ	ช ล ฟ ช
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 6

- ล ช ฟ	ล ช - ช	- ช - ฟ	ช ล ฟ ช
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 1 และ วรรคที่ 7 มีความคล้ายคลึงกันคือ

วรรคที่ 1

----	- ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ร ช – ช
------	---------	---------	---------

วรรคที่ 7

- ช – ช	- ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ร ช – ช
---------	---------	---------	---------

3) **กลุ่มเสียง** เพลงโป๊ซ่ายประกอบไปด้วยโน้ต 5 เสียง เป็นหลัก หรือที่เรียกว่า เพนตาโทนิค ซึ่งพบได้ทั่วไปในดนตรีแถบซีกโลกตะวันออก ในเพลงโป๊ซ่ายนี้ กลุ่มเสียงที่พบคือคือกลุ่มเสียงฟา ซอล ลา - โด เร - กลุ่มเสียง ฟา มีโน้ต เสียง ซอล เป็นลูกตกเสียงหลัก และมีโน้ตเสียง เร เป็นลูกตกเสียง รอง ตามโน้ตด้านล่างที่แสดง

----	- ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ร ช – ช	- ล ช ฟ	ร ช – ช	- ช - ฟ	ช ล ฟ ช
- ช - ฟ	ช ล ช ล	ด ล ช ฟ	ร ฟ ช ร	ฟ ช ฟ ร	- ล ฟ ช	- ช - ฟ	ช ล ฟ ช
- ช – ช	- ล ฟ ช	- ล ด ล	ช ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ล ช – ช	- ช - ฟ	ช ล ฟ ช
- ช – ช	- ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ร ช – ช				

4) **ลักษณะของการบรรเลง**

หมอแคนมักเป่าวนซ้ำไป มาหลายรอบเนื่องจากเพลงมีท่อนเดียวและสั้นหากเป่าในพิธีรำสอง การเข้าคาย ก็จะมีควมซ้ำปานกลางเท่ากับจังหวะสองชั้นของดนตรีไทย และถ้าเป่าในตอนรำผีฟ้า จังหวะจะเร็วขึ้นเท่าตัว คล้ายจังหวะชั้นเดียวของดนตรีไทย

สรุปผลการศึกษาลายโป๊ซ่าย

1. โครงสร้างของเพลง เป็นเพลงท่อนเดียว ประกอบไปด้วยท่อนเกริ่นนำและเนื้อเพลง
2. ทำนองเพลง มีทั้งหมด 7 วรรคเพลง ทำนองวรรคที่ 2 4 และ 6 7 ใน 2 ห้องหลังมีความคล้ายกัน ทำนองวรรคที่ 1 และ วรรคที่ 1 คล้าย กันเป็นทำนองเดียวกัน
3. กลุ่มเสียง กลุ่มเสียงที่พบคือ ฟา ซอล ลา โด เร มีลูกตกโน้ตเสียงหลัก 3 เสียงคือเสียง ซอล จำนวน 6 วรรค มีลูกตกโน้ตเสียงรอง 2 เสียง คือเสียง เร จำนวน 1 วรรค
4. ลักษณะของการบรรเลง หากเป่าในพิธีกรรมช่วงเริ่มพิธี จะช้า หากมีการรำของผี จังหวะจะเร็วขึ้นมาอีกเท่าตัว

ลายติดสูด

นายลอง ดำรงเชื้อ

ปิดขี้สูดเสียงเสพขวา เร กับ ลาสูง

เกริ่น

--- ร	----	----
-------	------	------

----	- ช - ล	----	- ช - ล	- ท ล ช	ม ล - ล	- ท ล ช	ล ท - ล
- ท ล ช	ม ช ล ท	ร ท ล ช	ล ท ช ล	- ท ล ช	ร ล - ล	- ล - ช	ล ท - ล
- ท ล ช	ม ช - ม	- ท ล ช	ม ช - ม	ช ล ช ม	- ม ช ล		

ลายติดสูดเป็นลายแคนที่เก่าแก่ลายหนึ่ง ไม่ทราบนามผู้แต่ง มีทำนองทำนองที่ไพเราะ กระชับ เร้าใจ นับเป็นลายหลักๆ อีกลายหนึ่ง ใช้เป่าในพิธีกรรมรำผีฟ้า และประกอบการแสดง หมอลำแบบดั้งเดิมของภาคอีสาน

จากการศึกษาลายติดสูดทางของนายลอง ดำรงเชื้อ ข้างต้นพบว่า

1) โครงสร้างของเพลง

ลายติดสูดเป็นเพลงที่มีทำนองยาว มีท่อนเดียว ซึ่งบทเพลงนี้ประกอบไปด้วย 2 ส่วน กล่าวคือ

1. ส่วนที่เป็นท่อนเกริ่นนำขึ้นต้นเพลง โดยเป่าขึ้นต้นเพลงด้วยเสียงเร ในช่วงนี้มีจังหวะในการเป่าไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับผู้บรรเลงเป็นสำคัญซึ่งคล้ายกับลักษณะของเพลงรัวของดนตรีไทยคือ

--- ร	----	----
-------	------	------

2. ส่วนที่เป็นทำนองเพลง ประกอบด้วยโน้ตทั้งสิ้น 22 ห้องเพลงคือ

----	- ช - ล	----	- ช - ล	- ท ล ช	ม ล - ล	- ท ล ช	ล ท - ล
- ท ล ช	ม ช ล ท	ร ท ล ช	ล ท ช ล	- ท ล ช	ร ล - ล	- ล - ช	ล ท - ล
- ท ล ช	ม ช - ม	- ท ล ช	ม ช - ม	ช ล ช ม	- ม ช ล		

2) ทำนองเพลง มีอยู่ทั้งหมด 5 วรรค ครึ่ง ได้แก่

วรรคที่ 1

----	- ช - ล	----	- ช - ล
------	---------	------	---------

วรรคที่ 2

- ท ล ช	ม ล - ล	- ท ล ช	ล ท - ล
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 3

- ท ล ช	ม ช ล ท	ร ท ล ช	ล ท ช ล
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 4

- ท ล ช	ร ล - ล	- ล - ช	ล ท - ล
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 5

- ท ล ช	ม ช - ม	- ท ล ช	ม ช - ม
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 6

ช ล ช ม	- ม ช ล
---------	---------

พบการซ้ำ เสียง อยู่ 2 วรรค ได้แก่

วรรคที่ 1

----	- ช - ล	----	- ช - ล
------	---------	------	---------

วรรคที่ 5

- ท ล ช	ม ช - ม	- ท ล ช	ม ช - ม
---------	---------	---------	---------

3) **กลุ่มเสียง** เพลงติดสุตประกอบไปด้วยโน้ต 5 เสียง เป็นหลัก หรือที่เรียกว่า เพนตาโทนิค ซึ่งพบได้ทั่วไปในดนตรีแถบซีกโลกตะวันออก ในเพลงติดสุตนี้ กลุ่มเสียงที่พบคือคือกลุ่มเสียงซอล ลา ที-เร มี - กลุ่มเสียง ซอล มีโน้ต เสียง ลา เป็นลูกตกเสียงหลัก และมีโน้ตเสียง มี เป็นลูกตกเสียง รอง ตามโน้ตที่แสดง

----	- ช - ล	----	- ช - ล	- ท ล ช	ม ล - ล	- ท ล ช	ล ท - ล
- ท ล ช	ม ช ล ท	ร ท ล ช	ล ท ช ล	- ท ล ช	ร ล - ล	- ล - ช	ล ท - ล
- ท ล ช	ม ช - ม	- ท ล ช	ม ช - ม	ช ล ช ม	- ม ช ล		

4) ลักษณะของการบรรเลง

หมอล้วนมักเป่าวนซ้ำไป มาหลายรอบเนื่องจากเพลงมีท่อนเดียวและสั้นหากเป่าในพิธีรำสอง การเข้าคาย ก็จะมี ความซ้ำปานกลางเท่ากับจังหวะสองชั้นของดนตรีไทย และถ้าเป่าในตอนรำผีฟ้า จังหวะจะเร็วขึ้นเท่าตัว คล้ายจังหวะชั้นเดียวของดนตรีไทย

สรุปผลการศึกษาลายติดสุด

1. โครงสร้างของเพลง เป็นเพลงท่อนเดียว ประกอบไปด้วยท่อนเกริ่นนำและเนื้อเพลง
2. ทำนองเพลง มีทั้งหมด 6 วรรคเพลง ทำนองวรรคที่ 2 คล้าย กับวรรคที่ 4 และทำนอง วรรคที่ 1 และวรรคที่ 5 มีการซ้ำเสียง
3. กลุ่มเสียง กลุ่มเสียงที่พบคือ ซอล ลา ที เร มี และมีลูกตกโน้ตเสียงหลัก 3 เสียงคือเสียง ลา จำนวน 4 วรรค มีลูกตกโน้ตเสียงรอง 2 เสียง คือเสียง มี จำนวน 1 วรรค
4. ลักษณะของการบรรเลง หากเป่าในพิธีกรรมช่วงเริ่มพิธี จะช้า หากมีการรำของผี จังหวะจะเร็วขึ้นมาอีกเท่าตัว

ลายอ่วยลงลาย

นายลอง ดำรงเชื้อ

ปิดี่สูดเสียง เสพขวา มี

ท่อนที่ 1

- - - -	- ท ช ล	- ล - ช	ล ท ช ล	- ท ล ช	ร ช ล ท	ช ล ช ม	- ท ช ล
- ท ล ช	ท ล - ล	- ท ล ช	ร ช ล ท	ร ท ล ช	ร ช ล ท	- ร - ร	ท ร - ท
- ร - ร	ท ร - ท	- ท ล ท	ร ท ล ช	ร ช ล ท	ช ล ช ม	- ท ช ล	

ท่อนที่ 2

- ล - ล	- ฟ ช ล	- ล - ช	ล ด ช ล	ล ล ด ช	ล ฟ ช ล	- - ช ด	ช ล ด ล
- ล ด ล	ช ล ด ฟ	- ฟ - ช	- ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ด ร	- ร - ล	- ล ด ร
- - ด ล	ช ล ด ฟ	- ฟ - ช	ล ด ช ล	- ด ล ช	ล ฟ ช ล	- ล ด ล	ช ล ด ฟ
- ฟ - ช	ล ด ช ล	- ด ล ช	ล ด ล ร	ร ร - ล	- - ด ร	- ฟ - ร	- ฟ - ร
- ฟ - ล	ด ล ด ร	- - ด ล	ช ล ด ฟ	- ล - ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ช ฟ
- ล - ฟ	ช ล ด ช	- ล ช ฟ	ช ล ด ล	ล ล ด ล	ช ล ด ช	- ล ด ล	ช ล ช ฟ
- ล ช ล	ช ล ด ช	- - - ฟ	- - ล ช	- - ด ล	ช ฟ ช ฟ	- - ล ด	ล ด ล ร
- ร - ฟ	ช ล ด ล	- - ด ล	ช ฟ - ช				

ท่อนที่ 3

- ช - ม	- - ช ล	- ท ล ช	ล ท ช ล	- ท ล ช	ท ล - ล	- ล - ล	- ท ช ล
- ท ล ช	ล ท ช ล	- ท ล ช	ท ล - ล	- ล - ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ฟ ช ล
- ล - ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ช ฟ	- ล - ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ช ฟ
- ล - ฟ	ช ล ด ช	- ล ช ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ด ร	- ร - ล	- ล ด ร
- ฟ - ม	- ฟ - ร	- ฟ - ช	ฟ ช ฟ ร	- - ด ล	ช ล ด ร	ร ร ด ล	ช ล ช ฟ
- ล - ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ช ฟ	- ล - ฟ	ช ล ด ช		

ท่อนที่ 1 เทียบกลับ เปลี่ยนทำนองตามโน้ตดังต่อไปนี้

- ช - ม	- ท ช ล	- ท ล ช	ท ล - ล	- ท ล ท	ล ท ช ล	- ท ล ช	ท ล - ล
- ล - ล	- ท ช ล	- ท ล ช	ท ล - ล				

ลายอ่วยลงลายเป็นลายแค้นที่เก่าแก่ลายหนึ่ง ไม่ทราบนามผู้แต่ง มีทำนองที่ไพเราะ กระชับ เร้าใจ ใช้เป่าในพิธีกรรมรำผีฟ้า และประกอบการแสดง หมอลำแบบดั้งเดิมของภาคอีสาน

จากการศึกษาลายอ่วยลงลายทางของนายลอง ดำรงเชื้อ ข้างต้นพบว่า

1) โครงสร้างของเพลง

เป็นเพลงขนาดใหญ่มีจำนวน 3 ท่อน ความยาวทั้งสิ้น 129 ห้องเพลง

2) ทำนองเพลง มีอยู่ทั้งหมด 36 วรรคเพลง แบ่งเป็น

ท่อนที่ 1 จำนวน 6 วรรคเพลง ได้แก่

วรรคที่ 1

----	- ท ช ล	- ล - ช	ล ท ช ล
------	---------	---------	---------

วรรคที่ 2

- ท ล ช	ร ช ล ท	ช ล ช ม	- ท ช ล
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 3

- ท ล ช	ท ล - ล	- ท ล ช	ร ช ล ท
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 4

ร ท ล ช	ร ช ล ท	- ร - ร	ท ร - ท
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 5

- ร - ร	ท ร - ท	- ท ล ท	ร ท ล ช
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 6

ร ช ล ท	ช ล ช ม	- ท ช ล
---------	---------	---------

ท่อนที่ 2 จำนวน 15 วรรคเพลง ได้แก่

วรรคที่ 1

- ล - ล	- ฟ ช ล	- ล - ช	ล ด ช ล
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 2

ล ล ด ช	ล ฟ ช ล	- - ช ด	ช ล ด ล
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 3

- ล ด ล	ช ล ด ฟ	- ฟ - ช	- ล ด ล
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 4

- ล ด ล	ช ล ด ร	- ร - ล	- ล ด ร
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 5

- - ด ล	ช ล ด ฟ	- ฟ - ช	ล ด ช ล
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 6

- ด ล ช	ล ฟ ช ล	- ล ด ล	ช ล ด ฟ
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 7

- ด ล ช	ล ฟ ช ล	- ล ด ล	ช ล ด ฟ
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 8

ร ร - ล	- - ด ร	- ฟ - ร	- ฟ - ร
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 9

- ฟ - ล	ด ล ด ร	- - ด ล	ช ล ด ฟ
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 10

- ล - ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ช ฟ
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 11

- ล - ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ช ฟ
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 12

ล ล ด ล	ช ล ด ช	- ล ด ล	ช ล ช ฟ
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 13

- ล ช ล	ช ล ด ช	--- ฟ	-- ล ช
---------	---------	-------	--------

วรรคที่ 14

- ล ช ล	ช ล ด ช	--- ฟ	-- ล ช
---------	---------	-------	--------

วรรคที่ 15

- ร - ฟ	ช ล ด ล	-- ด ล	ช ฟ - ช
---------	---------	--------	---------

ตอนที่ 3 จำนวน 12 วรรคเพลง ได้แก่

วรรคที่ 1

- ช - ม	-- ช ล	- ท ล ช	ล ท ช ล
---------	--------	---------	---------

วรรคที่ 2

- ท ล ช	ท ล - ล	- ล - ล	- ท ช ล
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 3

- ท ล ช	ล ท ช ล	- ท ล ช	ท ล - ล
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 4

- ล - ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ฟ ช ล
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 5

- ล - ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ช ฟ
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 6

- ล - ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ช ฟ
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 7

- ล - ฟ	ช ล ด ช	- ล ช ฟ	ช ล ด ล
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 8

- ล ด ล	ช ล ด ร	- ร - ล	- ล ด ร
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 9

- ฟ - ม	- ฟ - ร	- ฟ - ช	ฟ ช ฟ ร
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 10

- - ด ล	ช ล ด ร	ร ร ด ล	ช ล ช ฟ
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 11

- ล - ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ช ฟ
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 12

- ล - ฟ	ช ล ด ช
---------	---------

3) **กลุ่มเสียง** เพลงอ่วยลงลายประกอบไปด้วยโน้ต 5 เสียง เป็นหลัก หรือที่เรียกว่า เพนตาโทนิค ซึ่งพบได้ทั่วไปในดนตรีแถบซีกโลกตะวันออก ในเพลงอ่วยลงลายนี้ กลุ่มเสียงที่พบคือ

ท่อนที่ 1 กลุ่มเสียงซอล ลา ที - เร มี - กลุ่มเสียง ซอล มีโน้ตเสียง ซอล ลา ที เป็นลูกตกเสียงหลัก

- - - -	- ท ช ล	- ล - ช	ล ท ช ล	- ท ล ช	ร ช ล ท	ช ล ช ม	- ท ช ล
- ท ล ช	ท ล - ล	- ท ล ช	ร ช ล ท	ร ท ล ช	ร ช ล ท	- ร - ร	ท ร - ท
- ร - ร	ท ร - ท	- ท ล ท	ร ท ล ช	ร ช ล ท	ช ล ช ม	- ท ช ล	

ท่อนที่ 2 กลุ่มเสียงฟา ซอล ลา - โด เร - บันไดเสียง ฟา มีโน้ตเสียง ฟา 5 แห่ง เสียงซอล 3 แห่ง เสียงลา 5 แห่ง เป็นลูกตกเสียงหลัก และมีโน้ตเสียง เร พบ 2 แห่ง เป็นลูกตกเสียง รอง ตามโน้ตด้านล่างที่แสดง

- ล - ล	- ฟ ช ล	- ล - ช	ล ด ช ล	ล ล ด ช	ล ฟ ช ล	- - ช ด	ช ล ด ล
- ล ด ล	ช ล ด ฟ	- ฟ - ช	- ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ด ร	- ร - ล	- ล ด ร
- - ด ล	ช ล ด ฟ	- ฟ - ช	ล ด ช ล	- ด ล ช	ล ฟ ช ล	- ล ด ล	ช ล ด ฟ
- ด ล ช	ล ฟ ช ล	- ล ด ล	ช ล ด ฟ	ร ร - ล	- - ด ร	- ฟ - ร	- ฟ - ร
- ฟ - ล	ด ล ด ร	- - ด ล	ช ล ด ฟ	- ล - ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ช ฟ
- ล - ฟ	ช ล ด ช	- ล ช ฟ	ช ล ด ล	ล ล ด ล	ช ล ด ช	- ล ด ล	ช ล ช ฟ
- ล ช ล	ช ล ด ช	- - - ฟ	- - ล ช	- ล ช ล	ช ล ด ช	- - - ฟ	- - ล ช
- ร - ฟ	ช ล ด ล	- - ด ล	ช ฟ - ช				

ท่อนที่ 3 กลุ่มเสียงฟา ซอล ลา - โด เร - บันไดเสียง ฟา มีโน้ตเสียงฟา 4 แห่ง เสียงลา 5 แห่ง เป็นลูกตกเสียงหลัก และมีโน้ตเสียง เร 2 แห่ง เป็นลูกตกเสียงรอง ตามโน้ตด้านล่างที่แสดง

- ช - ม	- - ช ล	- ท ล ช	ล ท ช ล	- ท ล ช	ท ล - ล	- ล - ล	- ท ช ล
- ท ล ช	ล ท ช ล	- ท ล ช	ท ล - ล	- ล - ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ฟ ช ล
- ล - ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ช ฟ	- ล - ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ช ฟ
- ล - ฟ	ช ล ด ช	- ล ช ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ด ร	- ร - ล	- ล ด ร
- ฟ - ม	- ฟ - ร	- ฟ - ช	ฟ ช ฟ ร	- - ด ล	ช ล ด ร	ร ร ด ล	ช ล ช ฟ
- ล - ฟ	ช ล ด ล	- ล ด ล	ช ล ช ฟ	- ล - ฟ	ช ล ด ช		

4) ลักษณะของการบรรเลง

หมอแคนมักเป่าวนซ้ำไป มาหลายรอบเนื่องจากเพลงมีท่อนเดียวและสั้นหากเป่าในพิธีรำสอง การเข้าคาย ก็จะมีควมซ้ำปานกลางเท่ากับจังหวะสองชั้นของดนตรีไทย และถ้าเป่าในตอนรำผีฟ้า จังหวะจะเร็วขึ้นเท่าตัว คล้ายจังหวะชั้นเดียวของดนตรีไทย

สรุปผลการศึกษาลายอ่วยลงลาย

1. โครงสร้างของเพลง เป็นเพลงสามท่อน
2. ทำนองเพลง มีทั้งหมด 33 วรรคเพลง ท่อนที่ 1 จำนวน 6 วรรคเพลง ท่อนที่ 2 จำนวน 15 วรรคเพลง ท่อนที่ 3 จำนวน 12 วรรคเพลง ทำนองของแต่ละวรรคมีความหลากหลาย ลูกตกอยู่ในกลุ่มเสียงเดียวกัน พบว่ากระจายอยู่ในทุกระวรรคเพลง

3. กลุ่มเสียง กลุ่มเสียงที่พบคือ ท่อนที่ 1 ใช้กลุ่มเสียง ซอล ลา ที - เร มี - ท่อนที่ 2 และท่อนที่ 3 ใช้กลุ่มเสียง ฟา ซอล ลา - โด เร -

3. ลักษณะของการบรรเลง หากเป่าในพิธีกรรมช่วงเริ่มพิธี จะช้า หากมีการรำของผี จังหวะจะเร็วขึ้นมาอีกเท่าตัว

ลายแมงภูตอมดอก

นายลอง ดำรงเชื้อ

ปิดขี้สูดเสียง เสพขวา โด

เกริ่น

--- ค	----	- ฟ - ฟ	----	ร ช - ช
-------	------	---------	------	---------

----	- ร ฟ ช	----	- ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ล ช - ช	- ล ช ฟ	ร ล - ล
- ล ช ฟ	ร ล - ล	ด ล ช ฟ	ร ฟ ช ร	ฟ ช ฟ ร	ด ร ฟ ช	- ล ช ฟ	ร ช - ช
----	- ช - ช	- ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ช ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ช ล ฟ ช	- ล ช ฟ
ร ฟ ช ล	- ค - ค	ล ค - ล	- ค - ค	ล ค - ล	- ล ช ฟ	ร ฟ ช ร	- ร ฟ ช
- ช - ช	- ล ฟ ช	- ช - ฟ	ร ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ร ช - ช	- ล ช ฟ	ร ฟ ช ล

ลายแมงภูตอมดอกเป็นลายแคนอีกลายหนึ่ง ไม่ทราบนามผู้แต่ง นอกจากนี้ยังมีทำท่วงทำนองที่ไพเราะ คล้ายการตีปี่กบินของแมลงภูตัง หึ่ง หึ่ง ด้วยการติดสูดที่เสียง โด ใช้เป่าในพิธีกรรมรำผีฟ้า ช่วงเข้าคาย และเริ่มพิธีกรรม

จากการศึกษาลายแมงภูตอมดอกทางของนายลอง ดำรงเชื้อ ข้างต้นพบว่า

1) โครงสร้างของเพลง

ลายแมงภูตอมดอกเป็นเพลงที่มีทำนองยาว มีท่อนเดียว ซึ่งบทเพลงนี้ประกอบไปด้วย 2 ส่วน กล่าวคือ

1. ส่วนที่เป็นท่อนเกริ่นนำขึ้นต้นเพลง โดยเป่าขึ้นต้นเพลงด้วยเสียงเร ในช่วงนี้มีจังหวะในการเป่าไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับผู้บรรเลงเป็นสำคัญซึ่งคล้ายกับลักษณะของเพลงรำของคนตรีไทยคือ

--- ค	----	- ฟ - ฟ	----	ร ช - ช
-------	------	---------	------	---------

2. ส่วนที่เป็นทำนองเพลง ประกอบด้วยโน้ตทั้งสิ้น 36 ห้องเพลงคือ

----	- ร ฟ ช	----	- ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ล ช – ช	- ล ช ฟ	ร ล - ล
- ล ช ฟ	ร ล - ล	ด ล ช ฟ	ร ฟ ช ร	ฟ ช ฟ ร	ด ร ฟ ช	- ล ช ฟ	ร ช - ช
----	- ช – ช	- ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ช ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ช ล ฟ ช	- ล ช ฟ
ร ฟ ช ล	- ด - ด	ล ด - ล	- ด - ด	ล ด - ล	- ล ช ฟ	ร ฟ ช ร	- ร ฟ ช
- ช – ช	- ล ฟ ช	- ช - ฟ	ร ล ฟ ช				

2) ทำนองเพลง มีอยู่ทั้งหมด 9 วรรคเพลงได้แก่

วรรคที่ 1

----	- ร ฟ ช	----	- ล ฟ ช
------	---------	------	---------

วรรคที่ 2

- ล ช ฟ	ล ช – ช	- ล ช ฟ	ร ล - ล
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 3

- ล ช ฟ	ร ล - ล	ด ล ช ฟ	ร ฟ ช ร
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 4

ฟ ช ฟ ร	ด ร ฟ ช	- ล ช ฟ	ร ช - ช
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 5

----	- ช – ช	- ล ฟ ช	- ล ช ฟ
------	---------	---------	---------

วรรคที่ 6

ช ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ช ล ฟ ช	- ล ช ฟ
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 7

ร ฟ ช ล	- ด - ด	ล ด - ล	- ด - ด
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 8

ล ด - ล	- ล ช ฟ	ร ฟ ช ร	- ร ฟ ช
---------	---------	---------	---------

วรรคที่ 9

- ช - ช	- ล ฟ ช	- ช - ฟ	ร ล ฟ ช
---------	---------	---------	---------

3) **กลุ่มเสียง** เพลงแมงกูดอมดอกประกอบไปด้วยโน้ต 5 เสียง เป็นหลัก หรือที่เรียกว่า เพนตาโทนิค ซึ่งพบได้ทั่วไปในดนตรีแถบซีกโลกตะวันออก ในเพลงแมงกูดอมดอกนี้ กลุ่มเสียงที่พบคือคือกลุ่มเสียงฟา ซอล ลา โด เร กลุ่มเสียง ฟา มีโน้ตเสียง ฟา เป็นลูกตก 2 แห่ง โน้ตเสียง ซอล เป็นลูกตก 4 แห่ง โน้ตเสียง ลา เป็นลูกตก 2 แห่ง โน้ตเสียง โด เป็นลูกตก 1 แห่ง โน้ตเสียง เร เป็นลูกตก 1 แห่ง

----	- ร ฟ ช	----	- ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ล ช - ช	- ล ช ฟ	ร ล - ล
- ล ช ฟ	ร ล - ล	ด ล ช ฟ	ร ฟ ช ร	ฟ ช ฟ ร	ด ร ฟ ช	- ล ช ฟ	ร ช - ช
----	- ช - ช	- ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ช ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ช ล ฟ ช	- ล ช ฟ
ร ฟ ช ล	- ด - ด	ล ด - ล	- ด - ด	ล ด - ล	- ล ช ฟ	ร ฟ ช ร	- ร ฟ ช
- ช - ช	- ล ฟ ช	- ช - ฟ	ร ล ฟ ช	- ล ช ฟ	ร ช - ช	- ล ช ฟ	ร ฟ ช ล

4) **ลักษณะของการบรรเลง**

หมอแคนมักเป่าวนซ้ำไป มาหลายรอบเนื่องจากเพลงมีท่อนเดียวและสั้นหาก เป่าในพิธีรำสอง การเข้าคาย ก็จะมีควมซ้ำปานกลางเท่ากับจังหวะสองชั้นของดนตรีไทย และถ้า เป่าในตอนรำผีฟ้า จังหวะจะเร็วขึ้นเท่าตัว คล้ายจังหวะชั้นเดียวของดนตรีไทย

สรุปผลการศึกษาลายแมงกูดอมดอก

1. โครงสร้างของเพลง เป็นเพลงท่อนเดียว ประกอบไปด้วยท่อนเกริ่น นำ และเนื้อเพลง
2. ทำนองเพลง มีทั้งหมด 9 วรรคเพลง ลูกตกในแต่ละวรรคอยู่ในกลุ่มเสียง ฟา
3. กลุ่มเสียง กลุ่มเสียงที่พบคือ ฟา ซอล ลา - โด เร - มีลูกตกโน้ตเสียง ต่าง ๆ กระจายอยู่ ทุกระวรรค
4. ลักษณะของการบรรเลง หากเป่าในพิธีกรรมช่วงเริ่มพิธี จะช้า หากมีการ รำของผี จังหวะจะเร็วขึ้นมากอีกเท่าตัว

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ดนตรีในพิธีกรรมรำผีฟ้า : กรณีศึกษาคณะหมอลำผีฟ้าบ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยกำหนดจุดมุ่งหมายของการวิจัย ขอบเขตของการศึกษา และวิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้าโดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการเก็บข้อมูลภาคสนาม นำข้อมูลมาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า

จุดมุ่งหมายในการศึกษาวิจัย

1. เพื่อศึกษาดนตรีและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมรำผีฟ้าของหมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อบันทึกและศึกษาบทเพลงประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้าของหมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

1. ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่องดนตรีในพิธีกรรมรำผีฟ้าครั้งนี้มุ่งศึกษาพิธีกรรมรำผีฟ้าของหมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
2. ศึกษาเฉพาะดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้า บทเพลง ประวัตินักดนตรีและคนรำผีฟ้า

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นตอนการศึกษาและรวบรวมข้อมูล

1.1 ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพทั่วไปของชุมชน ได้แก่ ประวัติความเป็นมา ลักษณะที่ตั้ง ประชากร การศึกษา อาชีพ ศาสนาและความเชื่อ โดยการสำรวจ สังเกต สัมภาษณ์ พูดคุย สอบถามจากบุคคลในชุมชน

1.2 ข้อมูลที่เกี่ยวกับองค์ประกอบและขั้นตอนการประกอบพิธีรำผีฟ้าเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วย เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรม วิธีการบรรเลง นักดนตรี รวมถึงการ

ถ่ายทอดทางดนตรี เพลงที่ใช้ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรม โดยวิธีการบันทึกเสียง บันทึกภาพ สัมภาษณ์ พูดคุย สอบถามจากบุคคลที่เกี่ยวข้องในชุมชน

1.3 ข้อมูลจากการรวบรวมจากเอกสารต่างๆ ได้แก่ บทความ เอกสารงานวิจัย วิทยานิพนธ์ ตำรา หนังสือต่างๆ

2. ขั้นศึกษาข้อมูล

2.1 เรียบเรียงข้อมูลสภาพทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

2.2 ศึกษาองค์ประกอบของการประกอบพิธีรำผีฟ้าเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยและพิธีกรรมอื่น ๆ ของคณะหมอลำผีฟ้า ในหมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

2.5 การออกภาคสนามเพื่อให้ได้ข้อมูลจากแหล่งข้อมูล โดยวิธีการสังเกต สัมภาษณ์ นำข้อมูลภาคสนามมาศึกษาและเรียบเรียง

2.6 ศึกษาข้อมูลจากการถอดเทปบันทึกเสียงดนตรี บทสัมภาษณ์ บันทึกเป็นโน้ตไทย

3. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ใช้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากการเก็บภาคสนาม โดยมีรายละเอียดของการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. สภาพและบทบาททางวัฒนธรรม หมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

1.1 สภาพทั่วไปของหมู่บ้านหนองคอนไทย

1.1.1 ประวัติหมู่บ้านหนองคอนไทยและการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน

1.1.2 สภาพชุมชน

1.1.3 วัฒนธรรมความเป็นอยู่

1.1.4 การแต่งกาย

1.1.5 การสาธารณสุขโรค

1.1.6 การศึกษา

1.1.7 อาชีพ

1.2 บทบาทของวัฒนธรรมดนตรีประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้า หมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

1.2.1 พิธีกรรมการรักษาโรค

1.2.2 พิธีไหว้ครูของผีฟ้า (ปลงพาช้าว)

2. ดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีรำผีฟ้า หมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลลูกด้อม อำเภอมือง จังหวัดชัยภูมิ

2.1 ประวัติความเป็นมาของดนตรีในพิธีกรรมรำผีฟ้า

2.2 เครื่องดนตรีในพิธีกรรมรำผีฟ้า

1.3 วิธีการบรรเลง

1.4 การสืบทอด

1.5 นักดนตรี

3. บันทึกบทเพลงประกอบพิธีกรรมการรำผีฟ้า จำนวน 7 ลาย ของหมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลลูกด้อม อำเภอมือง จังหวัดชัยภูมิ

3.1 บทเพลงที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมรำผีฟ้าได้แก่

3.1.1 ลายสุดสะแนน

3.1.2 ลายสร้อยน้อย

3.1.3 ลายสร้อยใหญ่

3.1.4 ลายโป้ซ่าย

3.1.5 ลายติดสูด

3.1.6 ลายอ่วยลงลาย

3.1.7 ลายแมงภูตอมดอก

3.2 รวบรวมและศึกษาบทเพลงที่ใช้ประกอบพิธีรำผีฟ้า ซึ่งเกี่ยวกับ

3.2.1 รูปแบบของบทเพลง

3.2.2 กลุ่มเสียง

3.2.3 จังหวะ

3.2.4 ทำนอง

3. ไขว้วิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาดนตรีดนตรีในพิธีกรรมรำผีฟ้า : กรณีศึกษาคณะหมอลำผีฟ้าบ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ สรุปผลได้ดังนี้

1 สภาพทั่วไปของหมู่บ้านหนองคอนไทย

หมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ เป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ เดิมชื่อหมู่บ้านหนองบัวอี ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของที่ตั้งหมู่บ้านในปัจจุบันทางหน่วยงานราชการจากส่วนกลาง ได้ออกตรวจราชการไปตามหัวเมืองต่าง ๆ ในมณฑลภาคอีสานโดยใช้ขบวนเกวียน จึงได้มาตั้งค่ายอยู่ข้างนอกหมู่บ้านหนองบัวอี ตกเวลากลางคืนมีการแสดงละครเพื่อเป็นการผ่อนคลายอารมณ์และความเมื่อยล้าหลังจากตรวจเยี่ยมหมู่บ้านซึ่ง แต่ละหมู่บ้านจะใช้เวลาในการตรวจเยี่ยมเป็นเวลานานร่วมเดือน เมื่อชาวบ้านละแวกนั้นทราบว่าจะมีคณะละครไทยมาแสดงก็รำลือกันไป ปากต่อปาก ว่าบ้านหนองบัวอีมีละครไทยมาแสดง จึงเป็นชื่อเรียกของหมู่บ้านตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา บ้านหนองคอนไทยมีประชากรจำนวน 760 ครัวเรือน แบ่งเป็นเพศหญิงจำนวน 1,373 คน เพศชายจำนวน 1,381 คน รวม 2,754 คน อาชีพของประชากรโดยส่วนใหญ่ร้อยละ 90 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ที่เหลือ รับจ้าง ประกอบอาชีพส่วนตัว ซึ่งโดยภาพรวมแล้วเป็นสังคมชนบทประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก

วัฒนธรรมของชาวบ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมินั้นที่ยึดถือสืบทอด ปฏิบัติสืบทอดกันมาเดิมนั้นก็มีความคล้ายคลึงกับชุมชนอื่น ๆ ในภาคอีสานทั่วไปในอดีตสืบสองคองสิบสี่ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาโดยตรงเนื่องจากชาวบ้านโดยทั่วไปจะใส่ใจในการบุญการกุศล

ความเชื่อของชาวหมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ มีความคล้ายคลึงกับชาวไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยทั่วไป คือการนับถือศาสนากับความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น การนับถือผีแถน ผีคำ หรือผีบรรพบุรุษ ผีมหัศจรรย์(ผีหอผีโง่) ผีน้ำ ผีป่า คติความเชื่อนี้ ทำให้เกิดประเพณี พิธีกรรม หรือแนวปฏิบัติ เพื่อให้ผีพอใจบันดาลสิ่งมงคลแก่ตนเองและสังคม เช่น ในอดีตสืบสอง คองสิบสี่ อันเป็นกฎหมายแบบจารีตประเพณี กำหนดพิธีกรรมต่างๆ เกี่ยวกับผีประกอบกับความเชื่อในคำสอนพุทธศาสนาด้วย จึงมีลักษณะผสมผสานเป็นพุทธศาสนาที่ปะปนกับคติเรื่องผีและในหมู่ชนชาวหมู่บ้านหนองคอนไทย

2. บทบาทของวัฒนธรรมดนตรีประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้า

พิธีกรรมรำผีฟ้า ก็คล้ายกับการทวงเจ้าเข้าผีทั่วไป ที่เรียกว่า “ผีฟ้า” เพราะเชื่อว่า “ผีฟ้า” คือ เทวดาศักดิ์สิทธิ์ ที่จะคุ้มครองปกป้องรักษาโรคภัยไข้เจ็บมิให้เกิดขึ้นได้ จึงมีประเพณี “การรำผีฟ้า” ก็คือการอัญเชิญผีฟ้าหรือเทวดาเข้ามาสิงร่างผู้เข้าทรง และเมื่อเข้าทรงแล้ว เทวดาที่อยู่ในร่างของผู้เข้าทรง (ส่วนมาเป็นผู้หญิง) ก็จะร่ายรำสนุกสนานเบิกบานโดยมีเสียงแคนเป็นเครื่องดนตรีประกอบการขับร้องรำทำรำ พิธีกรรมการรำผีฟ้าของของคณะหมอลำผีฟ้า แม่ใหญ่แก้ว พยัคชัย หมู่บ้านหนองคอนไทยตำบลกุดดู่ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ นั้นเป็นพิธีกรรมที่ชาวบ้านได้ใช้บำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บควบคู่กับการดำเนินชีวิตมาโดยตลอดจากการศึกษาพบว่า การรำผีฟ้ามีอยู่ 2 กรณีคือ กรณีแรก การรำผีฟ้าในการรักษาคนเจ็บป่วย (การรักษาโรค) กรณีที่สองเป็นการจัดพิธีปลงพาศ่าว (คล้ายพิธีไหว้ครูศิลปินหรือบวงสรวงของภาคกลาง) สำหรับคนหรือบ้านที่นับถือผีฟ้าที่มีห้อง (ฮ่าน) บูชาผีฟ้า ของพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย หรือของบรรพบุรุษและลูกหลานปัจจุบันก็นับถือสืบต่อมา

การรำผีฟ้าคือการทวงเจ้าเข้าผีของชาวบ้านที่มีเชื้อสายมาจากชาวลาวในประเทศไทย การรำผีฟ้านี้ได้นำเอา “แคน” มาบรรเลงเป่าประกอบการลงผีฟ้าด้วย ดังนั้นแคนจึงเป็นเครื่องดนตรีที่นอกจากมีไว้สำหรับเป่าเล่นเพื่อความสนุกสนานบันเทิง แล้วยังเป็นเครื่องดนตรีสำหรับบรรเลงบวงสรวงในพิธีกรรมด้วย

1 พิธีกรรมการรักษาโรค

พิธีกรรมการรำผีฟ้ามีองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

หมอลำผีฟ้า หมอลำผีฟ้าที่เข้าพิธีรักษาผู้ป่วยประกอบด้วย หัวหน้าหมอลำ บางท้องถิ่นเรียก หมอจ้ำ หรือ กก โดยส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง และแต่งงานแล้ว อุปนิสัยเป็นคนพูดเก่ง และฉลาดไหวพริบดี การเป็นหัวหน้าสืบทอดจากหัวหน้าคนเดิมที่ถึงแก่กรรมไป ส่วนผู้ร่วมลำในพิธีเรียกว่า บริวารหรือศิษย์ ได้แก่ ผู้ที่ผ่านการรักษาด้วยการลำผีฟ้ามาแล้ว และเข้าร่วมพิธีกรรมในลักษณะทำให้พิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ และร่ายรำเกิดความสุขสนุกรื่นไปด้วย เพื่อเร่งเร้าให้ผู้ป่วยลืมความเจ็บปวดลืมความทุกข์คลายกังวล

หมอแคน บางที่เรียกว่า หมอม้า ลักษณะของหมอแคนที่เป่าประกอบการลำผีฟ้า นั้น ต้องมีความอดทน และผ่านการเป่ามานานพอสมควร เพราะการประกอบพิธีกรรมลำผีฟ้าใช้ระยะเวลานานเป็นวัน การทำนายการรักษาผู้ป่วยว่าจะหายหรือไม่นั้นฟังจากหมอม้าว่าเป่าแคนแจ่มหรือไม่ ฉะนั้นการเสี่ยงทายต้องขึ้นอยู่กับหมอแคนส่วนหนึ่ง

คนป่วย โดยปกติคนป่วยที่เข้าพิธีจะได้รับการแต่งกายตามขั้นตอนของพิธีกรรม และแต่งกายตามที่ผีเข้าเทียม (ในกรณีผีเข้าทรงประจำผู้ป่วย) ผู้ป่วย การแต่งกายตามปกติธรรมดาในชีวิตประจำวัน แต่ต้องใช้ผ้าขาวหรือผ้าขาวม้าพาดไหล่เป็นสัญลักษณ์บ่งบอกถึงการเข้าพิธีด้วยความมี

ล้มมาคารวะ นอกจากนี้คนป่วยอาจต้องเข้ามามีส่วนร่วม โดยการฟ้อนรำกับหมอลำผีฟ้า แต่อาการป่วยหนักก็ต้องนอนซม ๆ พิธีกรรมนั้น

กาย หมายถึง เครื่องประกอบพิธีเพื่อบูชาผีฟ้า ครูอาจารย์ ผู้ล่องลับไป อัญเชิญมาช่วยรักษาผู้ป่วย กายประกอบด้วย ชัน 5 ชัน 8 ห่อนิมนต์ 4 ห่อ ชันน้ำ ผ้าขึ้นใหม่ 1 ผืน เทียน 1 คู่ ดอกไม้ขาว บุหรี่ หมาก พลุ หวี กระຈก ฝ้ายผูกแขน และเงินกาย เครื่องคายนี้นี้ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบพิธี

การประกอบพิธีรำผีฟ้าเริ่มจากการเจ็บป่วยใช้รักษาด้วยวิธีการใด ๆ แล้วไม่หาย ผู้ที่เป็นญาติผู้ป่วยต้องไปด้อมหรือหมอดู เพื่อเป็นการตรวจสอบว่าจะใช้วิธีการรำผีฟ้า รักษาได้หรือไม่ หากเป็นเช่นนั้นแล้วก็ต้องไปนิมนต์หัวหน้าผีฟ้าให้มารำเพื่อรักษาโรค เจ้าภาพจะต้องเตรียมเครื่องคาย และบริเวณที่จะทำพิธี ให้เรียบร้อย วันเวลาใดที่จะประกอบพิธีหัวหน้าคณะหมอลำผีฟ้าจะเป็นผู้กำหนดการรำผีฟ้าเริ่มจากการ เข้าคาย แล้วรำสองหาสาเหตุต่าง ๆ ของผู้ป่วย ว่าเกิดจากการกระทำของผีประเภทใด จากนั้นก็จะเจรจาสงบผ่อน ยอมสวามิภักดิ์ต่อผี ว่าผีไม่ยอม หรือไม่ชอบในสิ่งใด ผีก็จะบอก เป็นอันเสร็จพิธี ในวันที่ 2 ที่จะจัด เรียกพิธีส่งเครื่อง 9 ให้แก่ผีที่ต้องการหรือมากระทำ เครื่องคายก็จะจัดอย่างละ 9 เช่น ข้าว กล้วย กล้วย สร้อย แหวน นาฬิกา ฯลฯ ทำพิธีตัดกรรมตัดเวร ให้ผู้ป่วยและ ทำพิธีหาบเครื่อง 9 ไปส่ง รำถวายผี เสร็จพิธี

2 พิธีไหว้ครูของผีฟ้า (ปลงพาช้าว)

องค์ประกอบของพิธีการปลงพาช้าว

1 **ผู้นำถือผีฟ้า** ประกอบด้วยหัวหน้าหมอลำผีฟ้า และบริวาร ผู้ที่เคารพและนับถือผีฟ้าเดียวกัน บางทีเรียกกันในพิธีรำผีฟ้าเช่น ถ้าหัวหน้าผีฟ้าอาวุโสมากกว่าเรียกคนที่บริวารผีฟ้าด้วยกันเรียกว่า “น้องนุ่” ถ้าหัวหน้าผีฟ้าอาวุโสน้อยกว่าเรียกคนที่อาวุโสมากกว่าเรียกคนเป็นบริวารว่า “อ้ายพี่” ผีฟ้าที่อัญเชิญมานั้นส่วนใหญ่จะมีชื่อพ้องกันกับตัวละครในวรรณคดีพื้นบ้านอีสานเช่นจุมคำ ศรีธน มโนราห์ สีดา อรพิม จุมทอง ศรีไศล เป็นต้น ชื่อตามตัวอย่างดังกล่าวข้างต้นเราจะพบได้ในตอนที่พิธีรำผีฟ้าเพราะบรรดาผีฟ้าและบริวารใช้เรียกชื่อกัน

2. **กาย และเครื่องสังเวย** เป็นสิ่งที่สำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการประกอบพิธีปลงพาช้าวซึ่งจะต้องมีการเตรียมให้เสร็จเรียบร้อยก่อนเริ่มพิธี ประกอบด้วย ชัน 5 ชัน 8 ผ้าขึ้นใหม่ ผ้าสไบ (ผ้าเปี่ยงบาย) ผ้าโสร่งไหม ผ้าขาวม้าไหม บุหรี่ หมาก – พลุ ผลไม้ตามฤดูกาล ขนมเปียกปูน ลอดช่อง น้ำกะทิ แกงปลาแห้งใส่กุ้งเส้น หมูสามชั้นต้ม ไก่ต้ม เป็นต้น

3. **เครื่องดนตรี** มีแคน 8 เป็นเครื่องดนตรีหลัก คนเป่าแคนเรียก หมอแคน บางทีเรียกว่า หมอม้า ลักษณะของหมอม้าที่เป่าประกอบการปลงพาช้าวนั้น ต้องมีความอดทน และผ่านการเป่ามานานพอสมควร เพราะการประกอบพิธีกรรมการปลงพาช้าวลำผีฟ้าใช้ระยะเวลาอันเกือบครึ่งวัน

4. สถานที่ประกอบพิธี ในการจัดพิธีปลงพาศาว์วนั้นจะใช้สถานที่บริเวณหิ้ง หรือบ้านที่มีย่านประจำบ้าน ก็จัดเตรียมทำความสะอาด ปูเสื่อ ปูลาดผ้าขาวม้าบริเวณที่วางเครื่องสังเวยและเครื่องคาย ทุกสิ่งทุกอย่างจะต้องทำความสะอาด จะมีการร้อยดอกจำปาเป็นเส้นยาวห้อยประดับบริเวณหิ้งพระ มีพู่ระย้า ทำจากกระดาษเงิน ทอง ห้อยประดับ มีต้นโพธิ์ เงิน โพธิ์ทองประดับ เครื่องบริขารพระของลูกหลานที่เคยใช้บวชเรียนก็จะนำมาวางไว้บนหิ้งพระ พระที่ฝัฟ้าเควพลักการะได้แก่พระเจ้าองค์ตื้อที่บรรดาเหล่าฝัฟ้าเควพนับถือกัน

การประกอบพิธีกรรมปลงพาศาว์วนั้นเป็นการบูชาและเซ่นสังเวยฝัฟ้าและรำลึกถึงครูบาอาจารย์ มีพิธีไหว้ ถวายเครื่องสังเวย คาวหวาน และการเทียมหรือการเข้าทรงที่ละองค์ เริ่มจาก ฝัฟ้อ ฝัฟแม่ นายด่าน เจ้าพ่อพญาแล ซึ่งฝัฟ้าแต่ละองค์ก็จะมาอวยพรให้แก่ผู้ที่มากราบไหว้ บูชา พร้อมกันนั้นเป็นการเสี่ยงทายเรื่องของลมฟ้า อากาศในการทำไร่ – นา แต่ละปีด้วย ท้ายที่สุดเป็นการรำถวาย เสร็จพิธี

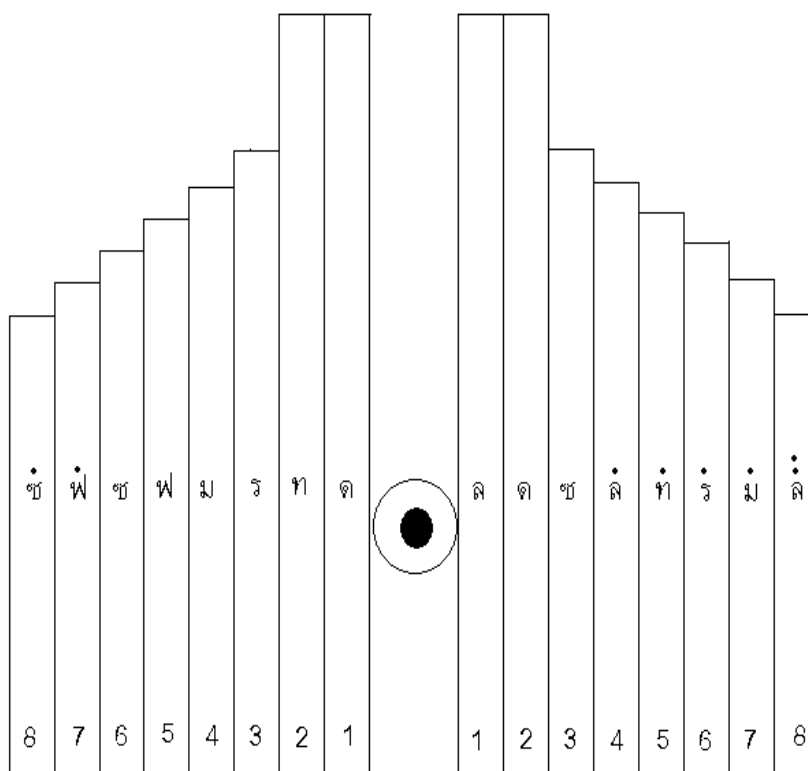
3. ดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีรำฝัฟ้า หมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

แคน ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานที่เก่าแก่มากมีมาแต่โบราณ เป็นเครื่องดนตรีในกลุ่มเครื่องลม(aerophone) ชนิดมีลิ้นอิสระ(Free reeded) เกิดเสียงจากการเป่าและดูดให้กระแสดลมผ่านลิ้นที่เป็นโลหะที่ฝังอยู่ในรูบากข้างลำท่อ ซึ่งเป็นลิ้นอิสระ มีลักษณะนามว่า “เต้า” ซึ่งสันนิษฐานว่า น่าจะมาจากรูปร่างของแคนส่วนที่อยู่ตอนกลางของแคนที่เป็นที่รวมลูกแคนทำให้เกิดเสียงต่างๆ โดยใช้ปากเป่าและดูดผ่านเข้าไปในรูที่อยู่ตรงกลางเต้าแคนซึ่งมีรูปร่างคล้ายกับเต้านมของสตรี จึงอาจเป็นที่มาของคำว่า “เต้า”

แคนที่ใช้เป่าประกอบพิธีคือ แคนแปด ซึ่งแคนแปด เป็น แคนที่มีจำนวนลูกแคน 8 คู่ หรือ 16 ลูก เป็นแคนที่นิยมใช้กันทั่วไปเพราะมีระดับเสียงปานกลาง มีความกลมกล่อม ฟังนุ่มนวลไพเราะ นอกจากนั้นแคนแปดยังสามารถทำเสียงประสานกับแนวทำนองที่เป่าได้ เรียกว่า เสียงเสฟ ทำให้เสียงแคนฟังดูแล้วมีพลัง เหมือนมีมนต์สะกดให้ผู้ฟังเกิดความเพลิดเพลินความทุกข์ ความโศกเศร้า

แคนแปด ประกอบด้วยไม้กู่แคน หรือลูกแคนจำนวน 8 คู่ หรือ 16 ลูก จัดเรียงอยู่ในเต้าแคนเป็น 2 แพ้ซ้ายขวา แพ้ละ 8 ลูก มีระดับเสียงเหมือนแคนประเภทอื่นทุกประการแต่เพิ่มลูกแคนอีกข้างละหนึ่งลูกที่ลำดับบนสุดของเต้าแคน คู่ที่เพิ่มเข้ามานี้จะเป็นเสียงประสานยืน(drone) หมอแคนจะเรียกเสียงประสานนี้ว่า “เสียงเสฟ” ลูกแคนที่เป็นเสียงเสฟอยู่แพ้ซ้าย เรียกว่า “เสฟก้อย” หรือเสียง “ลา” ใช้ประสานยืนกับทำนอง เวลาบรรเลงใช้นิ้วก้อยของผู้บรรเลงปิดรูหรืออาจใช้ขี้สูดปิดรูนิ้วก็ได้ ส่วนลูกแคนที่เป็นเสียงเสฟที่อยู่แพ้ด้านขวา เรียกว่า “เสฟขวา” หรือเสียง “ซอล” ใช้ประสานยืน

กับทำนองทางเฉพาะลายแคนแต่ละลายไป แคนแปดถือว่าเป็นแคนมาตรฐานและมีเสียงประสานไพเราะมีระบบเสียงดังนี้

ภาพประกอบ 27 ระบบเสียงของแคนแปด

วิธีการบรรเลง

แคนใช้บรรเลงประกอบพิธีรำผีฟ้าในขณะทำพิธีหมอแคนจะต้องเป่าแคนคลอไปกับหมอคำผีฟ้าไปจนเสร็จพิธี อาจมีการหยุดพักเป็นช่วงๆ แต่ใช้เวลาไม่นาน อนุโลมตามรูปแบบของพิธีกรรม เนื่องจากการประกอบพิธีใช้เวลานานหลายชั่วโมงหรือ ครึ่งค่อนวัน ลายทำนองดนตรีของหมอแคนจึงสามารถเปลี่ยนทำนอง ใส่เทคนิค ลูกเล่นได้ไม่ซ้ำกัน

4 การสืบทอด

การสืบทอดการเล่นแคนประกอบพิธีรำผีฟ้านี้ไม่มีรูปแบบที่แน่นอนตายตัว หมอแคนเพียงอาศัยการเรียนรู้แบบปากต่อปาก (oral tradition) กับครูผู้สอนส่วนหนึ่ง นอกนั้นใช้วิธีการจดจำทำนองจากหมอแคนคนอื่นจามาฝึกฝนเป็นของตนเอง ซึ่งอาจทำให้ทำนองเปลี่ยนไปได้จึงเกิดการผิดเพี้ยนไปจากต้นฉบับที่จดจำมาทำให้เกิดเป็นทางหลายทาง นอกจากนี้การบรรเลงไม่มีรูปแบบที่ตายตัว แต่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวคือความเรียบง่ายความไม่ยึดติดสิ่งต่าง ๆ ตามแบบฉบับของคนตรีพื้นบ้าน

5 นักดนตรี

นายสำรอง ดำรงเชื้อ เป็นคนบ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิโดยกำเนิด สมรสกับนางสำรอง ดำรงเชื้อ ปัจจุบันอายุ 61 ปี อาชีพทำนา เป่าแคน และเป็นหมอนวด เนื่องจากนายลองเป็นคนตาบอดแต่กำเนิด ทำให้ไม่ได้เรียนหนังสือ ด้วยความชอบที่เป็นส่วนตัว และสิ่งที่ถือเป็นความอัจฉริยะอย่างเยี่ยมยอดอีกด้านหนึ่งของนายลองก็คือ การเป่าแคน นายลองเล่าว่า เมื่อสมัยตอนที่เด็กอายุประมาณ 10 ขวบ อยากได้แคนตัวเล็กมาเป่าเล่นมาก จากนั้นก็ใช้วิธีการต่าง ๆ นา ๆ ประสาเด็กอ่อนจนแม่ยอมใจอ่อนแล้ว แม่ก็เลยซื้อให้จากคนเร่ขายผ้าที่หน้าบ้าน นายพอง ราคา 10 บาทซื้อมาก็เป่าเล่นได้ไม่นานแคนก็ชำรุดเสียหายไปอย่างรวดเร็ว สาเหตุก็เพราะว่านายลองมีพี่น้องเยอะ น้อง ๆ แย่งกันเล่นจนพัง ต่อมาเมื่ออายุได้ ประมาณ 14 ปี ทราบข่าวจากพ่อใหญ่รุ่นว่าจะมีคนขายแคนให้ในราคา เพียง 35 บาทก็เป็นจุดเริ่มต้นในการเรียนและฝึกแคนของนายลองอย่างจริงจังนับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา หลังจากซื้อแคนแล้ว ก็เริ่มเรียนลายแคนกับพ่อใหญ่หมู่ย์อย่างจริงจัง ลายแรกที่เรียนคือ ลายสุดสะแนน ซึ่งก็นับว่าท้าทายกับความสามารถเป็นอย่างมาก นายลองก็พยายามฟังเสียงและจับหาคุ้เสียงของแคนและพยายามไปเป่าฝึกฝนด้วยตนเอง จนในที่สุดก็เป่าตามพ่อใหญ่หมู่ย์ได้ จากนั้นก็เริ่มเรียนลายใหญ่ ลายน้อย ฯลฯ และพยายามจดจำทำนองเพลงของคนอื่นมา ปัจจุบันอาชีพหมอแคนก็ได้ใช้ประโยชน์อย่างมาก นายลองมักถูกรับเชิญไปเป่าแคนกับวงหมอลำต่าง ๆ นอกจากนี้ที่เป่าประจำอยู่ก็คือเป่ากับคณะหมอลำผีฟ้าทั้งในหมู่บ้านหนองคอนไทยและหมู่บ้านละแวกใกล้เคียง แต่ไม่มีลูกศิษย์มาเรียนเลยเนื่องจากเหตุผลคือ มันหัดยาก เรียนยาก ถ้าไม่รักจริงเล่นไม่ได้เลย และอีกประการหนึ่งเพราะว่ากระแสวัฒนธรรมใหม่ ๆ ค่านิยมตะวันตกที่คุกคามสังคมไทยอยู่ในปัจจุบันนี้

6. บันทึกบทเพลงประกอบพิธีกรรมการรำผีฟ้า จำนวน 7 ลาย ของหมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ บทเพลงที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมรำผีฟ้าได้แก่ ลายสุดสะแนน ลายสร้อยน้อย ลายสร้อยใหญ่ ลายโป้ซ้าย ลายติดสอด ลายอ่วยลงลาย

ลายแมงกูดอมดอก ซึ่งลายแคนแต่ละลายนั้น เป็นของเก่าเป็นลายโบราณที่รักษาสืบต่อกันมาในอดีต หมอม้าจะเป่าในพิธีรำผีฟ้า และบรรเลงไปเรื่อย ๆ ตามแต่ทางหมอลำจะขอลายใด ถ้าไม่ขอ หมอม้าก็จะเป่าตามความพอใจของตน ในช่วงเริ่มพิธีหรือเข้าค่ายก็จะเป่า แบบช้า เยือกเย็น ในตอนที่มีการรำ การเต้น การเข้าเพี้ยมผีฟ้าก็จะเป่าอย่างรวดเร็วกระชับ จนเสร็จพิธี

การศึกษาลายแคนทั้ง 7 ลายนั้นพบว่า รูปแบบของลายแคนแต่ละลาย ของนายหลง ดำรงเชื้อ เป็นเพลงท่อนเดียว และเป่าวนซ้ำอยู่หลายรอบ ยกเว้นลายอ้วยลงลาย จะเป็นเพลงที่มี 3 ท่อน และทำนองของแต่ละลายนั้นมีความเป็นเอกลักษณ์และมีความโดดเด่นเฉพาะตัว

อภิปรายผล

พิธีกรรมการรำผีฟ้าที่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดดู่ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ถือว่าเป็นวัฒนธรรมที่มีรากเหง้ามาจากบรรพชน ซึ่งเกิดจากการหล่อหลอมมาจากวิถีชีวิตของสังคมชาวบ้านอีสาน และชาวอีสานถือได้ว่าเป็นผู้มีความกตัญญูต่อสิ่งที่ตนนับถือเคารพบูชา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยอาศัยสภาวะวิกฤต ที่เกิดการเจ็บป่วยของบุคคล ทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม โดยผ่านกระบวนการทางพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับผี มุ่งให้สมาชิกในสังคม ดำเนินชีวิตและปฏิบัติตามจารีต ตามครรลอง ที่บรรพชนได้สร้างสรรค์ และวางแนวทางไว้อย่างสมบูรณ์ลงตัว โดยอาศัยสังคม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสิ่งที่เหนือธรรมชาติ บนพื้นฐานของคนที่มีวัฒนธรรมและความเชื่อร่วมกัน

การรำผีฟ้าเป็นวิธีการบำบัดรักษาพื้นบ้านอย่างหนึ่งที่รักษาการเจ็บป่วยของชาวบ้าน โดยเฉพาะโรคที่เกิดจากการกระทำของผีอันเนื่องมาจากการละเมิด หรือสร้างความไม่พอใจต่อผี ซึ่ง “ผี” ในทัศนะของชาวบ้านเป็นสิ่งที่มีความอำนาจ อิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ สามารถดลบันดาลความเป็นไปให้มนุษย์ ทั้งทางดีและทางร้าย และยังเชื่อว่าเป็นสิ่งที่มีความตัวตน มีชีวิตจิตใจ มีการดำรงตนเช่นเดียวกับมนุษย์ เช่น มีที่อยู่อาศัย เส้นทางสัญจร ทรัพย์สิน สิ่งของ และมีการกินอาหาร นอกจากนี้ชาวบ้านยังเชื่อว่าผีมีความรู้สึก มีอารมณ์เช่นกัน คือมีความโลภ ความโกรธ ความหลง ความอิจฉาอาฆวน ดังนั้น การเจ็บป่วย เนื่องมาจากการละเมิดผี สร้างความไม่พอใจต่อผี ผีจึงแสดงอาการให้เจ็บป่วยออกมา หรือผีที่เป็นบรรพบุรุษแสดงความห่วงใยต่อลูกหลานที่อยู่ในความคุ้มครองก็อาจแสดงอาการผ่านคนเจ็บป่วยออกมา เป็นต้น ด้วยเหตุผลดังกล่าว เมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยหรือประสบภัยพิบัติต่าง ๆ จึงต้องทำพิธีเช่นสรง กราบไหว้ บูชา เพื่อให้ผีมาช่วยบำบัดขจัดปัญหาความเดือดร้อน จากการศึกษาพิธีกรรมรำผีฟ้าบ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดดู่ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ พบว่า การรำผีฟ้าเป็นพิธีกรรมที่อัญเชิญผีฟ้าให้ลงมาปกป้องรักษาคนป่วยโดยการอ้อนวอน ร้องขอ ซึ่งเชื่อว่าผีฟ้าเป็นผีที่ยิ่งใหญ่กว่าผีทั้งปวง และมีอำนาจเหนือผีประเภทอื่น ๆ สามารถดลบันดาลให้เป็นไปตามที่ต้องการ

ได้ ดังนั้นผีฟ้าจึงสามารถจับปัดเป่าโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดจากการกระทำของผีอื่นได้ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกันกับวิจัยเรื่อง การล่ำผีฟ้าในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ของชัยยนต์ เพาพาน คือขั้นตอนของการรักษา ตั้งแต่การจัดเครื่องคาย การล่ำส่งหาสาเหตุ การล่ำเรียกขวัญ และการชุมนุมเลี้ยงช่วงผีฟ้าในเดือน 6 ซึ่งงานวิจัยของชัยยนต์ เพาพาน ดังกล่าว จะมีความใกล้เคียงกันมาก แต่ของหมู่บ้านหนองคอนไทย จัดพิธีโดยรวม 2 วัน กล่าวคือ วันแรกล่ำส่งรักษาหาสาเหตุ วันที่สองรักษาผู้ป่วยหายแล้วจึงจัดพิธีส่งเครื่อง 9 ให้ ส่วนการชุมนุมเลี้ยงช่วงผีฟ้าในเดือน 6 นั้น ที่บ้านหนองคอนไทย เรียกพิธีปลงพาข้าว หรือหยายพาข้าวและจะจัดเฉพาะบ้านที่มีหิ้งบูชาผีฟ้าเท่านั้น ผู้ที่เป็นบรืวารหรือลูกศิษย์ก็จะมาช่วยงานและรำถวาย เป็นต้น

พิธีกรรมการรำผีฟ้า ของคณะหมอลำผีฟ้า แม่แก้ว พยัस्थ्य หมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ จึงเป็นพิธีกรรมที่ถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาของวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่น ในเรื่องของจารีต ประเพณี และข้อห้าม (ฮีด คอง ข้อเคล้า) ไว้อย่างลงตัวและรักษาไว้อย่างมั่นคง แน่นแฟ้น ท่ามกลางบริบทของสังคมและวัฒนธรรมตะวันตกที่ขับเคลื่อนอยู่ตลอดเวลา ผู้วิจัยได้เล็งเห็นและก่อให้เกิดประโยชน์ กล่าวคือ

1. เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจที่ดีให้แก่ผู้ป่วยที่ได้รับการรักษาโรค
2. แสดงถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษและผู้มีพระคุณ
3. เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้คนในสังคม ประพฤติตนให้อยู่ในศีลธรรม จารีต – ประเพณี และจรรยาบรรณ
4. เป็นการรักษาขนบธรรมเนียม แบบแผนการรักษาโรคที่ใช้ดนตรีและพิธีกรรมความเชื่อแบบดั้งเดิม โดยผูกความเชื่อเรื่องผี วิญญาณ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาเกี่ยวข้อง
5. เป็นการกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดความรักและหวงแหนในวัฒนธรรมของตน อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของคนในชุมชน สังคมและชาติต่อไป

พิธีกรรมการรำผีฟ้าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษชาวอีสานสืบทอด สืบสมานานหลายชั่วอายุคน แต่อาจจะสูญหายไปได้ ด้วยเหตุปัจจัยหลายประการ ท่ามกลางสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของกระแสสังคม และโลกในยุคปัจจุบัน หากอนาคตอันใกล้นี้ พิธีกรรมรำผีฟ้าที่หมู่บ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ต้องสูญหาย วิทยานิพนธ์เล่มนี้ คงบอกเล่าผ่านเรื่องราวได้บ้าง ไม่มากนักน้อย

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบพิธีกรรมรำผีฟ้าของชุมชนอื่น ๆ ว่ามีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันอย่างไร
2. ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบลายแคนที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีในการรำผีฟ้าเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยในท้องถิ่นอื่นๆ
3. ส่งเสริมให้ภาครัฐ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เข้ามามีบทบาทในการดูแลรักษารูปแบบประเพณีพิธีกรรมรำผีฟ้าดังกล่าวเพื่อรักษาขนบธรรมเนียมดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด
4. ผลักดันให้มีการบรรจุหลักสูตรการรำผีฟ้า ดนตรีประกอบพิธีรำผีฟ้า โดยเสนอให้มีการจัดการเรียนการสอนให้แก่สถานศึกษาในท้องถิ่น เพื่อเป็นแนวทางอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

บรรณานุกรม

- กองเงิน อุดมศักดิ์. (2552, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย อนุลักษณ์ อาสาสู์ ที่บ้านนางทอง ดำรงชาติ.
- กองเงิน อุดมศักดิ์. (2552, 6 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย พรทิพย์ จันทรหอมจุล ที่บ้านนายคำ หวาน เพียรวิชา.
- กองแบ่ง ดำรงแดน. (2552, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย พงษ์ศักดิ์ บันตะ ที่บ้านนางทอง ดำรงชาติ.
- กองแบ่ง ดำรงแดน. (2552, 6 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย พรทิพย์ จันทรหอมจุล ที่บ้านนายคำ หวาน เพียรวิชา.
- กองแพง ชาญครไทย. (2552, 18 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย อนุลักษณ์ อาสาสู์ ที่บ้านนายน้อย ชาญครไทย
- แก้ว พยัมชัย. (2552, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย กฤษฎา แจ้งสันต์ ที่บ้านนางทอง ดำรง ชาติ.
- เขียว พิลาวรรณ. (2552, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย อนุลักษณ์ อาสาสู์ ที่บ้านนางสงวน เพียรวิชา.
- ครั้งที่ 35. มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง. หน้า 16 – 17. เชียงราย : มหาวิทยาลัยแม่ฟ้า หลวง.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2524). **สารานุกรมไทยภาคอีสานเล่ม8**. มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรม ไทย.กรุงเทพฯ : สยามเพรสเมเนจเม้นท์จำกัด.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2540). **คติชาวบ้านอีสาน**. กรุงเทพฯ : อักษรวัฒนา.
- จิตร ภูมิศักดิ์. 2524. **โองการแช่งน้ำและข้อคิดใหม่ในประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เจริญวิทยา.
- เฉลียว ดอนกวนเจ้า. (2543). **การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมเลี้ยงผีของชาวไทยญ้อ จังหวัดนครพนม**. ปรินิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ โรฒ มหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- ชัยยนต์ เพาพาน. (2533). **การล่าผีฟ้าในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม**. ปรินิพนธ์ นิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

ชาติชัย ฉายมงคล. (2543). **การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมการพ่อนผีหมอของชาวโล้อำเภอคลองหลวง**

จังหวัดมุกดาหาร. รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาสารคาม :

บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

ถาวร ดำเนตร (2545). **คติความเชื่อในประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าจอมปากช่องภูเวียง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น.** รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.มหาสารคาม :บัณฑิต

วิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

ทรรศตวรรณ เดชมลลา. (2541). **หมอน้ำมันงกับการรักษาโรคของชาวบ้านห้วยวาง อำเภอ**

โกสุมพิสัย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (ไทยคดีศึกษา เน้นมนุษยศาสตร์).

มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

ทอง ดำรงชาติ. (2552, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย ประยงค์ รื่นณรงค์ ที่บ้านนางทอง ดำรงชาติ.

ทัศนีย์ บัวระภา. (2536). **ความเชื่อเรื่องผีในภาคอีสาน.** กาลสินธุ์ : ประสานการพิมพ์.

ทิพย์สุตา พรรณสหพานิชย์. (2545). **บทบาทสตรีชาวไทยในพิธีกรรมเหยา ตำบลป่าไร่ อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร.** รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

บุญเกิด เพียรหาผล. (2552, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย อนุลักษณ์ อาสาสุ ที่บ้านนายน้อย ชาญครไทย.

บุญยงค์ เกศเทศ. (2540). **บูชาพญาแถน** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

เบญจรัตน์ เมืองไทย. (2545). **พิธีทรงเจ้า : พิธีกรรมกับโครงสร้างสังคมที่หนองขาว.** ปรินิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

ประนอม เคียนทอง. (2536). **ประเพณีและพิธีกรรมของชาวมอญบ้านพระเพลิง ตำบลนกอออก อำเภอปักธงชัย.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.(ไทยคดีศึกษาเน้นมนุษยศาสตร์).

สารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ .มหาสารคาม.ถ่ายเอกสาร.

ประพนธ์ เรืองณรงค์. (2537). **ชีวิตไทยชุดสมบัติตายาย** กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว

ประภารัตน์ เค้าส้ม และคณะ. (2541). **ฝึกวิถีชีวิตของชาวไทยดำภาคอีสาน : ศึกษากรณี**

การประกอบเกษตรกรรมแบบยั่งยืน. ปรินิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.

มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม. ถ่าย เอกสาร.

ประเวศ วะสี. 2530. “การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา”. ชุมชนพัฒนา, 5, 72 – 90.

ปรีชา อุปโยคิน. (2550) **หนังสือที่ระลึกงานดนตรีไทยอุดมศึกษาครั้งที่ 35** เชียงราย :

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.

ปรีชา อุปโยคิน. (2550). **ดนตรีพหุมิติแห่งเสียงเพลง**. หนังสือที่ระลึกงานดนตรีไทยอุดมศึกษา.

พระอริยานุวัตร เขมจารี. (2534). **ประเพณีและวรรณคดีเก่าของอีสาน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
ศักดิ์โสภณมิติน.

พิมพ์เพ็ญแข วรรณปาน. (2549). **การศึกษาความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการรำผีของชาวมอญ :**

กรณีศึกษาชุมชนมอญบางกระดี่. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. (ศิลปศึกษา).

กรุงเทพ : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

พิสมัย แสงจันทร์เทศ. (2536). **ประเพณี พิธีกรรม ที่เกี่ยวกับมหศักดิ์ อำเภอนมไพร**

จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (ไทยคดีศึกษา เน้น สังคมศาสตร์).

มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

ไพบุลย์ ดวงจันทร์. (2527) **ดนตรี กีฬา และการละเล่นของชาวไทยมุสลิมในจังหวัด**

ชายแดนภาคใต้ของไทย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

กระทรวงศึกษาธิการ: กรุงเทพมหานคร.

มณี พยอมยงค์. (2524). **วัฒนธรรมลานนาไทย** สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

กระทรวงศึกษาธิการ: สหสินชัยวัฒนา.

มานพ วิสุทธิแพทย์. (2533). **ดนตรีไทยวิเคราะห์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.

เม้า นาริรักษ์. (2552, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย เจริญ เอี่ยมดี ที่บ้านนางทอง ดำรงชาติ.

เม้า นาริรักษ์. (2552, 18 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย อนุลักษณ์ อาสาสู ที่บ้านนายน้อย ชาญคร
ไทย.

ยุทธภักดิ์ เตชะแก้ว. (2540). **พิธีกรรมและระบบความเชื่อการล่ำผีฟ้าในภาคอีสาน**.

วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต.(การศึกษานอกระบบ). เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2525. **พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525**. กรุงเทพฯ :

ราชบัณฑิตยสถาน.

ลอง ดำรงเชื้อ. (2552, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย อนุลักษณ์ อาสาสู ที่บ้านนายน้อย

ชาญครไทย.

ลอง ดำรงเชื้อ. (2552, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย เจษฎา ดิษยวงษ์ ที่บ้านนางทอง ดำรง
ชาติ.

วิจิตตรา ขอนยาง. (2530,มกราคม – มีนาคม). **แคนกับวิถีชีวิตของคนอีสาน**. แลลดฟ้า. 1(1):

12 – 13.

วิญญู ผลสวัสดิ์. (2541) **พิธีกรรมการเลี้ยงผีบรรพบุรุษของชาวผู้ไทย ตำบลคำชะอี อำเภ**

คำชะอี จังหวัดมุกดาหาร. ปรินิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาสารคาม :

บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

วิรัตน์ สมใจ (2540). **ประเพณีและพิธีกรรมชาวมอญบ้านพระเพลิง ตำบลนกออก อำเภ**

ปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (ไทยคดีศึกษาเน้น

มนุษยศาสตร์). มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

วีรวรรณ มูลตัน. (2541). **กระบวนการรักษาโรคด้วยวิธีไสยศาสตร์ของวัดขวัญเมืองระบือ**

ธรรมอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม. ปรินิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.

มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

ศรัชัย เต้งรัตน์ล้อม. (2548). **หิ้งผี**. ใน สืบสานลายเมืองเรื่องป่าเก่าเครื่องสักการะภาคเหนือ.

ศรีศักร วัลลิโภดม.2536 **“ความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับพิธีสิบสองเดือน : ศึกษาเฉพาะ**

กรณีพิธีในเดือนหก” ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.มนุษย์กับธรรมชาติ : เสียงใคร่ครวญ

จากภูมิปัญญาตะวันออก – ตก. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิลปวัฒนธรรม, 1, 62 – 79.

สงวน เพียรวิชา. (2552, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย อนุลักษณ์ อาสาสุ ที่บ้านนางสงวน

เพียรวิชา.

สง่า พัฒนชีวะพูล. (2538) **เจ้าพ่อพญาแล : ความเชื่อและพิธีกรรม**. วิทยานิพนธ์ศิลป

ศาสตรมหาบัณฑิต. (ไทยคดีศึกษา เน้นสังคมศาสตร์). สารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

สันติ ไพรรณ. 2550. **ศาลพระภูมิเจ้าที่เจ้าทาง** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มิตรสัมพันธ์กราฟฟิค.

สาร สาระทัศนานันท์. (2529) **ฮีดสิบสอง** ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏอุดรธานี :

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง. หน้า 8. ลำปาง: ลำปางการพิมพ์.

สำเร็จ คำโง. (2539). **แคน : ร้อยเอ็ด**. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด.

สิงห์ จินตามาศย์. (2552, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย อนุลักษณ์ อาสาสุ ที่บ้านนายสิงห์

จินตามาศย์.

สุชาติ แสงทอง. (2542). **ประเพณีการแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ**. นครสวรรค์ : สถาบันราชภัฏ

นครสวรรค์.

สุด กัณหารัตน์. (2552, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย อนุลักษณ์ อาสาสูง ที่บ้านนายสุด กัณหา
รัตน์.

เสรี พงศ์พิศ และคณะ. 2538. **ปฏิรูปการศึกษาเพื่อปวงชน : แล้วชาวบ้านจะเข้าสู่ศตวรรษที่
21ได้อย่างไร**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

เสรี พงศ์พิศ. 2529. “ส่งเสริมอีสานให้น่าเที่ยวหรือจะส่งเสริมการท่องเที่ยวอีสาน”. ศิลปวัฒนธรรม,
1, 62 – 79.

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กองเงิน อุดมศักดิ์. (2552, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย อนุลักษณ์ อาสาสู์ ที่บ้านนางทอง ดำรงชาติ.
- กองเงิน อุดมศักดิ์. (2552, 6 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย พรทิพย์ จันทรหอมจุล ที่บ้านนายคำ หวาน เพียรวิชา.
- กองแบ่ง ดำรงแดน. (2552, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย พงษ์ศักดิ์ ปันตะ ที่บ้านนางทอง ดำรงชาติ.
- กองแบ่ง ดำรงแดน. (2552, 6 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย พรทิพย์ จันทรหอมจุล ที่บ้านนายคำ หวาน เพียรวิชา.
- กองแพง ชาญครไทย. (2552, 18 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย อนุลักษณ์ อาสาสู์ ที่บ้านนายน้อย ชาญครไทย
- แก้ว พยัมชัย. (2552, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย กฤษฎา แจ้งสันต์ ที่บ้านนางทอง ดำรงชาติ.
- เขียว พิลาวรรณ. (2552, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย อนุลักษณ์ อาสาสู์ ที่บ้านนางสงวน เพียรวิชา.
- ครั้งที่ 35. มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง. หน้า 16 – 17. เชียงราย : มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2524). **สารานุกรมไทยภาคอีสานเล่ม8**. มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : สยามเพรสเมเนจเม้นท์จำกัด.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2540). **คติชาวบ้านอีสาน**. กรุงเทพฯ : อักษรวัฒนา.
- จิตร ภูมิศักดิ์. 2524. **โองการแช่งน้ำและข้อคิดใหม่ในประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำเจ้าพระยา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เจริญวิทยา.
- เฉลียว ดอนกวนเจ้า. (2543). **การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมเลี้ยงผีของชาวไทยญ้อ จังหวัดนครพนม**. ปรินิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- ชัยยนต์ เพาพาน. (2533). **การล่าผีฟ้าในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม**. ปรินิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

ชาติชัย ฉายมงคล. (2543). **การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมการพ่อนผีหมอของชาวโล้อำเภอคลองหลวง**

จังหวัดมุกดาหาร. รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาสารคาม :

บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

ถาวร ดำเนตร (2545). **คติความเชื่อในประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าจอมปากช่องภูเวียง อำเภอ**

ภูเวียง จังหวัดขอนแก่น. รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.มหาสารคาม :บัณฑิต

วิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

ทรรศตวรรณ เดชมลลา. (2541). **หมอน้ำมันงกับการรักษาโรคของชาวบ้านห้วยวาง อำเภอ**

โกสุมพิสัย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (ไทยคดีศึกษา เน้นมนุษยศาสตร์).

มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

ทอง ดำรงชาติ. (2552, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย ประยงค์ รื่นณรงค์ ที่บ้านนางทอง ดำรง

ชาติ.

ทัศนีย์ บัวระภา. (2536). **ความเชื่อเรื่องผีในภาคอีสาน.** กอฬสินธุ์ : ประสานการพิมพ์.

ทิพย์สุตา พรรณสหพานิชย์. (2545). **บทบาทสตรีชาวไทยในพิธีกรรมเหยา ตำบลป่าไร่ อำเภอ**

ดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร. รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาสารคาม :

บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

บุญเกิด เพียรหาผล. (2552, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย อนุลักษณ์ อาสาผู้ ที่บ้านนายน้อย

ชาญครไทย.

บุญยงค์ เกศเทศ. (2540). **บูชาพญาแถน** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

เบญจรัตน์ เมืองไทย. (2545). **พิธีทรงเจ้า : พิธีกรรมกับโครงสร้างสังคมที่หนองขาว.** ปรินญานิพนธ์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

ประนอม เคียนทอง. (2536). **ประเพณีและพิธีกรรมของชาวมอญบ้านพระเพลิง ตำบลนกออก**

อำเภอปักธงชัย.วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.(ไทยคดีศึกษาเน้นมนุษยศาสตร์).

สารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ .มหาสารคาม.ถ่ายเอกสาร.

ประพนธ์ เรืองณรงค์. (2537). **ชีวิตไทยชุดสมบัติตายาย** กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว

ประภารัตน์ เค้าส้ม และคณะ. (2541). **ฝักบัวชีวิตของชาวไทยดำภาคอีสาน : ศึกษากรณี**

การประกอบเกษตรกรรมแบบยั่งยืน. ปรินญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.

มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม. ถ่าย เอกสาร.

ประเวศ วะสี. 2530. “การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา”. ชุมชนพัฒนา, 5, 72 – 90.

ปรีชา อุปโยคิน. (2550) หนังสือที่ระลึกงานดนตรีไทยอุดมศึกษาครั้งที่ 35 เชียงราย :

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.

ปรีชา อุปโยคิน. (2550). **ดนตรีพหุมิติแห่งเสียงเพลง**. หนังสือที่ระลึกงานดนตรีไทยอุดมศึกษา.

พระอริยานุวัตร เขมจารี. (2534). **ประเพณีและวรรณคดีเก่าของอีสาน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
ศักดิ์โสภณมิติน.

พิมพ์เพ็ญแข วรรณปาน. (2549). **การศึกษาความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการรำผีของชาวมอญ :**

กรณีศึกษาชุมชนมอญบางกระดี่. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. (ศิลปศึกษา).

กรุงเทพ : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

พิสมัย แสงจันทร์เทศ. (2536). **ประเพณี พิธีกรรม ที่เกี่ยวกับมหศักดิ์ อำเภอนมไพร**

จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (ไทยคดีศึกษา เน้น สังคมศาสตร์).

มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

ไพบูลย์ ดวงจันทร์. (2527) **ดนตรี กีฬา และการละเล่นของชาวไทยมุสลิมในจังหวัด**

ชายแดนภาคใต้ของไทย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

กระทรวงศึกษาธิการ: กรุงเทพมหานคร.

มณี พยอมยงค์. (2524). **วัฒนธรรมลานนาไทย** สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

กระทรวงศึกษาธิการ: สหสินชัยวัฒนา.

มานพ วิสุทธิแพทย์. (2533). **ดนตรีไทยวิเคราะห์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.

เม้า นาริรักษ์. (2552, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย เจริญ เอี่ยมดี ที่บ้านนางทอง ดำรงชาติ.

เม้า นาริรักษ์. (2552, 18 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย อนุลักษณ์ อาสาสู ที่บ้านนายน้อย ชาญคร
ไทย.

ยุทธภักดิ์ เตชะแก้ว. (2540). **พิธีกรรมและระบบความเชื่อการล่ำผีฟ้าในภาคอีสาน**.

วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต.(การศึกษานอกระบบ). เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2525. **พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525**. กรุงเทพฯ :

ราชบัณฑิตยสถาน.

ลอง ดำรงเชื้อ. (2552, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย อนุลักษณ์ อาสาสู ที่บ้านนายน้อย

ชาญครไทย.

ลอง ดำรงเชื้อ. (2552, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย เจษฎา ดิษยวงษ์ ที่บ้านนางทอง ดำรง
ชาติ.

วิจิตตรา ขอนยาง. (2530,มกราคม – มีนาคม). **แคนกับวิถีชีวิตของคนอีสาน**. แลลดฟ้า. 1(1):

12 – 13.

วิญญู ผลสวัสดิ์. (2541) **พิธีกรรมการเลี้ยงผีบรรพบุรุษของชาวผู้ไทย ตำบลคำชะอี อำเภ**

คำชะอี จังหวัดมุกดาหาร. ปรินิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาสารคาม :

บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

วิรัตน์ สมใจ (2540). **ประเพณีและพิธีกรรมชาวมอญบ้านพระเพลิง ตำบลนกออก อำเภ**

ปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (ไทยคดีศึกษา เน้น

มนุษยศาสตร์). มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

วีรวรรณ มูลตัน. (2541). **กระบวนการรักษาโรคด้วยวิธีไสยศาสตร์ของวัดขวัญเมืองระบือ**

ธรรมอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม. ปรินิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.

มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

ศรัชัย เต้งรัตน์ล้อม. (2548). **หิ้งผี**. ใน สืบสานลายเมืองเรื่องป่าเก่าเครื่องสักการะภาคเหนือ.

ศรีศักร วัลลิโภดม.2536 **“ความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับพิธีสิบสองเดือน : ศึกษาเฉพาะ**

กรณีพิธีในเดือนหก” ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.มนุษย์กับธรรมชาติ : เสียงใคร่ครวญ

จากภูมิปัญญาตะวันออก – ตก. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิลปวัฒนธรรม, 1, 62 – 79.

สงวน เพียรวิชา. (2552, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย อนุลักษณ์ อาสาสูง ที่บ้านนางสงวน

เพียรวิชา.

สง่า พัฒนชีวะพูล. (2538) **เจ้าพ่อพญาแล : ความเชื่อและพิธีกรรม**. วิทยานิพนธ์ศิลปศา

สตรมหาบัณฑิต. (ไทยคดีศึกษา เน้นสังคมศาสตร์). สารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

สันติ ไพรรณ. 2550. **ศาลพระภูมิเจ้าที่เจ้าทาง** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มิตรสัมพันธ์กราฟฟิค.

สาร สาระทัศนานันท์. (2529) **ฮีดสิบสอง** ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏอุดรธานี :

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง. หน้า 8. ลำปาง: ลำปางการพิมพ์.

สำเร็จ คำโง. (2539). **แคน : ร้อยเอ็ด**. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด.

สิงห์ จินตามาศย์. (2552, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย อนุลักษณ์ อาสาสูง ที่บ้านนายสิงห์

จินตามาศย์.

สุชาติ แสงทอง. (2542). **ประเพณีการแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ**. นครสวรรค์ : สถาบันราชภัฏ

นครสวรรค์.

สุด กัณหารัตน์. (2552, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย อนุลักษณ์ อาสาสูง ที่บ้านนายสุด กัณหา
รัตน์.

เสรี พงศ์พิศ และคณะ. 2538. **ปฏิรูปการศึกษาเพื่อปวงชน : แล้วชาวบ้านจะเข้าสู่ศตวรรษที่
21ได้อย่างไร**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

เสรี พงศ์พิศ. 2529. “ส่งเสริมอีสานให้น่าเที่ยวหรือจะส่งเสริมการท่องเที่ยวอีสาน”. ศิลปวัฒนธรรม,
1, 62 – 79.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ข้อมูลคนรำผีฟ้า บริวารผีฟ้า นักดนตรี

นางแก้ว พิชัยชัย
คนรำผีฟ้า / บริวารผีฟ้า

1. ข้อมูลประวัติส่วนตัว

ชื่อ นางแก้ว นามสกุล พิชัยชัย ชื่อเล่น แม่ใหญ่แก้ว

วัน/เดือน/ปีเกิด ปีจอ อายุ 87 ปี

เชื้อชาติ ไทย สัญชาติ ไทย ศาสนา พุทธ

อาชีพ ทำนา การศึกษา ป.4

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 192 หมู่ 14 ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
36000

สถานภาพ สมรส

คู่สมรส นายแก้ว พิชัยชัย

มีบุตรธิดา 4 คน

1. นางกองแบ้ง ดำรงแดน	อาชีพ ทำนา การศึกษา ป.4
2. นางกองเงิน อุดมศักดิ์	อาชีพ ทำนา การศึกษา ป.4
3. นายวิเศษ พิชัยชัย	อาชีพ ทำนา การศึกษา ป.4

2. ข้อมูลด้านการรำผีฟ้า

เริ่มรำผีฟ้าเมื่ออายุ 40 ปี

ชื่อในวงการรำผีฟ้า บัวพัน

หน้าที่ในการประกอบพิธีรำผีฟ้า หัวหน้าคณะ

นางกองเงิน อุดมศักดิ์
คนรำผีฟ้า / บริวารผีฟ้า

1. ข้อมูลประวัติส่วนตัว

ชื่อ นางกองเงิน นามสกุล อุดมศักดิ์ ชื่อเล่น เงิน
วัน/เดือน/ปีเกิด วันอาทิตย์ที่ 1 เดือน 8 ปีชวด อายุ 59 ปี
เชื้อชาติ ไทย สัญชาติ ไทย ศาสนา พุทธ
อาชีพ ทำนา การศึกษา ป.4
ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 188/1 หมู่ 14 ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ 36000

สถานภาพ สมรส

คู่สมรส นายอนงค์ อุดมศักดิ์

มีบุตรธิดา 3 คน

1. น.ส.ปราณี อุดมศักดิ์	อาชีพ	ผู้ช่วยพยาบาล	การศึกษา	ม.6
2. น.ส.รัชนก อุดมศักดิ์	อาชีพ	ผู้ช่วยพยาบาล	การศึกษา	ม.6
3. น.ส.ศุภลักษณ์ อุดมศักดิ์	อาชีพ	ผู้ช่วยพยาบาล	การศึกษา	ม.6

2. ข้อมูลด้านการรำผีฟ้า

เริ่มรำผีฟ้าเมื่ออายุ 56 ปี

ชื่อในวงการรำผีฟ้า หงส์ทอง

หน้าที่ในการประกอบพิธีรำผีฟ้า ผู้ช่วยหัวหน้าคณะ/ทำหน้าที่เสมือนหัวหน้าคณะ

นางลำรอง ดำรงเชื้อ
คนรำผีฟ้า / บริวารผีฟ้า

1. ข้อมูลประวัติส่วนตัว

ชื่อ นางลำรอง นามสกุล ดำรงเชื้อ ชื่อเล่น รอง
วัน/เดือน/ปีเกิด 9 ส.ค. 2504 อายุ 57 ปี
เชื้อชาติ ไทย สัญชาติ ไทย ศาสนา พุทธ
อาชีพ ทำนา การศึกษา ป.4
ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 159/2 หมู่ 14 ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
36000

สถานภาพ สมรส

คู่สมรส นายลำรอง ดำรงเชื้อ

มีบุตรธิดา 3 คน

1. นางสีฟอง ไบสูงเนิน	อาชีพ ทำนา การศึกษา ป.4
2. นายสมหมาย ไจมน	อาชีพ ทำนา การศึกษา ป.6
3. น.ส.วิไลย์ ไจมน	อาชีพ ธุรกิจส่วนตัว การศึกษา ม.6

2. ข้อมูลด้านการรำผีฟ้า

เริ่มรำผีฟ้าเมื่ออายุ 46 ปี

ชื่อในวงการรำผีฟ้า สมบูรณ์

หน้าที่ในการประกอบพิธีรำผีฟ้า ผู้ช่วยผีฟ้า

นางกองแบ่ง ดำรงแดน

คนรำผีฟ้า / บรืวารผีฟ้า

1. ข้อมูลประวัติส่วนตัว

ชื่อ นางกองแบ่ง นามสกุล ดำรงแดน ชื่อเล่น แบ่งค์

วัน/เดือน/ปีเกิด อายุ 65 ปี

เชื้อชาติ ไทย สัญชาติ ไทย ศาสนา พุทธ

อาชีพ ทำนา การศึกษา ป.4

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 192 หมู่ 14 ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
36000

สถานภาพ สมรส

คู่สมรส นายทองแดง ดำรงแดน

มีบุตรธิดา - คน

2. ข้อมูลด้านการรำผีฟ้า

เริ่มรำผีฟ้าเมื่ออายุ 42 ปี

ชื่อในวงการรำผีฟ้า ครีไศล

หน้าที่ในการประกอบพิธีรำผีฟ้า ผู้ช่วยผีฟ้า

น.ส.บุญเกิด เพียรหาผล
คนรำผีฟ้า / บรืวารผีฟ้า

1. ข้อมูลประวัติส่วนตัว

ชื่อ น.ส.บุญเกิด นามสกุล เพียรหาผล ชื่อเล่น ยุ่น
วัน/เดือน/ปีเกิด อายุ 62 ปี
เชื้อชาติ ไทย สัญชาติ ไทย ศาสนา พุทธ
อาชีพ ทำนา การศึกษา ป.4
ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 116 หมู่ 5 ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ 36000
สถานภาพ โสด

2. ข้อมูลด้านการรำผีฟ้า

เริ่มรำผีฟ้าเมื่ออายุ 56 ปี
ชื่อในวงการรำผีฟ้า -
หน้าที่ในการประกอบพิธีรำผีฟ้า ผู้ช่วยผีฟ้า/บรืวาร

นายลอง ดำรงเชื้อ

นักดนตรี

1. ข้อมูลประวัติส่วนตัว

ชื่อ นายสำรอง นามสกุล ดำรงเชื้อ ชื่อเล่น ลอง

วัน/เดือน/ปีเกิด วันเสาร์ที่ 1 มกราคม 2491 ปีชวด อายุ 61 ปี

เชื้อชาติ ไทย สัญชาติ ไทย ศาสนา พุทธ

อาชีพ ทำนา เป่าแคน หมอนวด

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 192 หมู่ 14 ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

36000

สถานภาพ สมรส

ชื่อคู่สมรส นางสำรอง ดำรงเชื้อ

มีบุตรธิดา - คน

2. ข้อมูลด้านการเป่าแคนประกอบพิธีรำผีฟ้า

เริ่มเป่าแคนประกอบพิธีรำผีฟ้าเมื่อ อายุ 20 ปี

ชื่อในวงการรำผีฟ้า อาชาไนย

หน้าที่ในการประกอบพิธีรำผีฟ้า เป่าแคน/ หมอม้า

ภาคผนวก ข
โน้ตสากล

ลายสุดแสน

ลายสร้อยน้อย

The musical score for 'ลายสร้อยน้อย' is written in 2/4 time on a single treble clef staff. The piece consists of 33 measures, organized into nine measures per staff. The notation includes various rhythmic values such as eighth, sixteenth, and thirty-second notes, as well as rests and ties. The key signature is one flat (B-flat). The score concludes with a double bar line at the end of the final measure.

5

9

13

17

21

25

29

33

ลายสร้อยใหญ่

ลายโป๊ซ่าย

The musical score for 'ลายโป๊ซ่าย' (Lai Po Sai) is written in 2/4 time and consists of five staves. The first staff begins with a treble clef and a 2/4 time signature. The melody starts with a half note, followed by a quarter note, and then a series of eighth notes. The second staff continues the melody with eighth notes and quarter notes. The third staff features a series of eighth notes and quarter notes. The fourth staff continues the melody with eighth notes and quarter notes. The fifth staff concludes the piece with a repeat sign and two endings. The first ending leads back to the beginning of the piece, and the second ending leads to the final measure.

5

9

13

17

1.

2.

ลายติดสุด

ลายอ่วยลงลาย

The musical score is written on a single treble clef staff in 2/4 time. It consists of 12 measures per line, with measure numbers 1 through 45 indicated at the start of each line. The melody is composed of eighth and sixteenth notes, with some measures containing rests or specific rhythmic patterns. The score is as follows:

- Line 1: Measures 1-4
- Line 2: Measures 5-8
- Line 3: Measures 9-12
- Line 4: Measures 13-16
- Line 5: Measures 17-20
- Line 6: Measures 21-24
- Line 7: Measures 25-28
- Line 8: Measures 29-32
- Line 9: Measures 33-36
- Line 10: Measures 37-40
- Line 11: Measures 41-44
- Line 12: Measures 45-48

2

ลายเมฆงูตอมดอก

ภาคผนวก ค
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

ดนตรีในพิธีกรรมรำผีฟ้า บ้านหนองคอนไทย ต.กุดตุ้ม อ.เมือง จ.ชัยภูมิ

ตอนที่ 1. ข้อมูลประวัติส่วนตัว

1.1 ชื่อ.(นาย/นาง/นางสาว/อื่นๆ).....

นามสกุล.....ชื่อเล่น.....

1.2 วัน/ เดือน / ปีเกิด.....อายุ.....ปี

1.3 เชื้อชาติ.....สัญชาติ.....ศาสนา.....

1.4 อาชีพ.....

1.5 การศึกษา.....

1.6 ที่อยู่ปัจจุบัน

.....

.....

.....

1.7 สถานภาพ () โสด () หม้าย () หย่าร้าง

() สมรส

ชื่อคู่สมรส.....นามสกุล.....

อาชีพ.....

การศึกษา.....

() มีบุตร – ธิดา - คน () ไม่มี

ชื่อบุตร – ธิดา 1.....นามสกุล.....

อาชีพ.....

การศึกษา.....

ชื่อบุตร – ธิดา 2.....นามสกุล.....

อาชีพ.....

การศึกษา.....

ชื่อบุตร – ธิดา 3.....นามสกุล.....

อาชีพ.....

การศึกษา.....

ตอนที่2. ข้อมูลด้านดนตรี พิธีกรรมรำผีฟ้า ผีฟ้า บริวาร นักดนตรี บุคคลข้อมูล

2.1 ท่านมีหน้าที่ใดเมื่อมีพิธีกรรมรำผีฟ้าขึ้นในหมู่บ้าน

2.2.1 () ร่างทรงผีฟ้า (ให้ตอบข้อ 2.2)

2.2.2 () บริวาร/นางสนมผีฟ้า (ให้ตอบข้อ 2.3)

2.2.3 () หมอแคน / หมอม้า (ให้ตอบข้อ 2.4)

2.2.4 () ผู้เคยรับการรักษา (ปี) ด้วยพิษราศีฟ้า (ให้ตอบข้อ 2.5)

2.2.5 () ผู้เข้าร่วมพิธี / ผู้สังเกตการณ์ (ให้ตอบข้อ 2.6)

2.2.6 () อื่น ๆ ระบบ..... (ให้ตอบข้อ 2.7)

2.2 ร่างทรงผีฟ้า

2.2.1 ท่านได้เริ่มเป็นช่างทรงผิฟ้าเมื่อใด

.....

2.2.2 การมาเป็นร่างทรงผีฟ้ามีเหตุหรือสิ่งใดบอกท่านหรือไม่ อย่างไร

[illegible]

2.2.3 การเป็นร่างทรงผีฟ้า มีข้อห้าม (คะล่ำ) อะไรบ้าง

[illegible]

2.2.4 การเป็นร่างทรงผีฟ้าของท่านเวลาประกอบพิธีรำผีฟ้ามักเรียกใช้เพลง (ลาย)
แคนอะไรบ้าง

.....

.....

.....

2.2.5 ถ้าไม่มีแคนบรรเลง ประกอบพิธีรำผีฟ้า ได้หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

2.2.6 พิธีกรรมรำผีฟ้ามีขั้นตอนอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.2.7 ปัญหาที่พบในการประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้า

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.2.8 ท่านมองแนวโน้มในการรักษาโรคด้วยไฟฟ้าและประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้าในอนาคตจะเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.3.9 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

2.3 บริวาร/นางสนมผีฟ้า

2.3.1 ท่านได้เริ่มเป็นบริวารผีฟ้าเมื่อใด

.....

.....

2.3.2 การมาเป็นบริวารผีฟ้ามีเหตุหรือสิ่งใดบอกท่านหรือไม่ อย่างไร

.....

2.3.4 การเป็นบริวารผีฟ้า มีข้อห้าม (คะล่ำ) อะไรบ้าง

2.3.5 การเป็นบริวารผีฟ้าของท่านเวลาประกอบพิธีรำผีฟ้ามักเรียกใช้เพลง (ลาย) แคนอะไรบ้าง

2.3.6 ถ้าไม่มีแคนบรรเลง ประกอบพิธีรำผีฟ้า ได้หรือไม่ อย่างไร

2.3.7 พิธีกรรมรำผีฟ้ามีขั้นตอนอย่างไรบ้าง

2.3.8 ปัญหาที่พบในการประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้า

2.3.9 ทานมอง แนวโน้มในการรักษาโรคด้วยผีฟ้าและประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้าในอนาคตจะเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

2.3.10 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.4 หมอแผน / หมอม้า

2.4.1 ท่านเป็นหมอแผน (หมอม้า)บรรเลงประกอบพิธีรำผีฟ้าเมื่อใด

.....

.....

.....

2.4.2 ท่านเรียนแผน มาจากใคร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

มีวิธีการเรียนอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.4.3 ท่านเริ่มเรียนลาย (เพลง)ใดก่อน

.....

.....

.....

2.4.4 ลาย (เพลง) ที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้ามีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.4.5 มีข้อห้าม (กะล่ำ) อะไรบ้างในการ เป็นหมอแคน (หมอผ้า)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.4.6 ท่านพบปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้างในการเป่าแคนประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้า

.....

.....

.....

.....

.....

2.4.7 ค่าแรงที่ท่านได้รับในการเป่าแคนประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้าโดยเฉลี่ยต่อครั้ง

.....

.....

2.4.8 ท่านมีลูกศิษย์มาเรียนแคนด้วยหรือไม่ จำนวนกี่คน เป็นใคร ที่ไหน
อย่างไร

.....

.....

.....

2.4.9 ท่านมอง แนวโน้มในการรักษาโรคด้วยการประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้าใน
อนาคตจะเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.4.10 ข้อเสนอแนะอื่น

ๆ.....

.....

.....

.....

.....

2.5 ผู้เคยรับการรักษา (ป่ว) ด้วยวิธีร่าผีฟ้า

2.5.1 ท่านรู้จักพิธีกรรมรักษาโรคด้วยการร่าผีฟ้าตั้งแต่เมื่อใด อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

2.5.2 ท่านเคยไปพบแพทย์แผนปัจจุบันหรือไม่

.....

2.5.3 หมอบอกว่าท่านเป็นโรคอะไร

.....

2.5.4 ท่านคิดอย่างไรจึงไปหาหมอล่าผีฟ้ามารักษา

.....

.....

.....

.....

.....

2.5.5 เพราะเหตุใดท่านจึงรักษาโรคด้วยวิธีนี้

.....

.....

.....

.....

.....

2.5.6 ตอนที่ร่างทรงผีฟ้าเริ่มทำพิธีท่านรู้สึกอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

2.5.7 ผีฟ้าบอกว่าบอกว่าท่านไปทำอะไรมาถึงป่วยและเป็นเช่นนี้

.....

.....

.....

.....

.....

.....

[illegible]

.....

.....

2.5.10 ท่านได้ร่วมลุกขึ้นร้องด้วยหรือไม่

.....

2.5.11 หลังจากประกอบพิธีกรรมเสร็จแล้วท่านเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.5.12 ท่านคิดว่าพิธีกรรมรักษาโรคด้วยการรำผีฟ้าในอนาคตข้างหน้าจะคงอยู่
หรือเสื่อมคลาย หรือเป็นไปอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.5.13 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.6.5 ท่านคิดว่าถ้าพิธีกรรมรำผีฟ้าไม่มีแคนเป่าจะเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

2.6.6 ท่านคิดว่าพิธีกรรมรักษาโรคด้วยการรำผีฟ้าในอนาคตข้างหน้าจะคงอยู่หรือเสื่อมคลาย หรือเป็นไปอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.6.7 พิธีกรรมรำผีฟ้าโดยภาพรวมแล้วดีหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.6.8 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.7 อื่น ๆ ระบุ.....

2.7.1 ท่านรู้จักพิธีกรรมรักษาโรคด้วยการรำผีฟ้าตั้งแต่เมื่อใด อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

2.7.2 ท่านมีความเชื่อพิธีกรรมการรักษาโรคด้วยการรำผีฟ้าหรือไม่

- () เชื่อ จำนวน.....%
- () ไม่เชื่อ
- () อื่น ๆ ระบุ

2.7.3 ตามความเชื่อของท่านผีฟ้ามีหน้าที่อะไร ท่านเป็นใคร อยู่ที่ไหน

This image shows a blank sheet of white paper with ten sets of horizontal dotted lines. Each set consists of three dots: a top dot, a middle dot, and a bottom dot, spaced evenly down the page. This format is commonly used for teaching handwriting or as a template for creating simple documents.

**2.7.4 การจัดพิธีกรรมการรักษาโรคด้วยการรำผีฟ้าที่ท่านเคยพบมีรายละเอียด
ขั้นตอนอย่างไร**

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.7.5 ท่านคิดว่าถ้าพิธีกรรมรำผีฟ้าไม่มีแคนเป่าจะเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

**2.7.6 ท่านคิดว่าพิธีกรรมรักษาโรคด้วยการรำผีฟ้าในอนาคตข้างหน้าจะคงอยู่
หรือเสื่อมคลาย หรือเป็นไปอย่างไร**

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.7.7 พิธีกรรมรำผีฟ้าโดยภาพรวมแล้วดีหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

2.7.8 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณ เป็นอย่างสูง มา ณ โอกาสนี้ที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

นายอนุลักษณ์ อาสาสู

นิสิตปริญญาโทวิชาเอกมานุษยวิทยา

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นายอนุลักษณ์ อาสาสูง
วันเดือนปีเกิด	9 มีนาคม 2521
สถานที่เกิด	120 หมู่ 5 ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ 36000
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	อาจารย์
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร 62000
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2532	ประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนบ้านหนองคอนไทย ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
พ.ศ.2535	มัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนเมืองพญาแลวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
พ.ศ.2538	มัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนชัยภูมิภักดีชุมพล ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
พ.ศ.2542	ครุศาสตรบัณฑิต (ดนตรีศึกษา) จากสถาบันราชภัฏกำแพงเพชร ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร
พ.ศ.2553	ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ